



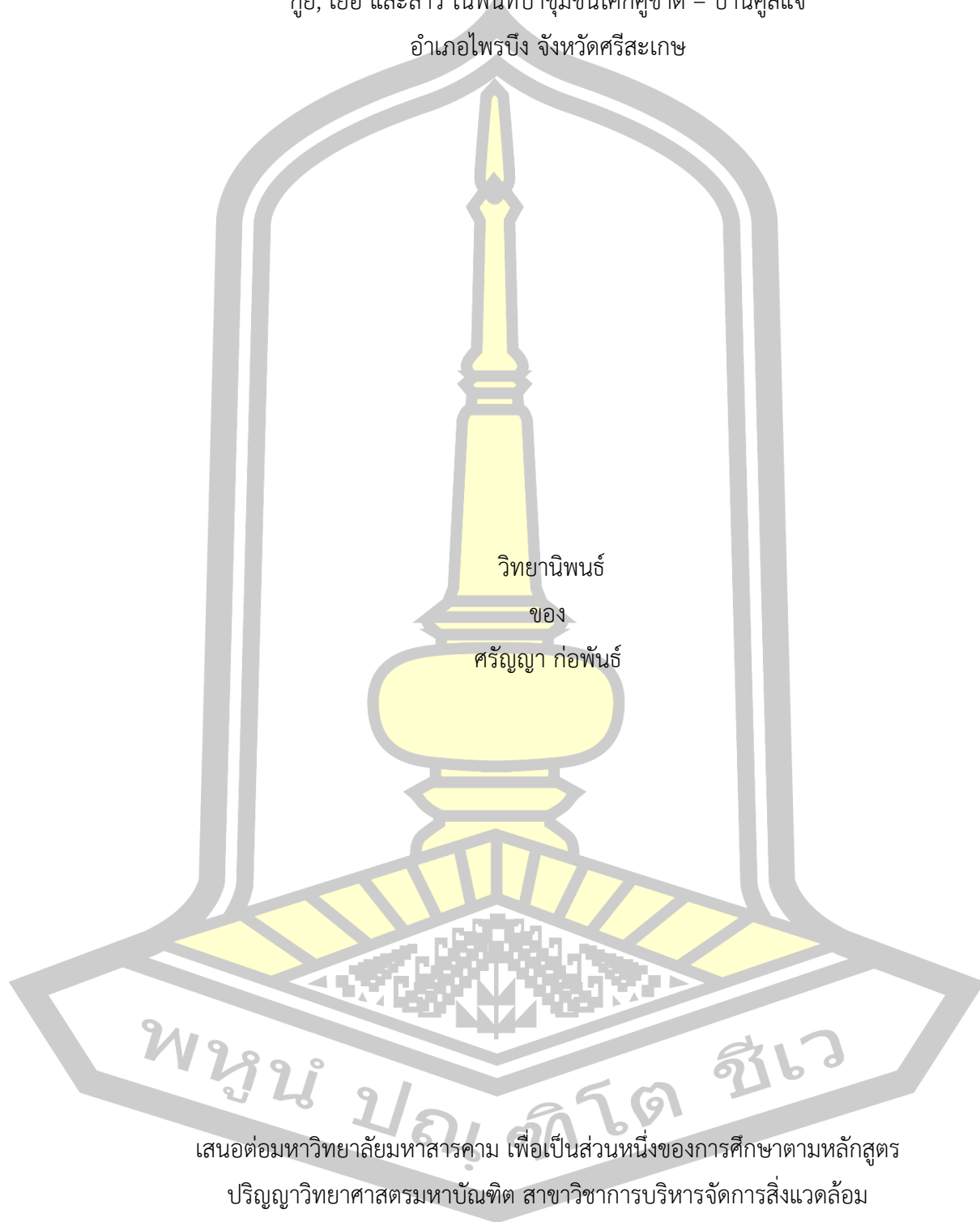
ความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์  
กวย, เยอ และลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ  
อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

วิทยานิพนธ์  
ของ  
ศรัญญา ก่อพันธ์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร  
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม  
มกราคม 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์  
กวย, เยอ และลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ  
อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

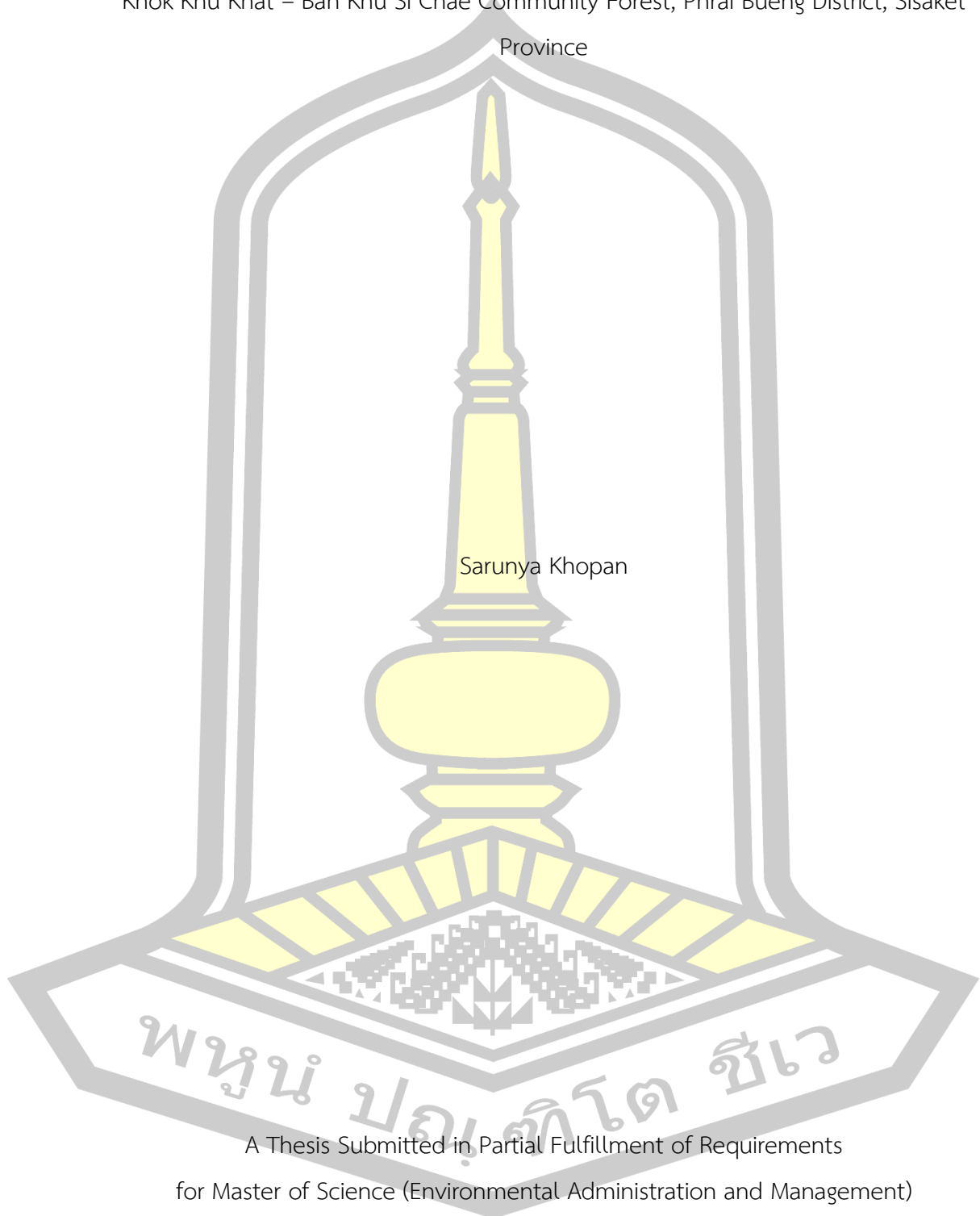


มกราคม 2562

สงวนลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Species Diversity and Utilization of Medicinal Plants of Kuy, Yor and Lao Tribes in  
Khok Khu Khat – Ban Khu Si Chae Community Forest, Phrai Bueng District, Sisaket

Province



Sarunya Khopan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements  
for Master of Science (Environmental Administration and Management)

January 2019

Copyright of Maharakham University



คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางสาวศรัญญา ก่อพันธ์ แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(ผศ. ดร. สมบัติ อัมระกา)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. ธวัชชัย ธาณี)

กรรมการ

(อ. ดร. น้ำทิพย์ คำแร่)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ผศ. ดร. พรณรงค์ สิริปิยะสิงห์)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ. ดร. ยรรยงค์ อินทร์ม่วง)

(ผศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

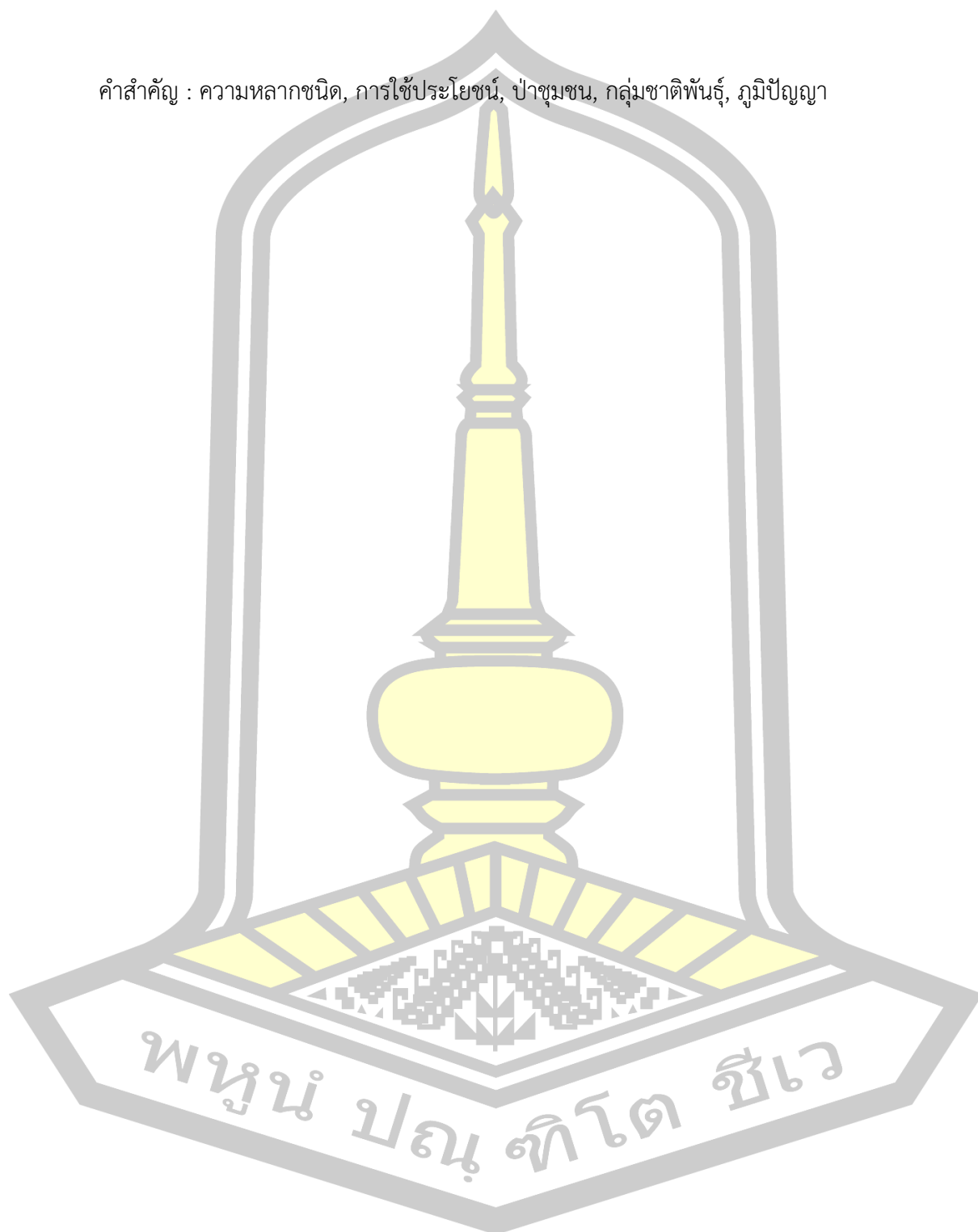
<b>ชื่อเรื่อง</b>	ความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ กวย, เยอ และลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ		
<b>ผู้วิจัย</b>	ศรัญญา ก่อพันธ์		
<b>อาจารย์ที่ปรึกษา</b>	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธวัชชัย ธาณี		
<b>ปริญญา</b>	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต	<b>สาขาวิชา</b>	การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม
<b>มหาวิทยาลัย</b>	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	<b>ปีการศึกษา</b>	2562

### บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาในการใช้พืชสมุนไพรเกิดจากกลุ่มชนพื้นบ้านนำทรัพยากรพรรณพืชสมุนไพรมาใช้ในชุมชนและอาจมีการผสมผสานกับความเชื่อในวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความหลากหลายชนิดและดัชนีความสำคัญของพืชสมุนไพร รวมถึงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวางแผนตัวอย่าง ขนาด 20 x 20 เมตร เป็นระยะเวลา 1 ปีจำนวน 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 – เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 และระยะที่ 2 ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 วิเคราะห์ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่น ความเด่นสัมพัทธ์ ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ ค่าดัชนีความหลากหลาย ค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์ และศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์อาสาชาวบ้านและชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์กวยเยอ และลาวที่อาศัยอยู่รอบบริเวณป่า ผลการศึกษาพบว่า ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ 2 ระยะ พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยในระยะที่ 1 พบพรรณไม้ทั้งหมด 40 วงศ์ 68 ชนิด ส่วนในระยะที่ 2 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด พรรณไม้ที่มีดัชนีความสำคัญมากที่สุดของทั้ง 2 ฤดู คือ พันชาด (*Erythrophleum succirubrum* Gagnep.) รองลงมาคือ ลำตวน (*Melodorum fruticosum* Lour.) มะกอกเกลื้อน (*Canarium subulatum* Guill.) และอะราง (*Peltophorum dasyrachis* (Miq.) Kurz) มีค่าดัชนีความสำคัญในระยะที่ 1 เท่ากับ 26.26, 25.91, 21.62 และ 15.12 ตามลำดับ และค่าดัชนีความสำคัญในระยะที่ 2 เท่ากับ 25.08, 24.78, 21.59 และ 14.86 ตามลำดับ และค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์ของทั้ง 2 ระยะ เท่ากับ 0.83 แสดงให้เห็นถึงความสม่ำเสมอของพรรณไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ ส่วนองค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กวย, เยอ และลาว มีการนำพืช

สมุนไพรทั้งหมด 115 ชนิด มาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 66 อาการ

คำสำคัญ : ความหลากหลาย, การใช้ประโยชน์, ป่าชุมชน, กลุ่มชาติพันธุ์, ภูมิปัญญา



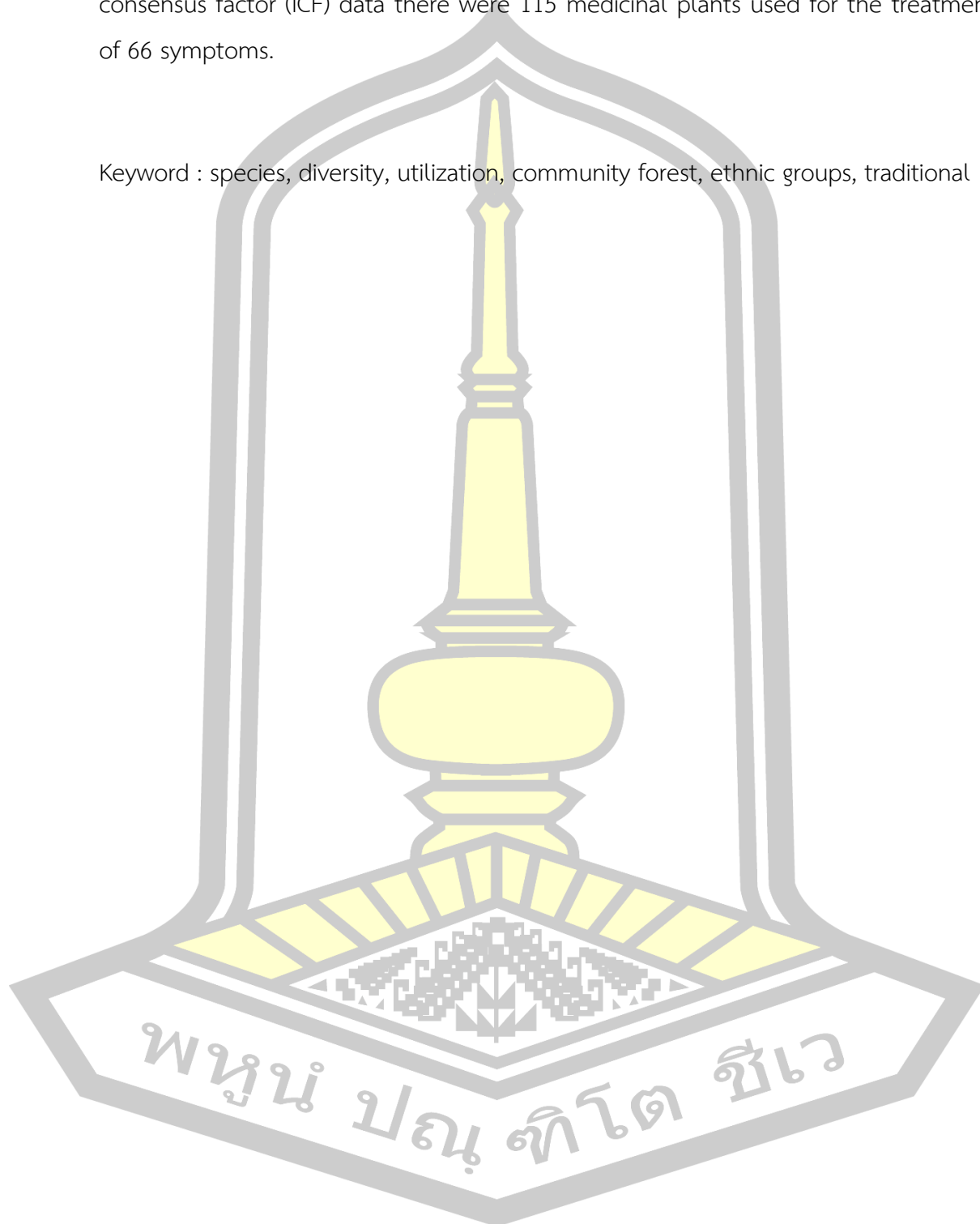
<b>TITLE</b>	Species Diversity and Utilization of Medicinal Plants of Kuy, Yor and Lao Tribes in Khok Khu Khat – Ban Khu Si Chae Community Forest, Phrai Bueng District, Sisaket Province		
<b>AUTHOR</b>	Sarunya Khopan		
<b>ADVISORS</b>	Assistant Professor Tawatchai Tanee , Ph.D.		
<b>DEGREE</b>	Master of Science	<b>MAJOR</b>	Environmental Administration and Management
<b>UNIVERSITY</b>	Maharakham University	<b>YEAR</b>	2019

#### ABSTRACT

The traditional utilization of medicinal plants is derived from the indigenous peoples and may be integrated with local cultural beliefs or ethnic groups. This study aimed to study the species diversity and utilization of Medicinal Plants of Kuoy Tribe in Khok Khu Khat – Ban Khu Si Chae community forest, Phrai Bueng district, Si sa ket Province. The field survey was done by quadrant sampling using plot size of 20 x 20 meter<sup>2</sup> for a period of 1 year in 2 period time. Including 1 period time between December 2016 - May 2017 and 2 period time between June - November 2017. The collected information was applied for plant density, relative density, frequency, relative frequency, dominance, relative dominance, important value index, diversity index, evenness index and interviewing local practitioners in community. The results showed that the medicinal plants species Khok Khu Khut community forest for 2 period time, were identified into 43 families with 75 species, 40 families with 68 species in 1 period time and 43 families with 75 species in 2 period time, The most importance value index (IVI) of the plants was *Erythrophleum succirubrum* Gagnep, *Melodorum fruticosum* Lour, *Canarium subulatum* Guill and *Peltophorum dasyrachis* (Miq.) Kurz. Importance value index was 26.26, 25.91, 21.62 , 15.12 in 1 period time and 25.08, 24.78, 21.59, 14.86 in 2 period time. The Evenness index of both period time was 0.83. It shows the evenness index of the trees in the

community forest area. From traditional utilization of medicinal plants informant consensus factor (ICF) data there were 115 medicinal plants used for the treatment of 66 symptoms.

Keyword : species, diversity, utilization, community forest, ethnic groups, traditional





## กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ธาณี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อัมพะระกา ประธานกรรมการและอาจารย์บัณฑิตประจำคณะ อาจารย์ ดร. น้ำทิพย์ คำแร่ อาจารย์บัณฑิตประจำคณะ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรณรงค์ สิริปิยะสิงห์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำปรึกษาชี้แนะการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีเสมอมา และขอขอบคุณคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่อำนวยความสะดวกและช่วยในการประสานงานในด้านต่างๆ ขอขอบคุณ นายนวน โยธี, นายปุ้ย โยธี และนายเยาว์ โยธี หมอยาชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เยอ ที่ร่วมเดินสำรวจและให้ข้อมูลตำรับยาที่ใช้รักษาคน อย่างไม่หวงแหน นายเที่ยง สมงาม หมอยากลุ่มชาติพันธุ์กูย และนายคำสิงห์ วงศ์สวัสดิ์ หมอยากลุ่มชาติพันธุ์ลาว ขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลปราสาทเยอ และองค์การบริหารส่วนตำบลสุขสวัสดิ์ รวมถึงผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านพะแฉ๊ะเหนือ บ้านพะแฉ๊ะใต้ บ้านปราสาทเยอเหนือ บ้านปราสาทเยอตะวันออก และบ้านปราสาทเยอใต้ ที่อำนวยความสะดวกในการเข้าพื้นที่สำรวจ ในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ บิดา-มารดา และครอบครัวที่ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจและแรงผลักดันให้สามารถดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้จนบรรลุผลสำเร็จ

ศรัณญา ก่อพันธ์

พนุน ปณฺ ทิโต ชีเว

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	1
สารบัญภาพ.....	3
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	3
1.4 ขอบเขตการศึกษา.....	3
1.5 นิยามศัพท์.....	4
บทที่ 2 ปริทัศน์เอกสารข้อมูล.....	6
2.1 ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร.....	6
2.2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร.....	8
2.3 พืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร.....	10
2.4 รูปแบบการเตรียมการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร.....	15
2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร.....	16
2.6 ประโยชน์ของพืชสมุนไพร.....	17
2.7 ประวัติและความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอและลาว.....	18
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	25

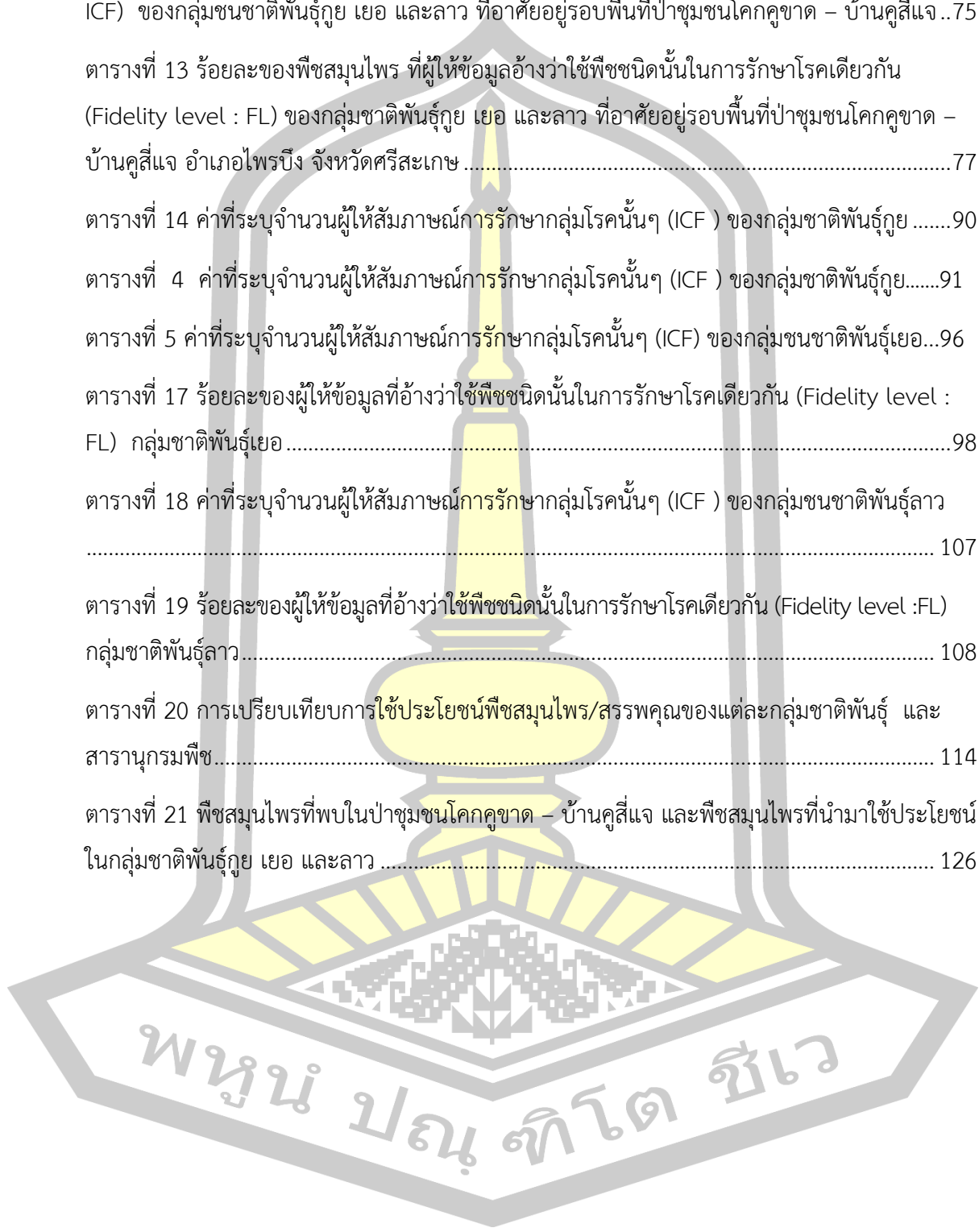
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย .....	30
3.1 พื้นที่ที่ศึกษาและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ .....	30
3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม .....	33
3.3 วิธีการศึกษา .....	34
3.4 ระยะเวลาดำเนินงาน .....	43
บทที่ 4 ผลการศึกษาและวิจารณ์ผล .....	44
4.1 การสำรวจความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ .....	44
4.2 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสำคัญ (Importance Value Index : IVI) .....	50
4.3 พรรณไม้ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช .....	69
4.4 การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว .....	73
4.5 เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในการรักษาโรค ของชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ..	113
4.6 การเชื่อมโยงงานวิจัยครั้งนี้ .....	124
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ .....	131
5.1 สรุปผลการศึกษา .....	131
5.2 ข้อเสนอแนะ .....	133
บรรณานุกรม .....	135
ภาคผนวก .....	141
ภาคผนวก ก จำนวนต้นไม้ในแปลงสำรวจ .....	142
ภาคผนวก ข ประวัติหมอยา .....	149
ภาคผนวก ค เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน .....	153
ภาคผนวก ง ภาพประกอบการเก็บข้อมูล .....	160
ภาคผนวก จ ภาพพรรณไม้ที่สำรวจพบในป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ .....	164
ประวัติผู้เขียน .....	172

## สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 พิกัดแปลงตัวอย่างที่สำรวจ จำนวน 22 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ .....	36
ตารางที่ 2 สัดส่วนของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์.....	37
ตารางที่ 3 ค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ (H') และความสม่ำเสมอ (E) ของพืชสมุนไพร ในป่าชุมชนโคกคูขาด– บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ .....	45
ตารางที่ 4 รายชื่อพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ .....	46
ตารางที่ 1 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI).....	52
ตารางที่ 2 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI).....	55
ตารางที่ 7 ชนิดพรรณไม้ และค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ใหญ่ ในฤดูแล้งและฤดูฝน ของป่าชุมชน โคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI).....	59
ตารางที่ 8 ชนิดพรรณไม้ และค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้หนุ่ม ในฤดูแล้งและฤดูฝน ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI).....	62
ตารางที่ 9 ชนิดพรรณพืช และค่าดัชนีความสำคัญของไม้พื้นล่าง ในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร) ; ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD, ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF).....	65
ตารางที่ 10 ชนิดพรรณพืช และค่าดัชนีความสำคัญของไม้พื้นล่าง ในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร) ; ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD, ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF).....	67
ตารางที่ 3 พรรณไม้ ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด– บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช .....	69

ตารางที่ 12 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนี้ๆ (Informant consensus factor : ICF) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ..75	
ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอโพนสะเม็ก จังหวัดศรีสะเกษ .....	77
ตารางที่ 14 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนี้ๆ (ICF ) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย .....	90
ตารางที่ 4 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนี้ๆ (ICF ) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย.....	91
ตารางที่ 5 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนี้ๆ (ICF) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์เยอ...	96
ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) กลุ่มชาติพันธุ์เยอ.....	98
ตารางที่ 18 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนี้ๆ (ICF ) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลาว .....	107
ตารางที่ 19 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL) กลุ่มชาติพันธุ์ลาว.....	108
ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และ สารานุกรมพืช.....	114
ตารางที่ 21 พืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ ในกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว .....	126



สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ .....5

ภาพประกอบ 2 พื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ อำเภอไพร์บึง จังหวัดศรีสะเกษ  
(อ้างอิง : Google Earth) ..... 32

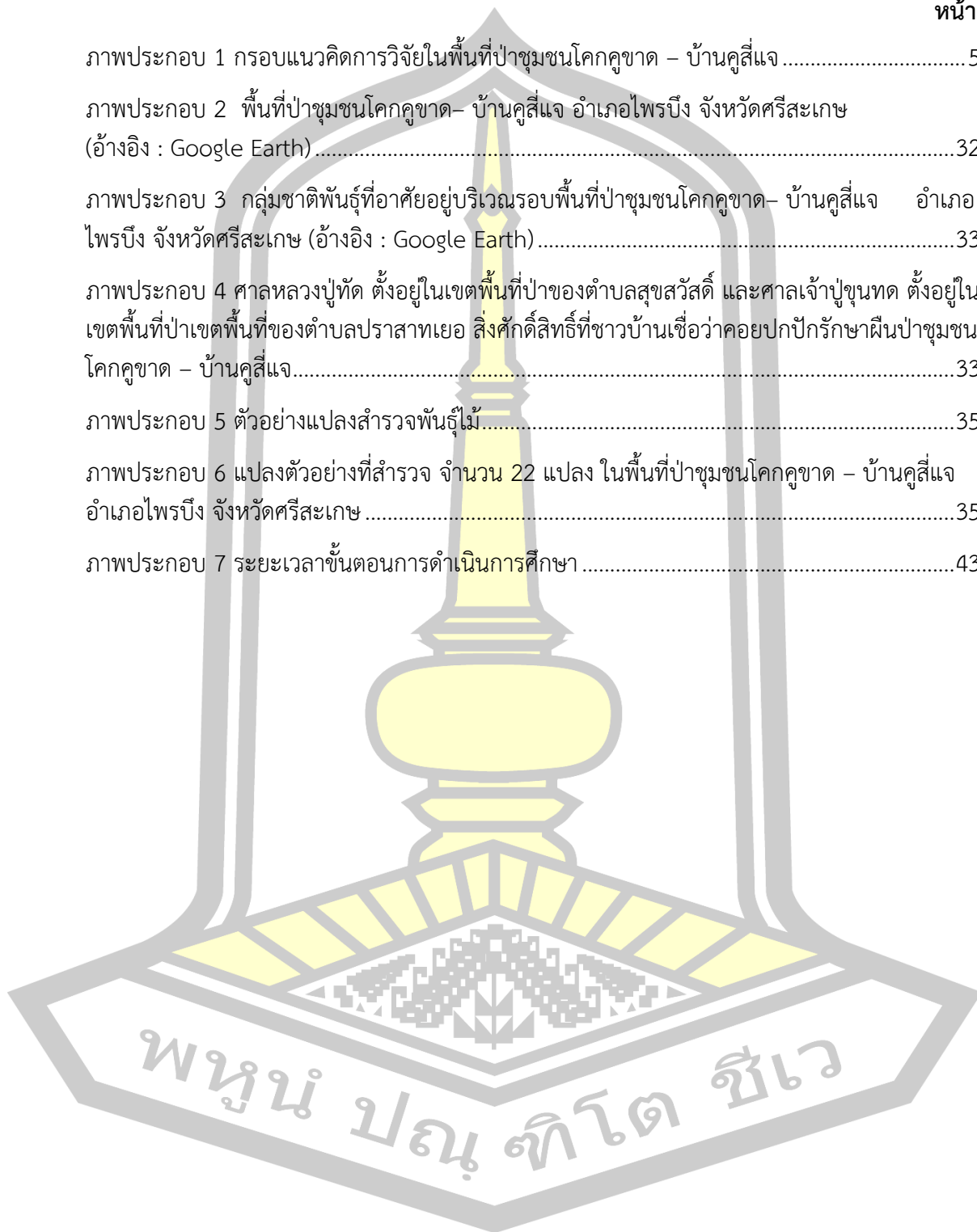
ภาพประกอบ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ อำเภอไพร์บึง จังหวัดศรีสะเกษ (อ้างอิง : Google Earth) ..... 33

ภาพประกอบ 4 ศาลหลวงปู่ทวด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าของตำบลสุขสวัสดิ์ และศาลเจ้าปู่ขุนทด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าเขตพื้นที่ของตำบลปราสาทเยอ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเชื่อว่าคอยปกป้องรักษาผืนป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ..... 33

ภาพประกอบ 5 ตัวอย่างแปลงสำรวจพันธุ์ไม้ ..... 35

ภาพประกอบ 6 แปลงตัวอย่างที่สำรวจ จำนวน 22 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอไพร์บึง จังหวัดศรีสะเกษ ..... 35

ภาพประกอบ 7 ระยะเวลาขั้นตอนการดำเนินการศึกษา ..... 43



# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ที่มาและความสำคัญ

ประเทศไทยมีความหลากหลายทางชีวภาพที่ประกอบไปด้วยองค์รวมของสรรพชีวิต ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประชากรของพืช สัตว์ และจุลินทรีย์นานาชนิดที่มีความหลากหลายทาง พันธุกรรม (genetic diversity) ในแต่ละพื้นที่จนถึงความหลากหลายของชนิด (species diversity) ที่จัดว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของกระบวนการวิวัฒนาการ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในกลุ่มของ สิ่งมีชีวิตจนเกิดเป็นความหลากหลายทางระบบนิเวศ (ecosystem diversity) (ธวัชชัย ธาณี, 2558) และมีความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตกาลที่ได้อาศัยปัจจัยจากธรรมชาติที่มีอยู่ รอบตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยสี่ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและความอยู่รอด และอาณาเขตบริเวณของป่า หลายแห่งยังเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านหลายกลุ่มหลายเผ่าพันธุ์ (ยศ และวิฑูรย์, 2536) ซึ่งมีการ ปรับตัว เรียนรู้ทางพฤติกรรมให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ทำให้สังคมมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นมีความ หลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) เจริญงอกงามตามสภาพความหลากหลายทาง ชีวภาพและมีการพัฒนาวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรป่าไม้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการนำพืชมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ นำมาเป็นอาหาร (ผัก, ธัญพืช, ผลไม้, เครื่องเทศหรือเครื่องปรุงรส, พืชที่ใช้เป็นเครื่องดื่มทำให้เกิด ความมีนเมา, พืชที่ใช้เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์) ทำเป็นที่อยู่อาศัย (พืชที่มนุษย์นำมาแปรรูป สร้างอาคาร บ้านเรือน) ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม (พืชที่ให้เส้นใยถักทอ รวมทั้งพืชที่ให้สีย้อมและพืชที่ใช้เลี้ยงแมลง ที่ให้เส้นใย) เป็นยารักษาโรค (พืชที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีสรรพคุณเป็นยารักษาโรค รวมถึงพืชที่นำไปใช้ เป็นยารักษาโรคได้โดยตรงหรือที่ต้องใช้ผสมกับสารอื่น) และใช้เป็นสัญลักษณ์และความเชื่อถือต่างๆ (เป็นเครื่องรางของขลัง นำโชค และป้องกันภูตผีปีศาจ) (เต็ม สมิตินันท์ และวิระชัย ณ นคร, 2538)

ภูมิปัญญาในการใช้พืชสมุนไพร เป็นคุณสมบัติที่เด่นชัดอย่างหนึ่งของพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน (ethnobotany) ที่เกิดจากกลุ่มชนพื้นบ้านสร้างประสบการณ์ในการใช้ทรัพยากรพรรณพืชสมุนไพร ในชุมชนที่มีอยู่ ผ่านการสังเกต การทดลองใช้ การคัดเลือก และนำมาใช้ในกระบวนการรักษา ความเจ็บป่วยและดูแลสุขภาพตามวิธีการแพทย์พื้นบ้าน ซึ่งอาจเป็นในลักษณะที่ชาวบ้านผู้มีความรู้ ความชำนาญเก็บพืชสมุนไพรมาใช้กับตนเองหรือคนใกล้ตัว หรืออาจได้รับการรักษาโดยหมอพื้นบ้าน



(เลอศักดิ์ ประจวบอารีย์, 2551) ซึ่งอาจมีการผสมผสานกับความเชื่อในวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่หรือกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น จากการศึกษาความรู้ ความเชื่อ ในการใช้สมุนไพรรักษาสุขภาพของชาวไทย จังหวัดยโสธร ที่มีความเชื่อและนับถือผี จะมีพิธีกรรมประจำกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญในการดูแลรักษาสุขภาพคือ พิธีเหยา และมีหมอรักษาเพื่อประกอบพิธีรักษาผู้ป่วย เรียกว่า หมอเหยา (พิสิฐ บุญไชย, 2542) โดยมีการเชื่อมโยงความเชื่อให้เข้ากับเรื่องของอำนาจศักดิ์สิทธิ์เพื่อก่อให้เกิดความยำเกรงในการใช้ทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรในรูปแบบของป่าชุมชน พิธีกรรม รวมถึงการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2547) แต่ปัจจุบันความเชื่อและการเปลี่ยนแปลงของบริบททางสังคมที่มีกระแสนิยมความเป็นเมืองได้เข้ามารุกล้ำความเป็นชนบทประกอบกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรในระดับชุมชนไม่สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร เกือบจะสูญสลายหรือเสื่อมความนิยมไป ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่ามีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาวภูยกหรือส่วย, เขมรและลาว จากรายงานการศึกษามานุษยวิทยาวัฒนธรรมในภาคอีสาน ชาวภูยกหรือส่วยจัดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว มีภาษาพูดอยู่ในกลุ่มมอญ – เขมร, ชาวเขมร แต่เดิมคือกวยเขมร ต่อมาเรียกเขมร และชาวลาว ในพื้นที่นี้จัดอยู่ในกลุ่มลาวเวียงหรือลาวเวียงจันทน์ (บุญยงค์ เกศเทศ, 2539) โดยกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวมีความแตกต่างทั้งในด้านภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม วิถีชีวิต มีรายงานการศึกษาทัศนคติต่อประเพณีแต่งงานของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ส่วยและเขมร ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ (รวินันท์ อิมอ้วน, 2552) และมีการศึกษาวัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์กวยจังหวัดศรีสะเกษ (บุรณ์เชน สุขคุ้ม และธนพล วิทยาลัย, 2556) แต่ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในพื้นที่ดังกล่าว การศึกษาความรู้เกี่ยวกับชนิดพืชสมุนไพรและภูมิปัญญาในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ จึงควรอย่างยิ่งที่จะมีการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานอย่างจริงจัง โดยเฉพาะชุมชนที่ยังมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาอาศัยธรรมชาติ อีกทั้งปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแพทย์แผนไทยและสมุนไพรไทย โดยมีการระบุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 และได้มีการจัดทำแผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ.2560 - 2564 โดยมีนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาพืชสมุนไพรเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงด้านสุขภาพให้กับประชาชน และสามารถใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาความหลากหลายชนิดและดัชนีความสำคัญของพืชสมุนไพร และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เขมร และลาว ในพื้นที่เพื่อนำมาเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อสนับสนุนการศึกษาและการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ รวมถึงใช้ในการ



จัดการวางแผนการพัฒนาสมุนไพรสำหรับใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน เกิดความรัก ความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

## 1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาความหลากหลายชนิดและดัชนีความสำคัญของพืชสมุนไพรในป่าชุมชนโคกคูขาด-บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาการใช้พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอและลาว
- 1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบการนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอและลาว

## 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ทราบชนิดของพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.2 ทราบการใช้ประโยชน์สรรพคุณของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอ และลาว
- 1.3.3 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้ สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดการวางแผนการพัฒนาสมุนไพรสำหรับใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ และสนับสนุนการศึกษาและการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ต่อไป

## 1.4 ขอบเขตการศึกษา

- 1.4.1 พื้นที่การศึกษา  
ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ
- 1.4.2 กลุ่มตัวอย่าง
  - (1) หมอยาพื้นบ้าน/ปราชญ์ชาวบ้าน อย่างน้อยกลุ่มชาติพันธุ์ละ 1 คน
  - (2) ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอและลาว ที่อาศัยบริเวณโดยรอบพื้นที่ป่า
- 1.4.3 การศึกษาความหลากหลายชนิดของพืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรที่กลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอ และลาว นำมาเป็นยารักษาโรคต่างๆ
- 1.4.4 ทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาความหลากหลายชนิด ข้อมูลการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร และข้อมูลเชิงปริมาณ และนำมาเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

### 1.5 นิยามศัพท์

ระยะ คือ ช่วงระยะเวลาที่ทำการสำรวจความหลากหลายชนิด

ระยะที่ 1 คือ ช่วงระยะเวลา ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 – เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560

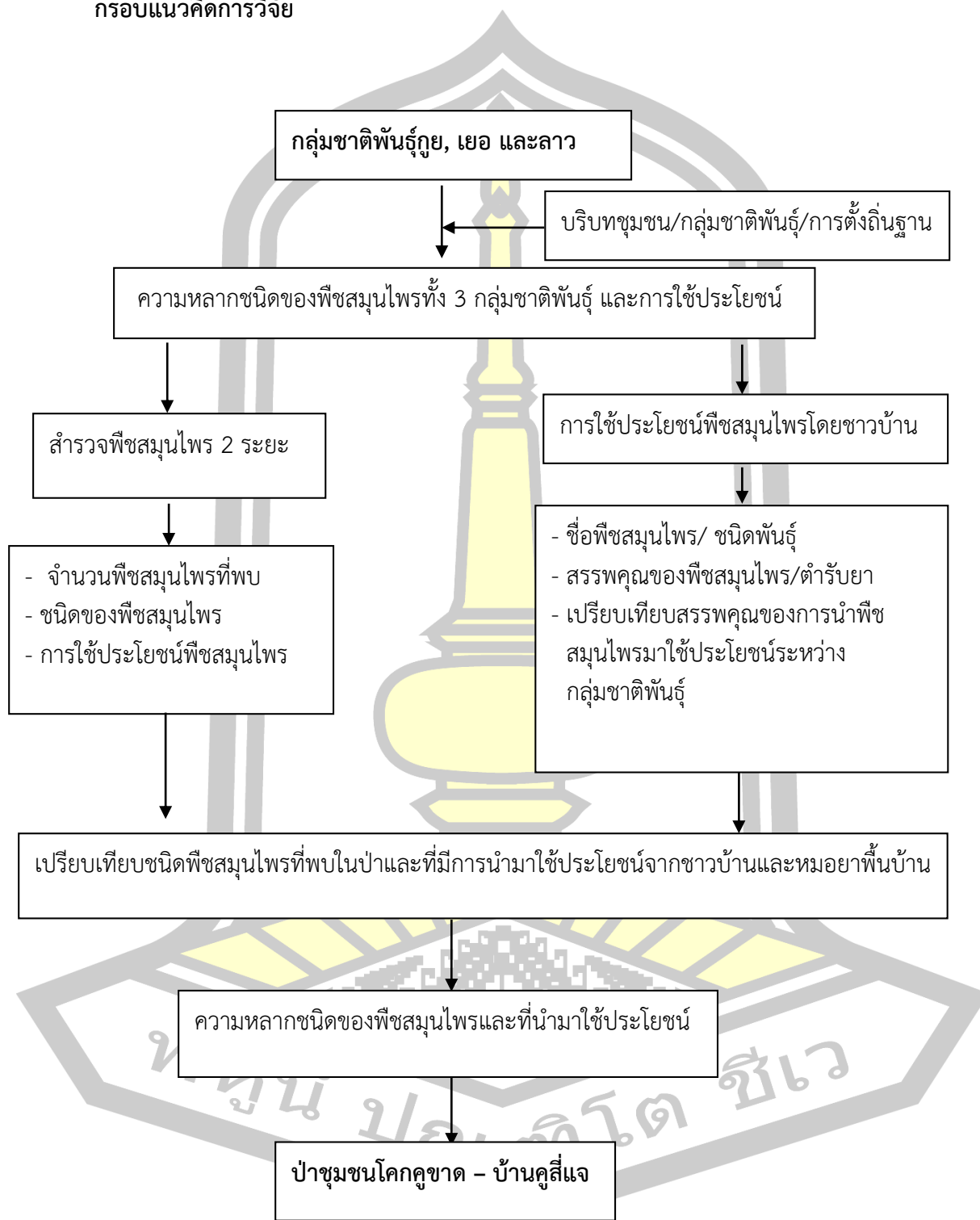
ระยะที่ 2 คือ ช่วงระยะเวลา ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560

ประชากร คือ ชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว มีหน่วยเป็น ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง คือ จำนวนประชากรที่ได้จากการหาสัดส่วนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์



### กรอบแนวคิดการวิจัย



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ

## บทที่ 2

### ปริทัศน์เอกสารข้อมูล

การศึกษาความหลากหลายของพืชสมุนไพร ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและใช้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยแบ่งเป็นประเด็นการศึกษา ดังนี้

- 2.1 ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร
- 2.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร
- 2.3 พืชสมุนไพรกับการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร
- 2.4 รูปแบบการเตรียมการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร
- 2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร
- 2.6 ประโยชน์จากพืชสมุนไพร
- 2.7 ประวัติและความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอ และลาว
- 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1 ความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสมุนไพร

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนใกล้เส้นศูนย์สูตร ทรัพยากรป่าไม้ของไทยหลายส่วนจึงมีลักษณะเป็นป่าเขตร้อน อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณธัญญาหาร สัตว์ แมลง จุลินทรีย์ และทรัพยากรพันธุกรรมทรงคุณค่ามากมาย และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาสมดุลทางธรรมชาติของโลก และยังประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่มวลมนุษย์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต อาณาเขตบริเวณของป่าหลายแห่งยังเป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านหลายกลุ่มหลายเผ่าพันธุ์ แต่ละกลุ่มได้พัฒนาวิถีชีวิตผูกพันแนบแน่นอยู่กับป่า สังคมภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่า สมุนไพร และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้มาเป็นเวลานาน (ยศ และวิฑูรย์, 2536) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิด ความรู้ ความเชื่อ และการดำเนินวิถีชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยที่หลากหลาย รวมถึงการเชื่อมโยงกับความเป็นมาของชุมชนแต่ละชุมชน วิถีชีวิต การทำมาหากิน และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนความหลากหลายทางชีวภาพ คือ องค์รวมของสรรพชีวิตในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับประชากรของพืช สัตว์ และจุลินทรีย์นานาชนิดที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรม (genetic diversity) ในแต่ละพื้นที่จนถึงความหลากหลายของชนิดหรือสปีชีส์

(species diversity) ที่จัดว่าเป็นหน่วยพื้นฐานของกระบวนการวิวัฒนาการ และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในระบบนิเวศสิ่งมีชีวิตจนเกิดความหลากหลายทางระบบนิเวศ (ecosystem diversity) ในอาณาเขตบริเวณต่างๆ ของผิวโลก จนได้ชื่อว่า ชีวมณฑล (biosphere) ซึ่งสามารถสรุปความหลากหลายใน 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ (ธวัชชัย ธาณี, 2558)

#### 2.1.1 ความหลากหลายทางพันธุกรรม (genetic diversity)

ความหลากหลายของสารพันธุกรรมที่มีอยู่ในสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิด โดยสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันอาจมีสารพันธุกรรมแตกต่างกันไปตามสายพันธุ์และบางชนิดอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันก็มียีนหรือการแสดงออกของยีนแตกต่างกันได้ด้วย ความหลากหลายทางพันธุกรรมเกิดขึ้นได้ทั้งในระดับโครโมโซม (chromosome) และดีเอ็นเอ (deoxyribonucleic acid : DNA) ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการบอกความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตได้ และความแตกต่างทางด้านพันธุกรรมนำไปสู่ความหลากหลายชนิดของสิ่งมีชีวิต

#### 2.1.2 ความหลากหลายของชนิดหรือสปีชีส์ (species diversity)

กลุ่มของประชากรสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งในธรรมชาติที่สามารถผสมพันธุ์กันได้ ถ่ายทอดยีนระหว่างกันและกัน และส่งผ่านสารพันธุกรรมไปยังรุ่นต่อไปได้ (gene flow) มีรูปแบบการผสมพันธุ์เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ความหลากหลายชนิด คือความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในทุกรูปแบบ ได้แก่ จุลินทรีย์ พืชไม่มีท่อลำเลียง พืชมีท่อลำเลียง สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง สัตว์มีกระดูกสันหลัง สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ปีก และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

#### 2.1.3 ความหลากหลายทางระบบนิเวศ (ecosystem diversity)

ระบบรวมที่ซับซ้อนซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ประกอบด้วย ประชากรสิ่งมีชีวิตทั้งพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตซึ่งอยู่ร่วมกันแบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของแต่ละพื้นที่ ลักษณะภูมิอากาศ ความชื้น และความสูงจากระดับน้ำทะเล ทำให้แต่ละที่มีระบบนิเวศที่แตกต่างกัน และพบสิ่งมีชีวิตต่างชนิดกันออกไป จากความหลากหลายทางชีวภาพตั้งแต่ระดับพันธุกรรมและระดับชนิดพันธุ์จนถึงระดับระบบนิเวศ มีความสัมพันธ์กันที่เกิดจากการสร้างสรรค์และสั่งสมสิ่งมีชีวิตนานาชนิดมานานประมาณ 3,600 ล้านปีก่อน ทั้งที่อาศัยอยู่บนบก ในดิน ในน้ำเค็มและน้ำจืด

ความหลากหลายทางพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตแต่ละชนิด เกิดจากความแปรผันทางพันธุกรรมเพื่อการปรับตัวต่อสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยการคัดเลือกตามธรรมชาติ ทำให้เกิดวิวัฒนาการความหลากหลายรูปแบบ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการทางชีววิทยาโดยการคัดเลือกตามธรรมชาติดังกล่าว ทำให้มีการปรับตัวทางพันธุกรรมของมนุษย์และเกิดการเรียนรู้ทางพฤติกรรมให้สอดคล้องกับธรรมชาติได้อย่างลงตัว ทำให้สังคมมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) เจริญงอกงามตามสภาพความ

หลากหลายทางชีวภาพและมีการพัฒนาวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องถ่ายทอดหรือสืบทอดกันมา โดยไม่มีการเรียกค่าสิทธิทางปัญญา นั่นคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) (วิสุทธิ ไบไม้, 2548) เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ จะมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมไปด้วย อย่างเช่น วัฒนธรรมของชาวตะวันตก ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่อ่อนโยนกับธรรมชาติ โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นในชนบทที่ส่วนใหญ่ยังคงรักษาความหลากหลายทางชีวภาพในไร่ นา และยาสมุนไพรเอาไว้ในระบบธรรมชาติดั้งเดิม องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืช สัตว์ จุลินทรีย์ เช่น การผลิตยารักษาโรคจากพืชสมุนไพรที่ได้มาจากภูมิปัญญาของหมอชาวบ้านหรือตำรายาแผนโบราณ เป็นต้น ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทรัพยากรธรรมชาติอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่พึ่งพาอาศัยของมนุษย์ ประกอบด้วยคุณค่าทางด้านวัตถุ (resource value) เป็นประโยชน์โดยตรงที่มนุษย์ใช้เป็นปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต ตัวอย่างเช่น ในทางการแพทย์ คนสมัยก่อนเรียนรู้ความสำคัญของพืชบางชนิดที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบำบัดรักษาโรคร้ายไข้เจ็บอย่างได้ผลดีมาเป็นเวลายาวนานเป็นตำรายาแผนโบราณและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สั่งสมและถ่ายทอดต่อกันมาประมาณกว่าร้อยละ 40 ของยารักษาโรคต่างๆ ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันได้มาจากตัวยาสสมุนไพรหรือจากการศึกษาสารเคมีที่มีต้นกำเนิดมาจากสารสกัดจากพืชสมุนไพรในป่าธรรมชาติ เช่น พังพวยฝรั่งชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในป่าของเกาะมาดากัสกา สมุนไพรชนิดนี้นำมาสกัดและวิเคราะห์ศึกษาทางเคมี พบว่ามีผลผลิตเป็นพวกแอลคาลอยด์หลายชนิด รวมทั้ง วินคริสติน (vincristine) และ วินบลาสติน (vinblastine) ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นตัวยารักษามะเร็งได้เป็นอย่างดี ยาควินิน (quinine) ที่ใช้รักษาโรคมาลาเรียเป็นผลผลิตของพืชพวก ซินโคน่า (cinchona) ที่นำมาใช้ครั้งแรกในประเทศเปรู และต่อมาแพร่หลายกระจายไปทั่วโลก เป็นต้น (วิสุทธิ ไบไม้, 2538) นอกจากนี้ ยังมีการใช้พืชสมุนไพรในทางการแพทย์ รวมถึงการอุตสาหกรรม เป็นต้น และคุณค่าทางด้านบริการ (service value) เป็นประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ การบริการทางระบบนิเวศและสันหนนาการและจิตวิญญาณ เป็นต้น (ปรีชา และคณะ, 2556)

## 2.2 ภูมิปัญญากับการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร

ภูมิปัญญา คือความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมา และนำมาปรับใช้ร่วมกับความรู้ และประสบการณ์ของตน ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถจำแนกภูมิปัญญาได้เป็นประเภทต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การรักษาโรค การกินอยู่ ศิลปกรรม ภาษา และวรรณกรรม ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นต้น (ปรีชา ประเทพา และคณะ, 2556) กลุ่มชนในสังคมหรือชุมชนต่างๆ เลือกใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่ดิน น้ำ ป่า แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อมในท้องถิ่นของตน ซึ่งอาจจะผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความเชื่อในเรื่องอำนาจศักดิ์สิทธิ์เพื่อก่อให้เกิดความยำเกรง



ในการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำซึ่งสิ่งสฤติดูแลรักษาป่าต้นน้ำทางภาคเหนือ เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ได้ตกผลึกและพัฒนากลายเป็นพื้นฐานทางศีลธรรมเกี่ยวกับการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติในท้องถิ่นของตนและเพื่อดำรงไว้ซึ่งฐานทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชนเอาไว้ สามารถยกตัวอย่างภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน ดังนี้ (ยศ สันตสมบัติ, 2547)

2.2.1 การจัดการทรัพยากรในรูปของป่าชุมชน การจัดการป่าจะวางอยู่บนพื้นฐานของ ความเข้าใจในระบบนิเวศอย่างลึกซึ้งและมีการจำแนกป่าออกเป็นประเภทต่างๆ ตามลักษณะทาง กายภาพและการใช้ประโยชน์ เช่น ชาวอาข่า จะแบ่งป่าออกเป็น 2 ประเภทคือ ป่าชุมชนและป่าใช้ สอย ซึ่งป่าชุมชนยังจำแนกออกตามการใช้ประโยชน์ เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ ป่าช้า ป่าที่ตั้งของศาลผี ป่าบ่อน้ำ ซึ่งเป็นที่ตั้งของแม่น้ำลำธาร ป่าบริเวณประตูหมู่บ้าน ซึ่งป่าศักดิ์สิทธิ์มักมีกฎข้อห้ามไม่ให้ ชาวบ้านนำไม้ออกมาใช้ประโยชน์ มีการดูแลรักษาเป็นอย่างดี หากใครละเมิดจะถูกลงโทษ หรือชาวปกกา กะญอ มีการแบ่งป่าออกเป็น (1) ป่าช้า ซึ่งจะใช้ฝังศพและห้ามตัดไม้เด็ดขาด (2) ป่าใช้สอย จะใช้เท่าที่ จำเป็น มีกฎเกณฑ์ของชุมชนดูแลชัดเจน (3) ป่าต้นน้ำ ห้ามตัดไม้เด็ดขาด เพื่อรักษาน้ำ (4) ป่าพิธีกรรม ใช้ประกอบพิธีกรรม มีกฎเกณฑ์ของผีควบคุม (5) ป่ากันไฟ หรือป่ารอบไร่หมุนเวียน เป็นแหล่งเก็บ อาหารและยา (6) ป่าเหล่าหรือที่ไร่รอการพักฟื้น เป็นแหล่งเก็บอาหารและยา มีกฎชุมชนดูแล เป็นต้น

2.2.2 ความเชื่อ การใช้ประโยชน์ตามความเชื่อ เช่น การรักษาทรัพยากรชีวภาพโดย อาศัยจารีตประเพณีของหมอยาในการเก็บตัวยา ดังกรณีของหมอยาชาวลัวะและม้ง ก่อนที่จะเก็บตัวย จากป่าต้องแสดงความสำนึกในบุญคุณของยาและผียา ใช้ยาเท่าที่จำเป็น การมีความเชื่อที่ว่า หาก ใครเก็บยาไปมากเกินและเก็บโดยไม่ขออนุญาตจะมีอันเป็นไป หรือความเชื่อของชาวอาข่าที่ว่า ก่อนที่ หมอยาจะเก็บตัวยาจะต้องทำการขอยาจากผียาก่อน หรือในกรณีความเชื่อของชาวมูเงี้อเรื่องป่าก้างหอ และซังเจือ (ป่าพิธีกรรมกับป่าช้า) ซึ่งชาวมูเงี้อเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สถิตของผี ทำให้ ชาวบ้านไม่กล้าเข้าไปเก็บเกี่ยวพืชหรือใช้ประโยชน์ เพราะเชื่อว่าผีจะโกรธได้ เป็นต้น

2.2.3 พิธีกรรม การใช้ประโยชน์ตามพิธีกรรม เช่น การประกอบพิธีเลี้ยงผีเมืองของชาว ไทลื้อ ในชุมชนไทลื้อปางหัดมีการนำเอาความเชื่อเรื่องผีเจ้าผาตั้งมาใช้เป็นรูปแบบของการอนุรักษ์ ทรัพยากร ธรรมชาติ ซึ่งผาตั้งเป็นชื่อของดอยหรือภูเขา เป็นต้นน้ำของแม่น้ำงาว ลำห้วยผาตั้งหรือ ห้วยแงซายและลำห้วยต่างๆ อีกหลายสาย การเคารพผีเจ้าผาตั้งได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของระบบ นิเวศลุ่มน้ำกับความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว

2.2.4 การปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ ในสภาพการณ์ที่ผืนป่าลดลง และสิทธิ การใช้ของคนในชุมชนถูกลิดรอนโดยกฎหมายและหน่วยงานของรัฐ คนในชุมชนในหลายๆพื้นที่เริ่ม นำเอาสมุนไพรจากป่ามาปลูกไว้รอบบ้านของหมอยา เพราะกลัวจะหาไม่ได้อีกในป่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรของชุมชน มีการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมหรือชุมชน การอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงจำเป็นต้องเริ่มต้นด้วยการตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และภายในระบบนิเวศที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการประยุกต์ใช้และพัฒนาภูมิปัญญาของตนให้สอดคล้องกับบริบทตามยุคสมัย การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการจัดการและพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพในสังคมไทยอย่างยั่งยืน

## 2.3 พืชสมุนไพรและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

### 2.3.1 ความหมายของสมุนไพร

สมุนไพรตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2556 ให้ความหมายของสมุนไพรไว้ว่าผลิตภัณฑ์ธรรมชาติได้จากพืชสัตว์และแร่ธาตุที่ใช้เป็นยาหรือผสมกับสารอื่นตามตำรับยาเพื่อบำบัดโรคบำรุงร่างกายหรือใช้เป็นยาพิษ เช่น กระเทียม น้ำผึ้ง รากดิน (ไส้เดือน) เขากวางอ่อน กำมะถันยางนอง โล่ดีน

สมุนไพรตามพระราชบัญญัติยาพ.ศ. 2510 หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ ซึ่งยังไม่ได้ผสมปรุงหรือเปลี่ยนสภาพ

สมุนไพรตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 หมายความว่าพืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุ สารสกัดดั้งเดิมจากพืชหรือสัตว์ที่ใช้หรือแปรสภาพหรือผสมหรือปรุงเป็นยาหรืออาหารเพื่อการตรวจวินิจฉัยบำบัดรักษาหรือป้องกันโรคหรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์และให้หมายความรวมถึงถิ่นกำเนิดหรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งดังกล่าวด้วย

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าสมุนไพร คือ ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่ได้จากพืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุ ซึ่งยังไม่ได้ผสมปรุงหรือเปลี่ยนสภาพหรือนำไปผสมกับสารอื่นตามตำรับยาเพื่อบำบัดโรคบำรุงร่างกายหรือใช้เป็นยาพิษ ซึ่งมีสรรพคุณทางยา และให้หมายความรวมถึงถิ่นกำเนิดหรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งดังกล่าวด้วยถ้าเป็นสมุนไพรที่ได้มาจากพืชเรียกพืชนั้นว่า พืชสมุนไพร (medicinal plants)

พืชสมุนไพร จัดอยู่ในพรรณพืชที่มนุษย์นำมาใช้ประโยชน์ โดยเต็ม สมิตินันท์ และ วีระชัย ฦ นคร (2538) ได้แบ่งการนำพืชมาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เป็น 5 ประเภท ได้แก่ นำมาเป็นอาหาร (ผัก, ธัญพืช, ผลไม้, เครื่องเทศหรือเครื่องปรุงรส, พืชที่ใช้เป็นเครื่องดื่มทำให้เกิดความมึนเมา, พืชที่ใช้เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์) ทำเป็นที่อยู่อาศัย (พืชที่มนุษย์นำมาแปรรูป สร้างอาคารบ้านเรือน) ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม (พืชที่ให้เส้นใยถักทอ รวมทั้งพืชที่ให้สีย้อมและพืชที่ใช้เลี้ยงแมลงที่ให้เส้นใย) ใช้เป็นสัญลักษณ์และความเชื่อต่างๆ (เป็นเครื่องรางของขลัง นำโชค และป้องกันภูตผีปีศาจ) และเป็นยารักษาโรค (พืชที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีสรรพคุณเป็นยารักษาโรค รวมถึงพืชที่นำไปใช้เป็นยารักษาโรคได้โดยตรงหรือที่ต้องใช้ผสมกับสารอื่น) โดยพืชสมุนไพร ที่นำมาใช้รักษาอาการโรค



นับเป็นภูมิปัญญาและทรัพยากรที่เป็นเอกลักษณ์ สะท้อนวัฒนธรรม และเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิต และสังคมไทยมาโดยตลอด อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยมีภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยที่ใช้ควบคู่กับ คนไทยมาช้านาน โดยสามารถจำแนกสมุนไพรออกเป็น 2 ประเภทคือ

#### (1) สมุนไพรเลี้ยง หรือสมุนไพรที่ปลูกเอง

สมุนไพรที่สามารถปลูกเองได้ตามบริเวณบ้าน ในสวนครัวไว้ใกล้บ้านหรือไร่สวน เป็นสมุนไพรที่อยู่ใกล้ตัว ปกติสมุนไพรประเภทนี้เป็นสมุนไพรที่ได้รับการสืบทอดและปลูกต่อๆ มาตั้งแต่บรรพชน เป็นยาสมุนไพรที่มีความสำคัญในการรักษาความเจ็บป่วยเบื้องต้น เช่น สมุนไพร แก้ปวดท้อง ปวดศีรษะ บำรุงกำลังสำหรับผู้ป่วยในระยะพักฟื้น และสมุนไพรสำหรับหญิงหลังคลอด เป็นต้น

#### (2) สมุนไพรป่า

ยาสมุนไพรที่ขึ้นอยู่ตามป่า ไม่สามารถนำมาปลูกได้ หรือได้มีความพยายามนำมา ปลูกไว้ใกล้บ้าน เพื่อสะดวกในการเก็บหรือนำมาใช้เมื่อมีการเจ็บป่วยและต้องการใช้ แต่บางชนิดไม่สามารถปลูกได้ เพราะสมุนไพรป่าบางชนิดขึ้นได้เฉพาะบางที่เท่านั้น รวมทั้งมีความละเอียดอ่อนในการ ปลูกและดูแล หมอยาสมุนไพรแต่ละคนที่รู้จักสมุนไพรป่าแต่ละอย่าง จึงต้องจำให้ได้ว่าสมุนไพร ป่าที่ใช้รักษาโรคใดมีอยู่ ณ จุดใดของป่า หมอยาในบางกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชาวม้ง จะมีความเชื่อใน เรื่องการบูชาผีสมุนไพร ซึ่งหมอยาสมุนไพรจะได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากครูสมุนไพร มา ก่อน ดังนั้น ในการเข้าไปเก็บสมุนไพรป่าแต่ละครั้ง จะมีการเซ่นไหว้บูชาและขออนุญาตผีครูสมุนไพร ก่อน หากไม่ทำพิธีเซ่นไหว้และขออนุญาตก่อน พวกเขามีความเชื่อว่าสมุนไพรจะไม่มีสรรพคุณในการ รักษาและหมอยาสมุนไพรจะถูกผียาสมุนไพรลงโทษ ทำให้ตามองไม่เห็น ปวดกระดูกและข้อ โดยเฉพาแขนและขา ทำให้ได้รับความเจ็บปวดและทรมาน การที่ผียาสมุนไพรต้องลงโทษเช่นนี้ เพราะเวลาเก็บสมุนไพรตาจะต้องมองเห็นและใช้เท้าและมือช่วยในการเก็บ (ยศ สันตสมบัติ, 2547)

#### 2.3.2 สรรพคุณทางเภสัชของสมุนไพร

รสยา คือฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา ที่มีความสัมพันธ์กับสารเคมีที่เป็นองค์ประกอบหลัก ส่วนโรคที่แสดงของตำรายาไทยก็คือ อาการข้างเคียง (side effect) หรือข้อควรระวัง (contraindications) ซึ่งหากแบ่งประเภทสรรพคุณ ตามรสชาติของสมุนไพร สามารถแบ่งตามความนิยมได้เป็น 9 รส ดังนี้ (พิสิฐฐ์ บุญไชย, 2542)

(1) รสฝาด ใช้สำหรับฝาดสมาน แก้ท้องร่วง แก้บิด บำรุงธาตุ ถ้าใช้มากเกินไป จะแสดงโรคกับโรคท้องผูก สมุนไพรที่มีรสฝาดคือ เปลือกผลทับทิม เปลือกผลมังคุด สีเสียด หมาก เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบกับยาในแผนปัจจุบัน ยารสฝาดหรือยาที่ออกฤทธิ์ฝาดสมาน (astringent) สมุนไพรเหล่านี้จะมีสารสำคัญหลักคือ แทนนิน (tannin) สารตัวนี้มีฤทธิ์ในแง่การฝาดสมาน

แก้ท้องเสียและยังมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อ (antiseptic) ด้วย ในยาแผนปัจจุบันก็ใช้แทนนินเป็นยาแก้ท้องเสีย ตัวอย่างเช่น ยาแก้ท้องเสียที่มีชื่อทางการค้าว่า แอลโดฟอร์ม (eldoform)

(2) รสหวาน ยารสหวานมีสรรพคุณซึมซาบไปตามเนื้อ ทำให้ชุ่มชื้นบำรุงกำลังแก้ อ่อนเพลีย สมุนไพรที่มีรสหวาน เช่น ผลสุกของมะตูม น้ำตาล น้ำอ้อย สมุนไพรดังกล่าวจะให้พลังงาน เนื่องจากมีสารกลุ่มคาร์โบไฮเดรต จำพวกน้ำตาลกลูโคส หรือน้ำตาลย่อยสลายง่าย แต่มีข้อจำกัด สำหรับคนที่เป็นโรคเบาหวาน และผู้ที่มีบาดแผลเพราะจะทำให้แผลขึ้น

(3) รสเมาเบื่อ สรรพคุณใช้แก้พิษสัตว์กัดต่อย ขับพยาธิ สมุนไพรที่มีรสเมาเบื่อนี้ ส่วนใหญ่จะมีสารในกลุ่มของกลัยโคไซด์ (glycoside) เป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น มะเกลือ เล็บมือนาง ทองพันชั่ง สะแกนา เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันได้นำเล็บมือนาง สะแกนา มาใช้เป็นยาขับพยาธิไส้เดือน หรือ มะเกลือ ที่มีสารไดออสไพรรอล (diospyrol) ใช้เป็นยาขับพยาธิได้

(4) รสขม สรรพคุณสำหรับแก้ไข้ เจริญอาหาร แก้อ่อนใน กระจายน้ำ ยาที่มีรสขม มักเป็นพวกอัลคาลอยด์ (alkaloid) และกลัยโคไซด์ (glycoside) เป็นส่วนใหญ่ พืชที่มีรสขม เช่น สะเดา ชี้เหล็ก บอระเพ็ด ระย่อม ในปัจจุบันพบว่าเถาบอระเพ็ด สามารถลดไข้ในหนูขาวได้ผลจริง และใช้เป็นยาขมเจริญอาหารแทนทิงเจอร์เจเนเซียน ที่สั่งซื้อจากต่างประเทศได้อีกด้วย ส่วนชี้เหล็กจะใช้เป็น ยาเจริญอาหารเช่นกัน และก็ยังใช้เป็นยาที่ออกฤทธิ์เป็นไมเนอร์ทรานควิลเลอร์ (minor tranquilizer) หรือยาระงับประสาทอ่อนๆ เนื่องจากมีสารบาราคอล (barakol) ส่วนระย่อมมีอัลคาลอยด์รีเซอ์พิน (reserpine) ใช้น้อยๆ เป็นยาขมเจริญอาหารและลดความดัน

(5) รสมัน สรรพคุณแก้เส้นเอ็นพิการ ช่วยให้เกิดความอบอุ่นของร่างกาย บำรุง ร่างกาย ถ้าใช้มากเกินไปอาจจะแสดงกับโรคไข้ต่างๆ เสมหะพิการ และทำให้ร้อนในกระจายน้ำ รสมันเป็นสรรพคุณที่เกิดจากสารเคมีในกลุ่มไขมัน ตัวอย่างสมุนไพรที่มีรสมัน เช่น ถั่วต่างๆ เมล็ดบัว น้ำมัน ซึ่งถ้าเทียบเคียงกับยาแผนปัจจุบัน พบว่า ถั่ว เมล็ดบัว น้ำมัน มีสารจำพวกไขมัน โปรตีน และคาร์โบไฮเดรต ซึ่งถือได้ว่าให้พลังงานแก่ร่างกาย ดังนั้น จึงมีโอกาสทำให้เกิดความอบอุ่นของร่างกายได้ แต่ถ้ารับประทาน มากเกินไป ก็มีโอกาสร้อนในและเป็นไข้ได้ในที่สุด

(6) รสหอมเย็น สรรพคุณบำรุงหัวใจ บำรุงโลหิต แก้อ่อนเพลีย ใช้มากจะแสดง กับโรคลม ได้แก่ เกสรทั้ง 5 ประกอบด้วย (บัวหลวง มะลิ พิกุล บุนนาค และสารภี) ชะลูด ดอกแก้ว ซึ่งถ้า เทียบเคียงกับยาแผนปัจจุบัน พบว่าสมุนไพรนี้มีสารช่วยบำรุงหัวใจ และมีน้ำมันหอมระเหยที่เป็นสาร กระตุ้นการไหลเวียนของโลหิต โดยเฉพาะในสารภี นักวิทยาศาสตร์ไทยได้สกัดสารจำพวก คูมาริน (coumarin) ซึ่งเป็นสารที่มีฤทธิ์ในการขยายหลอดเลือด ดังนั้น จึงช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อเกิดมี ภาวะแน่นที่หน้าอก หายใจไม่ออก เนื่องจากหัวใจขาดเลือด (angina pectoris) สารกลุ่ม คูมาริน (coumarin) ที่ใช้เป็นยาในปัจจุบัน ได้แก่ เฮลลิน (khelline) ซึ่งเป็นสารในกลุ่มฟูราโนโคยูมาริน (furanocoumarin) แยกได้จากเมล็ดของบิชอปส์ (bishops weed) (*Ammivisnaga* L. วงศ์ Umbelli

ferae) ที่ใช้เพื่อขยายหลอดเลือดนอกจากนี้ สารในกลุ่มคูมาริน ยังออกฤทธิ์ขัดขวางการสังเคราะห์วิตามินเค (vitamin K) ซึ่งเป็นสารที่ช่วยให้เลือดแข็งตัว แสดงว่าออกฤทธิ์ต้านการแข็งตัวของเลือดที่ใช้ในโรคหลอดเลือดหัวใจอุดตันด้วย ปัจจุบันมียาแผนปัจจุบันที่เป็นสารในกลุ่มคูมาริน (coumarin) มีชื่อว่า วาร์ฟาริน (warfarin) ซึ่งทำอยู่ในรูปของเกลือโซเดียม (sodium salt) เพื่อเพิ่มการละลายได้แก่ คูมาดิน (coumadin) เป็นสารที่ช่วยป้องกันการอุดตันของเลือดไปเลี้ยงหัวใจ และในสมุนไพรที่มีสารกลุ่มคูมาริน (coumarin) ได้แก่ เปลือกขะรุต ลูกชืด ดอกแก้ว ซึ่งมีรสหอมเย็น ใช้บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจ

(7) รสเค็ม สรรพคุณแก้โรคทางผิวหนัง แก้เสมหะเหนียว รักษาเนื้อไม่ให้เน่ารักษาบาดแผล ถ้าใช้มากจะแสดงกับโรคอุจจาระพิการ (กระเพาะอาหารพิการ) สมุนไพรเหล่านี้ เช่น เหงือกปลาหมอ ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ดูน้ำเค็มเข้าไปในต้นทำให้มีเกลืออยู่มาก ซึ่งในแง่ของการรักษาเหงือกปลาหมอสามารถโรคผิวหนังอักเสบเรื้อรังได้ผล

(8) รสเปรี้ยว สรรพคุณแก้ทางเสมหะ แก้กระหายน้ำ ระบายอุจจาระ ถ้าใช้มากจะไปแสดงกับโรคท้องร่วง สมุนไพรเหล่านี้ เช่น ส้มป่อย มะขาม สมอไทย สมอเทศ เป็นต้น สมุนไพรเหล่านี้โดยปกติจะใช้เป็นส่วนผสมในยาอมแก้ไอ ซึ่งจะช่วยให้ละลายเสมหะ แต่ถ้ารับประทานมากเกินไปมีโอกาสท้องเสียได้ เพราะมีกรดอินทรีย์ (organic acid) ที่ช่วยกระตุ้นให้ลำไส้บีบตัวหรือช่วยในการระบาย

(9) รสเผ็ดร้อน สรรพคุณแก้โรคลม ขับระดู ขับเหงื่อ แสดงกับโรคไข้และไอ สมุนไพรที่มีรสนี้ เช่น กระเพรา ชิงช้า เทียนตากบ กานพลู รากเจตมูลเพลิงแดง เป็นต้น ซึ่งสมุนไพรประเภทนี้ จะประกอบไปด้วยเรซิน น้ำมันหอมระเหย ซึ่งช่วยทำให้กล้ามเนื้อในกระเพาะและลำไส้บีบตัวไล่ลมออกมา หรือในใบเจตมูลเพลิงแดง มีปลัมบาจิน (plumbagin) เป็นเรซินที่มีรสเผ็ดร้อนช่วยขับระดูหรือถ้ามากเกินไปอาจทำให้แห้งได้

### 2.3.3 ตัวยาสำคัญในพืชสมุนไพร

พืชสมุนไพรแต่ละชนิด แต่ละส่วน เช่น ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล เมล็ด ประกอบด้วยสารสำคัญหรือตัวยาที่แตกต่างออกไป สารเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดสรรพคุณของสมุนไพร ชนิด และปริมาณของสารสำคัญจะขึ้นอยู่กับพันธุ์พืช สภาพแวดล้อมที่ปลูก และช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องพืชสมุนไพร ตัวยาสำคัญในพืชสมุนไพร จำแนกได้เป็น 2 พวกใหญ่ๆ คือ (ก) สารปฐมภูมิ (primary metabolite) เป็นสารที่อยู่ในพืชชั้นสูงทั่วไป พบในพืชเกือบทุกชนิด เป็นผลผลิตที่ได้จากกระบวนการสังเคราะห์แสง (photosynthesis) เช่น คาร์โบไฮเดรต ไขมัน โปรตีน เม็ดสี (pigments) และเกลืออนินทรีย์ (inorganic salt) เป็นต้น (ข) สารทุติยภูมิ (secondary metabolite) เป็นสารประกอบที่มีลักษณะค่อนข้างพิเศษ พบต่างกันพืชแต่ละชนิด คาดว่าสารเหล่านี้เกิดจากขบวนการชีวสังเคราะห์ (bio synthesis) ในพืช สารประเภทนี้ ได้แก่ กลุ่มแอลคาลอยด์ กลุ่มกลัยโคไซด์ น้ำมันหอมระเหย

เป็นต้น ส่วนใหญ่สารจำพวกทุติยภูมิจะมีสรรพคุณทางยาหรือออกฤทธิ์เป็นสารพิษที่เห็นได้ชัดเจน สารที่สำคัญบางกลุ่ม ได้แก่

(1) คาร์โบไฮเดรต (carbohydrates) ได้แก่ สารจำพวกแป้ง น้ำตาล และเซลลูโลส (cellulose) ซึ่งเป็นกากใยที่มีอยู่ในพืช รวมทั้งวุ้นและเมือกจำพวกกัมและมิวซิเลท (gum and mucilage) ต่างๆ คาร์โบไฮเดรตมักพบเป็นอาหารพืชเก็บสะสมไว้ในรูปแป้ง โดยเก็บไว้ตามส่วนต่างๆ ของพืช เช่น หัว ราก ใบ เมล็ด เป็นต้น ประโยชน์ที่ได้จากสารจำพวกคาร์โบไฮเดรต เช่น เป็นแหล่งของพลังงาน กากใยในพืชช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น วุ้นใช้เป็นยาระบาย เป็นต้น

(2) ไขมัน (lipids) ประกอบด้วยไข (wax) และน้ำมันไม่ระเหย (fix oils) ตัวอย่างของน้ำมันไม่ระเหยได้แก่ น้ำมันจากเมล็ดพืช เช่น น้ำมันถั่วเหลือง น้ำมันเมล็ดฝ้าย น้ำมันรำ น้ำมันปาล์ม น้ำมันละหุ่ง น้ำมันเหล่านี้บางชนิดใช้เป็นอาหาร ให้พลังงานแก่ร่างกาย บางชนิดใช้เป็นยาระบาย เป็นต้น

(3) เรซินและบาลซัม (resins and balsams) เรซิน หมายถึง สารประกอบที่มีรูปร่างไม่แน่นอน มักเปราะแตกง่าย เมื่อเผาไฟจะหลอมเหลวได้สารที่ใส ชื่น และเหนียว เช่น ชันสน ส่วนบางชนิดเป็นสารผสม เช่น กายานไทย กายานสุมาตรา ใช้แต่งกลิ่นในเครื่องสำอาง เป็นต้น

(4) โปรตีน-กรดอะมิโน (proteins-amino acids) โปรตีนเป็นสารอินทรีย์ที่เกิดจากกรดอะมิโน มาจับกันเป็นโมเลกุลใหญ่ มีประโยชน์บำรุงร่างกาย แต่โปรตีนบางชนิดมีพิษ เช่น โปรตีนจากเมล็ดละหุ่งและเมล็ดมะกัลดำตาคาหนู เป็นต้น ตัวอย่างของกรดอะมิโนที่มีความจำเป็นต่อร่างกาย เช่น ไลซีน (lysine) ทริปโตเฟน (tryptophan) ไกลซีน (glycine) และไทโรซีน (tyrosine) เป็นต้น

(5) เอนไซม์ (enzymes) เป็นโปรตีนชนิดหนึ่ง มีโมเลกุลอยู่ระหว่าง 13,000 – 840,000 ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาต่างๆ ในพืช เช่น เร่งปฏิกิริยาการย่อยสลาย เร่งปฏิกิริยารีดอกซ์ (oxidation-reduction) ที่เกิดขึ้นระหว่างสารสองชนิด เป็นต้น

(6) น้ำมันหอมระเหย (volatile oils) เป็นสารที่มีลักษณะเป็นน้ำมันที่กลั่นได้ด้วยไอน้ำ มีกลิ่นเฉพาะ ระเหยได้ง่ายในอุณหภูมิปกติ เป็นส่วนผสมของสารเคมีหลายชนิด มักเป็นส่วนประกอบของพืชสมุนไพรที่เป็นเครื่องเทศและเครื่องหอม มักใช้เป็นยาขับลมและฆ่าเชื้อโรคเช่น น้ำมันหอมระเหยในกระเทียม ขิง มะกรูด ดอกกุหลาบ ดอกมะลิ เป็นต้น ตัวอย่างขององค์ประกอบทางเคมีที่สำคัญในน้ำมันหอมระเหย เช่น การบูร (camphor) บอร์มีออล (borneol) ซิโตรเนลลาล (citronellal) และไลนาลูออล (linalool) เป็นต้น

(7) แอลคาลอยด์ (alkaloids) เป็นกลุ่มสารที่สำคัญ ส่วนใหญ่พบในพืชชั้นสูง พบบ้างในพืชชั้นต่ำ เป็นสารที่มีคุณสมบัติ ทางเภสัชวิทยาที่เด่นชัด พบได้ในส่วนต่างๆ ของพืช เช่น ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล เมล็ด เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่ชนิดของพืช เช่น ในใบยาสูบพบแอลคาลอยด์นิโคติน (nicotine) ซึ่งเป็นสารที่มีพิษ ในยางฝิ่นมีแอลคาลอยด์มอร์ฟีน ซึ่งใช้เป็นยาแก้ปวดที่ตีมาก แต่ทำให้

เสพติดง่าย ในส่วนต่างๆ ของต้นแพงพวยฝรั่งมีแอลคาลอยด์วินบลาสทีน (vinblastine) และวินคริสทีน (vincristine) ซึ่งใช้รักษามะเร็ง ไนเมล็ดแอสโตรไมมีแอลคาลอยด์ที่เป็นพิษชื่อ สตรีกนีน (strychnine) ทำให้ชักได้ และใช้เป็นยาเบื่อหนู ควินิน (quinine) เป็นแอลคาลอยด์ที่ใช้รักษาไข้มาลาเรียตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบได้ในเปลือกชิงโคนา ในรากระย่มน้อย มีแอลคาลอยด์ที่ใช้เป็นยาลดความดันชื่อรีเซอปีน (reserpine) ใบชาและเมล็ดกาแฟ มีแอลคาลอยด์คาเฟอีน (caffeine) ซึ่งมีฤทธิ์กระตุ้นประสาท ส่วนกลางทำให้รู้สึกกระปรี้กระเปร่า เป็นต้น

(8) กลัยโคไซด์ (glycoside) เป็นกลุ่มสารอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งนำมาใช้ประโยชน์เป็นยารักษาโรคอย่างกว้างขวาง เช่น ยารักษาโรคหัวใจ ยาระบาย ยาลดการอักเสบ ยาผดผามาน ตลอดจนเป็นสารตั้งต้นในการสังเคราะห์ฮอร์โมนที่สำคัญหลายชนิด กลัยโคไซด์หลายชนิดมีฤทธิ์เป็นสารพิษ กลัยโคไซด์พบมากในส่วนต่างๆ ของพืชชั้นสูง แบ่งออกเป็นหลายชนิดที่สำคัญ เช่น คาร์ดิโอแอ็คทีฟ หรือคาร์ดิโอแอ็คทีฟกลัยโคไซด์ (cardioactive or cardiac glycoside) ที่ออกฤทธิ์ต่อกล้ามเนื้อหัวใจ แอนทราควิโนนกลัยโคไซด์ (anthraquinone glycoside) ออกฤทธิ์เป็นยาถ่ายและยาระบาย ซาโปนินกลัยโคไซด์ (saponin glycoside) ใช้เป็นสารตั้งต้นในการสังเคราะห์ยาจำพวกสเตียรอยด์ ฮอร์โมน (steroids hormones) ไฮยาโนเจเนติกกลัยโคไซด์ (cyanogenetic glycoside) เป็นสารสลายให้สารพิษจำพวกไซยาไนด์ฟลาโวนอยด์กลัยโคไซด์ (flavonoid glycoside) เป็นสารที่มีสี (pigments) ที่พบในส่วนต่างๆ ของพืช ซึ่งใช้เป็นยาได้ บางชนิดใช้ฆ่าแมลง แก้อักเสบ ปัสสาวะ แล็คโตนกลัยโคไซด์ (lactone glycoside) ใช้เป็นสารแต่งกลิ่นหอมในเครื่องสำอาง บางชนิดป้องกันการแข็งตัวของเลือดและใช้เป็นส่วนผสมในครีมป้องกันการแพ้แสงแดดหรือผสมในแป้งฝุ่นทาตัว และแทนนิน (tannin) พบในพืชต่างๆ ไป มีรสฝาด มีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนๆ สามารถตกตะกอนโปรตีนเมื่อถูกกับเกลือคอลลอยด์ของเหล็กจะให้สีเขียว น้ำเงินหรือดำ เนื่องจากมีรสฝาดจึงใช้บรรเทาอาการท้องร่วงและมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อแบคทีเรียด้วย (พิสิญ์ บัญไชย, 2542)

## 2.4 รูปแบบการเตรียมการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

นิจศิริ เรืองรังสี และธวัชชัย มังคละคุปต์ (2547) ได้จำแนกรูปแบบการเตรียมการจากพืชสมุนไพรเพื่อนำไปใช้ประโยชน์โดยการสกัดจากสารสมุนไพร 5 วิธี คือ

(1) ยาชง (infusion) เป็นวิธีการนำเอาสมุนไพรที่บดอย่างหยาบๆ มาสกัดเอาด้วยยาที่สามารถ ละลายน้ำได้ออกมา โดยการแช่สมุนไพรนั้นในน้ำเย็นหรือน้ำร้อนชั่วระยะเวลาหนึ่ง ยาชงที่ได้เก็บได้ไม่นาน จึงต้องเตรียมใหม่ทันที

(2) ยาต้ม (decoction) เป็นวิธีการต้มสมุนไพรกับน้ำเพื่อสกัดเอาด้วยยาละลายน้ำได้ออกมา โดยการเติมเย็นลงผสมกับสมุนไพรในภาชนะที่เหมาะสมแล้วต้มเป็นระยะเวลาประมาณ 15 นาที ทั้งให้เย็นบิบบากเพื่อเอาน้ำที่ยังค้างอยู่ในภาชนะออกมามีด้วย อาจจะต้องกรองเมื่อจำเป็นแล้วจึง



เติมน้ำเพื่อให้ได้ปริมาตรตามที่กำหนด การสกัดโดยวิธีนี้ทำได้เฉพาะสมุนไพรที่มีตัวยาละลายน้ำได้ และทนต่อความร้อน การสกัดวิธีนี้มักได้น้ำตาล โปรตีนปนมากับตัวยาที่ต้องการ

(3) ยาตุ๋น (digestion) ต่างจากยาชง และต้มที่ใช้เวลานานกว่า และใช้อุณหภูมิ ประมาณ 40 - 60 องศาเซลเซียส

(4) ยาหมัก (maceration) การหมัก สมุนไพรที่บดได้ขนาดตามต้องการในตัวทำละลายที่เหมาะสม อาจใช้เวลา 3 - 7 วัน หรือตามความเหมาะสม และต้องเขย่าเป็นครั้งคราว

(5) การไหลซึมผ่าน (percolation) การสกัดโดยวิธีให้ตัวยาละลายค่อยๆ ไหลผ่าน คอลัมน์ (column) พิเศษที่บรรจุสมุนไพรสำหรับสกัดด้วยวิธีนี้โดยเฉพาะ

นอกจากนี้ สมุนไพรที่นำไปใช้ในการรักษาบำบัดอาการต่างๆ สามารถนำไปใช้หลายลักษณะ เช่น

ยาลูกกลอน คือ ยาที่บดหรือตำเป็นผง ผสมด้วยน้ำผึ้งหรือน้ำเชื่อม แล้วคลึงเป็นก้อน สำหรับกลืน

ยาผง ยาที่บดหรือตำละเอียด ใช้ละลายน้ำกระสายกิน ทา โรย ป้าย นัตยา แล้วแต่ชนิด

ยาดอง คือ ยาที่แช่ด้วยเหล้า ส่วนใหญ่จะใช้เหล้าขาวกินเฉพาะส่วนที่เป็นน้ำ

ยาตั้ง คือ ยาที่ทำเป็นแท่ง ใช้วางทาตรงปากบาดแผลเพื่อให้ยาดูดพิษรัยออก

ยาเหน็บ คือ ยาที่ทำเป็นก้อนหรือเป็นแท่ง ใช้เหน็บหรือรักษาแผลในช่องทวาร มักใช้ในการรักษาริดสีดวงทวารงอกเพื่อให้ยุบ หรือหุดตัว

ยาอม คือ ยาที่ทำเป็นเม็ด มักมีรสหวาน เมื่ออมแล้วจะค่อยๆ ละลาย

ยาทา คือ น้ำหรือยาผงที่ใช้ทาภายนอก

ยาดม คือ ยาที่มีกลิ่นระเหย อาจปล่อยให้ระเหย หรือใช้ผ้าห่อแล้วดมกลิ่น

ยารม คือ ยาที่ต้องเผาไฟให้เกิดควันและใช้ไอรรม

ยาอาบ คือ ยาที่ต้มแล้วอาบด้วยน้ำ แล้วชุบผ้าหรือสาลีให้ชุ่ม นำไปพอกหรือปิดทับไว้เพื่อให้เกิดความเย็นหรือเปียกชุ่ม (พิสิฐรุทธิ์ บุญไชย, 2542)

## 2.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร

ในปัจจุบันมีความแพร่หลายและการพัฒนาของระบบการแพทย์แผนใหม่ ซึ่งเป็นระบบที่ประสิทธิภาพในการรักษาค่อนข้างสูง ประกอบกับการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่ง ทำให้คนส่วนใหญ่เข้าถึงการรักษาสมัยใหม่มากขึ้น มีผลทำให้ระบบการแพทย์พื้นบ้านซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องประสิทธิภาพการรักษาและรักษาได้เฉพาะบางโรคถูกแทนที่และการที่รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงในกิจการระบบการแพทย์พื้นบ้าน โดยออกพระราชบัญญัติการประกอบโรค ซึ่งกำหนดให้มีการสอบใบอนุญาตมีส่วนสำคัญที่ทำให้หมอพื้นบ้านขาดสิทธิอำนาจที่จะให้ลูกศิษย์ประกอบอาชีพรวมทั้งถูกจำกัด

บทบาทลง อีกทั้งการลดลงของป่าซึ่งเป็นแหล่งสมุนไพร มีผลกระทบต่อ การนำสมุนไพร มาใช้ ซึ่งสมุนไพรบางอย่างหายากและการปรุงยาของหมอามีข้อจำกัด นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่ยัง ส่งผลต่อการใช้พืชสมุนไพร เช่น

(1) กลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชาวผู้ไทย มีความเชื่อและนับถือผีมาก่อน มีพิธีกรรมประจำกลุ่ม ชาติพันธุ์ที่สำคัญในการดูแลรักษาสุขภาพ คือ พิธีเหยา เป็นพิธีที่ติดต่อระหว่างผีกับคนให้ผีช่วยเหลือ แก้ปัญหาความเดือดร้อนโดยเฉพาะการเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อมีคนใดคนหนึ่งเจ็บป่วยจะต้องไปหาหมอ รักษา เรียกว่า หมอเหยา หมอเหยาจะประกอบพิธีรักษาผู้ป่วย เรียกว่า พิธีเหยา (พิสิฐฐ์ บุญไชย, 2542)

(2) เพศ การแบ่งแยกผู้หญิงออกจากความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ผู้หญิงมีบทบาทในการใช้ประโยชน์ จากพืชสมุนไพรน้อยลงหรือไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เองโดยตรง เช่น ชาวม้งจะมีความเชื่อในเรื่อง การบูชาผีสมุนไพร หรือความเชื่อของชาวอาข่า ที่ต้องทำการขอยาจากผียาก่อน เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ, 2548)

(3) อายุ การศึกษาการใช้ยาสมุนไพรของประชากรในตำบลมะขามสูงอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งแบ่งตามช่วงอายุพบว่าช่วงอายุที่มีอัตราการเลือกใช้ยาสมุนไพรในการรักษา มากที่สุด คือ ช่วงอายุมากกว่า 50 ปี ซึ่งก็คือกลุ่มผู้สูงอายุ (ฉรรค์ฤทธิ์ เรือนก้อน และคณะ, 2546)

(4) การศึกษา การที่คนได้รับการศึกษาสูงขึ้นและระบบการศึกษาที่มีอยู่ปลูกฝังให้คน เชื่อถือระบบการรักษาแผนใหม่ มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจระบบการแพทย์แผน โบราณที่มีอยู่เดิม และหันไปใช้บริการของแพทย์สมัยใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของสังคมปัจจุบัน มากกว่า

(5) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว โดยเฉพาะการที่หนุ่มสาว เดินทางไปประกอบ อาชีพนอกหมู่บ้าน มีส่วนสำคัญที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้ เกี่ยวกับการใช้สมุนไพรจากคนรุ่นเก่า สู่นุ่นใหม่ หยุดชะงักหรือขาดตอนลง (พิสิฐฐ์ บุญไชย, 2542)

## 2.6 ประโยชน์ของพืชสมุนไพร

ในปัจจุบัน เมื่อการแพทย์แผนใหม่เข้ามา มีสถานอนามัยหรือโรงพยาบาลบริเวณใกล้เคียง มากขึ้น ชาวบ้านที่เจ็บป่วยเล็กน้อยอาจหายจากการแพทย์สมัยใหม่ หรือบางรายที่เจ็บป่วยมักจะไป โรงพยาบาลหรือสถานอนามัยด้วยความสะดวกสบายกว่า อย่างไรก็ตาม ยังคงมีชาวบ้านบางส่วน โดยเฉพาะชาวบ้านในกลุ่มวัยกลางคนที่รู้จักการใช้พืชสมุนไพร เมื่อพบว่าตนหรือคนในครอบครัว มีอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย เช่น ปวดหัว ปวดท้อง จะทดลองใช้ยาสมุนไพรก่อน หากอาการไม่ดีขึ้น บางรายจะไปสถานอนามัยหรือโรงพยาบาล แต่เมื่อพบว่าแพทย์แผนใหม่ไม่สามารถรักษาได้ พวกเขา จะกลับมาหาหมอยาพื้นบ้านเพื่อรักษาตามวิธีการรักษาพยาบาลพื้นบ้าน (ยศ สันตสมบัติ, 2547) นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร ได้แก่

- (1) ประชาชนมีการใช้สมุนไพรที่เหมาะสมและมีราคาถูกลงหรือจัดหาได้ โดยที่ไม่เสียเงิน มีประสิทธิภาพ และมีการยอมรับอยู่แล้วในชุมชนเอง
- (2) ส่งเสริมให้มีการพึ่งตนเองในการรักษาพยาบาลเบื้องต้น โดยเฉพาะการมียาที่จำเป็นไว้ประจำบ้านด้วยตัวยาที่ได้จากสมุนไพรในชุมชน และเป็นการเผยแพร่คุณประโยชน์การใช้พืชสมุนไพร
- (3) อันตรายที่เกิดจากฤทธิ์ข้างเคียงหรือจากการใช้ยาเกินขนาดของสมุนไพร ส่วนใหญ่จะน้อยกว่ายาแผนปัจจุบัน
- (4) ชุมชนห่างไกล ในกรณีที่ชุมชนที่สาธารณสุขไปไม่ถึงเข้าถึงยากเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อยารักษาโรคและค่ายา
- (5) ช่วยลดอัตราการนำเข้าของยาที่สั่งซื้อจากต่างประเทศในราคาแพง เช่น เภยาบอระเพ็ด ใช้เป็นยาขมเจริญอาหารแทนหิงเจอร์เจนเซียน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นการนำเอาทรัพยากร ธรรมชาติมาพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์ในอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นคุณค่าและการสืบสานภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้พืชสมุนไพรในท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา และยังเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพรที่มีอยู่ในชุมชนและแหล่งกำเนิดอีกด้วย

## 2.7 ประวัติและความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอและลาว

### (1) ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnicity) คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกันมีขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นแบบแผนเดียวกัน รวมถึงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เชื้อชาติและสัญชาติสอดคล้องกัน สำหรับผู้คนที่ อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน มักมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมพร้อมๆกันไป โดยเป็น ความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลและของชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกัน ก็สามารถรับรู้ อารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น นับถือศาสนาเดียวกัน หรือได้รับอิทธิพลจากกระบวนการกล่อมเกลாதงสังคมแบบเดียวกัน (อมรา พงศา พิชญ์, 2537)

กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างหรือวัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างจากวัฒนธรรมใหญ่ วัฒนธรรมที่แตกต่างกันนั้นมักได้แก่ ภาษา การแต่งกาย ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เป็นต้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, 2530)

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์และสังคมมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างด้านต่างๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติวัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็น



พหุวัฒนธรรม มุ่งมั่นในการอนุรักษ์ พัฒนาและสืบทอดฐานดินแดนของบรรพบุรุษและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนสู่คนรุ่นอนาคต (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558)

## (2) กูย

ชาวกูย เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ มีประวัติศาสตร์มานานนับ 3,000 ปี สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่ามุนด์ (Munda) ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บริเวณเชิงเขาหิมาลัย เป็นเจ้าของพยางค์พ้องมดหมอผี มีทักษะในการจับช้างและฝึกช้าง ใกล้เคียงกับราชวงศ์คุปตะที่มีความโด่งดังของอินเดียโบราณ ได้ชื่อว่ามีกองทัพที่เกรียงไกรที่สุด ความยิ่งใหญ่ของกองทัพคุปตะคือมีกองทัพช้างที่ได้ฝึกซ้อมเป็นอย่างดี โดยมีชาวมุนด์เป็นผู้ฝึกให้และเป็นควาญช้างในยามสงครามด้วย หลักฐานทางอินเดียยืนยันว่าคุปตะเคยส่งช้างศึกพร้อมควาญมาเป็นอภินันทนาการแก่อาณาจักรพราหมณ์ บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ชาวกูยได้อพยพจากเชิงเขาหิมาลัยเพราะภัยสงครามลงมาตามลำน้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณเทือกเขาพนมดงรักก่อนชาวลาวและชาวเขมร หลักฐานหลายแห่งยืนยันว่าชุมชนโบราณรายเลียบลำน้ำโขงตอนกลางที่มีชื่อนำหน้าด้วยคำว่าเซียง เป็นคำที่มีที่มาจาก เจียง ซึ่งเป็นภาษาของชาวกูย แปลว่า ช้าง เช่น เจียงตุง เจียงฮ้าง เจียงแสน เจียงฮาย เจียงใหม่ เซียงของ ฯลฯ หรือแม้แต่เลียนจึงหรือเลียนเจียง (ล้านช้าง) อันเป็นถิ่นพำนักที่สองของชนชาติที่มีชีวิตผูกพันกับช้าง ทำให้นักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาเชื่อกันว่าชนชาติกูยหรือเขมรป่าดงบริเวณเทือกเขาพนมดงรักเป็นเชื้อสายเดียวกันกับชาวมุนด์แถบเทือกเขาหิมาลัย (บุรณ์เซน สุขคุ้ม และธนพล วิทยาสิงห์, 2556) ชาวกูย เรียกตนเองว่า กูย กุย โกย หรือ กวย ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะการออกเสียงของแต่ละถิ่นและพบว่าที่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศและเขียนแตกต่างกันไปตามวิธีคิดของผู้ศึกษาค้นคว้าแต่ละคนเช่นเดียวกัน เช่น เขียนว่า Kuy, Kui, Kou, Kouai และ Kouai ถึงแม้ชนพื้นเมืองจะออกเสียงสระแตกต่างกันตามแต่ละท้องถิ่น แต่ความหมายคำว่า กูย กุย โกย หรือ กวย คือ คน ทั้งสิ้น การให้ความหมายไว้ในลักษณะดังกล่าวนี้ย่อมสะท้อนให้เห็นหรือทัศนคติการมองของกลุ่มของตนเองนั้น มีสถานภาพที่แตกต่างจากสัตว์ และมีความเท่าเทียมกันกับมนุษย์ในวัฒนธรรมอื่นๆ เสมอความคิดนี้อาจเกิดจากการที่ชาวกูยถูกเรียกจากคนลาวหรือคนไทยว่า ส่วย อันหมายถึงสิ่งของที่ต้องนำส่งให้ชนชั้นผู้ปกครอง แสดงถึงความต่ำต้อย ความเป็นข้า ความล้าหลัง ความด้อยกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2544) จากหลักฐานของ ปอล เลวี ชาวฝรั่งเศส ได้ขุดค้นร่องรอยอารยธรรมบริเวณมลูไพรทางภาคเหนือของเขมร พบว่า ชาวกวยเป็นกลุ่มชาติที่เขมรเรียกว่า กุย หรือ สาแหร เปอร์ พนอง เสตียง คือ พื้นฐานประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นทาสในสังคมกึ่งทาสของเขมรโบราณ เป็นผู้ขุดเหล็ก ตีเหล็กเป็นอาวุธหล่อสำริดและยังใช้เครื่องมือหินด้วย ทั้งนี้ เพราะขุดพบเครื่องมือหินเข้าหิน เครื่องสำริดและเหล็ก รุ่นก่อนประวัติศาสตร์ ตลอดจนพบโรงหล่อและสร้างอาวุธ ซึ่งอาวุธของนักรบเขมรโบราณ ก็คงจะได้จากชาวกูยที่เป็นทาสเหล่านี้ นอกจากนี้ พวกกูยยังชำนาญการจับช้าง

(เป็นพวกเดียวกับ ส่วย โพน หรือ ส่วยข้าง ในจังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งพวกที่มีอาชีพจับช้างในแขวงอัตตะปือที่ลาวใต้) พวกนี้คงจะต้องจับช้างศึกให้เจ้านายเขมร นอกจากนั้นก็ยังต้องถูกเกณฑ์ไปทำหน้าที่สกัดหิน ก่อสร้างปราสาท ขุดสระน้ำที่มามีอยู่มากมายในบริเวณนครธมและที่อื่นๆ จากหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ชนชาติกวยเคยเป็นรัฐอิสระในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 เคยส่งทูตมาค้าขายกับราชสำนักอยุธยาและเคยช่วยกษัตริย์เขมรแห่งนครธมปราบขบถ แต่ต่อมาเขมรได้ใช้อำนาจทางการปกครองปราบกลุ่มชาติพันธุ์และผนวกอาณาจักรกวยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเขมร และได้ปรากฏหลักฐานในรัชสมัยพระที่นั่งสุริยามรินทร์ (พ.ศ. 2301 – 2310) แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2302 พระยาข้างเผือกแตกโรงหนีมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่เขตเมืองพิมายและเข้าถึงถิ่นที่อยู่ของกวย เจ้าเมืองพิมายจึงพาคณะติดตามข้างเผือกมาพบกับหัวหน้ากลุ่มชาวกวยที่บ้านกุดหวาย เชียงสี บ้านคุปะทาย เชียงปุม บ้านอัจจะปิง เชียงชะ และ บ้านลาดวนเชียงชั้น หัวหน้ากลุ่มชาวกวยทั้ง 4 คนเป็นญาติพี่น้องกัน หัวหน้าคณะกลุ่มชาวกวยได้ช่วยคณะผู้ติดตามข้างจับพระยาข้างเผือกส่งคืนถวายสมเด็จพระสุริยามรินทร์ จึงมีความดีความชอบและได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวง คือให้ เชียงสี(บ้านกุดหวาย) เป็น หลวงศรีนครเดา เชียงปุม (บ้านคุปะทาย) เป็นหลวงสุริทรรักดี เชียงชะ (บ้านอัจจะปิง ) เป็น หลวงเพชร เชียงชั้น (บ้านลาดวน ) เป็นหลวงสุวรรณ นับแต่นั้นมาผู้นำชาวกวยได้ทราซการขึ้นอยู่กับเมืองพิมาย มีบทบาทสำคัญในการส่งสิ่งของต่าง ๆ ตามความต้องการของส่วนกลาง ได้แก่ นำช่างแก่นสน ยางสน ปีกนก นอระมด งาช้าง และขี้ผึ้ง สิ่งของ ดังกล่าวเรียกว่า ส่วย กลุ่มชาติพันธุ์กวย จึงมีชื่อว่า ผู้ส่งส่วย ตลอดจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงสมัย รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 กลุ่มชาวกวยยังเป็นข้าไพร่แผ่นดินสยาม ได้ถูกเกณฑ์แรงงานและจัดส่ง เมื่อถึงคราวจัดเก็บส่วยและเกณฑ์ไพร่พลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในสมัยปลายรัชกาลที่ 4 ก็เข้ารอบวิกฤตอีกครั้ง คือ กวยไม่มีส่วยเป็นสิ่งของส่งแก่ทางราชการ ผู้นำจึงเอาตัวคนกวยส่งส่วยแทน คนกวยได้ชื่อว่า คนส่วย และถูกคนไทยสยามเรียกว่า ส่วย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (บัญญัติ สาลี, ม.ป.ป.)

ชาวกวยในศรีสะเกษ เมื่อ พ.ศ. 2450 จังหวัดศรีสะเกษ ยังเป็นเมืองที่มีชาวกวยอาศัยอยู่กันทั้งเมือง มีลาวเวียง (สาขาเวียงจันทน์) ปะปนอยู่บ้างบางหมู่บ้าน แต่วัฒนธรรมของลาวได้เข้ามา มีอิทธิพลในหมู่ชาวกวยจึงทำให้มีการผสมผสานวัฒนธรรมชาวกวยที่นี้พูดภาษาลาวด้วยสำเนียงส่วย โดยสามารถใช้สระอ้อได้ ในขณะที่ภาษาลาวเวียงเดิมไม่มี มีแต่สระเอื้อ ร่องรอยที่แสดงว่าศรีสะเกษเดิมเป็นเมืองที่ชาวกวยอยู่กันทั้งเมืองคือตัวเลขสามะโนคร้วสมัยนั้นและการเรียกขานศรีสะเกษว่า “ส่วยศรีสะเกษ” อยู่จนทุกวันนี้ ด้วยสาเหตุที่จะดัดแปลงพัฒนาตนเองให้เข้ากับวัฒนธรรมที่ตนคิดว่าสูงกว่าดีกว่า จึงทำให้ภาษาและวัฒนธรรมกวย นับวันแต่จะหมดสิ้นไป ภาษากวยอยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกับภาษามอญ – เขมร สาขา Katuic ตะวันตก ซึ่งเป็นกลุ่มภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติก ชาวกวยแต่ละถิ่นจะมีการใช้สำเนียงภาษาที่แตกต่างกันไป แต่ถ้าหากใช้ระบบเสียงมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่ง อาจแบ่งภาษากวยออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มภาษากวย (กวย - กวย) และกลุ่มภาษา

กวย (กวย – กวย) ส่วนภาษา กวย กลุ่มเล็กๆ ที่พบ ได้แก่ กวยเยอ (KuiNha) พบในหมู่บ้านในอำเภอเมือง ศรีสะเกษ อำเภอไพรบึง และอำเภอราศีไศล มีประมาณ 8,000 คน, กุยโม (KuiNthaw/ KuiM'ai) พบในหมู่บ้านในอำเภอราศีไศล และบริเวณใกล้เคียงเขตอำเภออุทุมพรพิสัย ซึ่งชาว กวย กลุ่มนี้จะอาศัยร่วมกับชนกลุ่มลาว, กุยปรีอใหญ่ (Kuiprue : jai) พบพบหมู่บ้านของตำบลปรีอใหญ่ อำเภออุทุมพรพิสัย สันนิษฐานว่าอาจเป็นตัวแทน ของกลุ่ม กวย ที่เพิ่งอพยพมาจากเขมร จากบริเวณมะลูไปร (มโนไพร, มะลูเปร) ซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของเมืองสตึงตรง ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเมืองกำปงธมและเมืองกำปงสวาย ส่วนกลุ่มภาษา กวย – กวย ถือว่าเป็นประชากรกลุ่มใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ แต่ในปัจจุบัน ชาว กวย ส่วนใหญ่พูดได้ทั้งภาษา กวย และภาษาไทยกลาง ในชุมชน กวย ที่ไม่มีผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสานอาศัยปะปน จะไม่มีการใช้ภาษาไทยถิ่นอีสานในชุมชน กวย ที่มีคนเขมรและคนลาวอาศัยปะปนกันจะพูดภาษากันและกันได้ ชาว กวย มี “พิธียะจัวฮอ” เป็นพิธีของชาว กวย ที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธและการนับถือผี (animism) ภายในชุมชนชาว กวย จะมีทั้งวัดและศาลผีประจำหมู่บ้าน การเซ่นผีบรรพบุรุษ จะกระทำอย่างน้อยปีละครั้ง หรืออาจจัดขึ้นในวาระอื่นๆ เช่น เมื่อมีเด็กคลอดได้ 2 – 3 วัน บอกว่ามีลูกมีหลานเกิดใหม่ เด็กเมื่อคลอดแล้วจะมี ครูกำเนิด ซึ่งเป็นครูประจำตัว จะต้องจัดเครื่องสักการบูชาครูไว้บนหัวนอนของตนเสมอ ครูจะช่วยคุ้มครองให้มีความสุข ความเจริญ หากมีการผิดครูจะเป็นอันตราย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) และ “พิธีเกลมอ” เป็นพิธีกรรมแห่งการทำนายและการรักษาโรค กลุ่มชาติพันธุ์ กวย มีความเชื่อว่าวิธีแก้ของกลุ่มชาติพันธุ์เริ่มต้นด้วยการทำนาย โดยมีแม่เฒ่าผู้ทำหน้าที่ให้ดูว่า ความเจ็บไข้หรือปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุอะไร กวย เรียกการทำนายนี้ว่า “โปล” นอกจากนี้ก็มีผู้เก่งทางไสยศาสตร์เรียกว่า “ถัม” มาจากคำว่า “ธรรม” บางแห่งเรียกว่า อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้มีคาถาอาคมสามารถแก้ปัญหทั้งเจ็บไข้ได้ป่วยและปัญหาชีวิตของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ได้ ซึ่งพิธีเกลมอเป็นความเชื่อที่สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพชนของกลุ่มชาติพันธุ์ กวย ซึ่งเชื่อว่า ทุกคนจะมีดวงวิญญาณของบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครอง ปกป้องรักษาอยู่ตลอดเวลา ในทุกๆ ปีจะจัดให้มีพิธีกรรมการแสดง “เกลมอ” เพื่อบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเป็นการเสริมสร้างกำลังใจ ตลอดถึงการรักษาผู้ป่วยไข้โดยการอัญเชิญดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมาให้ความช่วยเหลือและขอคำแนะนำผ่านล่ำมหรือคนทรงเพื่อหาสาเหตุของการเจ็บป่วยและหาทางรักษาตามความเชื่อ ประกอบพิธีกรรมเพื่อเป็นการแก้บนหรือสักการะตอบแทนดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ดลบันดาลให้ได้รับความสำเร็จตามคำขอของลูกหลาน

### (3) เยอ

ชาวเยอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งของ กวย หรือ กวย หรือ ข่า ที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย แถบจังหวัดอุบลราชธานีและศรีสะเกษ มีภาษาพูดภาษาเดียวกันกับชาว กวย คือ อยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกับภาษามอญ – เขมร ซึ่งมีเพียงบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกัน ชาวเยอจากประวัติชุมชนเยอนั้น

สืบเนื่องจากในสมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร ปกครองจำปาภักดี ไตแผ่อำนาจการปกครองไป ทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง รวมทั้งแถบอีสานใต้ ได้สร้างเมืองแถบนี้คือ ศรีนครลำตวน จึงมีพวกข่าหรือเยอ อพยพมาด้วย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หัวหน้าชาวข่าถูกยัดเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระ และให้ปกครองบ้านเมือง ผู้นำหมู่บ้านจึงมีศักดิ์เป็นพระ และได้มีผู้นำชาวเยอหลายคนมารวมกัน ที่บ้านปราสาทเยอ และตั้งบ้านใหม่รอบๆ บ้านเดิม มีพระศิวาเป็นผู้นำอยู่บ้านเดิม พระโคตร และพระแก้วมาตั้งชุมชนบ้านเยอ ซึ่งก่อนที่จะมาตั้งชุมชนนั้น ได้มาตั้งที่บ้านโนนแกดก่อน เนื่องจาก ชุมชนบริเวณนั้นมีพวกเขมรและข่าต้องเหลืออยู่ หลังจากที่ไทยรบชนะเขมรแล้วจึงไล่ถอยร่นออกไป พวกเยอที่บ้านโนนแกดจึงย้ายเข้ามาอยู่แทนโดยขุดดินรอบๆ ให้เป็นโนนสูงรอบๆ หมู่บ้านจึงมีหนองน้ำ ล้อมรอบ หลังจากพระโคตรและพระแก้วมาตั้งชุมชนแล้ว ก็มีชาวเยออีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจาก เมืองคง (ปัจจุบันคือ อำเภอราชไศล) ชาวเยอกลุ่มนี้เป็นเชื้อสายมาจากเวียงจันทน์ อย่างไรก็ตาม ทั้งชาวเยอที่อยู่เดิมและชาวเยอเมืองคงนี้ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคนละพวก เพราะใช้ภาษาพูดเดียวกัน และมีการแต่งงานระหว่างสองกลุ่มนี้ด้วย (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ, 2530) คณะกรรมการฝ่าย ประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ (2544) ได้กล่าวถึงตำนานชาวเยอในศรีสะเกษว่า มีพญาทตะศิลา เป็นหัวหน้าชาวเยอ อพยพมาทางเรือ มาตั้งเมืองคงโคกหรือเมืองคง ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลในปัจจุบัน เมืองคงอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำและเป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อค้าขาย มูลเหตุของการตั้งชื่อ เมืองอาจมาจาก การที่พื้นที่เหล่านี้อาจมีป่ามะม่วงมากก่อนแล้ว หรือมีการปลูกไม้ผล เช่น ขนุน มะม่วง มะนาว มะพร้าว ฯลฯ ผลไม้ที่ปลูกง่ายและให้ผลเร็ว คือมะม่วง มะม่วงภาษาเยอเรียกว่า เยาะค็อง หรือ เยาะค็อง ต้นมะม่วงมีอยู่จำนวนมากจึงเรียกเมืองตัวเองว่า เมืองเยาะค็องหรือเพี้ยนไปเป็น เมืองคอง-คง ในที่สุด ปัจจุบันมีรูปปั้นพญาทตะศิลาที่เมืองคงโคก บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษเป็นที่เคารพของชาวเยอ และมีการบวงสรวงในวันเพ็ญเดือนสามของทุกปี การอพยพของพญาทตะศิลา เป็นคำบอกเล่าที่น่าสนใจ เพราะใช้เรือสำเภา (เรือยาวที่ใช้แข่ง ) 2 ลำ เรือลำที่ 1 ชื่อ คำผาย เรือลำที่ 2 ชื่อ คำมวน แต่ละลำบรรจุคนได้ 40-50 คน พายจากลำน้ำโขงเข้า ปากแม่น้ำมูล รอนแรมทวนกระแสน้ำขึ้นมาเรื่อยๆ ผ่านเมืองไหนก็บอกกล่าวเจ้าเมืองนั้นว่าจะไป ตั้งเมืองใหม่อยู่เจ้าเมืองนั้นก็ให้ไปเลือกอยู่ตามที่เห็นเหมาะสมถึงบ้านท่า ตำบลสัมป่อย ก็พาไพร่พล แวะพักแรม รุ่งขึ้นวันใหม่ก็นำพวกออกสำรวจหาพื้นที่ตั้งเมือง มาเห็นเมืองร้างเป็นเนินดินสูงมีคูน้ำ ล้อมรอบ ที่บึงคงโคกทุกวันนี้ เห็นว่ามีสภาพภูมิประเทศเหมาะสม จึงนำไพร่พลตั้งบ้านเรือน ปัจจุบัน ที่เมืองคงโคกมีศาลและรูปปั้นของพญาทตะศิลาเป็นที่เคารพสักการะบนบานของชาวบ้านเป็นประจำ ต่อมาเมื่อจำนวนพลเมืองเพิ่มมากขึ้น จึงขยายมาอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลที่บ้านกลาง บ้านใหญ่ และบ้านท่าโพธิ์ รวมเรียกว่าเมืองคง เวลาผ่านไปมีคนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จึงอพยพไปตั้งหมู่บ้านใหม่ในที่ต่างๆ เช่น ทิศเหนือที่บ้านห้วยทิศใต้ข้ามลำน้ำมูลที่บ้านค้อเยอ บ้านขมื่น บ้านโนนแกด อำเภอมืองศรีสะเกษ บางส่วนเลยไปที่บ้านโพนปลัด อ.พยุห์ บ้านปราสาทเยอ บ้านประอาจ อำเภอบึงสามพัน ทางทิศตะวันตก



ไปที่บ้านกุง บ้านเชือก บ้านจิก บ้านขาม และบางส่วนเลยทุ่งกุลาร้องไห้ไปที่บ้านอี่เม็ง บ้านหัวหมู อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม

จุดเด่นของชาวเยอคือ มีความเหนียวแน่นในการรักษาธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนไว้เป็นอย่างดี ในหมู่บ้านชาวเยอทุกหมู่บ้าน จะพูดภาษาเยอ ชาวลาวหรือคนหมู่บ้านอื่นที่มาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านจะเปลี่ยนจากภาษาพูดเดิมของตนมาพูดภาษาเยอและปฏิบัติตามธรรมเนียมของชาวเยอด้วย ชาวเยอทั่วไปจะสูงประมาณ 165 เซนติเมตร ผิวดำแดง การตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งในเขตใกล้ลำน้ำหรือลำห้วย เช่น บ้านเมืองคง บ้านท่าโพธิ์ บ้านใหญ่ บ้านกลาง บ้านโนน บ้านฮ่องโสก บ้านหลุมโมก บ้านดอนเรือ บ้านหนองบาก บ้านหว่าน อำเภอราชสีไศล ตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูล บ้านโนนเกต บ้านขมื่น อำเภอเมืองศรีสะเกษบ้านโพธิ์ศรี ตำบลโนนเพ็ก อำเภอพยัคฆ์ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยแสด บ้านปราสาทเยอ บ้านโนนปลัด บ้านเขวา ตำบลปราสาทเยอ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยทา บ้านกุง บ้านวังไฮบ้านขาม บ้านกลาง บ้านจิก ตั้งอยู่บริเวณราบลุ่มลำน้ำเสียว เป็นต้นที่น่าสนใจคือ ชาวเยอในแต่ละหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติ ปกติชาวเยอมีอาชีพทำนา แต่มีบางส่วนมีความชำนาญในด้านช่าง

ภาษาเยอเป็นภาษาอยู่ในตระกูลมอญ-เขมร นักภาษาศาสตร์จัดภาษาเยอกับภาษากูยเป็นภาษาเดียวกัน มีการใช้คำศัพท์พื้นฐานร่วมกันมาก แต่มีความแตกต่างกันในเรื่องเสียงพยัญชนะและเสียงสระ มีผู้พูดในประเทศไทยประมาณ 200 คนในจังหวัดศรีสะเกษภาษาเยอเป็นภาษาที่อ่อนไหวจากอิทธิพลภาษารอบข้างคือ ภาษาลาวและภาษาเขมรมาก แต่ละหมู่บ้านเยอ ผู้พูดภาษาเยอจะพูดภาษาเขมรและภาษาลาว มีโอกาสทำให้ภาษาเยอสูญสลายได้ ภาษาเยอที่จังหวัดศรีสะเกษมีพูดกันที่อำเภอต่างๆ เช่น กิ่งอำเภอศิลาลาด (บ้านกุง, บ้านขาม), อำเภอราชสีไศล (บ้านกลาง (เชือก), บ้านจิก, บ้านหลุมโมก, บ้านดอนเรือ, บ้านบากเรือ, บ้านร่องโสก, บ้านใหญ่, บ้านกลาง, บ้านโนน, บ้านหว่าน), อำเภอเมืองศรีสะเกษ (บ้านขมื่น, บ้านโนนค้อ) และ อำเภอไพรบึง (บ้านปราสาทเยอ, บ้านโนนปลัด) มีผู้พูดภาษาเยอ คิดเป็นร้อยละ 1 ของประชากรทั้งจังหวัด ชาวเยอมีความเชื่อในเรื่องภูตผีประเพณีคล้ายชาวกูย, ลงแขก รำผีฟ้า ผีแลน การละเล่นพื้นเมือง โหวด, ว้าวสะบู แข่งเรือผ้าไหมมัดหมี่ศิลปวัฒนธรรม/ภูมิปัญญาช่างทำบ้าน

#### (4) ลาว

เมื่อปี พ.ศ. 2319 เวียงจันทน์เกิดทะเลาะวิวาทกับพระวอที่ตั้งบ้านอยู่ที่ดอนมดแดง (จังหวัด อุบลราชธานีในปัจจุบัน) ทางเวียงจันทน์จึงให้พระยาสุโขทัยยกทัพมาตี พระวอสู้ไม่ได้และถูกทัพของพระยาสุโขทัยจับพระวอฆ่าเสีย มีการกวาดต้อนผู้คนที่ยึดกับเมืองจำปาศักดิ์กลับไปโดยพระยานางรองให้ความร่วมมือ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้พระยาจักรีไปตั้งทัพที่เมืองนครราชสีมา จับพระยานางรองมาพิจารณาโทษและประหารชีวิต พ.ศ. 2321 ปีจอ จุลศักราช 1140 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้โปรดให้พระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพยกกำลังไปสมทบกับเมืองสุรินทร์

เมืองขุขันธ์ และเมืองสังขะ เพื่อตามไปตีกองทัพของพระยาสุโข ครั้งนั้นกองทัพสยามสามารถตีเมืองต่างๆ แถบลุ่มน้ำโขงทั้งหมดอาณาจักรเวียงจันทน์ อาณาจักรหลวงพระบาง อาณาจักรจำปาศักดิ์ได้อ่อนน้อมตกเป็นเมืองขึ้นของสยามตั้งแต่นั้น ในการศึกษาครั้งนั้นทัพไทยได้กวาดต้อนผู้คนลงมาเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งอัญเชิญพระแก้วมรกตลงมาด้วย หลวงปราบได้นำนางคำเวียงหญิงมาขอลาวมาด้วย เจ้าเมืองขุขันธ์ เมืองสังขะ และเมืองสุรินทร์มีความชอบในการออกศึกได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นชั้นพระยาในราชทินนามเดิมทั้ง 3 เมือง ในศกเดียวกันคือ พระยาไกรภักดีศรีนครลำดวน (ตากะจะ) เจ้าเมืองขุขันธ์ถึงแก่กรรม จึงได้โปรดให้หลวงปราบ (เชียงชั้น) เป็นพระยาไกรภักดีศรีนครลำดวนเจ้าเมืองขุขันธ์แทน ปี พ.ศ. 2324 กัมพูชาเกิดจลาจล สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ยกทัพไปปราบ แต่เกิดจลาจลในกรุงธนบุรีจึงยกทัพกลับ ฝูยเจ้าเมืองขุขันธ์ที่ยกทัพไปด้วย คราวนั้นได้กวาดต้อนชาวเขมรจำนวนหนึ่งมาอยู่ที่เมืองขุขันธ์ พ.ศ. 2365 เจ้าอนุวงศ์เกิดแข็งเมือง เจ้าอุปราชา (โย) ยกทัพเข้ายึดเมืองขุขันธ์ และได้จับเจ้าเมืองและราชการเมืองขุขันธ์นำไปประหารชีวิตที่ค่ายบ้านส้มป่อย (อำเภอราษีไศลปัจจุบัน) พ.ศ. 2371 หลังจากเจ้าอนุวงศ์และเจ้าเมืองขุขันธ์ได้เสียชีวิต รัชกาลที่ 3 ได้ตั้งพระยาสังฆะบุรีศรีนครอัจจะ (เกา) เป็นพระยาขุขันธ์ภักดีศรีนครลำดวน (บุรณ์เสน สุขคุ้ม และธนพล วิทยาสิงห์, 2556) บุญยงค์ เกศเทศ (2539) ได้กล่าวถึงชนเผ่าไทย – ลาว ที่อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีจำนวนประมาณร้อยละ 85 จากจำนวนประชากรราว 18 ล้านคน ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง เมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กันได้ผสมผสานประเพณี วัฒนธรรม และความเป็นอยู่เข้าด้วยกันนานเข้าก็กลายเป็นพวกเดียวกันไป ถือว่าเป็นคนไทยเหมือนกัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทย – ลาวจะกระจายอยู่ในพื้นที่ที่ราบลุ่มแม่น้ำสายหลัก เช่น แม่น้ำสงคราม แม่น้ำมูล แม่น้ำชี และแม่น้ำโขง ในพื้นที่ของแอ่งสกลนครและแอ่งโคราช โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่คือ

(1) ลาวหรือลาวเวียงจันทน์ (Lao Wieng, Lao Wiengchan) พบอยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดอุดรธานี จังหวัดชัยภูมิ ในบางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

(2) ลาวขาว (Lao Kao) อยู่กระจัดกระจายไปตามพื้นที่บางส่วนของจังหวัดอุดรธานี ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และต่อไปลงทางตะวันออกเฉียงใต้ ยังมีบางกลุ่มเข้าไปตั้งถิ่นฐานในภาคอื่น เช่น จังหวัดปราจีนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี สระบุรี เป็นต้น

(3) ลาวพวน (Lao Poan) เป็นกลุ่มที่อพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงแขวงเชียงของ ปัจจุบันจะอยู่ในบางพื้นที่ของจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดอุดรธานีเป็นส่วนใหญ่

(4) ลาวโคราช หรืออาจเรียกว่า ลาว – ไทยโคราช เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่มีสำเนียงการพูดและความเป็นอยู่ต่างจากกลุ่มอื่น เชื่อว่ามีเชื้อสายมาจากเขมร

## 2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เลอศักดิ์ ประจวบอารีย์ (2551: 40) การศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่หมู่บ้านโป่งลึก อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้มีความรู้และประสบการณ์การใช้สมุนไพรเกี่ยวกับสมุนไพรที่ใช้ พบพรรณพืชสมุนไพรที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงนำมาใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนและสัตว์ ได้แก่ ใช้เพื่อเป็นยา และใช้เป็นอาหาร จำนวน 165 ชนิด โดยสามารถพิสูจน์ชนิดได้ 159 ชนิด พรรณพืชสมุนไพรที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านโป่งลึกนำมาใช้ประโยชน์จำแนกเป็นกลุ่มเฟิร์น 1 ชนิด กลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 30 ชนิด จาก 9 วงศ์ 24 สกุล กลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ 133 ชนิด จาก 50 วงศ์ 114 สกุล สมุนไพรจากสัตว์ 1 ชนิด สามารถจัดแบ่งสมุนไพรที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านโป่งลึกใช้ประโยชน์ได้เป็น 3 กลุ่ม คือ ใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรค จำนวน 97 ชนิด ใช้เป็นอาหาร จำนวน 83 ชนิด และพืชพิษที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ จำนวน 10 ชนิด

ทิวัดถ์ กุลชนะภควัต และคณะ (2557: 88) ศึกษาความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ทางยาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งทำการศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่หมู่บ้านตะเพินคี ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้มีความรู้และประสบการณ์การใช้สมุนไพรเกี่ยวกับสมุนไพร พบพืชที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงนำมาใช้ประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพของคนและสัตว์ที่ใช้เป็นยาและอาหารจำนวน 141 ชนิด โดยสามารถพิสูจน์ได้ 135 ชนิด พรรณพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์จำแนกเป็นเฟิร์น 1 ชนิดกลุ่มพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 7 ชนิดจาก 7 วงศ์ 7 สกุลกลุ่มพืชใบเลี้ยงคู่ 121 ชนิดจาก 49 วงศ์ 111 สกุล สมุนไพรจากสัตว์ 1 ชนิดสามารถจัดแบ่งพืชที่ชนเผ่ากะเหรี่ยงบ้านตะเพินคีใช้ประโยชน์ได้เป็น 3 กลุ่ม คือใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคจำนวน 106 ชนิดใช้เป็นอาหารจำนวน 24 ชนิดและพืชสมุนไพรพิษที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพจำนวน 1 ชนิด

สุภาพร บางใบ (2555: 34-38) ศึกษาการคงอยู่ของสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็กมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์พันธุ์พืชสมุนไพรและผักพื้นบ้านและจัดทำคู่มือสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก โดยเทคนิคการศึกษาจะประกอบด้วยการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากการประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการประเมินชุมชนอย่างเร่งด่วน พบว่าชุมชนหมู่ 5 หมู่บ้านทานตะวัน ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์มีการปลูกสมุนไพรและผักพื้นบ้านและใช้ประโยชน์ในครัวเรือนของตนเองร้อยละ 33 มีการรวมกลุ่มจัดตั้ง “กลุ่มสมุนไพรบ้านทานตะวัน” ขึ้น รวมถึงมีการจัดการรวบรวมองค์ความรู้จากชุมชนและภาคส่วนต่างๆ ถอดออกมาเป็นคู่มือสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก และมีการร่วมกันจัดทำสวนสมุนไพรและผักพื้นบ้านเพื่อเป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชน



สมชญา ศรีธรรม (2559: 96-105) ศึกษาความหลากหลายชนิดของไม้ต้นและการใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ป่าระหาร อำเภอมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยกำหนดขนาดตัวอย่างแปลง 40 x 40 เมตร วิเคราะห์ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ความถี่ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่น ความเด่นสัมพัทธ์ ค่าดัชนีความสำคัญของพันธุ์ไม้ ค่าร้อยละของความสำคัญของพันธุ์ไม้ ค่าดัชนีความหลากหลาย และค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพรรณไม้ และศึกษาการใช้ประโยชน์ไม้ต้นในท้องถิ่น โดยการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชนในตำบลเทนมีย์ และตำบลนอกเมือง ผลการศึกษาพบไม้ต้น 536 ต้น มี 41 ชนิด 24 วงศ์ ไม้ต้นที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) มากที่สุด คือ ยางเหียง (*Dipterocarpus obtusifolius* Teijsm. ex Miq.) รองลงมาคือ ลำตวน (*Melodorum fruticosum* Lour.) พะยอม (*Shorea roxburghii* G. Don) เต็ง (*Shorea obtusa* Wall. ex Blume) พอก (*Parinari anamensis* Hance) มะกอกเลื่อม (*Canarium subulatum* Guillaumin) และเหมือดโลด (*Aporosa villosa* (Wall. ex Lindl.) Baill.) ตามลำดับ มีค่าดัชนีความหลากหลายชนิดเท่ากับ 2.87 และค่าดัชนีการกระจายตัวเท่ากับ 0.78 พบว่าไม้ต้นทุกชนิดนำไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นได้ โดยนำไปใช้ประโยชน์ด้านพืชสมุนไพรมากที่สุด รองลงมา นำไปใช้การก่อสร้างบ้านพัก อาหารเครื่องใช้ในบ้าน เครื่องมือการเกษตร ไม้ย้อมสี เชื้อเพลิง ด้านอื่นๆ และเป็นไม้ประดับ ตามลำดับ

สมหญิง บู่แก้ว และคณะ (2552: 36-50) ศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้และการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่า ในป่าชุมชนโคกใหญ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยการวางแผนสำรวจและศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์กับตัวแทนครัวเรือน จำนวน 260 ครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่าพรรณไม้ต้นที่มีค่าดัชนีความสำคัญสูงสุด คือ เหียง เต็ง มะกอกเกลื้อน พลวงยอป่า และ แดง ตามลำดับ จากการศึกษาความหลากหลายชนิดของพรรณไม้ (H') ไม้ต้น ไม้พุ่ม และไม้พื้นล่าง มีค่าเท่ากับ 2.41 2.76 และ 2.81 ตามลำดับ และมีค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพรรณไม้ (E) เท่ากับ 0.68 0.65 และ 0.72 ตามลำดับ จากการศึกษาสัมภาษณ์ลักษณะการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าของชุมชน มีการนำเห็ดป่ามาใช้ประโยชน์ 42 ชนิด พืชผักป่า 23 ชนิด ผลไม้ป่า 27 ชนิด พืชกินหัว 5 ชนิด สัตว์ป่า 18 ชนิด แมลง 14 ชนิด สมุนไพร 14 ชนิด เหง้าเลี้ยงสัตว์ที่นิยม มี 2 ชนิดรวมทั้งยอดไม้ต่างๆ ไม้พืชน้ำที่นิยม 5 ชนิดรวมทั้งกิ่งไม้แห้งทุกชนิด และมีการใช้ประโยชน์ผลผลิตจากป่าประเภทอื่นๆ อยู่ 1 ชนิด คือ ชันไม้ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยนี้ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อวางนโยบายในการบริหารจัดการทรัพยากรในป่าชุมชนโคกใหญ่ให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

สมบัติ อัมระภา และคณะ (2560: 657-669) ศึกษาเบื้องต้นของความหลากหลายชนิด สัตว์พืช และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในป่าดอนปู่ตาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาท้องถิ่นในป่าดอนปู่ตาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงไญ้ญ ผู้ไท และไทยลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวาง

แปลงตัวอย่างขนาด 20 x 20 เมตร วิเคราะห์ความหนาแน่น ความหนาแน่นสัมพัทธ์ ความถี่ ความถี่สัมพัทธ์ ความเด่น ความเด่นสัมพัทธ์ ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ ค่าดัชนีความหลากหลาย ค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์ และศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรโดยการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้านและชาวบ้านในพื้นที่ผลการศึกษาพบว่าป่าดอนปู่ตาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 24 วงศ์ 44 ชนิดมีการนำมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 29 อาการ ค่าดัชนีความสำคัญ สูงสุดคือ เปล้าหลังเงิน (*Croton cascarilloides*) กลุ่มชาติพันธุ์โย้ย พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 45 วงศ์ 61 ชนิด มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 47 อาการ ค่าดัชนีความสำคัญสูงสุดคือ ตะแบก (*Lagerstroemia calyculata*) กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 50 วงศ์ 70 ชนิด มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 20 อาการ ค่าดัชนีความสำคัญสูงสุดคือ มะเดื่ออุทุมพร (*Ficus racemosa*) และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว พบพืชสมุนไพรทั้งหมด 32 วงศ์ 61 ชนิด มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 26 อาการค่าดัชนีความสำคัญสูงสุดคือคือ ลำบิตดง (*Diospyros filipendula* Pierre ex Lecomte.)

Muhammad Jamil Ahmed และ Tanweer Akhter (2015) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นพืชสมุนไพรเป็นการใช้พืชเพื่อบำบัดและรักษาโรคในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบีรี (Bheri), มูซาฟาราบัด (Muzaffarabad) ประเทศปากีสถาน โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi – structured Interview) ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ปัจจัยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นฉันทามติ และระดับความเที่ยงตรงและคุณค่าทางการใช้ยา จากการสำรวจพบพันธุ์พืชสมุนไพร 80 ชนิด ที่ใช้ในการรักษาโรคประกอบด้วย 43 วงศ์ 69 สกุล ชนิดพืชที่ใช้ในการรักษาโรค มีทั้งหมด 19 โรค เช่น อาการปวดหู ซึ่งมี ICF สูงสุด (1.00) ตามด้วยตับอักเสบ, โรคมะเร็ง อาการบาดเจ็บภายใน (0.99) อาการอ่อนเพลียทางประสาทเป็นต้น ชนิดที่มีระดับความเที่ยงตรงสูง (FL) ได้แก่ *cachemiriana Lavatera*, *Morus Nigra*, *Rheumemodi R.webbianum*, *bergeniaciliata*, *Meliaa zedarach* (ร้อยละ 99), *Jurineadolomiaea*, *Solanumnigrum*, (ร้อยละ 95) และ *Trillium govanianum* (ร้อยละ 90)

Sara Vitalini และคณะ (2009: 106-116) ได้ศึกษาการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรใน Valvestino ประเทศอิตาลี โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้าน 54 คน ซึ่งมีอายุเฉลี่ย 72 ปี ผลการสำรวจพบการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร 58 ชนิด 30 วงศ์ วงศ์ที่โดดเด่นคือ Asteraceae และ Pinaceae Rosaceae รูปแบบการเตรียมการที่พบมากที่สุดคือ การชงและการต้ม มีการใช้พืชสมุนไพรในเรื่องของการรักษาสัตว์ 3 ชนิด และมีบางชนิดใช้ในการปรุงอาหาร การศึกษานี้เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาการรักษาโรคแบบดั้งเดิมก่อนที่ภูมิปัญญาเหล่านี้จะหายไป พืชสมุนไพรที่น่าสนใจได้นำไปปลูกไว้ยังสวนพฤกษศาสตร์ G.E. Ghirardi เพื่อการอนุรักษ์ต่อไป

Riccardo Di Novella และคณะ (2013: 328-342) ได้การศึกษาการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรในอุทยานแห่งชาติ Cilento และ Vallo di Diano, Campania, ทางภาคใต้ของประเทศอิตาลี ซึ่งดำเนินการรวบรวมข้อมูลระหว่างปี 2009 - 2011 โดยการสัมภาษณ์ มีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 70 คน มีอายุระหว่าง 50-85 ปี ซึ่งทั้งหมดเป็นครอบครัวที่มีการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมในพื้นที่ จากการสำรวจพบพืช 192 ชนิด 64 วงศ์ โดยพบพืชที่ใช้ในทางการแพทย์ของมนุษย์ จำนวน 86 ชนิด ในทางสัตวแพทยศาสตร์ 15 ชนิด เป็นอาหารของมนุษย์ 69 ชนิด เป็นอาหารสัตว์ 18 ชนิด พบพืชใช้ในในประเทศ จำนวน 61 ชนิด และสำหรับการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร 8 ชนิด การสำรวจดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าพืชบางชนิดไม่ปรากฏในรายงานประมาณร้อยละ 10 ของการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร และปัจจุบันนี้ยังมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

S.T. Mahwasane และคณะ (2013: 69-75) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับพืชสมุนไพรที่ใช้โดยหมอยาพื้นบ้านในพื้นที่ Lwamondo จังหวัด Limpopo, แอฟริกาใต้ โดยการสำรวจพืชและส่วนต่างๆ ของพืชที่ใช้สำหรับการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ของมนุษย์ ข้อมูลได้เก็บรวบรวมจากหมอพื้นบ้าน จำนวน 30 คน (หญิง 24 คนและชาย 6 คน) โดยใช้แบบสอบถามที่มุ่งเน้นไปที่ชื่อท้องถิ่นของพืชสมุนไพร การใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆของพืช วิธีการเตรียมการและการรักษาให้กับผู้ป่วย ผลการสำรวจพบพืชสมุนไพร 16 ชนิด จาก 7 วงศ์ กับ 14 สกุล พืชตระกูลที่ใช้มากที่สุดคือ Fabaceae คิดเป็นร้อยละ 43.8 ของพืชสมุนไพรทั้งหมด รองลงมาคือ Varbenaceae คิดเป็นร้อยละ 18.8 ส่วนของพืชที่ใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ราก (44.5%) ตามด้วยใบ (25.9%), เปลือกไม้ (14.8%) ใช้ทั้งต้น (11%) และดอกไม้ (3.7%) ส่วนใหญ่หมอยาพื้นบ้านจะใช้รูปแบบการเตรียมยาโดยวิธีการต้มมากที่สุด

Tindevan Andel และคณะ (2015: 637-643) ได้ศึกษาความถี่ของการใช้ยาอีนีมา (enemas) ในภาคตะวันตกยาแผนโบราณแอฟริกัน วัตถุประสงค์เพื่อการวิเคราะห์ความสำคัญของการใช้ยาอีนีมา ในพืชพันธุ์และการเจ็บป่วยที่ได้รับการรักษาในภาคตะวันตกและภาคกลางของแอฟริกา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับสมุนไพรและการใช้พืชในพิธีกรรมในประเทศกานา, เบนินและกาบอง พบพืชสมุนไพร 213 ชนิดพันธุ์พืชที่แตกต่างกัน ที่นำมาใช้สำหรับการสวนทวารหนัก ส่วนใหญ่ในประเทศกานาและประเทศกาบอง จะใช้รักษาอาการปวดท้องของผู้หญิงและการคลอด และนำมาใช้สำหรับทำความสะอาดลำไส้ของเด็กเล็ก รักษาอาการท้องผูก ซึ่งที่ถูกนำมาใช้บ่อยคือ การสวนทวารหนัก

Safaa Baydoun และคณะ (2015: 139-156) ได้ศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านที่ใช้ในชุมชนบริเวณเทือกเขาเฮอริโมน ประเทศเลบานอน โดยการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้านและชาวบ้าน จำนวน 13 หมู่บ้านที่อาศัยอยู่รอบๆ ภูเขาเฮอริโมน จำนวน 53 คน พบสมุนไพรพื้นเมืองที่คนในชุมชนใช้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น จำนวน 124 ชนิด จาก 42 วงศ์ และ 102 สกุล ส่วนใหญ่ใช้รักษาระบบ

ทางเดินหายใจ ระบบทางเดินอาหารและการทำงานของไต ระบบสืบพันธุ์ เป็นต้น สมุนไพรที่มีความสำคัญคือ *Menthaspicata* subsp. *condensata* (Briq.)

Nawal Shresthaet และคณะ (2016: 1-13) ได้ศึกษาความหลากหลายของพืชสมุนไพรและการรักษาตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเนปาล โดยการสัมภาษณ์ พบพืชสมุนไพร 48 ชนิด จาก 33 วงศ์และ 40 สกุล ที่ใช้ในการรักษาโรคมะเร็งใช้เจ็บของมนุษย์ 37 โรค และมีสมุนไพร 10 ชนิด ที่ยังไม่มีการจดทะเบียน ปัจจัยข้อมูลที่เป็นฉันทามติ มีประมาณร้อยละ 50 อยู่ระหว่าง 0.38 และ 1 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.80 และร้อยละ 75 ของค่ามากกว่า 0.70 แสดงให้เห็นถึงข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรในภูมิภาค ชนิดพันธุ์ที่ต้องการใช้มากที่สุดคือ *Swertiachirayita* รองลงมาคือ *Paris polyphylla* และ *Neopicrorhiza scrophularii* flora



### บทที่ 3

#### วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาความหลากหลายชนิดของพืชสมุนไพร ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ดำเนินงาน ดังนี้

- 3.1 ความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา
- 3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม
- 3.3 วิธีการศึกษา
- 3.4 ระยะเวลาในการดำเนินงาน

#### 3.1 พื้นที่ศึกษาและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

3.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่และที่ตั้งป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ สามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มชาติพันธุ์ คือ

##### (1) ชาวภูยบ้านพะแวง

ชาวภูยในพื้นที่บ้านพะแวง เดิมทีเป็นชนเผ่าภูย (ส่วย) มาจากบ้านจะกง ตำบลจะกง อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ มาตั้งรากฐานอยู่บ้านพะแวงเหนือ ที่มีการตั้งหมู่บ้านในประวัติเล่าว่ามีหนองน้ำและต้นไม้ต้นหนึ่ง อยู่กลางหนองน้ำ เรียกว่า ต้นตุมกา ภาษาเผ่าภูย เรียกว่า ต้นปะแหวะ ต่อมาจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าปะแหวะ และได้เพี้ยนมาเป็น พะแวง คนที่อยู่มาก่อนและเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน ชื่อว่า ตาเซียงเพ็ง จึงเป็นที่มาของนามสกุล เจียงเพ็ง ของคนในหมู่บ้านในยุคแรกๆ ซึ่งแต่ก่อนเป็นเซียงเพ็ง และปัจจุบันจึงได้เพี้ยนมาเป็น เจียงเพ็ง (แผนพัฒนาชุมชนบ้านพะแวง, 2557)

ข้อมูลประชากรบ้านพะแวงใต้ มีจำนวนครัวเรือน 103 หลังคาเรือน และมีประชากรทั้งสิ้น 385 คน และบ้านพะแวงเหนือ มีจำนวนครัวเรือน 92 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 400 คน รวมชาวภูยที่อยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ จำนวนครัวเรือนประมาณ 195 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 785 คน (สำนักทะเบียนอำเภอบึง, 2558)

##### (2) ชาวเยอบ้านปราสาทเยอ

บ้านปราสาทเยอมีการก่อตั้งมาหลายร้อยปีตามหลักฐานการก่อเกิดของชุมชน ซึ่งหากนำข้อมูลการอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาสู่แผ่นดินประเทศไทย เมื่อประมาณ พ.ศ. 2265 มาคำนวณเทียบกับพุทธศักราช 2551 ปัจจุบันจะพบว่า บ้านปราสาทเยอปัจจุบันอายุราว 286 ปี ซึ่งถือว่าเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ



การก่อตั้งบ้านปราสาทเยอ สันนิษฐานว่าเกิดจากการแย่งชิงอำนาจความเป็นใหญ่ในพื้นที่แผ่นดินที่ตั้งเดิม จึงมีการอพยพมาพร้อมกับชนชาติส่วยที่มีผู้นำชื่อตากะจะและเซียงขัน โดยชาวส่วยเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านปราสาทเยอเหลี่ยมหรือบ้านดวนใหญ่ปัจจุบัน ส่วนชาวเยอนำโดยท้าวกะตะศิลา เมื่อล่องมาถึงปากน้ำมูล ท้าวกะตะศิลาได้พบชาวเยอกลุ่มหนึ่งไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองดงโคกหรือบ้านเมืองคอง อำเภอราชสีห์สกลปัจจุบัน และมีเยออีกกลุ่มมีหัวหน้าพาเดินทางไปยังถิ่นฐานที่บ้านขมิ้นโนนเกิด อีกพวกหนึ่งเดินทางไปบ้านปราสาทเยอในปัจจุบันนอกจากนั้นยังมีบริบทที่บ่งบอกว่าเป็นชุมชนโบราณอยู่หลายบริบท เช่น คูคันดิน สระน้ำ หนอง ร่องน้ำ ต้นไม้ ที่ยังคงร่องรอยเป็นรูปร่างให้เห็น โดยที่คนในชุมชนไม่สามารถรู้ถึงช่วงเวลาของการเกิดขึ้นได้ มีเพียงเรื่องเล่าจากบรรพบุรุษสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น คูคันดิน รูปร่างคล้ายถนนมีจุดเริ่มต้นที่บ้านปราสาทเยอเป็นทางยาวไม่รู้สิ้นสุดที่ใด แต่ปรากฏผ่านในพื้นที่ต่างๆ ในชุมชนละแวกนั้น ชาวบ้านบางคนเล่าว่าเป็นเส้นทางไปไหว้พระธาตุพนม และเป็นเส้นทางการเดินทางเพื่อมาสร้างปราสาทหินที่บ้านปราสาทเยอเหนือไว้เป็นที่พักคอยทาง เป็นธรรมศาลาในการตรวจเยี่ยมเมืองต่างๆ ของกษัตริย์ขอมสมัยโบราณ หรือร่องรอยของสระน้ำซึ่งอยู่ห่างจากปราสาทหินประมาณ 100 เมตร มีถนนช่องทางเดินด้านทิศตะวันตกของสระน้ำ ซึ่งในอดีตมีต้นไม้ปกคลุมแต่ชาวบ้านไม่เคยเห็นใบไม้ตกลงถนนเส้นนั้น ทำให้สะอาดตาตุงดงามตลอด ปัจจุบันถนนเส้นนี้กลายเป็นที่นาของชาวบ้าน และบริเวณแหล่งน้ำเรียกว่า “ร่องจ้งเอน” ซึ่งแยกตัวมาจาก “ลำห้วยทา” ยังพบท่อนไม้โบราณ 7 ท่อน ชาวบ้านเรียกว่า “ต้นตะเคียนหิน” ลักษณะที่พบมีการตัดหัวท้าย ตัดกิ่งก้าน ตกแต่งเป็นอย่างดี เป็นสี่เหลี่ยมขนาดยาวกว่า 10 เมตร ทั้ขมก้นอยู่ใต้ร่องน้ำลึกประมาณ 3 เมตร เหตุที่พบเพราะมีการขุดดินเพื่อสร้างถนนเชื่อมระหว่างที่นากับหมู่บ้าน ชาวบ้านสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นการสร้างเขื่อนไม้กั้นน้ำของคนโบราณ หรือเป็นการสร้างสะพานเพื่อข้ามร่องห้วยในอดีต ปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานว่าเห็นต้นไม้วัดกล่าวในบริเวณร่องน้ำจ้งเอนและห้วยทา

ข้อมูลประชากรบ้านปราสาทเยอเหนือมีจำนวนครัวเรือน 154 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 572 คน,บ้านปราสาทเยอใต้ มีจำนวนครัวเรือน 129 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 457 คน และบ้านปราสาทเยอตะวันตกมีจำนวนครัวเรือน 96 หลังคาเรือน และมีประชากรทั้งสิ้น 199 คน รวมชาวเยอทั้ง 3 หมู่บ้าน ที่อยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ จำนวนครัวเรือนประมาณ 379 หลังคาเรือน ประชากรประมาณ 1,228 คน (สำนักทะเบียนอำเภอไพรบึง, 2558)

### (3) ชาวลาวบ้านหนองยาว

บ้านหนองยาว ความหมายของชื่อหมู่บ้าน เพราะมีหนองน้ำ ยาวขนาด 60 x 40 ตารางเมตร ชาวบ้านหนองยาวอพยพมาจากบ้านก้านเหลือง ตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีนายอ่าง ทองพันซัง เป็นผู้นำหมู่บ้านมา เมื่อ พ.ศ. 2401 มาตั้งบ้านเรือนอยู่ตาม



ละแวกหมู่บ้าน โดยมีนายอุทิศ วงศ์สวัสดิ์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และต่อมาได้รับการคัดเลือกเป็นกำนัน ในสมัยนั้น (สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ, 2549)

ข้อมูลประชากรบ้านหนองยาว มีจำนวนครัวเรือน 78 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 313 คน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นชาวลาวทั้งหมด ที่อยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ (สำนักทะเบียนอำเภอไพรบึง, 2558)

### 3.1.2 ข้อมูลพื้นที่ป่าโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ

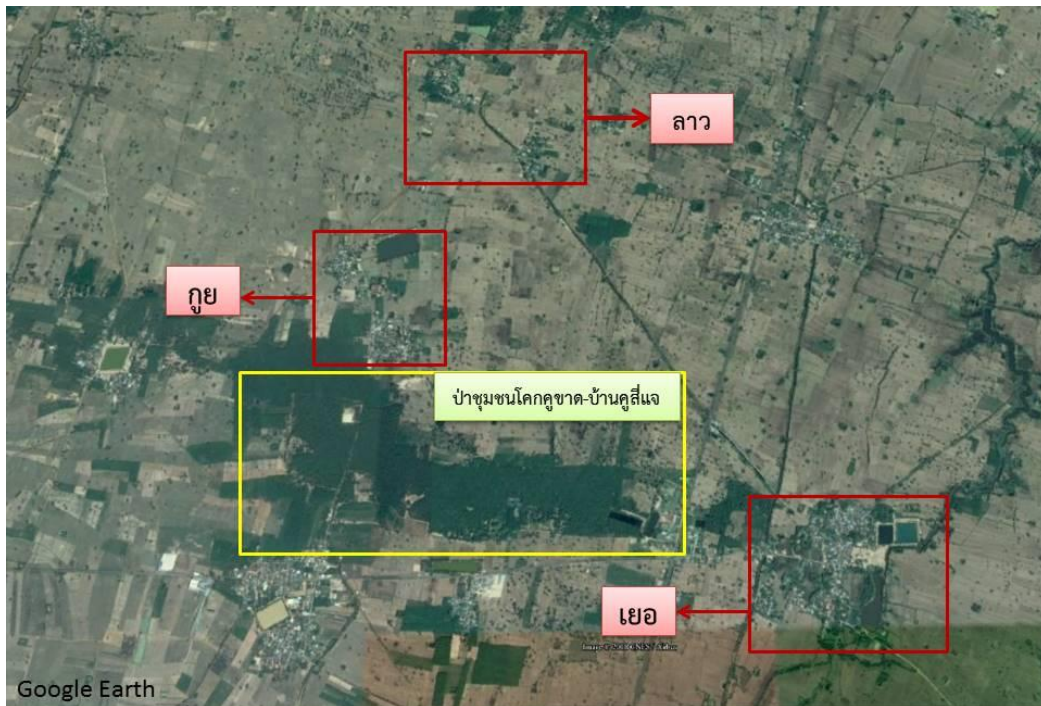
ป่าโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ มีลักษณะเป็นป่าเต็งรัง มีพื้นที่ทั้งหมด 558 ไร่ ตั้งอยู่ในพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่าง 2 ตำบลคือ ตำบลสุขสวัสดิ์ จำนวน 28 ไร่ และตำบลปราสาทเยอ จำนวน 530 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง เข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกัน หมู่บ้านที่อยู่ใกล้ป่าโคกคูขาด - บ้านคูสีแจมากที่สุดคือ หมู่บ้านพะวะแะใต้ โดยบริเวณพื้นที่ตั้งป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ มีอาณาเขตติดต่อกับ

ทิศเหนือ	ติดกับ บ้านพะวะแะ (เหนือ, ใต้)
ทิศใต้	ติดกับ บ้านคูสีแจ และบ้านคูสีแจเหนือ
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านสลักไถ
ทิศตะวันออก	ติดกับ บ้านปราสาทเยอ (เหนือ, ใต้, ตะวันตก)



ภาพประกอบ 2 พื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

อ้างอิง : Google Earth (2559)



ภาพประกอบ 3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาด- บ้านคูสีแจ  
อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ  
อ้างอิง : Google Earth (2559)



ภาพประกอบ 4 ศาลหลวงปู่ทวด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าของตำบลสุขสวัสดิ์ และศาลเจ้าปู่ขุนทด ตั้งอยู่ใน  
เขตพื้นที่ป่าเขตพื้นที่ของตำบลปราสาทเยอ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเชื่อว่าคอยปกป้องรักษาผืนป่าชุมชน  
โคกคูชาด - บ้านคูสีแจ

### 3.2 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

- (1) หนังสือที่ใช้ในการตรวจสอบข้อมูลพรรณไม้, หนังสือลักษณะประจำวงศ์พรรณไม้  
อนุกรมวิธานพืชสมุนไพรร
- (2) เข็มทิศใช้สำหรับการกำหนดทิศทางในการวางแผน

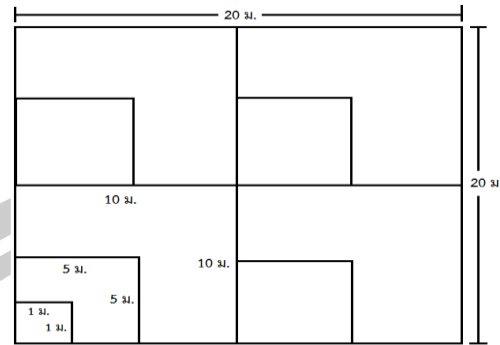
- (3) เทปวัดระยะขนาด 50 เมตร
- (4) เชือกฟาง มีด
- (5) เครื่องหาตำแหน่งค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ด้วยดาวเทียม (GPS)
- (6) สายวัด ใช้ในการวัดและทำขนาดของแปลงตามที่กำหนด
- (7) อุปกรณ์เครื่องเขียน เช่น ดินสอ ยางลบ กระดาษ ปากกา
- (8) กระดานรองเขียน
- (9) แผงอัดตัวอย่างพรรณไม้สด
- (10) ตารางบันทึกข้อมูลพืชสมุนไพร
- (11) กล้องถ่ายรูป
- (12) แบบสัมภาษณ์
- (13) แบบบันทึกข้อมูลพันธุ์ไม้

### 3.3 วิธีการศึกษา

#### 3.3.1 การศึกษาความหลากหลายชนิดของพืชสมุนไพร

- (1) การศึกษารวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่
  - (1.1) รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรพื้นบ้านทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการสำรวจและกำหนดพื้นที่
  - (1.2) กำหนดพื้นที่ที่จะทำการศึกษา โดยเลือกชุมชนที่ยังพึ่งตนเองด้านสุขภาพและการรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีความแตกต่างกันในลักษณะของการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรซึ่งประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบป่ามีความแตกต่างกันทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์กวยเยอและลาว
- (2) การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ มีขั้นตอนดังนี้
  - (2.1) การสุ่มตัวอย่างแปลงแบบสม่ำเสมอ (systematic sampling) โดยกำหนดจุดแรกตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ระยะห่างของแปลง ห่างจากเส้นถนน 50 - 100 เมตรโดยกำหนดระยะห่างระหว่างแปลง 150 เมตร ขนาดแปลง 20 x 20 เมตร แบ่งเป็นแปลงขนาดย่อย ได้แก่ ขนาดแปลง 10 x 10 เมตรสำรวจไม้ใหญ่ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ตั้งแต่ 15 เซนติเมตรขึ้นไปถึงความสูงระดับอก 130 เซนติเมตร, ขนาดแปลง 5 x 5 เมตรสำรวจไม้หนุ่ม ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางน้อยกว่า 15 เซนติเมตร และขนาดแปลง 1 x 1 เมตรสำรวจไม้พื้นล่าง (ไม้พื้นล่าง หมายถึง ลูกไม้ไม้ล้มลุก ไม้เถา ไม้เลื้อย)





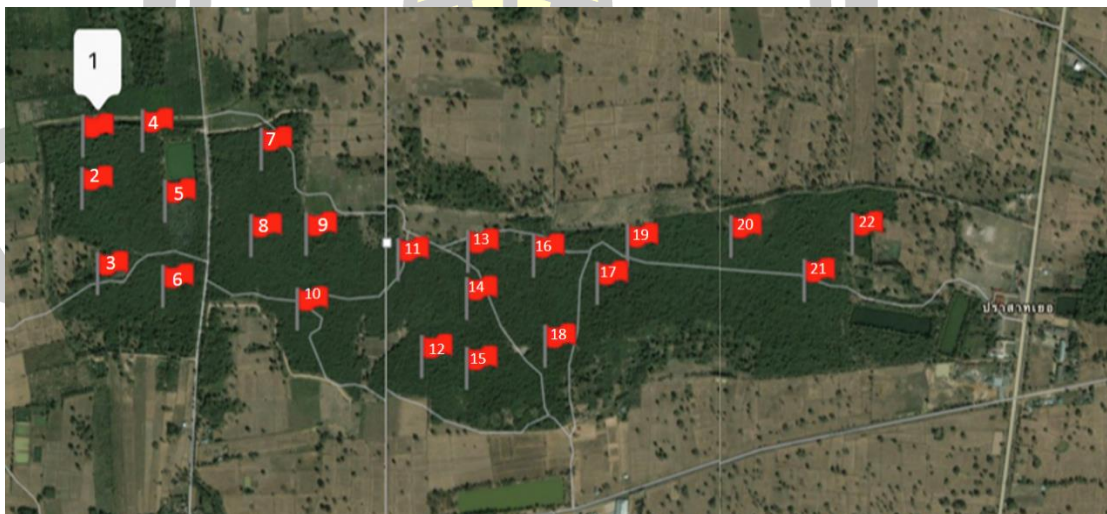
ภาพประกอบ 5 ตัวอย่างแปลงสำรวจพันธุ์ไม้

ทั้งนี้ ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ มีพื้นที่ทั้งหมด 558 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1 ของพื้นที่ทั้งหมดจะเท่ากับ 5.58 ไร่เมื่อ 1 ไร่ มีค่าเท่ากับ 1,600 ตารางเมตร พื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ จะเท่ากับ 8,928 ตารางเมตร และเมื่อคิดเป็น 1 แปลงที่มีขนาดเท่ากับ 20 x 20 เมตร ซึ่งจะมีพื้นที่เท่ากับ 400 ตารางเมตร ดังนั้น 8,928 ตารางเมตร คิดเป็นพื้นที่แปลงทั้งหมดเท่ากับ 22.32 หรือประมาณ 22 แปลง

(2.2) สำรวจชนิดของพรรณไม้ในแปลงตัวอย่างและบันทึกข้อมูลชนิดพืชลงในตารางบันทึกข้อมูล

(2.3) เก็บข้อมูลและบันทึกภาพ ร่วมกับหมอยาพื้นบ้านหรือผู้มีความรู้ที่เชี่ยวชาญการใช้สมุนไพร

(2.4) สมุนไพรที่ไม่ทราบชื่อทำการเก็บใส่แฉงอัดพันธุ์ไม้เพื่อเตรียมไว้เพื่อนำกลับไประบุชนิดโดยการใช้ออนุกรมวิธานพืชสมุนไพร (สกลิตย์ ฉั่วกุล, 2548) และชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์, 2523)



ภาพประกอบ 6 แปลงตัวอย่างที่สำรวจ จำนวน 22 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ

ตารางที่ 6 พิกัดแปลงตัวอย่างที่สำรวจ จำนวน 22 แปลง ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ  
อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

Plot	UTM coordinate systems		Plot	UTM coordinate systems	
	X	Y		X	Y
1	428993 E	1640460 N	12	429735 E	1639822 N
2	428974 E	1640340 N	13	429884 E	1640047 N
3	428984 E	1640140 N	14	429865 E	1639939 N
4	429142 E	1640451 N	15	429842 E	1639779 N
5	429174 E	1640282 N	16	430044 E	1640013 N
6	429159 E	1640110 N	17	430192 E	1639928 N
7	429429 E	1640367 N	18	430043 E	1639802 N
8	429375 E	1640172 N	19	430279 E	1640003 N
9	429511 E	1640156 N	20	430524 E	1639992 N
10	429464 E	1639989 N	21	430825 E	1639955 N
11	429709 E	1640053 N	22	430691 E	1639865 N

### 3.3.2 ศึกษาการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพร

การศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพรรณพืชสมุนไพร  
พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่ทำการศึกษาดังนี้

(1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) โดยมีผู้ให้ข้อมูลคือ หมอยาพื้นบ้าน  
ผู้รู้หรือผู้มีความรู้ที่มีความเชี่ยวชาญการใช้สมุนไพร เป็นผู้ให้ข้อมูลพืชสมุนไพร โดยเน้น  
สอบถามเพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับชื่อพืชสมุนไพรในภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ สรรพคุณ ส่วนที่ใช้  
วิธีการใช้ รวมถึงรูปแบบการเตรียมยาและตำรับยา ซึ่งในการสัมภาษณ์นี้จะมีล่ามในแต่ละกลุ่มชาติ  
พันธุ์เพื่อความชัดเจนในการออกเสียงเป็นภาษาไทย

(2) สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณรอบป่าและเข้าไปใช้ประโยชน์ป่า  
ชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์กูย (บ้านพะแ้วะเหนือ, ใต้), เยอ  
(บ้านปราสาทเยอเหนือ, ใต้ และตะวันตก) และลาว (บ้านหนองยาว) โดยใช้สูตรของ Taro Yamane  
(1973) มีการกำหนดสัดส่วนตามกลุ่มชาติพันธุ์ ทำการสุ่มตัวอย่าง โดยสุ่มหาประชากรเพื่อกำหนด  
กลุ่มตัวอย่าง

$$n = N/(1+Ne)^2$$

เมื่อ  $n$  = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง  
 $N$  = ขนาดของประชากร  
 $e$  = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง (0.05)

จำนวนประชากร (ครัวเรือน) ทั้งหมด 652 ครัวเรือน

$$n = 652/(1+652(0.05)^2)$$

$$n = 248 \text{ ตัวอย่าง}$$

ดังนั้น จะได้กลุ่มตัวอย่างเพื่อที่จะสัมภาษณ์ 248 ตัวอย่าง จากนั้นหาสัดส่วนของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชาวกวย

$$n = (248 \times 195)/652 = 74 \text{ ตัวอย่าง}$$

ตารางที่ 7 สัดส่วนของจำนวนประชากรแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์	จำนวนประชากร (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (หลังคาเรือน)
กวย (บ้านพะแะเหือ, ใต้)	195	74
เยอ (บ้านปราสาทเยอเหือ, ใต้, ตะวันออก)	379	144
ลาว (บ้านหนองยาว)	78	30
<b>จำนวนรวม</b>	<b>652</b>	<b>248</b>

(3) ตรวจสอบชนิดพืชสมุนไพรโดยใช้หนังสือสมุนไพรไทย (นิจศิริ เรื่องรังสี และรัชชัย มังคละคุปต์, 2547) อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร (สกลิต ฉั่วกุล, 2548) ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (เต็ม สมิตินันท์, 2523)

### 3.3.3 การวิเคราะห์ผลการศึกษาคความหลากหลายชนิด

การวิเคราะห์สังคมพืชในเชิงปริมาณส่วนใหญ่เป็นการเปรียบเทียบและบรรยายสังคมพืชในชั้นรายละเอียดนิยมใช้ค่าที่เป็นตัวเลขที่สามารถยืนยันได้ในเชิงสถิติค่าพื้นฐานของสังคมพืชหรือของชนิดพันธุ์ในสังคมที่นักนิเวศวิทยาในด้านนี้มักอ้างถึงได้แก่ความหนาแน่น (density) ความถี่ของการกระจาย (frequency) ความเด่น (dominance) ซึ่งมีอยู่หลายลักษณะที่จะวัดได้เช่นการปก



คลุมพื้นที่ของเรือนยอด (crown cover) พื้นที่หน้าตัด (basal area) ความสูง (height) มวลพฤกษ (phytomass) และพื้นที่เฉลี่ยต่อต้น (mean area) เป็นต้น (ดอกรัก มารอด, 2552)

### (1) ความถี่ (frequency)

เป็นลักษณะที่มุ่งชี้ถึงการกระจายของพันธุ์ไม้ในสังคมเป็นลักษณะที่วัดถึงอัตราการปรากฏของต้นไม้ในแปลงตัวอย่างจากแปลงทั้งหมดที่ทำการสุ่มวัดโดยมิได้คำนึงถึงจำนวนต้นและขนาดของต้นปกติความถี่นิยมแสดงในรูปของอัตราร้อยละความถี่มีบทบาทในการเปรียบเทียบการกระจายของพรรณพืชแต่ละชนิดในสังคมซึ่งเป็นการช่วยเสริมข้อมูลของสังคมพืชให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นการใช้ความถี่มาอธิบายจะช่วยให้ทราบถึงความสม่ำเสมอในการกระจายโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงจำนวนหรือขนาดของไม้ซึ่งความถี่มีส่วนสำคัญต่อการประเมินค่าดัชนีความสำคัญของไม้ (importance value index, IVI) การคำนวณหาค่าความถี่ของชนิดไม้แต่ละชนิดโดยใช้สูตรคำนวณดังนี้

$$\text{ความถี่ของชนิดพันธุ์ไม้ } a \text{ (Fa)} = \frac{\text{จำนวนแปลงที่พันธุ์ไม้ } a \text{ ปรากฏ} \times 100}{\text{จำนวนแปลงที่ทำการสำรวจทั้งหมด}}$$

การคำนวณหาค่าความถี่สัมพัทธ์ (relative frequency) ของไม้ทุกชนิดตามสูตร

$$\text{ความถี่สัมพัทธ์ของไม้ชนิด } A \text{ (RFA)} = \frac{\text{ความถี่ของไม้ชนิด } A \times 100}{\text{ความถี่รวมของไม้ทุกชนิด}}$$

### (2) ความหนาแน่น (density)

ความหนาแน่น (density) หรือความมากมาย (abundance) เป็นค่าที่แสดงออกถึงจำนวนต้นภายในพื้นที่หรือค่าเฉลี่ยของจำนวนต้นของชนิดพรรณพืชต่อหน่วยพื้นที่ซึ่งจำแนกความหนาแน่นออกเป็น 2 ชนิดคือ 1) ความหนาแน่นที่ถือเรือนรากเป็นหลัก (root density) โดยเฉพาะหญ้าเป็นที่นิยมวัดในรูปแบบนี้และ 2) ความหนาแน่นที่ถือลำต้นเป็นหลัก (stump density) ซึ่งใช้กับไม้ใหญ่ทั่วไป ดังนั้น ในการวัดค่าความหนาแน่นจากแปลงตัวอย่างจึงต้องคำนึงถึงลักษณะด้านรูปร่างของต้นพืชและวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลักการคำนวณหาความหนาแน่นของต้นไม้อาจแยกคำนวณเป็นความหนาแน่นรวม (total density) หรือความหนาแน่นแต่ละชนิดโดยสูตร

$$\text{ความหนาแน่น (D)} = \frac{\text{จำนวนต้นไม้ทั้งหมดที่ปรากฏ (ต้น/แปลง)}}{\text{จำนวนแปลงตัวอย่างทั้งหมด}}$$

การหาค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ (relative density) ของไม้ทุกชนิดตามสูตร

$$\text{ความหนาแน่นสัมพัทธ์ของไม้ชนิด A} = \frac{\text{ความหนาแน่นของไม้ชนิด A} \times 100}{\text{ความหนาแน่นรวมของสังคม}}$$

### (3) ความเด่นของพืช (dominance)

เป็นการวัดถึงความสามารถและมีอิทธิพลของพันธุ์ไม้ที่มีความเหนือกว่ากันหรือด้อยกว่ากันและการแสดงออกในบางด้านของชนิดไม้นั้นๆ โดยเฉพาะไม้ใหญ่นิยมวัดกันเป็นพื้นที่หน้าตัดซึ่งเป็นค่าที่สามารถแปลงเป็นปริมาตรได้พืชบางชนิดไม่สามารถจำแนกต้นออกจากกันให้เห็นเด่นชัดจึงต้องวัดเป็นพื้นที่การปกคลุมพื้นที่ (cover) หรือมวลพฤษภาคมเป็นต้นโดยทั่วไปที่นิยมวัดกันคือ การปกคลุมทางด้านบนโดยดูจากส่วนที่สูงที่สุดของพืชอันได้แก่เรือนยอด (crown cover) และพิจารณาถึงการแผ่ปกคลุมไปทางแนวราบการวัดหรือประเมินค่านิยมวัดกันเป็นพื้นที่ปกคลุมของพืชต่อหน่วยพื้นที่การวัดพื้นที่หน้าตัดเป็นที่นิยมใช้กับไม้ใหญ่และในทางการป่าไม้โดยที่ทำการวัดที่ระดับความสูงจากพื้นดิน 1.30 เมตรและวัดจากด้านลาดด้านบนของพื้นที่ซึ่งปริมาตรไม้ที่ได้จะมีความเสถียร (stable) โดยไม่มีปัญหาต่อการคำนวณสำหรับการวัดไม้ อาจทำการวัดในรูปของเส้นรอบวง (girth) ด้วยสายวัดธรรมดาหรือด้วยเทปวัดเส้นผ่าศูนย์กลาง (diameter tape) ซึ่งให้ค่าออกมาเป็นขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง (diameter at breast height, DBH) ทำการหาค่าความเด่นสัมพัทธ์ (relative dominance) ของไม้ทุกชนิดตามสูตร

$$\text{ความเด่นสัมพัทธ์ของไม้ชนิด A (RDoA)} = \frac{\text{ความเด่นของไม้ชนิด A} \times 100}{\text{ความเด่นรวมของไม้ทุกชนิด}}$$

### (4) ค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ (Importance Value Index, IVI)

การประเมินค่าดัชนีความสำคัญของไม้ (importance value index, IVI) ซึ่งเป็นค่าดัชนีเปรียบเทียบการแสดงออก (performance) ของชนิดพรรณไม้ที่เป็นสมาชิกในสังคมพืชแต่ละแห่งโดยที่ค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) นั้นเป็นผลรวมของค่าสามค่าคือค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ (relative density, RD), ค่าความเด่นสัมพัทธ์ (relative dominance, RDo), และค่าความถี่สัมพัทธ์ (relative frequency, RF) ปกติแล้วผลรวมของค่าดัชนีความสำคัญสูงสุดที่เป็นไปได้เท่ากับ 300 แต่เมื่อมีพืชตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปในสังคมก็จะมีชนิดพันธุ์ใดให้ค่าสูงสุดเป็น 300 ได้การคำนวณหา

ค่าดัชนีความสำคัญ (Importance Value Index, IVI) ของแต่ละชนิดพันธุ์ในสังคมจากค่าความสัมพันธ์ทั้งสามค่าในไม้ใหญ่ดังนี้

$$\text{ค่าความสำคัญของชนิดพันธุ์ A} = \text{RDA} + \text{RFA} + \text{RDoA}$$

### 3.3.4 การวิเคราะห์ผลข้อมูลการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร

- (1) วิเคราะห์ข้อมูลจำนวนของพืชสมุนไพร
- (2) นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจจากแปลงตัวอย่างตรวจสอบชื่อสามัญ ชื่อวิทยาศาสตร์สรรพคุณและการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพร นำมาตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม
- (3) วิเคราะห์ข้อมูลความหลากหลายของพันธุ์ไม้ โดยใช้สูตรของ Shannon - wiener Index โดยมีสูตรในการคำนวณมีดังนี้

$$H = - \sum p_i \log p_i$$

H = ค่าดัชนีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ (Index of Species Diversity)

S = จำนวนชนิดของพืชทั้งหมดในแปลงตัวอย่าง (Number of tree species)

Pi = สัดส่วนของจำนวนต้นพืชชนิด i ต่อจำนวนต้นพืชทุกชนิด (N) โดย  $p_i = n_i/N$

เมื่อ  $i = 1, 2, 3, \dots, S$

โดยหลักการแล้วดัชนีความหลากหลายของ Shannon-Weiner จะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อมีจำนวนชนิดในสังคมเพิ่มขึ้นและมีความสม่ำเสมอในการกระจายของจำนวนต้นในแต่ละชนิดก็สามารถให้ค่า H' สามารถมีค่าได้สูงสุดและค่า H' มีค่าเท่ากับ 0 เมื่อมีจำนวนชนิดในสังคมเพียงแคชนิดเดียว อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติพบว่าค่า H' มีค่าได้ไม่เกิน 5 (ดอกรัก มารอด, 2552) แล้วนำมาหาค่าความเท่าเทียมกันของชนิด (species evenness) ในสังคมได้จากสมการ

$$E = H/\ln(s)$$

โดยที่ E = equitability, มีค่าจาก 0 – 1

H = species diversity (ค่าความหลากหลายของชนิดพันธุ์)

S = จำนวนชนิดทั้งหมดที่พบ

### 3.3.5 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

(1) ปัจจัยข้อมูลที่เป็นฉันทามติ (Informant Consensus Factor : ICF) ค่าที่คำนวณได้ในแต่ละประเภท (ช่วง 0-1) ถ้าค่าสูงบ่งบอกถึงความสม่ำเสมอของข้อมูลระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ในการรักษาต่อโรคนั้นๆ กล่าวคือ ค่า ICF จะมีค่าสูงสุดเท่ากับ 1 แสดงว่าโรคนั้นๆ ใช้พืชเพียงชนิดเดียวในการรักษาโรค แต่ถ้าค่า ICF มีค่าน้อยกว่า 1 แสดงว่ามีการใช้พืชที่หลากหลายในการรักษาโรค คำนวณได้จากสมการดังต่อไปนี้

$$ICF = \frac{Nur - Nt}{Nur - 1}$$

เมื่อ Nur = จำนวนบุคคลที่ใช้พืชสมุนไพรรักษาโรคนั้นๆ

Nt = จำนวนชนิดพืชที่ใช้รักษาโรคนั้นๆ

(2) ระดับความเที่ยงตรง (Fidelity Level : FL) คืออัตราร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชบางชนิดที่มีวัตถุประสงค์หลักเดียวกันซึ่งค่า FL จะมีค่ามากที่สุดคือ ร้อยละ 100 กล่าวคือ ถ้าพืชชนิดนั้นมีค่า FL เท่ากับร้อยละ 100 (%) แสดงว่าพืชสมุนไพรชนิดนั้นเจาะจงใช้ในการรักษาโรคนั้นโรคเดียวไม่ใช้ในการรักษาโรคอื่นๆ ถ้าค่า FL (%) น้อย แสดงว่า พืชชนิดนั้นสามารถใช้ในการรักษาโรคได้หลากหลายคำนวณได้จากสมการต่อไปนี้

$$FL = Np/N \times 100$$

เมื่อ Np = จำนวนข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคนั้นๆ

N = คือจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่ใช้พืชรักษาโรคต่างๆ

ทั้งนี้ เมื่อทราบข้อมูลชนิดพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในพื้นที่แล้วสามารถนำไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสำคัญ VI (Important Value Index) ซึ่งจะทำให้ทราบถึงชนิดไม้ที่มีความสำคัญในพื้นที่ป่าจากนั้นนำไปหาค่าดัชนีความหลากหลาย H (Shannon - Wiener Index) ที่ทำให้ทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ของลักษณะพรรณไม้แต่ละประเภทโดยแบ่งออกเป็นไม้ใหญ่ ไม้หนุ่ม และไม้พื้นล่างตามลำดับซึ่งจะทำให้เราทราบถึงโครงสร้างและแนวโน้มการเจริญเติบโตของพรรณไม้ในพื้นที่ เช่น ถ้าหากมีค่าดัชนีไม้หนุ่มสูงสุดก็จะสามารถคาดการณ์การเจริญเติบโตของพรรณพืชที่จะเป็นไม้ใหญ่ในอนาคตได้ และสามารถนำมาพิจารณาร่วมกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณคือ ปัจจัยข้อมูลที่เป็นฉันทามติ (Informant Consensus Factor : ICF) และระดับความเที่ยงตรง (Fidelity Level : FL)

ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสอบถามชาวบ้าน ซึ่งหากมีการรับรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรน้อย แต่มีปริมาณชนิดพืชสมุนไพรในป่านั้นอยู่มาก ก็สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจในพื้นที่ป่านำมาส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ทราบและนำมาใช้ประโยชน์ ในทางกลับกันหากมีความต้องการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่มาก แต่ในพื้นที่ป่ามีพืชชนิดนั้นอยู่ในปริมาณน้อยหรือมีแนวโน้มที่จะสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่นั้น ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำมาอ้างอิงเพื่อหาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์ต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากผลการพิจารณาความหลากหลายทางชีวภาพผนวกกับค่าความสำคัญทางระบบนิเวศ รวมถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อหาแนวทางการจัดการและการอนุรักษ์ดังกล่าว นั้น ชนิดพันธุ์ของพืชนั้นต้องไม่อยู่ในปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น

(1) ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นรุกราน (invasive species) หมายถึงชนิดพันธุ์พืชของสิ่งมีชีวิตที่ไม่เคยปรากฏในถิ่นใดถิ่นหนึ่งมาก่อนแล้วถูกนำเข้ามาหรือเข้ามายึดครองและดำรงชีพอยู่ในอีกถิ่นหนึ่ง ชนิดพันธุ์นั้นคุกคามระบบนิเวศแหล่งที่อยู่อาศัยหรือชนิดพันธุ์อื่นๆโดยมีหลายปัจจัยที่มีผลเกื้อหนุนให้ซึ่งชนิดพันธุ์ต่างถิ่นตั้งรกรากและรุกรานในที่สุด จากรายงานการศึกษาการจัดการพืชต่างถิ่นรุกรานในพื้นที่คุ้มครองมีบัญชีรายชื่อพืชต่างถิ่นรุกรานของประเทศไทยที่พบในระบบนิเวศบก 17 ชนิด เช่น สาบเสือ (*Chromolaena odorata* (L.) R.M. King & H. Rob.) สาบหมา (*Ageratina adenophora* (Spreng.) R.M.King & H.Rob.) สาบแร้งสาบกา (*Ageratum conyzoides* L.) หนุ่ยยาง (*Euphorbia heterophylla* L.) แมงลักคา (*Hyptissua veolens* (L.) Poit.) เป็นต้น (ชาญชัย งามศิริ, 2548)

(2) พันธุ์พืชหายาก (rare species) หมายถึง พืชที่ปัจจุบันพบเห็นได้ยาก มีถิ่นที่อยู่จำกัดทางภาคใดภาคหนึ่ง สถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หรือพบกระจายห่างๆ กันในหลายพื้นที่ รวมถึงพืชที่เคยพบเห็นทั่วไปในอดีตแต่เหลือประชากรน้อยในปัจจุบัน ซึ่งในจังหวัดศรีสะเกษ มีชนิดพันธุ์พืชที่หายาก เช่น แคป่า (*Markhamia pierrei* Dop) ผักกาดหิน (*Paraboaeapubi corolla* Z.R. Xie & B.L. Burt) หมากสะครั่ง (*Vitex cochinchinensis* Dop) เป็นต้น หรือบริเวณจังหวัดอุบลราชธานี คือ ตะเคียนใบใหญ่ (*Hopea thorelii* Pierre) ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์พืชหายากที่มีรายชื่อปรากฏอยู่ใน IUCN Red List of Threatened Species ว่าเป็นพืชใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (ราชันย์ ภูมา, 2551)

### 3.3.6 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยใช้ตารางเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรหรือสรรพคุณทางยาของพืชสมุนไพร ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีการเปรียบเทียบสรรพคุณทางยาของพืชสมุนไพรที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ กับอนุกรมวิธานพืชสมุนไพร (สถิตย์ ฉั่วกุล, 2548)

### 3.4 ระยะเวลาดำเนินงาน

การศึกษาความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในเขตพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ่ง ดำเนินการสำรวจและเก็บตัวอย่างวิจัยตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2561

กิจกรรม	ระยะเวลาในการดำเนินงาน																												
	ปี 2559				ปี 2560								ปี 2561																
	ระยะเวลา (เดือน)				ระยะเวลา (เดือน)								ระยะเวลา (เดือน)																
	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.
1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสำรวจพื้นที่และวางแผนการดำเนินงาน				←→																									
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม																													
2.1 วางแปลงตัวอย่างสำรวจพืชสมุนไพรและสรรพคุณของพืชสมุนไพร																													
จำนวน 2 ช่วงระยะเวลา																													
2.2 สำรวจแบบสอบถามสรรพคุณของสมุนไพรจากชาวบ้านและหมอยา																													
3. วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล																													
4. จัดทำรูปเล่มและนำเสนอ																													

←→ การวางแผนการดำเนินงาน

ภาพประกอบ 7 ระยะเวลาขั้นตอนการดำเนินการศึกษา





## บทที่ 4

### ผลการศึกษาและวิจารณ์ผล

จากการศึกษาความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอ และลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาติ – บ้านคูสีแจ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายชนิดและดัชนีความสำคัญของพืชสมุนไพร รวมถึงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่บริเวณรอบป่า และนำมาเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการจัดการวางแผนและพัฒนาสมุนไพรเพื่อใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสนับสนุนการศึกษาและการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ต่อไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาติ – บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว ดังนี้

#### 4.1 การสำรวจความหลากหลายชนิดของพรรณไม้

การสำรวจความหลากหลายชนิดของพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาติ – บ้านคูสีแจ ทั้งหมด 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 – เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 และระยะที่ 2 ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยระยะที่ 1 พบพรรณไม้ทั้งหมด 40 วงศ์ 68 ชนิด จำแนกเป็นไม้ใหญ่ 26 วงศ์ 44 ชนิด ไม้พุ่ม 29 วงศ์ 46 ชนิด และไม้พื้นล่าง 31 วงศ์ 46 ชนิด มีค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพรวมเท่ากับ 3.49 โดยไม้ใหญ่มีค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดเท่ากับ 3.08 รองลงมาคือ ไม้พื้นล่าง เท่ากับ 3.06 และไม้พุ่ม เท่ากับ 2.98 ตามลำดับ และค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์รวม เท่ากับ 0.83 ส่วนระยะที่ 2 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยจำแนกเป็นไม้ใหญ่ 26 วงศ์ 44 ชนิด ไม้พุ่ม 29 วงศ์ 46 ชนิด และไม้พื้นล่าง 34 วงศ์ 50 ชนิด มีค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพรวมเท่ากับ 3.57 โดยไม้พื้นล่าง มีค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุดเท่ากับ 3.19 รองลงมาคือ ไม้ใหญ่ เท่ากับ 3.08 และไม้พุ่ม เท่ากับ 2.98 ตามลำดับ และค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์รวมเท่ากับ 0.83

จากการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า พืชสมุนไพรที่พบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาติ – บ้านคูสีแจ มีดัชนีความหลากหลายของไม้ใหญ่ ในฤดูแล้ง มากกว่าไม้พุ่มและไม้พื้นล่าง ซึ่งไม้ใหญ่เป็นไม้ดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ป่ามาตั้งแต่อดีต โดยที่ยังไม่ถูกรุกรกทำลาย อาจเนื่องมาจากพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังมีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติและยังมีความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ที่ค้อยปกปกรักษาผืนป่าแห่งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของสมบัติ อัมระภา และคณะ (2560) ได้ศึกษาเบื้องต้นของความหลากหลายชนิด สังกพืช และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในป่าดอนปู่ตาของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ ผู้ไท กะเลิง และไทยลาว ซึ่งมีดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ เท่ากับ 3.62, 3.45, 3.34, 2.29 ตามลำดับ และค่าดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์รวม เท่ากับ 0.88, 0.82, 0.88 และ 0.60 ตามลำดับ โดยพรรณไม้ที่พบในป่าดอนปู่ตาในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่เป็นไม้ใหญ่มากกว่าไม้หนุมและไม้พุ่ม โดยไม้ใหญ่จะกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งป่าดอนปู่ตา เป็นป่าธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนชนบทที่กระจายอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในภาคอีสาน ซึ่งประเพณี และความเชื่อในการเลือกตั้งถิ่นฐานของชุมชนในอดีตมีความเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งชุมชน ดังนั้น การคัดเลือกป่าที่อยู่ใกล้หมู่บ้านเป็นป่าดอนปู่ตาและสร้างหอพ่อปู่แม่ย่า เพื่อเป็นสัญลักษณ์ให้ลูกหลานกราบไหว้ และจัดพิธีเลี้ยงผีปู่ตาทุกปีก่อนถึงฤดูกาลทำนา เป็นการแสดงออกถึงความเคารพ ความเชื่อ ความศรัทธา ต่อผีบรรพบุรุษที่คอยปกป้องคุ้มครองให้ชุมชนมีความอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตรายใดๆ รวมถึงการบอกเล่าเรื่องราวถึงความศักดิ์สิทธิ์ของผีบรรพบุรุษที่สถิตอยู่ในป่าดอนปู่ตาให้ลูกหลานได้รับรู้ มีส่วนทำให้ชุมชนมีการอนุรักษ์ป่าโดยไม่บุกรุกหรือทำลาย จึงทำให้ป่าดอนปู่ตา มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่าป่าทำเลทั่วไป ส่วนในฤดูฝน มีค่าดัชนีความหลากหลายของไม้พุ่มและไม้หนุมมากกว่าไม้ใหญ่และไม้หนุม อาจเนื่องมาจากฤดูฝน ดินมีความชุ่มชื้นเพียงพอต่อการเจริญเติบโตของไม้พุ่มและไม้หนุม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ เรือนก้อน และจิตติมา บุญมา (2557) ที่ได้ศึกษาความหลากหลายทางชนิดทางชนิดพันธุ์และการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นล่างและไม้หนุมในสวนวนเกษตร บ้านหลายโพธิ์ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีการวางแผนตัวอย่าง ในช่วงฤดูฝน คือช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนกันยายน พบค่าดัชนีความหลากหลายของพืชพื้นล่าง เท่ากับ 3.0 โดยช่วงเดือนสิงหาคมที่มีปริมาณน้ำฝนมาก จะพบชนิดพันธุ์ไม้เจริญเติบโตมากขึ้น โดยเฉพาะไม้เลื้อย เพราะไม้เลื้อยส่วนใหญ่จะเจริญเติบโตได้ดีและรวดเร็วเมื่อได้รับน้ำฝน ดินในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นมาก ในช่วงเดือนกันยายนจะพบพืชล้มลุกเพิ่มขึ้น เพราะช่วงเดือนสิงหาคมพืชล้มลุกบางชนิดที่ฝังหัวอยู่ใต้ดิน จะได้รับความชุ่มชื้นจากน้ำฝน และค่อยๆ เจริญเติบโตขึ้นมา ทำให้เดือนกันยายนพบพืชล้มลุกมากขึ้น

ตารางที่ 8 ค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ (H') และความสม่ำเสมอ (E) ของพืชสมุนไพรในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดศรีสะเกษ

ค่าดัชนีความหลากหลายทางชีวภาพ (H')	ไม้ใหญ่	ไม้หนุม	ไม้พุ่ม	Total H'	ดัชนีความสม่ำเสมอของชนิดพันธุ์ (E)
ระยะที่ 1	3.081	2.982	3.066	3.492	0.828
ระยะที่ 2	3.081	2.982	3.189	3.579	0.829

ตารางที่ 9 รายชื่อพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ

ลำดับ	ชื่อพืช				วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤดูร้อน	ฤดูฝน	รูปชีวิต
	พื้นเมือง	เยอ	กุย (ส่วย)	ลาว					
1	กระแจะ	สะนั้กคะ	มะเนงเยีย	ตูมตั้ง	RUTACEAE	<i>Hesperethusa crenulata</i> Roem.	+	+	T
2	กระโดน	กะไต่ย	กันตอล	กะโดน	LECYTHIDACEAE	<i>Careya arborea</i> Roxb.	+	+	T
3	กระบก	ละกาย	ละกาย	จะมอก	IRVINGACEAE	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.W. Benn.	+	+	T
4	กล้วยเต่า	ต้บเต่า	อาเตรน	กันครก	ANNONACEAE	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	+	+	H
5	กลิ้งกลางดง	อาป้อง	อาป้อง	กระท่อมเลือด	MENISPERMACEAE	<i>Stephania venosa</i> (Blume) Spreng	-	+	H
6	กำแพงเจ็ดชั้น	ปิงสะปิง	วายวาย	ตะโก้	CAESALPINIACEAE	<i>Salacia chinensis</i> Linn.	+	+	T
7	ขมิ้นเหลือง	ละเมียดเหลือง	ระหมัดเหลือง	ขมิ้นตัน	BERBERIDACEAE	<i>Mahonia siamensis</i> Takeda.	+	+	S
8	ข่าป่า	ตำลึงกะ	ตำลึงกะ	ข่าป่า	ZINGIBERACEAE	<i>Alpinia malaccensis</i> .	-	+	H
9	ขี้อัน	บันจะบัน	-	อันแดง	MALVACEAE	<i>Pavonia rigida</i> (Wall. ex Mast.) Hochr.	+	+	G
10	เข็มขาว	เจียนละเบา	เจียนละเบา	เข็มขาว	RUBIACEAE	<i>Ixora ebarbata</i> Craib	+	+	S
11	เข็มแดง	เจียนละกะเขา	เจียนละกะเขา	เข็มแดง	RUBIACEAE	<i>Ixora lobbii</i> Loud.	+	+	S
12	เขลง	คัลกะรัน	คัลละเคลง	เค็ง	CAESALPINIACEAE	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre.	+	+	T
13	คอแลน	เปียบกระ	โกรรน	แงว	SAPINDACEAE	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	+	+	T
14	คำมอกหลวง	พุดดง	ปะคัง	ไข่น้ำ	RUBIACEAE	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	+	+	T
15	คำรอก	มัดเจมปรู	มัดเจมปรู	ตาคนกก	CONNARACEAE	<i>Ellipanthu stomentosus</i> Kurz.	+	+	T
16	แคหัวหมู	แคกะ	ซาชะกรอย	แคอว	BIGNONIACEAE	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>	+	+	T
17	จิวป่า	จรวยกะ	ตอลกะ	นุ่นป่า	BOMBACOIDEAE	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	+	+	T
18	ชะมวง	ตะมุงกระ	คัลตะมุง	ส้มโมง	GUTTIFERAE	<i>Garcinia cowa</i>	+	+	T
19	แดง	คัลปิดองแดง	ปราน	แดง	MIMOSACEAE	<i>Xylia xylocarpa</i> Taub. Var. <i>kerrii</i> Nielsen.	+	+	T
20	ตะโกนา	ตะโกแท	ตั้งโก	โกนา	EBENACEAE	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	+	+	T

ตารางที่ 4 รายชื่อพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อพืช				วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤดู ร้อน	ฤดู ฝน	รูป ชีวิต
	ชื่อสามัญ	เยอ	กวย (ส่วย)	ลาว					
21	ตะคร้อ	กระตะ กรอง	กะโพ	ค้อ	SAPINDACEAE	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	+	+	T
22	ตัวขาว	ระแงง เบา	ระแงง เบา	ตัวขาว	GUTTIFERAE	<i>Cratoxylum</i> <i>formosum</i> Byer.	+	+	T
23	ตัวแดง	ระแงงกระ เซา	ระแงงก ระเซา	ตัวแดง	GUTTIFERAE	<i>Cratoxylum</i> <i>formosum</i> Byer subsp. <i>pruniflorum</i> Gogel	+	+	T
24	ตุมกาขาว	ปะแฉะ	ปะแฉะ	ตุมกา ขาว	STRYCHNACEAE	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill	+	+	T
25	เต็ง	กาละมอ	กะรำ บอง	จิก	DIPTEROCARPAC EAE	<i>Shorea obtuse</i> Wall.	+	+	T
26	เท้าย ม่อม	เปรียงกอง กะ	อาบ เกอะ	บุกรอ	DIOSCOREACEAE	<i>Tacca</i> <i>leontopetaloides</i> (L.)	-	+	H
27	นมควาย	คัลเจียม เตี้ย	แจม เกรน	ผีผวน	ANNONACEAE	<i>Uvaria rufa</i> Blume	+	+	C
28	นมน้อย	งตะตาม	โมมโมม	ต้อ แลง	ANNONACEAE	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet &	+	+	H
29	บุกคางคก	กะบุกกวด ตะ	อาบ กูด๊ะ	บุก คางคก	ARACEAE	<i>Amorphophallus</i> <i>campanulatus</i> .	-	+	H
30	บุกอีรอก	กะบุก	อาบ	อีรอก	ARACEAE	<i>Amorphophallus</i> spp., <i>Arisaema</i> spp.	-	+	T
31	ประดู่	ทีย	กะหลีย	ประดู่	PAPILIONOIDEAE	<i>Pterocarpus</i> <i>macrocarpus</i> Kurz.	+	+	T
32	ปอแก่น เทา	คัลกะไซ	เปรียง	คั้น เทา	TILIACEAE.	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss	+	+	T
33	ปลาไหล เผือก	ปลาไหล เผือก	ปลาไหล เผือก	จิกบ ถอง	SIMAROUFACEAE	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack.	+	+	S
34	พลอง เหมือด	เจียงป็น	เยาะ เหมือด	เหมือด แอ	MEMECYLACEAE	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	+	+	S
35	พลูช้าง	บลูกระ	บลูอา เจียง	พลู ใหญ่	ARACEAE	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schot	+	+	C
36	พะยอม	กะยอม	บูลปะ	กะยอม	DIPTEROCARPACEAE	<i>Shorea</i> <i>roxburghii</i> G.Don.	+	+	T
37	พะยุง	ชะยุง	ชะหยุก	พยุง	LEGUMINOSAE	<i>Dalbergia</i> <i>cochinchinensis</i> Pierre.	+	+	T
38	พันชาติ	ละมอ	เกี๋ยะ	ชาติ	CAESALPINIACEAE	<i>Erythrophleum</i> <i>succirubrum</i> Gagnep.	+	+	T

ตารางที่ 4 รายชื่อพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ้ (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อพืช				วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤดู ร้อน	ฤดู ฝน	รูป ชีวิต
	ชื่อสามัญ	เยอ	กุย (ส่วย)	ลาว					
39	พูลป่า	บูรแก รด	บลูอา เจียง	พลูป่า	PIPERACEAE	<i>Peper betle</i> Linn.	+	+	C
40	มะกล่ำต้น	ละกล้า	อะรือ	อีหล่า	MIMOSACEAE	<i>Adenantha pavonina</i> Linn. var. <i>microsperma</i>	+	+	T
41	มะกอก เกลือ	โพ้นกระ	กะเจง	บัก เหลียม	BURSERACEAE	<i>Canarium subulatum</i> Guill.	+	+	T
42	มะคังแดง/ มะคัง	มะคัง	บุกระ เซา	ควย ดอน	RUBIACEAE	<i>Gardenia erythroclada</i> Kurz.	+	+	T
43	มะค่าแต้	คัลละ มะแต้	กะกำ	หมาก แต้	CAESALPINIACEAE	<i>Sindora siamensis</i> <i>Teijsm.exMiq.</i>	+	+	T
44	มะนาวป่า	คัลละ ยะกูด กะ	โกยเก๊ะ	บักนาว ป่า	RUTACEAE	<i>Atalantia monophylla</i> Correa.	+	+	T
45	มะพอก	-	ตะหลิว	พอก	CHRYSOBALANA CEAE	<i>Parinari anamensis</i> Hance	+	+	T
46	มะไฟแรด	-	ตรอดก	นมจ้าว	SANTALACEAE	<i>Scleropyrum pentandrum</i> (Dennst.)	+	+	C
47	มะม่วงป่า	-	คัลละ หวาย	บักม่วง ป่า	ANACARDIACEAE	<i>Mangifera coloneura</i> Kurz.	+	+	T
48	มะม่วงหัว แมงวัน	-	-	บักม่วง หัวแมง	ANACARDIACEAE	<i>Buchanania latifolia</i> Roxb.	+	+	T
49	มะลิป่า	มะลิกะ	ปะเดาะ	มะลิ ป่า	OLEACEAE	<i>Jasminum nervosum</i> Lour	+	+	S/C
50	มะหวด	คัลละ หวดฆา	คะละ หวดฆา	บัก หวดฆา	SAPINDACEAE	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh	+	+	T
51	โมกเครือ	-	กะลอด	เครือ ไส้ตัน	AROCYNACEAE	<i>Aganosma marginata</i> (Roxb.) G.Don.	+	+	C
52	ยอป่า	ยอกะ	คะยัวแล	ยอป่า	RUBIACEAE	<i>Morinda coreia</i> Ham.	+	+	T
53	พลวง	คัลละ กุง	กลึง	ตันกุง	DIPTEROCARPACEAE	<i>Dipterocarpus tuberculatns</i> Roxb.	+	+	T
54	ยางเหียง	คัลละ ตะแบง	ตะแบง	ชาด	DIPTEROCARPACEAE	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm. Ex Miq.	+	+	T
55	ยางโอน	ปะสะ ปะ	ตริาด	ยาง โอน	ANNONACEAE	<i>Polyalthia viridis</i> Craib	+	+	T
56	ย่านาง	ละเวียง	กะเวียง	ย่านาง	MENISPERMACEAE	<i>Tiliacor atriandra</i> Diels.	+	+	H
57	รักใหญ่	ปีกรอย	คะละตุ๊ด	น้ำเกลี้ยง	ANACARDIACEAE	<i>Melanorrhoea pilosa</i> Lec.	+	+	T
58	พลับปลา	เม็ยเม็ย	เม็ยยะ	ลอมคอม	TILIACEAE	<i>Microcos paniculata</i> Linn.	+	+	T

ตารางที่ 4 รายชื่อพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ้ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อพืช				วงศ์	ชื่อวิทยาศาสตร์	ฤดูร้อน	ฤดูฝน	รูปชีวิต
	ชื่อสามัญ	เยอ	กวย (ส่วย)	ลาว					
59	ลำตวน	ดวล	ดูลย	ลำตวน	ANNONACEAE	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	+	+	T
60	ลำบิตดง	จำจง	จิ่งนาง	คั้นจ้อง	EBENACEAE	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte.	+	+	S
61	ลั่นกวาง	สบโสบ	มุงมั่ง	ทางกวาง	ANCISTROCLADACEAE	<i>Ancistrocladus tectorius</i> .	+	+	S
62	เล็บเหยี่ยว	เคี้ยแมว	เลระกะแมว	เล็บแมว	RHAMNACEAE	<i>Ziziphus oenoplia</i> Mill.	+	+	S
63	ว่านไพล	ปะเทียนละกะวาย	ไพล	ไพล	ZINGIBERACEAE	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	-	+	H
64	สะเดา	สะตั่ง	สะตั่ง	สะเดา	MELIACEAE	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i>	+	+	T
65	แสมสาร/ซี่เหล็กป่า	ซี่เหล็กกะ	สังกันเกอะ	ซี่เหล็กป่า	CAESALPINIACEAE	<i>Cassia garrettiana</i> Craib.	+	+	T
66	หญ้าวงช้าง	ตะวีเยียง	ตะโบยอจาจิ่ง	หญ้าวงช้าง	BORAGINACEAE	<i>Heliotropium indicum</i> L.	+	+	G
67	หญ้ารีแพร์	หญ้าฮี้ยม	เตี้ยะเฒ่า	หญ้าฮี้ยม	POACEAE	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	+	+	G
68	หญ้าหางอัน	-	บัตลองหลวย	หญ้าหางอัน	LEGUMINOSAE-PAPILIONOIDEAE	<i>Uria lagopodioides</i> (L.) Desv. ex DC	+	+	G
69	หญ้าแห้วหมู	ส้มปองหลี	อาปองลี	หญ้าแห้วหมู	CYPERACEAE	<i>Cyperus rotundus</i> Linn	+	+	G
70	หว่า	แกรง	แกรง	บักหว่า	MYRTACEAE	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	+	+	T
71	มะหาด	ละล่า	ตรอย	หาด	MORACEAE	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.	+	+	T
72	หุบไผ่	เจตมูล	-	ดุกอิ่ง	ERYTHROXYLACEAE	<i>Erythroxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	+	+	S
73	อะราง	อะราง	อาหาราง	อะราง	CAESALPINIACEAE	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.)	+	+	T
74	เอื้องหมายน่า	สบโสบ	โสบ	เอื้อง	COSTACEAE	<i>Costus speciosus</i> Smith.	-	+	H
75	หัวใจทศกัณฐ์	ต่าง	อะวางตุ๊กแก	ต่าง	ASCLEPIADACEAE	<i>Hoya kerrii</i> Craib	+	+	C

หมายเหตุ : + ปรากฏ

- ไม่ปรากฏ

G (Grass) = หญ้า

H (Herb) = พืชล้มลุก

C (Climber) = ไม้เลื้อย

F (Fern) = เฟิร์น

S (Shrub) = ไม้พุ่ม

T (Tree) = ไม้ใหญ่

CF (Climber fern) = เฟิร์นเลื้อย



## 4.2 การวิเคราะห์ค่าดัชนีความสำคัญ (Importance Value Index : IVI)

### 4.2.1 ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้ทั้งหมด

จากการวางแปลงตัวอย่างขนาด 20 x 20 เมตร จำนวน 22 แปลง เพื่อสำรวจชนิดพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ้ ทั้งหมด 2 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 - เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 และระยะเวลาที่ 2 ระหว่างเดือนมิถุนายน - เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยระยะเวลาที่ 1 พบพรรณไม้ทั้งหมด 40 วงศ์ 68 ชนิด และระยะเวลาที่ 2 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยสามารถวิเคราะห์ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้ใหญ่ ดังนี้

ความหนาแน่นสัมพัทธ์ (RD) ในระยะเวลาที่ 1 พรรณไม้ที่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ ลำตวน รองลงมาคือ พันชาติ ลำบิดดง และพลับพลา โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์เท่ากับ 14.99, 8.06, 6.30 และ 5.91 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่มีความหนาแน่นสัมพัทธ์ (RD) น้อยที่สุด 4 ชนิดคือ มะคังแดง มะพอก มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าความสัมพัทธ์เท่ากันคือ 0.05 และระยะเวลาที่ 2 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด พรรณไม้ที่มีความหนาแน่นสัมพัทธ์ (RD) มากที่สุด คือ ลำตวน รองลงมาคือ พันชาติ ลำบิดดง และพลับพลา เช่นเดียวกันกับระยะเวลาที่ 1 โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 13.85, 7.08, 6.14 และ 5.63 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่มีความหนาแน่นสัมพัทธ์ (RD) น้อยที่สุด 6 ชนิดคือ มะคังแดง มะพอก มะม่วงป่า มะลิป่า ข่าป่า และบุกคางคก โดยมีค่าความสัมพัทธ์เท่ากันคือ 0.04

ค่าความถี่สัมพัทธ์ (RF) ในระยะเวลาที่ 1 พรรณไม้ที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์มากที่สุดคือ ลำตวน มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 4.66 รองลงมาคือ พลับพลา และพันชาติ มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 4.43 ลำดงบิด และมะกอกเกลื้อน มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 3.99 และจิ้งป่า มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 3.77 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์น้อยที่สุด 8 ชนิด ได้แก่ กระโดน คำรอก แคนหัวหมู พลุช้าง มะคังแดง มะพอก มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 0.22 และระยะเวลาที่ 2 พรรณไม้ที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์มากที่สุดคือ ลำตวน มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 4.66 รองลงมาคือ พันชาติ มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 4.24 พลับพลา และลำดงบิด ค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 4.03 และมะกอกเกลื้อน มีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 3.81 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่ค่าความถี่สัมพัทธ์น้อยที่สุด 10 ชนิด ได้แก่ กระโดน ข่าป่า เข็มแดง คำรอก แคนหัวหมู เท้ายายม่อม บุกคางคก มะกล่ำต้น มะคังแดง มะพอก มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 0.21

ค่าความเด่นสัมพัทธ์ (RDo) ในระยะเวลาที่ 1 พรรณไม้ที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์มากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือ มะกอกเกลื้อน อะราง และลำตวน โดยมีค่าความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 13.77,

12.75, 8.82 และ 6.26 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์น้อยที่สุด 16 ชนิด ได้แก่ กระโดน กล้วยเต่า ชี้อ้น เข็มขาว เข็มแดง นมน้อย พลุข้าง พลุป่า มะม่วงป่า มะลิป่า ย่านาง หญ้าวงช้าง หญ้าริแพร์ หญ้าหางอัน หญ้าแห้วหมู หุนให้ และโฮย่า มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.00 และระยะที่ 2 พรรณไม้ที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์มากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือ มะกอกเกลื่อน อะราง และลำดวน โดยมีค่าความเด่นสัมพัทธ์เท่ากับกับฤดูแล้งคือ 13.77, 12.75, 8.82 และ 6.26 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์น้อยที่สุด 24 ชนิด ได้แก่ กระโดน กล้วยเต่า กลิ้งกลางดง ข่าป่า ชี้อ้น เข็มขาว เข็มแดง เท้ายายม่อม นมน้อย บุกคางคก บุกอีรอก พลุข้าง พลุป่า ว่านไพล มะม่วงป่า มะลิป่า ย่านาง หญ้าวงช้าง หญ้าริแพร์ หญ้าหางอัน หญ้าแห้วหมู หุนให้ เอื้องหมายนา และโฮย่า มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.00

ค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) ในระยะที่ 1 พรรณไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญมากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือลำดวน มะกอกเกลื่อน และอะราง ตามลำดับ โดยมีค่าดัชนีความสำคัญเท่ากับ 26.26, 25.91, 21.62 และ 15.12 ส่วนพรรณไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญน้อยที่สุดคือ มะม่วงป่า และมะลิป่า มีค่าดัชนีความสำคัญเท่ากับ 0.27 และระยะที่ 2 พรรณไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญมากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือ ลำดวน มะกอกเกลื่อน และอะราง ตามลำดับ เช่นเดียวกันกับฤดูแล้ง โดยมีค่าดัชนีความสำคัญเท่ากับ 25.08, 24.78, 21.59 และ 14.86 ตามลำดับ ส่วนพรรณไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญน้อยที่สุดคือข่าป่า บุกคางคก มะม่วงป่า มะลิป่า มีค่าดัชนีความสำคัญเท่ากับ 0.25

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พันชาติเป็นพรรณไม้เด่นของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อาจเนื่องมาจากพันชาติ มีสภาพนิเวศที่สามารถพบได้ทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 50- 600 เมตร และพรรณไม้เด่นที่สำคัญรองลงมาคือลำดวน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมชญา ศรีธรรม (2559) ที่ได้ศึกษาความหลากหลายชนิดของไม้ต้นและการใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ป่าระหาร อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ที่พบไม้ต้นที่มีความหนาแน่นมากที่สุดคือ ลำดวน มีความหนาแน่นเท่ากับ 0.0663 ต้น/ตารางเมตร และความหนาแน่นสัมพัทธ์เท่ากับ 19.78 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ลำดวนเป็นไม้ต้นที่มีความสำคัญและบ่งบอกถึงการกระจายอย่างกว้างขวางในป่าระหาร และลำดวนยังเป็นพรรณไม้ในพื้นที่ที่ได้ปรากฏในบันทึกประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2232 ตามชื่อบ้านปราสาทสี่เหลี่ยมดงลำดวน ซึ่งบ่งบอกถึงสภาพนิเวศของบริเวณดังกล่าวที่มีต้นลำดวนอยู่อย่างหนาแน่น และต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นเมืองนครศรีลำดวน ซึ่งปัจจุบันลำดวนยังเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดศรีสะเกษ และมิ่งงานเทศกาลดอกลำดวนบาน พร้อมกับประเพณีสี่เผ่าไทศรีสะเกษเป็นประจำทุกปี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

ตารางที่ 10 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสี่แจ  
(ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI)

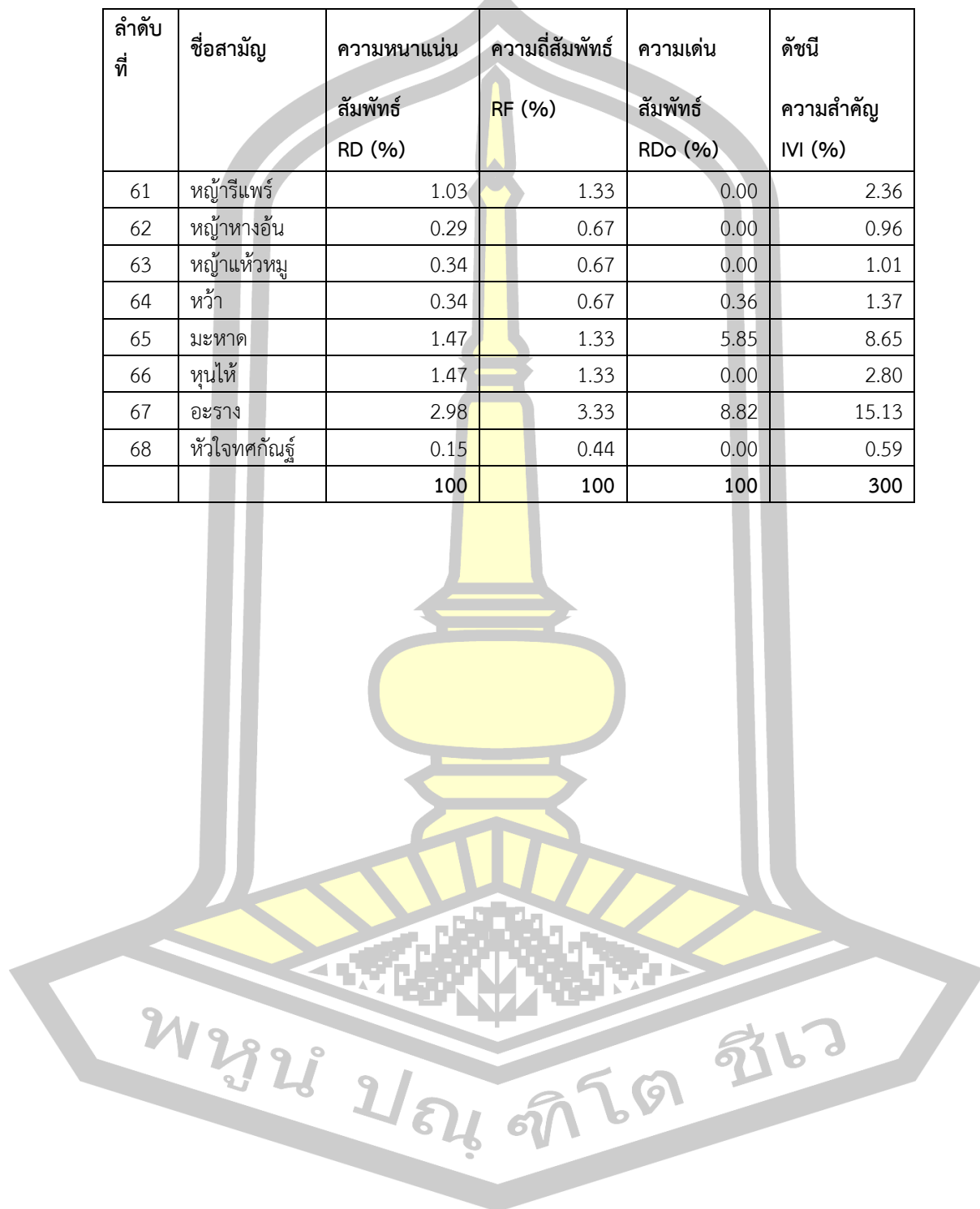
ลำดับ ที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่น สัมพัทธ์ RDo (%)	ดัชนี ความสำคัญ IVI (%)
1	กระเจาะ	1.27	2.00	1.93	5.19
2	กระโดน	0.15	0.22	0.00	0.37
3	กระบก	0.68	1.77	1.37	3.83
4	กล้วยเต่า	2.25	2.22	0.00	4.46
5	กำแพงเจ็ดชั้น	0.64	0.67	0.08	1.38
6	ขมิ้นเหลือง	1.17	1.55	0.01	2.73
7	ขี้ขี้	0.20	0.44	0.00	0.64
8	เข็มขาว	0.73	1.33	0.00	2.06
9	เข็มแดง	0.54	1.11	0.00	1.65
10	เขลง/นางดำ	1.90	2.22	4.07	8.19
11	คอแลน	1.07	1.55	0.58	3.20
12	ค้ำมอกหลวง	0.59	2.00	0.14	2.72
13	คำรอก/ตานกกรด	0.20	0.22	0.13	0.54
14	แคหัวหมู	0.10	0.22	0.23	0.55
15	จิวป่า	2.93	3.77	3.90	10.60
16	ชะมวง	1.66	1.11	0.26	3.03
17	แดง	1.71	2.22	4.56	8.48
18	ตะโกนา	0.20	0.67	0.14	1.00
19	ตะคร้อ	0.24	0.67	0.12	1.03
20	ตัวขาว	4.30	3.33	3.38	11.01
21	ตัวแดง	1.17	1.33	1.70	4.20
22	ตุ้มกาขาว	0.10	0.44	0.10	0.64
23	เต็ง/จิก	0.24	0.67	0.28	1.19
24	นมควาย	0.20	0.44	0.16	0.80
25	นมน้อย	2.73	2.66	0.00	5.40
26	นมวัว	3.66	3.10	0.28	7.05
27	ประตู่	0.68	1.77	1.12	3.58
28	ปอแก่นเทา	0.34	0.67	0.16	1.17
29	ปลาไหลเผือก	0.54	0.89	0.01	1.43
30	พลองเหมือด	1.37	1.77	0.19	3.33

ตารางที่ 5 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ  
(ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD; ค่าความถี่สัมพัทธ์: RF; ค่าความเด่นสัมพัทธ์: RD<sub>o</sub> และ ค่าดัชนีความสำคัญ: M) (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่น สัมพัทธ์ RD <sub>o</sub> (%)	ดัชนี ความสำคัญ IVI (%)
31	พลูช้าง	0.15	0.22	0.00	0.37
32	พะยอม	1.32	1.33	1.09	3.74
33	พะยุง	0.24	0.44	0.27	0.96
34	พันชาด	8.06	4.43	13.77	26.26
35	พลูป่า	0.29	0.67	0.00	0.96
36	มะกล่ำต้น	0.24	0.44	0.42	1.11
37	มะกอกเกลื่อน	4.88	3.99	12.75	21.62
38	มะคังแดง/มะกั้ง	0.05	0.22	0.09	0.36
39	มะค่าแต้	1.66	1.77	5.42	8.86
40	มะนาวป่า	2.88	2.44	3.99	9.31
41	มะพอก	0.05	0.22	0.06	0.33
42	มะม่วงป่า	0.05	0.22	0.00	0.27
43	มะม่วงหัวแมงวัน	0.39	0.67	0.44	1.50
44	มะลิป่า	0.05	0.22	0.00	0.27
45	มะหวด	0.64	1.33	0.33	2.29
46	โมกเครือ	0.29	0.67	0.18	1.14
47	ยอป่า	0.49	0.67	0.37	1.52
48	พลวง	0.24	0.89	0.30	1.43
49	ยางเหียง	2.00	3.99	6.13	12.13
50	ยางโพน	1.95	2.66	2.29	6.90
51	ย่านาง	0.44	0.89	0.00	1.33
52	รักใหญ่	1.42	0.89	1.76	4.07
53	พลับพลา	5.91	4.43	2.21	12.55
54	ลำตวน	14.99	4.66	6.26	25.91
55	ลำบิดดง	6.30	3.99	0.50	10.79
56	ลิ้นกวาง	1.76	2.00	0.07	3.83
57	เล็บเหยี่ยว	0.78	0.89	0.23	1.90
58	สะเดา	0.39	1.11	0.64	2.14
59	แสมสาร/ซีเหล็ก	0.29	0.44	0.50	1.24
60	หญ้างวงช้าง	0.20	0.44	0.00	0.64

ตารางที่ 5 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ  
(ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD; ค่าความถี่สัมพัทธ์: RF; ค่าความเด่นสัมพัทธ์: RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ: M) (ต่อ)

ลำดับ ที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่น สัมพัทธ์ RDo (%)	ดัชนี ความสำคัญ IVI (%)
61	หญ้ารีแพร์	1.03	1.33	0.00	2.36
62	หญ้าหางอิน	0.29	0.67	0.00	0.96
63	หญ้าแห้วหมู	0.34	0.67	0.00	1.01
64	หว่า	0.34	0.67	0.36	1.37
65	มะหาด	1.47	1.33	5.85	8.65
66	หุนให้	1.47	1.33	0.00	2.80
67	อะราง	2.98	3.33	8.82	15.13
68	หัวใจทศกัณฐ์	0.15	0.44	0.00	0.59
		100	100	100	300



ตารางที่ 11 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ  
(ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI)

ลำดับ ที่	ชื่อสามัญ	ความ หนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่ สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่น สัมพัทธ์ RDo (%)	ดัชนี ความสำคัญ IVI (%)
1	กระแจะ	1.11	1.91	1.93	4.94
2	กระโดน	0.13	0.21	0.00	0.34
3	กระบก	0.60	1.69	1.37	3.66
4	กล้วยเต่า	2.09	1.91	0.00	4.00
5	กลิ้งกลางดง	0.47	1.06	0.00	1.53
6	กำแพงเจ็ดชั้น	0.55	0.85	0.08	1.48
7	ขมิ้นเหลือง	1.19	1.69	0.01	2.90
8	ชำป่า	0.04	0.21	0.00	0.25
9	ขี้อัน	0.17	0.42	0.00	0.59
10	เข็มขาว	0.94	1.27	0.00	2.21
11	เข็มแดง	0.47	0.21	0.00	0.68
12	เขลง/นางดำ	1.83	2.12	4.07	8.02
13	คอแลน	0.94	1.48	0.58	3.00
14	ค้ำมอกหลวง (ไข่น้ำ)	0.38	1.69	0.14	2.22
15	คำรอก/ตานกกรด	0.17	0.21	0.13	0.51
16	แคหัวหมู	0.09	0.21	0.23	0.53
17	จิวป่า	2.60	3.39	3.90	9.89
18	ชะมวง	1.88	1.27	0.26	3.40
19	แดง	1.49	2.54	4.56	8.59
20	ตะโกนา	0.17	0.64	0.14	0.95
21	ตะคร้อ	0.21	0.64	0.12	0.97
22	ตัวขาว	3.75	3.39	3.39	10.53
23	ตัวแดง	1.07	1.27	1.70	4.04
24	ตุ้มกาขาว	0.13	0.64	0.10	0.86
25	เต็ง/จิก	0.21	0.64	0.28	1.13
26	เท้ายายม่อม	0.09	0.21	0.00	0.30
27	นมควาย	0.17	0.42	0.16	0.75
28	นมน้อย	2.81	2.54	0.00	5.36
29	นมวัว	3.50	2.97	0.28	6.75
30	บุกคางคก	0.04	0.21	0.00	0.25



ตารางที่ 6 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ  
(ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : M) (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความ หนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่ สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่น สัมพัทธ์ RDo (%)	ดัชนี ความสำคัญ IVI (%)
31	บุกอีรอก	0.26	0.85	0.00	1.10
32	ประดู่	0.55	1.48	1.12	3.16
33	ปอแกนนเทา	0.30	0.64	0.16	1.09
34	ปลาไหลเผือก	0.55	0.85	0.01	1.41
35	พลองเหมือด	1.28	1.69	0.19	3.16
36	พลูช้าง	0.21	0.42	0.00	0.64
37	พะยอม	1.36	1.06	1.09	3.51
38	พะยุง	0.21	0.42	0.27	0.91
39	พันชาด	7.08	4.24	13.77	25.08
40	พลูป่า	0.43	0.64	0.00	1.06
41	ว่านไพล	0.30	0.64	0.00	0.93
42	มะกล่ำต้น	0.26	0.21	0.42	0.89
43	มะกอกเกลื่อน	5.03	3.81	12.75	21.59
44	มะคังแดง/มะกั้ง	0.04	0.21	0.09	0.34
45	มะค่าแต้	1.66	1.91	5.42	8.99
46	มะนาวป่า	2.43	2.33	3.99	8.75
47	มะพอก	0.04	0.21	0.06	0.32
48	มะม่วงป่า	0.04	0.21	0.00	0.25
49	มะม่วงหัวแมงวัน	0.38	0.64	0.44	1.46
50	มะลิป่า	0.04	0.21	0.00	0.25
51	มะหวด	0.68	1.06	0.33	2.07
52	โมกเครือ	0.38	0.42	0.18	0.99
53	ยอป่า	0.43	0.64	0.37	1.43
54	พลวง	0.21	0.64	0.30	1.15
55	ยางเหียง	2.39	4.03	6.13	12.55
56	ยางโอน	1.96	2.54	2.29	6.79
57	ย่านาง	0.60	0.85	0.00	1.44
58	รักใหญ่	1.62	0.85	1.76	4.23
59	พลับพลา	5.63	4.03	2.21	11.86
60	ลำดวน	13.85	4.66	6.26	24.78

ตารางที่ 6 ค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ทั้งหมดในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ  
(ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RD<sub>o</sub> และ ค่าดัชนีความสำคัญ : M) (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่นสัมพัทธ์ RD <sub>o</sub> (%)	ดัชนีความสำคัญIVI (%)
61	ลำบีดอง	6.14	4.03	0.50	10.66
62	ลั่นทม	1.83	1.91	0.07	3.81
63	เล็บเหยี่ยว	0.68	0.85	0.23	1.76
64	สะเดา	0.34	1.06	0.64	2.04
65	เสมสาร/ขี้เหล็กป่า	0.26	0.42	0.50	1.18
66	หญ้าวงช้าง	0.26	0.42	0.00	0.68
67	หญ้ารีแพร์	1.92	1.27	0.00	3.19
68	หญ้าหางอัน	0.17	0.42	0.00	0.59
69	หญ้าแห้วหมู	1.19	0.64	0.00	1.83
70	หว่า	0.30	0.64	0.36	1.29
71	มะหาด	3.07	2.54	5.85	11.46
72	หุนไ้	1.36	1.27	0.00	2.64
73	อะราง	2.64	3.39	8.82	14.86
74	เอื้องหมายนา	0.17	0.42	0.00	0.59
75	หัวใจศกัณฐ์	0.17	0.42	0.00	0.59
		100	100	100	300



#### 4.2.2 ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนี ความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้ใหญ่

จากการวางแผนตัวอย่างขนาด 10 x 10 เมตร จำนวน 88 แปลง สำรวจไม้ใหญ่ (tree) ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ตั้งแต่ 15 เซนติเมตรขึ้นไป ที่ความสูงระดับอก (diameter at breast height) หรือที่ 130 เซนติเมตร ทั้งในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 พบพรรณไม้ใหญ่ทั้งหมด 44 ชนิด 26 วงศ์ โดยสามารถวิเคราะห์ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้ใหญ่ ดังนี้

พรรณไม้ที่มีจำนวนต้นหรือความหนาแน่นสัมพัทธ์ มากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือ มะกอกเกลื้อน ลำดวน และอะราง โดยมีความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 14.13 11.55 8.15 และ 7.20 ตามลำดับ และพรรณไม้ที่มีจำนวนต้นหรือความหนาแน่นสัมพัทธ์ น้อยที่สุด 8 ชนิดคือ ตะโกนา ตะคร้อ ตูมกาขาว นมควาย ปอแก่นเทา มะกล่ำต้น มะคังแดง และมะพอก โดยมีความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.14

พรรณไม้ใหญ่ที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่หรือที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์ มากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือ มะกอกเกลื้อน ยางเหียง, ลำดวน อะราง และจิวป่า โดยมีความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 8.55 7.69 5.56 และ 5.12 ตามลำดับ พรรณไม้ใหญ่ที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์ น้อยที่สุด 13 ชนิดคือ คำรอก แคนหัวหมู ตะโกนา ตะคร้อ ตูมกาขาว นมควาย ปอแก่นเทา พะยอม พะยุง มะกอกเกลื้อน มะค่าแต้ นมวัว และโมกเครือ โดยมีความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 0.43

พรรณไม้ใหญ่ที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ มากที่สุดคือ มะกอกเกลื้อน รองลงมาคือ พันชาติ อะราง และยางเหียง โดยมีความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 14.35 14.31 10.02 และ 6.49 ตามลำดับ และพรรณไม้ใหญ่ที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์ น้อยที่สุดคือ มะพอก โดยมีความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.07

พรรณไม้ใหญ่ที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (I) มากที่สุดคือ พันชาติ รองลงมาคือ มะกอกเกลื้อน อะราง และยางเหียง โดยมีความสำคัญเท่ากับ 36.98 33.59 22.77 และ 19.76 ตามลำดับ และพรรณไม้ใหญ่ที่มีค่าดัชนีความสำคัญน้อยที่สุดคือ ปอแก่นเทา โดยมีความสำคัญเท่ากับ 0.64

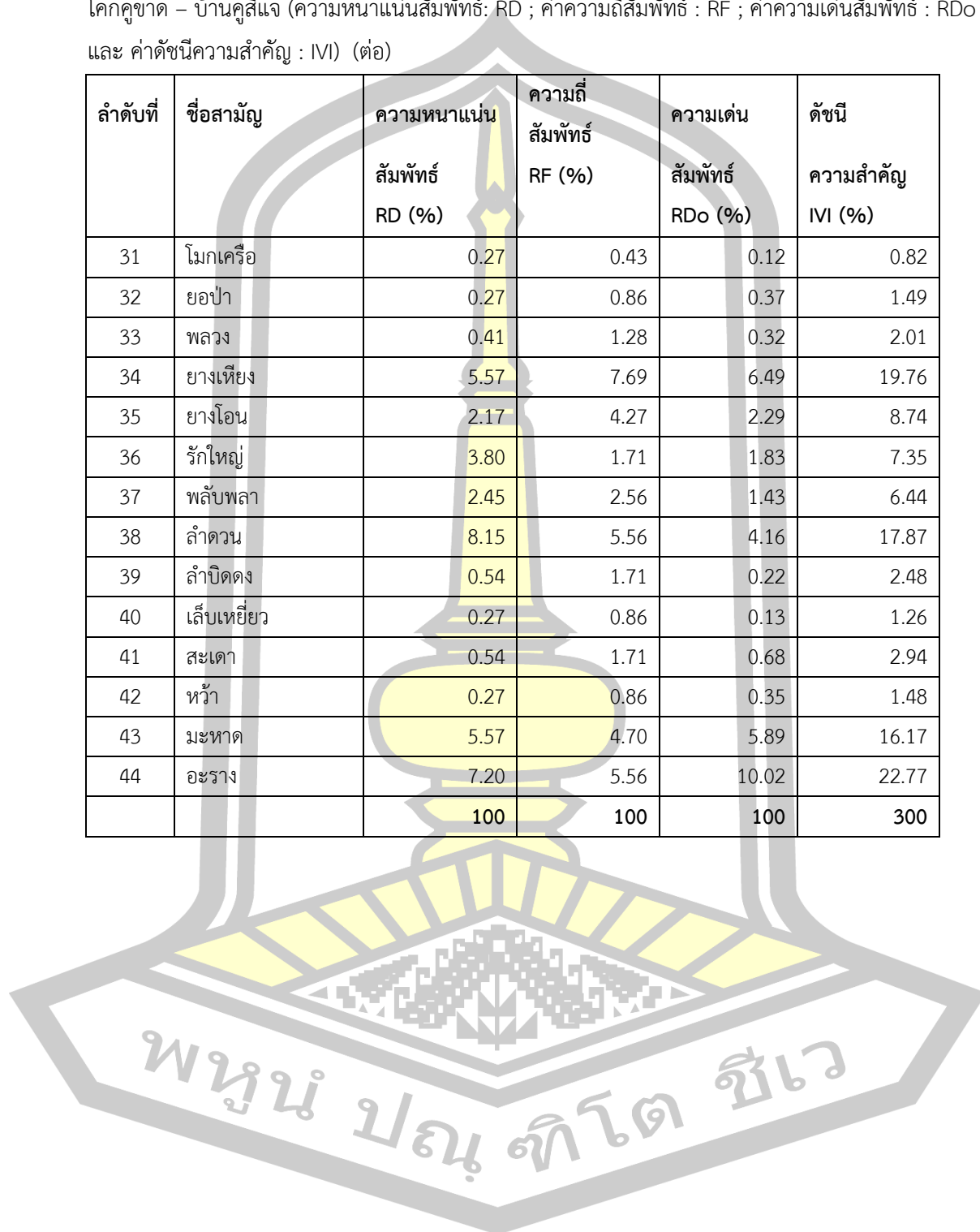
พหุบัน ปณฺ ทิโต ชิว

ตารางที่ 12 ชนิดพรรณไม้ และค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ใหญ่ ในฤดูแล้งและฤดูฝน ของป่าชุมชน โศกคุซาด - บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RD<sub>o</sub> และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่นสัมพัทธ์ RD <sub>o</sub> (%)	ดัชนีความสำคัญ IVI (%)
1	กระแจะ	1.90	2.56	1.50	5.96
2	กระบก	1.49	2.99	1.53	6.01
3	ขี้เหล็กป่า	0.82	0.86	0.57	2.24
4	เขลง/นางดำ	3.94	4.27	4.51	12.73
5	คอแลน	0.68	1.28	0.54	2.50
6	คำรอก/ตานกกรด	0.27	0.43	0.13	0.83
7	แคหัวหมู	0.27	0.43	0.27	0.97
8	จิวป่า	4.21	5.13	3.71	13.05
9	แดง	3.53	4.27	5.01	12.82
10	ตะโกนา	0.14	0.43	0.13	0.70
11	ตะคร้อ	0.14	0.43	0.10	0.67
12	ตี้วขาว	3.67	3.85	2.78	10.29
13	ตี้วแดง	2.58	2.14	1.84	6.56
14	ตุ้มกาขาว	0.14	0.43	0.09	0.66
15	เต็ง/จิก	0.41	1.28	0.32	2.01
16	นมควาย/ผีผวน	0.14	0.43	0.15	0.71
17	ประดู่	1.22	2.14	1.24	4.60
18	ปอแก่นเทา	0.14	0.43	0.08	0.64
19	พะยอม	1.63	0.43	0.91	2.97
20	พะยุง	0.54	0.43	0.31	1.28
21	พินชาด	14.13	8.55	14.31	36.98
22	มะกล่ำต้น	0.14	8.12	0.48	8.74
23	มะกอกเกลื่อน	11.55	0.43	14.35	26.32
24	มะคังแดง/มะกั้ง	0.14	7.69	0.10	7.93
25	มะค่าแต้	1.63	0.43	5.71	7.77
26	มะนาวป่า	4.89	1.71	3.88	10.48
27	มะพอก	0.14	3.42	0.07	3.63
28	นมวัว	0.68	0.43	0.29	1.40
29	มะม่วงหัวแมงวัน	0.82	1.28	0.48	2.58
30	มะหวด	0.54	1.28	0.28	2.11

ตารางที่ 7 ชนิดพรรณไม้ และค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้ใหญ่ ในฤดูแล้งและฤดูฝน ของป่าชุมชน  
โคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์ : RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RD<sub>o</sub>  
และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI) (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่ สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่น สัมพัทธ์ RD <sub>o</sub> (%)	ดัชนี ความสำคัญ IVI (%)
31	โมกเครือ	0.27	0.43	0.12	0.82
32	ยอป่า	0.27	0.86	0.37	1.49
33	พลวง	0.41	1.28	0.32	2.01
34	ยางเหียง	5.57	7.69	6.49	19.76
35	ยางโอน	2.17	4.27	2.29	8.74
36	รักใหญ่	3.80	1.71	1.83	7.35
37	พลับพลา	2.45	2.56	1.43	6.44
38	ลำดวน	8.15	5.56	4.16	17.87
39	ลำบิดดง	0.54	1.71	0.22	2.48
40	เล็บเหยี่ยว	0.27	0.86	0.13	1.26
41	สะเดา	0.54	1.71	0.68	2.94
42	หว้า	0.27	0.86	0.35	1.48
43	มะหาด	5.57	4.70	5.89	16.17
44	อะราง	7.20	5.56	10.02	22.77
		100	100	100	300



#### 4.2.3 ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนี

##### ความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้หนุ่ม

จากการวางแปลงตัวอย่างขนาด 5 X 5 เมตร จำนวน 88 แปลง สํารวจไม้หนุ่ม (sapling) ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางน้อยกว่า 15 เซนติเมตร ทั้งในฤดูแล้งและฤดูฝน พบพรรณไม้หนุ่มทั้งหมด 46 ชนิด 29 วงศ์ โดยสามารถวิเคราะห์ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้หนุ่ม ดังนี้

พรรณไม้หนุ่มที่มีจำนวนต้นหรือความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุดคือ ลำดวน รองลงมาคือ พลับพล่า ตั้วขาว และพันชาด โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 27.30 7.87 7.39 และ 7.03 ตามลำดับ และพรรณไม้หนุ่มที่มีความหนาแน่นสัมพัทธ์น้อยที่สุด 2 ชนิดคือ พะยูง และพลวง โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.12

พรรณไม้หนุ่มที่กระจายอยู่ทั่วพื้นที่หรือที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์ มากที่สุดคือ พลับพล่า รองลงมาคือ ลำดวน ตั้วขาว, พันชาด และจิ้งป่า โดยมีค่าค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 7.29 6.88 6.07 และ 5.26 ตามลำดับ พรรณไม้หนุ่มที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์น้อยที่สุด 6 ชนิดคือ คำรอก ตะโกนา พะยูง มะม่วงหัวแมงวัน นมวัว และพลวง โดยมีค่าค่าความถี่สัมพัทธ์ เท่ากับ 0.41

พรรณไม้หนุ่มที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์มากที่สุดคือ ลำดวน รองลงมาคือ พันชาด พลับพล่าและตั้วขาว โดยมีค่าค่าความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 20.35 10.33 7.58 และ 7.45 ตามลำดับ พรรณไม้หนุ่มที่มีค่าความเด่นสัมพัทธ์น้อยที่สุด 2 ชนิดคือ ปลาไหลเผือก และหุนไ้ โดยมีค่าค่าความเด่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.04

พรรณไม้ที่มีค่าดัชนีความสำคัญ (IVI) มากที่สุดคือ ลำดวน รองลงมาคือ พันชาด พลับพล่า และตั้วขาว โดยมีค่าดัชนีความสำคัญเท่ากับ 54.53 23.43 22.73 และ 20.91 ตามลำดับ และพรรณไม้หนุ่มที่มีค่าดัชนีความสำคัญน้อยที่สุดคือ พะยูง มีค่าดัชนีความสำคัญ เท่ากับ 0.58

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชีเว



ตารางที่ 13 ชนิดพรรณไม้ และค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้หนุ่ม ในฤดูแล้งและฤดูฝน ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่นสัมพัทธ์ RDo (%)	ดัชนีความสำคัญ IVI (%)
1	กระแจะ	1.55	2.83	4.81	9.20
2	กระบก	0.36	0.81	0.34	1.51
3	กำแพงเจ็ดชั้น	0.48	0.81	0.58	1.87
4	ขมิ้นเหลือง	0.24	0.81	0.06	1.10
5	เขลง	1.19	2.83	1.16	5.18
6	คอแลน	1.07	1.22	0.83	3.11
7	คำมกหลวง (ไข่นา)	1.31	3.24	1.08	5.63
8	คำรอก (ตานกรวด)	0.24	0.41	0.10	0.74
9	จิวป่า	3.46	5.26	5.16	13.88
10	ชะมวง	2.50	2.02	1.97	6.50
11	แดง	0.95	2.02	1.57	4.55
12	ตะโกนา	0.24	0.41	0.21	0.86
13	ตะคร้อ	0.48	1.22	0.22	1.92
14	ตี้วขาว	7.39	6.07	7.45	20.91
15	ตี้วแดง	0.60	0.81	0.78	2.19
16	ตุมกาขาว	0.24	0.81	0.14	1.19
17	นมควาย	0.36	0.81	0.24	1.41
18	ประดู่	0.36	0.81	0.35	1.52
19	ปอแก่นเทา	0.72	1.22	0.72	2.65
20	พญารากเดียว	0.60	1.22	0.04	1.85
21	พลองเหมือด	2.62	2.83	1.44	6.90
22	พะยอม	1.91	2.02	2.29	6.22
23	พะยุง	0.12	0.41	0.06	0.58
24	พันชาด	7.03	6.07	10.33	23.43
25	มะกอกเกลื่อน	1.19	2.83	2.19	6.22
26	มะค่าแต้	2.50	2.83	3.51	8.85
27	มะนาวป่า	2.26	2.43	4.76	9.46
28	มะม่วงหัวแมงวัน	0.24	0.41	0.21	0.86

ตารางที่ 8 ชนิดพรรณไม้ และค่าดัชนีความสำคัญของพรรณไม้หนุ่ม ในฤดูแล้งและฤดูฝน ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD ; ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF ; ค่าความเด่นสัมพัทธ์ : RDo และ ค่าดัชนีความสำคัญ : IVI) (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่นสัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)	ความเด่นสัมพัทธ์ RDo (%)	ดัชนีความสำคัญ IVI (%)
29	นมวัว	0.24	0.41	0.62	1.26
30	มะหาด	0.36	1.22	0.37	1.95
31	โมกเครือ	0.48	1.22	0.59	2.28
32	ยอป่า	0.72	1.22	0.07	2.00
33	พลวง	0.12	0.41	0.13	0.65
34	ยางเหียง	2.26	4.86	2.93	10.06
35	ยางโอน	2.38	3.64	2.28	8.31
36	รักใหญ่	1.43	0.81	1.30	3.54
37	พลับพลา	7.87	7.29	7.58	22.73
38	ลำดวน	27.30	6.88	20.35	54.53
39	ลำบิดดง	4.77	4.45	2.34	11.56
40	ลั่นทม	1.91	2.02	0.56	4.49
41	เล็บเหยี่ยว	1.19	1.22	0.90	3.30
42	สะเดา	0.48	1.22	0.38	2.07
43	หว่า	0.60	0.81	0.42	1.83
44	มะหาด	3.46	3.24	5.61	12.31
45	หุ้หน้	1.67	2.02	0.04	3.73
46	อะราง	0.60	1.62	0.94	3.15
		100	100	100	300

พหุพันธ์ ปณฺ ทิโต ชีเว

#### 4.2.4 ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้พื้นล่าง

จากการวางแผนตัวอย่างขนาด  $1 \times 1$  เมตร จำนวน 88 แปลง แปลงขนาด  $1 \times 1$  เมตร สํารวจไม้พื้นล่าง เช่น ลูกไม้ ไม้ล้มลุก ไม้เถา ไม้เลื้อย ทั้งในฤดูแล้งและในฤดูฝน โดยในฤดูแล้ง พบพรรณไม้พื้นล่าง จำนวน 43 ชนิด 31 วงศ์ และในฤดูฝน พบพรรณไม้พื้นล่าง จำนวน 50 ชนิด 34 วงศ์ สามารถวิเคราะห์ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ ค่าความถี่สัมพัทธ์ ค่าความเด่นสัมพัทธ์ และค่าดัชนีความสำคัญทางนิเวศ ของพรรณไม้พื้นล่าง ดังนี้

พรรณไม้พื้นล่างที่มีจำนวนต้นต่อตารางเมตรมากที่สุด ในฤดูแล้ง คือ ลำบิตดง รองลงมาคือ นมน้อย กล้วยเต่า และพลับพลา โดยมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.0095 0.0064 0.0052 และ 0.0039 ตามลำดับ และพรรณไม้พื้นล่างที่มีจำนวนต้นต่อตารางเมตรน้อยที่สุดในฤดูแล้ง 8 ชนิดคือ กระจับปี่ คำมวกหลวง ตะโกนา ประดู่ มะค่าแต้ มะนาวป่า มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.0001 ส่วนในฤดูฝน พบพรรณไม้พื้นล่างที่มีจำนวนต้นต่อตารางเมตรมากที่สุดคือ ลำบิตดง รองลงมาคือ นมน้อย กล้วยเต่า และลำตวน หลู่รีแพร์ โดยมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.0111 0.0074 0.0055 และ 0.0050 ตามลำดับ และพรรณไม้พื้นล่างที่มีจำนวนต้นต่อตารางเมตรน้อยที่สุดในฤดูฝน 10 ชนิดคือ กระจับปี่ ช่าป่า คำมวกหลวง ตะโกนา บุกคางคก ประดู่ มะค่าแต้ มะนาวป่า มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.0001

พรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุด ในฤดูแล้ง คือ ลำบิตดง รองลงมาคือ นมน้อย กล้วยเต่า และพลับพลา โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 17.31 11.61 9.37 และ 7.13 ตามลำดับ และพรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์น้อยที่สุดในฤดูแล้ง 8 ชนิดคือ กระจับปี่ คำมวกหลวง ตะโกนา ประดู่ มะค่าแต้ มะนาวป่า มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.0001 ส่วนในฤดูฝน พบพรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์มากที่สุดคือ ลำบิตดง รองลงมาคือ นมน้อย กล้วยเต่า และลำตวน หลู่รีแพร์ โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 15.13 9.98 7.41 และ 6.81 ตามลำดับ และพรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์น้อยที่สุดในฤดูฝน 10 ชนิดคือ กระจับปี่ ช่าป่า คำมวกหลวง ตะโกนา บุกคางคก ประดู่ มะค่าแต้ มะนาวป่า มะม่วงป่า และมะลิป่า โดยมีค่าเท่ากับร้อยละ 0.20

พรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์มากที่สุด ในฤดูแล้ง คือ ลำบิตดง รองลงมาคือ พลับพลา นมน้อย และลำตวน โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 10.63 8.13 7.50 และ 6.88 ตามลำดับ และพรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์น้อยที่สุดในฤดูแล้ง 15 ชนิดคือ กระโดน กระจับปี่ กำแพงเจ็ดชั้น นางดำ คำมวกหลวง ตะโกนา ประดู่ พะยอม มะกล่ำต้น มะค่าแต้ มะนาวป่า มะม่วงป่า มะลิป่า ยอป่า และเล็บเหยี่ยว โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.625 ส่วนในฤดูฝน พรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์มากที่สุดคือ ลำบิตดง รองลงมาคือ ลาย นมน้อย และลำตวน โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 9.60 7.34 6.78 และ 6.21 ตามลำดับ และพรรณไม้พื้นล่างที่มีค่าความถี่สัมพัทธ์น้อยที่สุดในฤดูฝน 18 ชนิดได้แก่ กระโดน กระจับปี่ กำแพงเจ็ดชั้น ช่าป่า นางดำ คำมวกหลวง ตะโกนา เท้ายายม่อม บุกคางคก ประดู่ พะยอม มะกล่ำต้น มะค่าแต้ มะนาวป่า มะม่วงป่า มะลิป่า ยอป่า และเล็บเหยี่ยว โดยมีค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์ เท่ากับ 0.57

ตารางที่ 14 ชนิดพรรณพืช และค่าดัชนีความสำคัญของไม้พื้นล่าง ในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด  
- บ้านคูสีแจความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร) ; ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD, ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น (ต้น/ตร.ม)	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)
1	กระโดน	0.0003	0.6100	0.625
2	กระบก	0.0001	0.2000	0.625
3	กล้วยเต่า	0.0052	9.3700	5.625
4	กำแพงเจ็ดชั้น	0.0010	1.8300	0.625
5	ขมิ้นเหลือง	0.0027	4.8900	3.750
6	ขี้อัน	0.0004	0.8100	1.250
7	เข็มขาว	0.0017	3.0600	3.750
8	เข็มแดง	0.0012	2.2400	3.750
9	เขलग/นางดำ	0.0002	0.4100	0.625
10	คอแลน	0.0009	1.6300	1.875
11	คำมอกหลวง (ไข่น้ำ)	0.0001	0.2000	0.625
12	ชะมวง	0.0016	2.8500	1.875
13	ตะโกนา	0.0001	0.2000	0.625
14	นมน้อย	0.0064	11.6100	7.500
15	ประดู่	0.0001	0.2000	0.625
16	ปลาไหลเผือก	0.0007	1.2200	1.875
17	พลองเหมือด	0.0008	1.4300	1.875
18	พลูช้าง	0.0006	1.0200	1.250
19	พะยอม	0.0002	0.4100	0.625
20	พินซาด	0.0002	0.4100	1.250
21	พลูป่า	0.0007	1.2200	1.875
22	มะกล่ำต้น	0.0006	1.0200	0.625
23	มะกอกเกลื่อน	0.0006	1.0200	1.250
24	มะค่าแต้	0.0001	0.2000	0.625
25	มะนาวป่า	0.0001	0.2000	0.625
26	มะม่วงป่า	0.0001	0.2000	0.625
27	มะลิป่า	0.0001	0.2000	0.625

ตารางที่ 9 ชนิดพรรณพืช และค่าดัชนีความสำคัญของไม้พื้นล่าง ในระยะที่ 1 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร) ; ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD, ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF) (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น (ต้น/ตร.ม)	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)
28	มะหาด	0.0007	1.2200	2.500
29	ยอป่า	0.0002	0.4100	0.625
30	ยางโอน	0.0004	0.8100	2.500
31	ย่านาง	0.0010	1.8300	2.500
32	พลับพลา	0.0039	7.1300	8.125
33	ลำดวน	0.0031	5.7000	6.875
34	ลำบิดตง	0.0095	17.3100	10.625
35	ลิ้นกวาง	0.0022	4.0700	4.375
36	เล็บเหยี่ยว	0.0004	0.8100	0.625
37	หญ้างวงช้าง	0.0004	0.8100	1.250
38	หญ้ารีแพร่	0.0024	4.2800	3.750
39	หญ้าหางอัน	0.0004	0.8100	1.250
40	หญ้าแห้วหมู	0.0008	1.4300	1.875
41	หุนไ้	0.0019	3.4600	3.750
42	อะราง	0.0003	0.6100	1.250
43	หัวใจศกัณฐ์	0.0003	0.6100	1.250
		0.0550	100.0000	100.0000



ตารางที่ 15 ชนิดพรรณพืช และค่าดัชนีความสำคัญของไม้พื้นล่าง ในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร) ; ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD, ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น (ต้น/ตร.ม)	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)
1	กระโดน	0.0003	0.45	0.57
2	กระบก	0.0001	0.15	0.57
3	กล้วยเต่า	0.0055	7.41	5.08
4	กึ่งกลางดง	0.0012	1.66	2.82
5	กำแพงเจ็ดชั้น	0.0010	1.36	0.57
6	ขมิ้นเหลือง	0.0029	3.93	3.39
7	ชำป่า	0.0001	0.15	0.57
8	ขี้อัน	0.0004	0.61	1.13
9	เข็มขาว	0.0025	3.33	3.39
10	เข็มแดง	0.0012	1.66	3.39
11	เขลง/นางดำ	0.0002	0.3	0.57
12	คอแลน	0.0009	1.21	1.69
13	คำมอกหลวง (ไข่น้ำ)	0.0001	0.15	0.57
14	ชะมวง	0.0025	3.33	1.69
15	ตะโกนา	0.0001	0.15	0.57
16	เท้ายายม่อม	0.0002	0.3	0.57
17	นมน้อย	0.0074	9.98	6.78
18	บุกคางคก	0.0001	0.15	0.57
19	บุกอีรอก	0.0007	0.91	2.26
20	ประดู่	0.0001	0.15	0.57
21	ปลาไหลเผือก	0.0007	0.91	1.69
22	พลองเหมือด	0.0008	1.06	1.69
23	พลูช้าง	0.0006	0.76	1.13
24	พะยอม	0.0003	0.45	0.57
25	พันชาด	0.0002	0.3	1.13
26	พลูป่า	0.0011	1.51	1.69



ตารางที่ 10 ชนิดพรรณพืช และค่าดัชนีความสำคัญของไม้พื้นล่าง ในระยะที่ 2 ของป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจความหนาแน่น (ต้นต่อตารางเมตร) ; ค่าความหนาแน่นสัมพัทธ์: RD, ค่าความถี่สัมพัทธ์ : RF (ต่อ)

ลำดับที่	ชื่อสามัญ	ความหนาแน่น (ต้น/ตร.ม)	ความหนาแน่น สัมพัทธ์ RD (%)	ความถี่สัมพัทธ์ RF (%)
27	มะกล่ำต้น	0.0006	0.76	0.57
28	มะกอกเกลื่อน	0.0006	0.76	1.13
29	มะค่าแต้	0.0001	0.15	0.57
30	มะนาวป่า	0.0001	0.15	0.57
31	มะม่วงป่า	0.0001	0.15	0.57
32	มะลิป่า	0.0001	0.15	0.57
33	มะหวด	0.0007	0.91	2.26
34	ยอป่า	0.0002	0.3	0.57
35	ยางโพน	0.0004	0.61	2.26
36	ย่านาง	0.0016	2.12	2.26
37	พลับพลา	0.0047	6.35	7.34
38	ลำดวน	0.0050	6.81	6.21
39	ลำบิดดง	0.0112	15.13	9.60
40	ลิ้นกวาง	0.0030	4.08	3.95
41	เล็บเหยี่ยว	0.0004	0.61	0.57
42	ว่านไพล	0.0008	1.06	1.69
43	หญ้าขี้ฉ้อ	0.0004	0.61	1.13
44	หญ้าวงช้าง	0.0007	0.91	1.13
45	หญ้ารีแพร์	0.0050	6.81	3.39
46	หญ้าแห้วหมู	0.0031	4.24	1.69
47	หุ้ให้	0.0019	2.57	3.39
48	อะราง	0.0009	1.21	1.13
49	เอื้องหมายนา	0.0004	0.61	1.13
50	หัวใจศกัณฐ์	0.0004	0.61	1.13
		<b>0.0740</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

#### 4.3 พรรณไม้ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช

จากการสำรวจพรรณไม้ในป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ ร่วมกับหมอยาพื้นบ้าน พบพรรณไม้ทั้งหมด 75 ชนิด 43 วงศ์ โดยพบไม้ใหญ่ 44 ชนิด 26 วงศ์ ไม้หนุ่ม 46 ชนิด 29 วงศ์ และไม้พื้นล่าง 50 ชนิด 34 วงศ์ และหมอยาพื้นบ้านได้ให้ข้อมูลภูมิปัญญาด้านการใช้ประโยชน์ และสรรพคุณทางยาของพรรณไม้ที่สำรวจพบในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ โดยนำมาเทียบกับสารานุกรม\* พบว่ามีพืชสมุนไพรที่หมอยาพื้นบ้านไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ จำนวน 32 ชนิด และมีพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์และมีสรรพคุณทางยาที่อยู่ในกลุ่มอาการโรคเหมือนกับสารานุกรมพืช จำนวน 16 ชนิด และมีพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์และมีสรรพคุณทางยาที่แตกต่างจากสารานุกรมพืช จำนวน 29 ชนิด ซึ่งอาจเนื่องมาจากความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ของการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรดังกล่าว เช่น ในกลุ่มชาติพันธุ์เยอหมอยาเชื่อว่า มะคังแดง สามารถรักษาโรคมะเร็งได้ และในการเก็บสมุนไพรต้องทำพิธีไหว้บูชาก่อน ซึ่งหมอยาเชื่อว่าจะทำให้สมุนไพรที่เก็บมานั้นมีฤทธิ์ยาในการรักษา

ตารางที่ 16 พรรณไม้ ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	สรรพคุณจากหมอยา	สารานุกรมพืช
1	กระแจะ	<i>Hesperethusa crenulata</i> Roem.	ลำต้น แก้โรคประดง	ลำต้น แก้ปวดเมื่อย ขับพยาธิ ราก แก้น้ำเหลืองเสีย
2	กระโดน	<i>Careya arborea</i> Roxb.	-	รักษาโรคกระเพาะ, ย่อยอาหาร
3	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.W. Benn.	ใบ สดอาการบวม	ใบ แก้อาการคัน เปลือก/ลำต้น เส้นเอ็นพิการ
4	กล้วยเต่า	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	-	ใบ แก้ปวดท้อง
5	กลิ้งกลางดง	<i>Stephania venosa</i> (Blume) Spreng	หัว บำรุงกำลัง ยาอายุวัฒนะ	หัว บำรุงประสาท ป้องกันโรคความจำเสื่อม แก้อาการปวดศีรษะ
6	กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> Linn.	แก่น/ลำต้น อีสุกอี่โส	ลำต้น บำรุงโลหิต บำรุงกำลังรักษาโรคเบาหวาน
7	ขมิ้นต้น	<i>Mahonia siamensis</i> Takeda.	ลำต้น แก้อาการคัน กลากเกลื้อน	ลำต้น แก้ท้องร่วง, โรคผิวหนัง แก้ท้องร่วง, ลดไข้
8	ข่าป่า	<i>Alpinia malaccensis</i> .	เหง้า ยาร้อน/บำรุงหญิง หลังคลอดอยู่ไฟ	เหง้า ใช้ขับลม
9	ขี้อัน	<i>Pavonia rigida</i> (Wall. ex Mast.) Hochr.	ทั้งต้น บำรุงโลหิต หญิงหลังคลอด	-
10	เข็มขาว	<i>Ixora ebarbata</i> Craib	ใบ รักษาโรคมะเร็ง	เปลือก ขับพยาธิ ใบ แก้โรคตาแดง ดอก ขับเสมหะ ราก แก้ฝีในท้อง

ตารางที่ 11 พรรณไม้ ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	สรรพคุณจากหมอชา	อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร
11	เข็มแดง	<i>Ixora lobbii</i> Loud.	-	ทั้งต้น แก้ปวดเมื่อย
12	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre.	-	ผล ยาระบาย
13	คอแลน	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz	ลำต้น แก้ไข้	ลำต้น ป้องกันโรคเบาหวาน ผล ยาระบาย
14	คำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	-	เมล็ด ช้ำเทา
15	คำรอก	<i>Ellipanthu stomentosus</i> Kurz.	ลำต้น แก้ปวดท้องเกร็ง ท้องอืดเฟ้อ	ลำต้น แก้ปวดท้องเกร็ง ท้องอืดเฟ้อ
16	แคหัวหมู	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>	-	ลำต้น รักษาโรคอัมพฤกษ์
17	जूป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>	-	เปลือกต้น แก้อาหารเป็นพิษ
18	ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb.ex DC	ใบ ยาระบาย	บ แก้ไข้, โรคนิด, ยาระบาย
19	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> Taub. Var. <i>kerrii</i> Nielsen.	ลำต้น แก้โรคประดง	เปลือกต้น/ราก บำรุงโลหิต, แก้กระษัย, แก้ฝี
20	ตะโกนา	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	ลำต้น บำรุงกำลัง	ลำต้น บำรุงธาตุ ยาอายุวัฒนะ
21	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	ลำต้น แก้ฝี, ท้องร่วง	ลำต้น ลดอาการปวด ประจำเดือน
22	ตัวขาว	<i>Cratoxylum formosum</i> Byer.	-	ราก ขับปัสสาวะ
23	ตัวแดง	<i>Cratoxylum formosum</i> Byer subsp. <i>pruniflorum</i> Gogel	-	ราก ขับปัสสาวะ
24	ตุ้มกาขาว	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill	ลำต้น เจริญอาหาร แก้กระษัย แก้ไข้	ลำต้น บำรุงธาตุ บำรุงหัวใจ
25	เต็ง	<i>Shorea obtusa</i> Wall. ex Blume	-	ยาสมานแผล ห้ามเลือด รักษาแผลเรื้อรัง
26	เท้าขาม่อม	<i>Tacca leontopetaloides</i> (L.) Kuntze	เจริญอาหาร บำรุงกำลัง	ราก ยาเย็น ถอนพิษไข้กาฬ
27	นมควาย	<i>Uvaria rufa</i> Blume	ผล บำรุงน้ำนมหญิง หลังคลอด, บำรุงเลือด	แก้ไข้
28	นมน้อย	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep	ราก แก้ผิติดสำแดง ขับน้ำนมหญิงหลังคลอด	ราก ขับน้ำนมหญิงหลังคลอด
29	บุกคางคก	<i>Amorphophallus campanulatus</i> .	-	หัว/เหง้า ลดน้ำตาลในเลือด

ตารางที่ 11 พรรณไม้ ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	สรรพคุณจากหมอยา	อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร
30	บุกอีรอก	<i>Amorphophallus spp., Arisaema spp.</i>	-	ลดน้ำตาลในเลือด
31	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz.	แก่น แก้วร้อนใน	แก่น บำรุงโลหิต แก้กษัย
32	ปอแก่นเทา	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss	-	-
33	ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack.	ราก แก้วปวด	ราก แก้วไข แก้วขี้มาลาเรีย
34	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.	ลำต้น แก้วไข	ราก แก้วประดง ลำต้น แก้วทืด ลำต้น/ใบ ขับปัสสาวะ
35	พลูช้าง	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schot	-	ทั้งต้น แก้วปวดบวม
36	พะยอม	<i>Shorea roxburghii</i> G.Don.	ลำต้น แก้วไข, เป็นยาหอม	เปลือกต้น แก้วท้องเสีย
37	พะยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre.	-	เปลือกต้น แก้วเบาหวาน
38	พันชาด	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep.	แก้วไข	แก้วไข
39	พลูป่า	<i>Peper betle</i> Linn.	-	ใบ แก้วปวดฟัน แก้วปวดท้อง ท้องเสีย
40	มะกล่ำต้น	<i>Adenantha pavonina</i> Linn. var. <i>microsperma</i> Nielsen.	-	ขับพยาธิ ริดสีดวงทวาร
41	มะกอกเกลื้อน	<i>Canarium subulatum</i> Guill.	แก้วปวดฟัน	แก้วประดง เลือดออกตามไรฟัน
42	มะคังแดง	<i>Gardenia erythroclada</i> Kurz.	รักษาโรคมะเร็ง	ทั้งต้น รักษาอัมพฤกษ์
43	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm.exMiq.	ขับพยาธิ ริดสีดวง	แก้วซาง โรคผิวหนัง
44	มะนาวป่า	<i>Atalantia monophylla</i> Correa.	แก้ผดผื่นแดง แก้วร้อนใน	ราก ถอนพิษสุนัข ช่วยแก้โรคทางเดินหายใจ
45	มะพอก	<i>Parinari anamensis</i> Hance	แก้โรคประดง แก้วปวดฟัน	แก้วประดง
46	นมวัว	<i>Scleropyrum pentandrum</i> (Dennst.) Mabb.	แก้วไข ขับน้ำนม	บำรุงน้ำนมหญิงหลังคลอด
47	มะม่วงป่า	<i>Mangifera coloneura</i> Kurz.	สมานแผล	แก้อาการท้องเสีย ขับปัสสาวะ
48	มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania latifolia</i> Roxb.	-	เปลือกต้น แก้วแก้เสกจากพิษพิษ

ตารางที่ 11 พรรณไม้ ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	สรรพคุณจากหมอยา	อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร
49	มะลิป่า	<i>Jasminum nervosum</i> Lour	ใบ แก้ปวดข้อ/กระดูก (เคี้ยวและเป่า)	ทั้งต้น ใช้เป็นยาเย็น ขับปัสสาวะ
50	มะหวด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh	- -	ราก แก้ไข้ ถอนพิษฝิ่นภายใน เมล็ด แก้ผื่นคัน ผล แก้ชาง แก้ไอหอบ ไซ้ชางเด็ก บำรุงกำลัง ใบ เป็นยากันบูด
51	โมกเครือ	<i>Aganosma marginata</i> (Roxb.) G.Don.	-	ลำต้น รักษาโรคปะดง แก้พิษฝี
52	ยอป่า	<i>Morinda coreia</i> Ham.	-	ขับพยาธิ
53	พลวง	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.	-	แก้บิด
54	ยางเหียง	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm.Ex Miq.	แก้ปวดฟัน	ใบ แก้ปวดฟัน สมานแผล แก้หนอง ขับเสมหะ แก้ตกขาว ขับปัสสาวะ แก้ท้องเสีย
55	ยางโอน	<i>Polyalthia viridis</i> Craib	-	-
56	ย่านาง	<i>Tiliacora atrandra</i> Diels.	ทั้งต้น แก้ไข้	ยาอายุวัฒนะ ต้านมะเร็ง, แก้ไข้
57	รักใหญ่	<i>Melanorrhoea pilosa</i> Lec.	-	ลำต้น แก้อาเจียนเป็นเลือด, ราก รักษาโรคผิวหนัง, เป็นยาถ่ายอย่างแรง
58	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> Linn.	-	แก้อาหารเป็นพิษ
59	ลำดวน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	-	บำรุงหัวใจ/บำรุงเลือด
60	ลำบิดดง	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex Lecomte.	-	ราก แก้ชางเด็ก
61	ลิ้นกวาง	<i>Ancistrocladus tectorius</i> .	ราก แก้ผิวดำแดง	ราก แก้ปวดเมื่อย
62	เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenoplia</i> Mill.	ราก ตกขาว	ขับปัสสาวะ ยาระบาย
63	ว่านไพล	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	เหง้า ท้องอืด ท้องเฟ้อ, รักษาอาการข้อเท้าแพลง	เหง้า ขับลม ขับประจำเดือน แก้บิด แก้คลื่นไส้อาเจียน ฟกช้ำ เหน็บชา สมานแผล
64	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i> Valetton.	ลำต้น บำรุงธาตุ ดอก เจริญอาหาร	แก้ไข้ บำรุงโลหิต บำรุงร่างกาย
65	แสมสาร	<i>Cassia garrettiana</i> Craib.	ใบ แก้อาการนอนไม่หลับ	แก่น ใช้เป็นยาระบาย ขับเสหะ

ตารางที่ 11 พรรณไม้ ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ และการใช้ประโยชน์จากสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	สรรพคุณจากหมอชา	อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร
66	หญ้างวงช้าง	<i>Heliotropium indicum</i> L	ทั้งต้น แก้ไข้	ทั้งต้น ช่วยลดระดับน้ำตาลในเลือด , โรคเลือดออกตามไรฟัน
67	หญ้ารีแพร์	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	ทั้งต้น กระชับมดลูก ขับน้ำคาวปลา	ทั้งต้น ขับน้ำคาวปลา บำรุงร่างกาย ช่วยขับปัสสาวะ รักษาโรคผิวหนัง
68	หญ้าหางอัน	<i>Uria lagopodioides</i> (L.) Desv. ex DC	-	ทั้งต้น แก้ฝี
69	หญ้าแห้วหมู	<i>Cyperus rotundus</i> Linn	-	ทั้งต้น แก้ฝี
70	หว่า	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels	รักษาอาการบิด ท้องเสีย	รักษาโรคเบาหวาน โรคหอบหืด แก้ท้องเสีย, ท้องร่วง
71	มะหาด	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.	ขับพยาธิ	เปลือกต้น ยาถ่ายพยาธิ ตัวตืด
72	หุนไ้	<i>Erythroxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	แก้ผิวดำแดง	ราก ขับประจำเดือน บำรุงธาตุ
73	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.) Kurz.	-	แก่น บำรุงโลหิตโลหิต ขับลม, แก้อาการท้องเสีย ท้องร่วง
74	เอื้องหมายนา	<i>Costus speciosus</i> Smith.	-	ใบ แก้อาการท้องผูกเป็นประจำ ป็นยาสมานมดลูก
75	หัวใจศกัณฐ์	<i>Hoya kerrii</i> Craib	-	ใบ สมานแผล แก้โรคเบาหวาน

#### 4.4 การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กัญเยอ และลาว

ผลการศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กัญเยอ ในป่าชุมชนบ้านโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ โดยการสัมภาษณ์หมอชาพื้นบ้าน และชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่า ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์กัญเยอ และลาว ทั้งหมด 247 ตัวอย่าง จาก 652 ครัวเรือน มีผู้รู้สมุนไพร จำนวน 198 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 80.16 และไม่รู้สมุนไพร จำนวน 49 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.84 พบว่า มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 66 ชนิดอาการโรคใช้พืชสมุนไพรทั้งหมด 115 ชนิด

ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษาโรคนั้นๆ (Informant consensus factor : ICF) เท่ากับ 0 - 1 โดยพืชสมุนไพรที่มีความจำเพาะเจาะจงในการรักษาและมีความหลากหลาย



ในการรักษาน้อย จำนวน 13 ชนิดโรคและอาการ ได้แก่ กำจัดเหา แก้ฝีในหู แก้ลมพิษ แก้หวัด  
แก้อาการชัก บำรุงสมอง/คลายเครียด ปวดข้อ/เท้าแพลง ฝีในท้อง รักษาอาการคางทูม โรคในปาก  
และคอ โรคปากนกกระจอก หนองหัว/ลดอาการปวดหู และอีสุกอีใส โดยมีค่า ICF เท่ากับ 1  
และพืชที่มีความจำเพาะเจาะจง ในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษามาก จำนวน  
17 ชนิด ได้แก่ แก้วขาว (โรคตานขโมย) แก้บิด/โรคบิด แก้ปวดข้อ/กระดูก แก้พิษงู แก้ฟกช้ำ ขับน้ำ  
ในไต งูสวัด บำรุงกระดูกและฟัน รักษาโรคเบาหวาน/ป้องกันโรคเบาหวาน รักษาโรคมะเร็ง/ป้องกัน  
มะเร็ง รักษาโรคมะเร็งตับ รักษาอาการหนองใน ริดสีดวงจมูก ลดไขมัน ลำไส้อักเสบ สัตว์กัดต่อย  
และอาการบวม

ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity  
level : FL) มีตั้งแต่ 0 – 100 ซึ่งพืชสมุนไพร ที่มีร้อยละของพืชสมุนไพรที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิด  
นั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 100 จำนวน 29 ชนิด ได้แก่ กระท้อน กระทือ  
ก้านเหลือง ขมิ้นป่า เกล็ด แขยง เครือข้าวสาร กรุงเขมา หุนให้ ตะโกนา ตะเคียน ตั้วขาว นมนาง  
น้ำเกลี้ยง (รักใหญ่) น้ำมันราชสีห์ ผักบุง มะเกลือ มะค่าแต้ มะดัน มะเฟือง ย่านางแดง ข้าวเย็นใต้  
รัก ลำตวน ลำโพง สาบแร้งสาบกา สาบเสือ หญ้าแห้วหมู หญ้าเจ้าชู้ และอะราง ซึ่งสอดคล้องกับ  
งานวิจัยของ ปรรณนา ทองสาย และสุจิตรา พรรคพล (2557) ได้ทำการการศึกษาความหลากหลายชนิด  
และการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรบริเวณป่าดงป่อ ตำบลแจระแม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี  
โดยพบพืชสมุนไพรที่มีร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุด  
ร้อยละ 100 มากถึง 36 ชนิด และในจำนวนนี้ มีสาบเสือ และกรุงเขมา รวมอยู่ด้วย

พญ. ปณ. ทิ. โต ชี. เว

ตารางที่ 17 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนั้นๆ (Informant consensus factor : ICF) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ

ลำดับ	ชื่อโรค	จำนวนชนิด	ร้อยละของจำนวนชนิด	จำนวนผู้อ้างอิง	ร้อยละของผู้อ้างอิง	ICF
1	กำจัดเหา	1	0.31	9	0.92	1.00
2	แก้ผีในหู	1	0.31	5	0.51	1.00
3	แก้ลมพิษ	1	0.31	4	0.41	1.00
4	แก้หวัด	1	0.31	3	0.31	1.00
5	แก้อาการชัก	1	0.31	4	0.41	1.00
6	บำรุงสมอง/คลายเคลียด	1	0.31	3	0.31	1.00
7	ปวดข้อ/เท้าแพลง	1	0.31	3	0.31	1.00
8	ฝีในท้อง	1	0.31	3	0.31	1.00
9	รักษาโรคคางทูม	1	0.31	2	0.20	1.00
10	โรคในปากและคอ	1	0.31	2	0.20	1.00
11	โรคปากนกกระจอก	1	0.31	2	0.20	1.00
12	หน้าหนาว/ลดอาการปวดหู	1	0.31	4	0.41	1.00
13	อีสุกอีใส	1	0.31	2	0.20	1.00
14	ห้ามเลือดแผลสด	3	0.92	22	2.25	0.90
15	แก้ไข้ใน	2	0.62	10	1.02	0.89
16	กระชับมดลูก	2	0.62	8	0.82	0.86
17	บำรุงสายตา	5	1.54	25	2.56	0.83
18	รักษาอาการหอบหืด/โรคทางเดินหายใจ	5	1.54	21	2.15	0.80
19	บำรุงหัวใจ/ป้องกันโรคหัวใจ	4	1.23	15	1.53	0.79
20	แก้ไข้/ลดไข้/ถอนพิษไข้	21	6.46	90	9.20	0.78
21	บำรุงกำลัง/ธาตุ/เจริญอาหาร/ยาอายุวัฒนะ	14	4.31	58	5.93	0.77
22	ถอนพิษ/ล้างพิษ ในร่างกาย/ทำให้อาเจียน	10	3.08	40	4.09	0.77
23	แก้ไอ	12	3.69	48	4.91	0.77
24	ขับพยาธิ/ฆ่าพยาธิ	12	3.69	47	4.81	0.76
25	ขับลม, ท้องอืด/เพื่อ, จุกเสียดแน่น	36	11.08	146	14.93	0.76
26	แก้ชักเสบ	2	0.62	5	0.51	0.75
27	แก้พิษสำแดง/ผิดสำแดง/ของแผลง	6	1.85	18	1.84	0.71
28	ขับเสมหะ/ละลายเสมหะ	11	3.38	35	3.58	0.71
29	แก้ร้อนใน/บรรเทาความร้อนในร่างกาย	7	2.15	21	2.15	0.70
30	ยาระบาย/แก้ท้องผูก	17	5.23	54	5.52	0.70
31	เพิ่ม/ขับน้ำมัน หึ่งหลังคลอด	7	2.15	20	2.04	0.68
32	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง (ขับน้ำตาลปลา, บำรุงยูไฟ, กระชับมดลูก ฯลฯ)	8	2.46	23	2.35	0.68

ตารางที่ 12 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษาโรคนั้นๆ (Informant consensus factor : ICF) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อโรค	จำนวน ชนิด	ร้อยละ ของ จำนวน ชนิด	จำนวน ผู้อ้างอิง	ร้อยละ ของผู้ อ้างอิง	ICF
33	รักษาโรคผิวหนัง แก้ผดผื่น/คัน/กลากเกลื้อน	11	3.38	32	3.27	0.68
34	แก้อาการเป็นลม/วิงเวียน/เมาเบื่อ	5	1.54	13	1.33	0.67
35	รักษาแผล/สมานแผล	2	0.62	4	0.41	0.67
36	รักษาอาการปวดฟัน/โรคเลือดออกตามไรฟัน	10	3.08	26	2.66	0.64
37	แก้กระหายน้ำ/ทำให้ชุ่มคอ	12	3.69	29	2.97	0.61
38	ขับปัสสาวะ	9	2.77	18	1.84	0.53
39	แก้กระษัย	2	0.62	3	0.31	0.50
40	แก้นิ่ว	2	0.62	3	0.31	0.50
41	แก้เส้นเอ็น	2	0.62	3	0.31	0.50
42	ทำให้อ่อนหลับ	3	0.92	5	0.51	0.50
43	รักษาอาการท้องเสีย/ท้องร่วง	10	3.08	19	1.94	0.50
44	แก้ปวดเมื่อย	6	1.85	10	1.02	0.44
45	แผลพุพอง/น้ำร้อนลวก	6	1.85	9	0.92	0.38
46	รักษาโรคกระเพาะ/แผลในกระเพาะ	4	1.23	5	0.51	0.25
47	แก้ความดัน	5	1.54	6	0.61	0.20
48	รักษาฝี/ฝีพอง	5	1.54	6	0.61	0.20
49	ริดสีดวง	9	2.77	10	1.02	0.11
50	แก้ชาง	2	0.62	2	0.20	0.00
51	แก้บิด/โรคบิด	2	0.62	2	0.20	0.00
52	แก้ปวดข้อ/กระดูก	1	0.31	1	0.10	0.00
53	แก้พิษงู	1	0.31	1	0.10	0.00
54	แก้ฟกช้ำ	1	0.31	1	0.10	0.00
55	ขับน้ำในไต	1	0.31	1	0.10	0.00
56	งูสวัด	1	0.31	1	0.10	0.00
57	บำรุงกระดูกและฟัน	1	0.31	1	0.10	0.00
58	รักษาโรคเบาหวาน/ป้องกันโรคเบาหวาน	3	0.92	3	0.31	0.00
59	รักษาโรคมะเร็ง/ป้องกันมะเร็ง	3	0.92	3	0.31	0.00
60	รักษาโรคมะเร็งตับ	2	0.62	2	0.20	0.00
61	รักษาอาการหนองใน	1	0.31	1	0.10	0.00
62	ริดสีดวงจมูก	1	0.31	1	0.10	0.00
63	ลดไขมัน	1	0.31	1	0.10	0.00
64	ลำไส้อักเสบ	1	0.31	1	0.10	0.00
65	สัตว์กัดต่อย	2	0.62	2	0.20	0.00
66	อาการบวม	1	0.31	1	0.10	0.00

ตารางที่ 18 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว	รวม (คน)		
1	กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr		2		2	ขับลม	100.00
2	กระทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.		1		1	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	100.00
3	ก้านเหลือง	<i>Nauclea orientalis</i> (L.)		1		1	รักษาโรคมะเร็งตับ	100.00
4	ขมิ้นป่า	<i>Gymnopetalum integrifolium</i> (Roxb.)	1			1	แก้ปวดเมื่อย	100.00
5	เขลง			1		1	แก้อาการท้องผูก	100.00
6	แขยง	<i>Limnophila geoffrayi</i> Bonati	4			4	รักษาโรคผิวหนัง แก้ อาการคัน กลาก เกลื้อน	100.00
7	เครือข้าวสาร	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne	1			1	ยาถอนพิษ	100.00
8	กรุงเขมา	<i>Cissampelos pareira</i> L.	3			3	แก้ร้อนใน	100.00
9	ตะโกนา	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz		2		2	แก้ท้องผูก	100.00
10	ตะเคียนทอง	<i>Hopea odorata</i> Roxb		1		1	รักษาโรคมะเร็งตับ	100.00
11	ตัวขาว	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack.) Dyer.	2			2	ยาระบาย	100.00
12	นมวัว	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubarb) P.Royen	1	6	1	8	ขับน้ำนมแม่ลูก อ่อน	100.00
13	รักใหญ่	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou	1			1	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	100.00
14	น้ำมันราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L.			1	1	ขับน้ำนม	100.00
15	ผักบุ้ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk	6	1		7	บำรุงสายตา	100.00
16	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff	3	2	6	11	ขับพยาธิ	100.00
17	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm.exMiq.		2		2	ขับพยาธิ	100.00
18	มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> pierre.		2		2	แก้กระษัย	100.00
19	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.		1		1	ยาระบาย	100.00
20	ย่านางแดง	<i>Bauhinia strychnifolia</i>	1			1	แก้ความดัน	100.00
21	ยาห้ว (ข้าวเย็นใต้)	<i>Smilax glabra</i> Roxb	1			1	แก้พิษสำแดง	100.00
22	รัก	<i>Calotropis gigantea</i> (L.)		1		1	ริดสีดวงจมูก	100.00
23	ลำดวน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour		1		1	แก้ไข้	100.00

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว	รวม (คน)		
24	ลำโพงขาว	<i>Datura metel L.</i>		1		1	รักษาผี	100.00
25	สาบแรังสาบกา	<i>Ageratum conyzoides L.</i>			1	1	แก้ไข้	100.00
26	สาบเสือ	<i>Chromolaena odorata (L.) R.M.King &amp; H.Rob</i>	13	6	1	20	ห้ามเลือดแผลสด	100.00
27	หญ้าแห้วหมู			1		1	ริดสีดวง	100.00
28	หญ้าเจ้าชู้	<i>Chrysopogon aciculatus (Retz.) Trin</i>		1		1	ริดสีดวง	100.00
29	อะราง	<i>Peltophorum dasyrrhachis (Miq.) Kurz</i>		2		2	รักษาอาการท้องเสีย/ ท้องร่วง	100.00
30	อัญชัน	<i>Clitoria ternatea L.</i>	1	5		6	ขับปัสสาวะ	50.00
				6		6	ยาระบาย	50.00
31	กระเจี๊ยบแดง	<i>Hibiscus sabdariffa Linn.</i>	1			1	กระหายน้ำ	50.00
			1			1	แก้ความดัน	50.00
32	กระแจะ	<i>Hesperethusa crenulata (Roxb.) M. Roem</i>			1	1	แก้ไข้	50.00
					1	1	ผดผื่นคัน	50.00
33	กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda (L.) Mansf</i>		2	1	3	ขับปัสสาวะ	33.33
				2		2	โรคในปากและคอ	22.22
				3	1	4	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	44.44
34	กระทกรก	<i>Jatropha curcas L.</i>		3		3	บำรุงสมอง/คลายเครียด	60.00
				1		1	รักษาโรคกระเพาะ	20.00
				1		1	ลดไขมัน	20.00
35	กระเทียม	<i>Allium sativum L.</i>		1		1	ป้องกันโรคหัวใจ	14.29
				1	5	6	ลดอาการจุกเสียดแน่น	85.71
36	กะเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum L.</i>	1	9	1	11	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	68.75
				3		2	ขับพยาธิ	18.75
					2		แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ	12.75

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				รวม (คน)	การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว				
37	กระวาน	<i>Amomum krevanh</i> Pierre	1		1	2	บำรุงร่างกาย	40.00	
			1			1	ยาระบาย	20.00	
					2	2	ลดอาการจุกเสียด/ แน่นท้อง	40.00	
38	กราวเครือ ขาว	<i>Pueraria candollei</i> Graham ex Benth. var <i>mirifica</i>	4			4	แก้ไข้	80.00	
					1	1	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง	20.00	
39	กล้วยน้ำว้า	<i>Musa sapientum</i> L	1		2	3	ขับน้ำนม	23.07	
					1	1	แก้ช้ำใน	7.69	
				1	1	2	ยาระบาย	15.38	
					1	1	แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	7.69	
				1		1	แก้ท้องเสีย	7.69	
			2	3	5	รักษาโรคกระเพาะ	38.46		
40	กัตลัน (ลำไยป่า)	<i>Paranephelium</i> <i>xestophyllum</i> Miq	2			2	เจริญอาหาร	50.00	
			2			2	แก้ปวดท้อง	50.00	
41	กานพลู	<i>Piper betle</i> Linn.		3		3	ขับลม	33.33	
				4		4	ยาระบาย	44.44	
				1		1	แก้ปวดฟัน	11.11	
			1			1	แก้ร้อนใน	11.11	
42	กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L		1		1	แก้ไข้	33.33	
					1	1	บำรุงกำลัง	33.33	
					1	1	ริดสีดวง	33.33	
43	ขมิ้นชัน	<i>Curcuma longa</i> L.	3	2	4	9	รักษาโรคผิวหนัง แก้ ผดผื่น/คัน	45.00	
					1	1	แก้ความดัน	5.00	
				4	3	7	ลดอาการจุกเสียด/ แน่นท้อง	35.00	
				1		1	แผลพุพอง	5.00	
					2	2	ขับลม	10.00	



ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				รวม (คน)	การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว				
44	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	1	1	3	5	รักษาอาการปวดฟัน	29.41	
					1	1	บรรเทาความร้อนใน ร่างกาย	5.88	
				1		1	บำรุงหัวใจ	5.88	
				1	2	3	ลดไข้	17.64	
				1	1	2	แก้ท้องเสีย	11.76	
			4			4	แก้เมาเบื่อ	5.88	
				1		1	ขับลม	5.88	
45	ข่า	<i>Alpinia galanga</i> SW		4		4	แก้ลมพิษ	57.14	
				3		3	ขับลม	42.86	
46	ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	1	5	2	8	ลดอาการจุกเสียด ขับลม	61.53	
					2	2	ขับปัสสาวะ	15.38	
					1	1	ฆ่าพยาธิ	7.69	
				2		2	ละลายเสมหะ	15.38	
47	ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S.Irwin & Barneby	3	3	2	8	ยาระบาย	27.58	
			2			2	แก้วิงเวียน	6.89	
				1	1	2	ความดัน	6.89	
					1	1	ริดสีดวง	3.44	
			3		3	6	ทำให้อ่อนหลับ	20.68	
				7	2	9	ขับพยาธิ	31.03	
				1		1	ขับปัสสาวะ	3.44	
48	คำมอกหลวง	<i>Gardenia sootepensis</i> Hutch.	3			3	ขับน้ำนม	60.00	
			2			2	แก้ผดผื่นแดง	40.00	
49	เครือส้มลม	<i>Aganonerion</i> <i>polymorphum</i> Spire	2			2	แก้กระหายน้ำ	33.33	
			4			4	แก้ไอ	67.77	
50	เข็มขาว			1		1	รักษาอาการหนองใน	50.00	
				1		1	ขับพยาธิ	50.00	

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว	รวม (คน)		
51	แคดอกขาว	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Pers.		8	1	9	ยาระบาย	75.00
			1	1		2	ริดสีดวง	16.67
					1	1	โรคบิด	8.33
52	จิก	<i>Barringtonia acutangula</i> Gaertn		2	1	3	แก้อาการท้องเสีย/ท้องร่วง	37.50
				3	1	4	แก้ไอ	50.00
			1	1		1	ขับเสมหะ	12.50
53	ชะพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb	2			2	ยาอายุวัฒนะ	13.33
				6	3	9	ขับเสมหะ	60.00
				4		4	ท้องอืด ท้องเฟ้อ	26.67
54	ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb	1			1	แก้กระหายน้ำ	25.00
				3		3	แก้คัดสำแดง	75.00
55	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd	2	1			ลดอาการจุกเสียด	25.00
				4	1		บำรุงสายตา	41.67
				4			ขับลม	33.33
56	ดาวเรือง	<i>Tagetes erecta</i> L			1	1	รักษาอาการปวดฟัน	50.00
					1	1	ผีผุพอง	50.00
57	ตีปตี	<i>Piper longum</i> L		1		1	ขับเสมหะ	4.35
				12		12	ขับลม	52.17
				3		3	แก้ท้องร่วง	13.04
				3		3	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	13.04
				3		3	บำรุงธาตุ	13.04
58	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Merr		1		1	ลดอาการจุกเสียดแน่น	4.35
				1		1	ผลไม้ในกระเพาะ	50.00
				1		1	อาหาร	50.00
59	ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	1	7	1	9	รักษาอาการหอบหืด	37.50
				2		2	ขับเสมหะ	8.33
				2		2	แก้หนาว	8.33
			1	7	1	9	จุดเสียดแน่น	37.50
				1		1	ลดอาการปวดเมื่อย	4.16
				1	1	ขับปัสสาวะ	4.16	

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				รวม (คน)	การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว				
60	ตะลิงปลิง	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn		1		1	แก้ไข้	12.50	
				5		5	แก้ไอ	62.50	
				2		2	เลือดออกตามไรฟัน	25.00	
61	ตับเต่าตัน	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don	2			2	บำรุงร่างกายแม่ลูกอ่อน	50.00	
			1			1	แก้ไข้	25.00	
			1			1	สั้วกั๊กต๋อย	25.00	
62	ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	4			4	กลากเกลื้อน	50.00	
			2			2	แก้ปวดกระดูก	25.00	
					1	1	ฆ่าพยาธิ	12.50	
					1	1	แก้พิษงู	12.50	
63	นมน้อย	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep			1	1	ถอนพิษ	16.67	
					2	2	ขับน้ำนม	33.33	
					2	2	แก้ไข้	33.33	
					1	1	ผดผื่นคัน	16.67	
64	น้อยหน่า	<i>Annona squamosa</i> L		9		9	กำจัดเหา	81.82	
			2			2	แก้ผดผื่นแดง	18.18	
65	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crista</i> (L.) Miers ex Hook.f.& Thomson	15	2	4	21	ยาอายุวัฒนะ/ เจริญอาหาร	62.86	
			1			1	แก้กระหายน้ำ	2.86	
			5			5	แก้ปวดท้อง ท้องอืด ขับลม	14.29	
				3	2	5	โรคผิวหนัง/ผดผื่น	14.29	
					1	1	แก้ไข้	2.86	
					1	1	แก้เส้นเอ็น	2.86	
66	เตย	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb			1	1	ขับปัสสาวะ	7.69	
					11	11	บำรุงหัวใจ	84.62	
					1	1	รักษาโรคเบาหวาน	7.69	

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว	รวม (คน)		
67	บัวบก	<i>Centella asiatica</i> Urban		1		1	แก้อาการน้ำร้อนลวก	7.69
			1	8	1	10	แก้ช้ำใน	76.92
					1	1	ห้ามเลือด	7.69
				1		1	แก้ฟกช้ำ	7.69
68	ผักโขม	<i>Amaranthus Lividus</i> Linn		1		1	ป้องกันมะเร็ง	10.00
				6		6	ล้างพิษในร่างกาย	60.00
				3		3	บำรุงสายตา	30.00
69	ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L		1		1	บำรุงกระดูกและฟัน	25.00
				1		1	แก้บิด	25.00
				1		1	ลดอาหารปวดฟัน	25.00
				1		1	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	25.00
70	ผักหวานป่า	<i>Melientha suavis</i> Pierre	1			1	แก้ปวดฟัน	7.69
					1	1	เพิ่มน้ำนมแม่ลูกอ่อน	7.69
					1	1	ลดไข้	7.69
				6		6	แก้ร้อนใน	46.15
				4		4	แก้กระหายน้ำ	30.77
71	ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	10	3		13	แก้ไข้	52.00
			1	1		2	ถอนพิษ/ล้างพิษ	8.00
			2	1		3	ฝึนท้อง	12.00
			4			4	แก้อาการชัก	16.00
			2			2	แก้เส้นเอ็น	8.00
			1			1	แก้กระหายน้ำ	4.00
			1	1		2	ไล่ยุง	8.00
72	พะยอม	<i>Shorea roxburghii</i> G.Don		1		1	ไล่ยุง	14.29
					1	1	ท้องร่วง	14.29
				1		1	แก้ไข้	14.29
				3		3	แก้อาหารเป็นลม	42.86
73	พังคี่	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler		1		1	แก้ร้อนใน	14.29
			2			2	ของแสลง/ผดส่ำแดง	50.00
74	พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	2			2	แก้ปวดเมื่อย	50.00
					1	1	โรคผิวหนัง	50.00
				1	1	ฆ่าพยาธิ	50.00	

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				รวม (คน)	การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว				
75	พิมเสน	<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth.		2		2	ขับลม	25.00	
				5		5	วิงเวียน	62.50	
				1		1	ขับปัสสาวะ	12.50	
76	ฟักทอง	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne		6	1	7	บำรุงสายตา	87.50	
				1		1	ป้องกันโรคเบาหวาน	12.50	
77	ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Nees	2			2	ลดพิษไข้	66.67	
			1			1	แก้หวัด	33.33	
78	มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC.		3		3	ขับลม	75.00	
				1		1	แก้ท้องร่วง	25.00	
79	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz		3		3	ทำให้ชุ่มคอ	42.85	
			1	3		4	แก้กระหายน้ำ	57.14	
80	มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	1	6	1	8	แก้ไอ	53.33	
				5	1	6	ขับเสมหะ	40.00	
					1	1	ทำให้ชุ่มคอ	6.67	
81	มะคังแดง	<i>Gardenia erythroclada</i> Kurz.		1		1	แก้เบาหวาน	20.00	
				1		1	อาการบวม	20.00	
				1		1	ผลในกระเพาะอาหาร	20.00	
				1		1	ริดสีดวง	20.00	
				1		1	รักษาโรคมะเร็ง	20.00	
82	มะเดื่อ	<i>Ficus carica</i> L.		4	1	5	แก้ไข้	71.43	
				1	1	2	แก้ท้องร่วง	28.57	
83	มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa		1	2	3	หอบหืด	40.00	
				1	2	3	แก้ท้องเสีย/ท้องร่วง	60.00	
84	มะนาว	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle.		1		1	แก้ท้องเดิน	33.33	
				1		1	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	33.33	
				1		1	ขับเสมหะ	33.33	
85	มะนาวป่า	<i>Atalantia monophylla</i> DC.	1			1	แก้ปวดฟัน/ฟัน	50.00	
			1			1	แก้โรคทางเดินหายใจ	50.00	
86	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.			1	1	บำรุงกำลัง	14.29	
					1	1	รักษาอาการปวดฟัน	14.29	
				4	1	5	กลากเกลือ	71.43	

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยะบง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				การรักษาโรค	FL(%)		
			กวย	เยอ	ลาว	รวม (คน)				
87	มะม่วง	<i>Mangifera indica</i> L.		1	1	2	สมานแผล	50.00		
				1	1	2	แก้แสบ	50.00		
88	มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.		3		3	แก้กระหายน้ำ	42.86		
				4		4	แก้ร้อนใน	57.14		
89	มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.			4	4	แก้แสบ	17.39		
					2	2	แก้ปวด	8.70		
					2	2	รักษาฝี	8.70		
					6	6	ขับลม	26.09		
				1	1	2	แก้พิษ	8.70		
					2	2	ขับปัสสาวะ	8.70		
					2	2	บำรุงกำลัง	8.70		
90	มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.			1	1	ขับพยาธิ	28.57		
					4	4	ยาระบาย	71.43		
			91	มะแว้ง	<i>Solanum trilobatum</i> L.		4	4	ขับเสมหะ	44.44
							5	5	แก้ไอ	55.56
			92	มะหาด	<i>Artocarpus lacucha</i>		4	4	ขับพยาธิ	66.67
							2	2	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	33.33
93	แมงลัก	<i>Ocimum basilicum</i> L.f. var. <i>citratum</i> Back	1	7		8	ยาระบาย/แก้ท้องผูก	72.73		
				3		3	ขับลม	27.27		
94	ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.		3		3	แก้ไอ	75.00		
				1		1	ขับเสมหะ	25.00		
			95	ยอ	<i>Morinda citrifolia</i> L.		1	1	แก้กระษัย	7.69
							2	2	ยาระบาย	15.38
			4	4	ขับลม	30.77				
			3	3	บำรุงสายตาและหัวใจ	23.08				
			3	3	เจริญอาหาร	23.08				
96	ยางนา	<i>Dipterocarpus alatus</i> Roxb. ex G.Don		3		3	ขับน้ำมัน	37.50		
				2		2	ผัดสำแดง	25.00		
				2		2	บำรุงร่างกาย	25.00		
				1		1	แก้ปวดฟัน	12.50		



ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				รวม (คน)	การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว				
97	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	2			2	ยาอายุวัฒนะ	4.44	
			2			2	แก้ร้อนใน	4.44	
			3	6		9	ถอนพิษ/ล้างพิษ	20.00	
			1	15	11	27	แก้ไข้	60.00	
			1		1	1	แก้ไอ	2.22	
					2		2	อีสุกอีใส	4.44
98	รางจืด	<i>Thumbergia laurifolia</i> Lindl		2		2	แก้เมาเบื่อ	4.44	
			7	3	6	16	ล้างพิษ	69.57	
				5		5	ถอนพิษไข้	21.74	
				4		4	แก้ร้อนใน	17.39	
				3		3	แก้กระหายน้ำ	13.04	
99	ลิ้นกวาง	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn	4			4	แก้ไอ	66.67	
			2			2	รักษาโรคคางทูม	33.33	
100	ลูกใต้ใบ	<i>phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn	4	6	1	11	แก้ไข้	52.38	
			1		2	3	ลดความร้อนในร่างกาย	14.29	
			2			2	บำรุงร่างกาย	9.52	
			1			1	แก้ไอ	4.76	
			4			4	ขับปัสสาวะ	19.05	
101	ว่านชักมดลูก	<i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb.	2	1	3	6	ขับน้ำคาวปลา	33.33	
			1	4	1	6	ขับประจำเดือน	33.33	
			3		2	5	กระชับมดลูก	27.78	
					1	1	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง	5.56	
102	ว่านไพล	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	5	5	1	11	แก้ปวดท้อง ท้องอืด ขับลม	36.67	
			1	1	1	3	รักษาโรคหอบหืด	10.00	
			3			3	แก้ปวดเมื่อย	10.00	
			1			1	บำรุงอวัยวะสำหรับหญิง คลอดใหม่	3.33	
				4		4	ขับลม	13.33	
		1	4	5	ลดไข้	16.67			
				3	3	ปวดข้อ/เท้าแพลง	10.00		

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์				การรักษาโรค	FL(%)
			กวย	เยอ	ลาว	รวม (คน)		
103	ว่านหางจระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f	2	2		4	แผลพุพอง	30.77
			1			1	แก้ริดสีดวง	7.69
					1	1	น้ำร้อนลวก ไฟไหม้	7.69
					1	1	แผลสด	7.69
					5	5	ขับน้ำคาวปลา	38.46
104	สบู่ดำ	<i>Jatropha curcas</i> L.	1			1	รักษาฝี	7.69
					2	2	โรคปากนกกระจอก	11.11
					1	1	โรคผิวหนัง	5.56
				9	3	12	แก้อาการปวดฟัน	66.67
				2	1	3	ยาระบาย	16.67
105	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) D.C.	3			3	แก้หวัด	23.08
			2	4		6	แก้ไอ	46.15
			1			1	แก้ปวดเมื่อย	7.69
			1			1	ทำให้อาเจียน	7.69
					2	2	ขับเสมหะ	15.38
106	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>Chebula</i>	1	2		3	ยาระบาย	60.00
			1	1		2	แก้กระหายน้ำ	40.00
107	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss	1			1	นอนหลับ	3.23
			1			1	ยาระบาย	3.23
				8	1	9	เจริญอาหาร	29.03
				6	1	7	ขับเสมหะ	22.58
				8	3	11	ถ่ายพยาธิ	35.48
108	สระระแห่น	<i>Metha cordifolia</i> Opiz.			1	1	ริดสีดวง	3.23
					1	1	โรคผิวหนัง	3.23
				3		3	ขับลมในกระเพาะ	27.27
				3		3	ไข้หวัด	27.27
				5		5	ขับลม	45.45
109	เสลดพังพอน		1			1	สัตรีแก้คุดตอย	33.33
			1			1	งูสวัด	33.33
				1		1	ถอนพิษ	33.33

ตารางที่ 13 ร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	กลุ่มชาติพันธุ์			รวม (คน)	การรักษาโรค	FL(%)		
			กวย	เยอ	ลาว					
110	หญ้ารูปร่าง	<i>Centotheca Lappacea</i> (L) Desv.		1		1	รักษาภายใน	16.67		
					1		1	รักษาโรคมะเร็ง	16.67	
					3			3	กระชับมดลูก	50.00
					1			1	ลดน้ำหนัก	16.67
111	หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq		1		1	ลดอาการนิ่ว	33.33		
					2		2	ขับปัสสาวะ	66.67	
112	หูน้ให้	<i>Erythroxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	1			1	แก้ปวดท้อง	50.00		
			1			1	แก้ซาง	50.00		
113	หูเสือ	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng		4		4	ลดอาการปวดหู/หู น้ำหนวก	44.44		
					5		5	แก้ฝีในหู	55.56	
114	เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.		1		1	แผลพุพอง	6.25		
					6		6	แก้ไอ	37.50	
					6		6	หอบหืด	37.50	
					1		1	รักษาฝี	6.25	
					2		2	รักษาแผล	12.50	
115	โหระพา	<i>Ocimum basilicum</i> L.		4		4	จุกเสียดแน่น	22.22		
					8		8	ขับลม	44.44	
					6		6	เจริญอาหาร	33.33	

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชีเว

#### 4.4.1 การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม

องค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม ในป่าชุมชน บ้านโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ้โดยการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้าน และชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์กุ่มที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่า ทั้งหมด 74 ตัวอย่าง จาก 195 ครัวเรือน มีผู้รู้สมุนไพร จำนวน 57 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 77.03 และไม่รู้สมุนไพร จำนวน 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 22.97 พบว่า และวิเคราะห์พืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในการรักษาโรค (ICF) พบว่า มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 27 ชนิดโรคและอาการ ใช้พืชสมุนไพรทั้งหมด 53 ชนิด อาการโรคที่พบสูงสุดคือ แผลพุพอง แก้วปวดข้อและกระดูก และโรคคางทูม โดยค่า ICF มีตั้งแต่ 0 – 1 ซึ่งค่า ICF=1 มีอยู่ 3 ชนิด หมายถึง โรคชนิดนั้นใช้พืชเพียงชนิดเดียวในการรักษา เช่น แผลพุพอง ใช้ว่านหางจระเข้ ในการรักษา อาการปวดข้อและกระดูก ใช้ทองพันชั่ง และโรคคางทูม ใช้ลิ้นกวาง เป็นต้น และค่า ICF= 0 มี 14 ชนิด หมายถึง โรคชนิดนั้นมีการใช้พืชหลากหลายชนิดในการรักษา เช่น อาการเกี่ยวกับโรคทางเดินหายใจใช้มะนาวป่า ว่านไพล และตะไคร้ ในการรักษา ความดัน ใช้มะรุ้ม และ ย่านางแดง เป็นต้น

ร้อยละความน่าเชื่อถือของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL) พบว่า มีความน่าเชื่อถือตั้งแต่ร้อยละ 37.5 – 100 แสดงให้เห็นว่ามีการเจาะจงพืชชนิดนั้น ในการรักษาโรคนั้นๆ โดยพืชสมุนไพรที่มีร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 100 จำนวน 21 ชนิด ได้แก่ สาบเสือ กรุงเขมา นมนางข้าวสาร แขยง ผักหวาน รักใหญ่ ชิง ตั้วขาว มะเกลือ มะขามป้อม ชะพลู รางจืด ขมิ้นป่า น้อยหน่า กานพลู ย่านางแดง ข้าวเย็นใต้ บัวบก มะกอก กราวเครือขาว เช่น สาบเสือ ใช้ในการห้ามเลือดแผลสด ว่านชักมดลูก บำรุงฮอร์โมนเพศหญิง กรุงเขมา บรรเทาความร้อนในร่างกาย ส่วนร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 37.5 จำนวน 2 ชนิดคือ ย่านางใช้ในการถอนพิษในร่างกาย และยางนา มีสรรพคุณในการขับน้ำนมหญิงหลังคลอด

พหุบัน ปณฺ ทิโต ชีเว

ตารางที่ 19 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษาโรคนั้นๆ (ICF) ของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม

ลำดับ	ชื่อโรค	จำนวนชนิด	ร้อยละของจำนวนชนิด	จำนวนผู้อ้างอิง	ร้อยละของผู้อ้างอิง	ICF
1	แผลพุพอง	1	1.10	2	1.00	1.00
2	แก้ปวดข้อ กระดูก	1	1.10	2	1.00	1.00
3	คางทูม	1	1.10	2	1.00	1.00
4	ห้ามเลือดแผลสด	2	2.20	14	6.97	0.92
5	แก้วิงเวียน /เมาเบื่อ	2	2.20	6	2.99	0.80
6	ยาอายุวัฒนะ /บำรุงร่างกาย/ เจริญอาหาร	7	7.69	26	12.94	0.76
7	เพิ่ม/ขับน้ำนม หญิงหลังคลอด	4	4.40	13	6.47	0.75
8	แก้ไอ	3	3.30	8	3.98	0.71
9	ฮอร์โมนเพศหญิง (ขับน้ำคาวปลา, บำรุงอยู่ไฟ, กระชับมดลูก ฯลฯ)	5	5.49	14	6.97	0.69
10	นอนหลับ	2	2.20	4	1.99	0.67
11	รักษาอาการหวัด ลดพิษไข้	7	7.69	16	7.96	0.60
12	ลดอาการจุกเสียด ขับลม /ท้องอืด ท้องเฟ้อ/ปวดท้อง	9	9.89	20	9.95	0.58
13	ยาถอนพิษ	3	3.30	12	5.97	0.27
14	รักษาโรคผิวหนัง	4	4.40	7	3.48	0.50
15	ยาระบาย	6	6.59	11	5.47	0.50
16	แก้ปวดเมื่อย	4	4.40	7	3.48	0.50
17	ผิสดำแดง	6	6.59	11	5.47	0.50
18	แก้ร้อนใน/บรรเทาความร้อนใน ร่างกาย	5	5.49	6	2.99	0.20
19	แก้กระหายน้ำ	5	5.49	6	2.99	0.20
20	แก้ความดัน	2	2.20	2	1.00	0.00
21	รักษาอาการปวดฟัน	4	4.40	4	1.99	0.00
22	ขับพยาธิ	1	1.10	1	0.50	0.00
23	แก้โรคทางเดินหายใจ /หอบหืด	3	3.30	3	1.49	0.00
24	สัตว์กัดต่อย	1	1.10	1	0.50	0.00
25	แก้ไข้ใน	1	1.10	1	0.50	0.00
26	ริดสีดวง	1	1.10	1	0.50	0.00
27	โรคตานขโมย (ซางในเด็ก)	1	1.10	1	0.50	0.00
		91	100.00	201	100.00	

ตารางที่ 20 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษาโรคนั้นๆ (ICF) ของกลุ่มชาติพันธุ์กัญ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
1	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob	สาบเสือ	ห้ามเลือดแผลสด	100.00	13
2	<i>Cissampelos pareira</i> L	กรุงเขมา	แก้ร้อนใน	100.00	1
3	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubarb) P.Royen	นมวัว	ขับน้ำนมแม่ลูกอ่อน	100.00	7
4	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne	เครือข้าวสาร	ยาถอนพิษ	100.00	1
5	<i>Limnophila geoffrayi</i> Bonati	แขยง	รักษาโรคผิวหนัง แก้อาการคัน กลากเกลื้อน	100.00	1
6	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวาน	บรรเทาความร้อนในร่างกาย	100.00	1
7	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou	รักใหญ่	แก้ปวดฟัน	100.00	1
8	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	100.00	1
9	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack.) Dyer.	ผักตั่ว	เจริญอาหาร	100.00	1
10	<i>Diospyros mollis</i> Griff	มะเกลือ	ขับพยาธิ	100.00	1
11	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	แก้ไอ	100.00	2
12	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb	ชะพลู	แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ , โรคบิด	100.00	1
13	<i>Thumbergia laurifolia</i> Lindl	รางจืด	ล้างพิษ	100.00	7
14	<i>Gymnopetalum integrifolium</i> (Roxb.)	ขมิ้นป่า	แก้ปวดเมื่อย	100.00	1
15	<i>Annona squamosa</i> L	น้อยหน่า	แก้ผดผื่นคัน	100.00	1
16	<i>Piper betle</i> Linn.	พลู	ห้ามเลือด บาดแผล	100.00	1
17	<i>Bauhinia strychnifolia</i>	ย่านางแดง	แก้ความดัน	100.00	1
18	<i>Smilax glabra</i> Roxb	ยาห้ว (ข้าวเย็นใต้)	แก้พิษสำแดง	100.00	1
19	<i>Centella asiatica</i> Urban	ใบบัวบก	แก้ช้ำใน	100.00	1
20	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก	แก้กระหายน้ำ	100.00	1



ตารางที่ 15 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษาโรคนั้นๆ (ICF) ของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
21	<i>Pueraria candollei</i> Graham ex Benth. var <i>mirifica</i>	กราวเครือขาว	บำรุงฮอโรมอนเพศหญิง	100.00	2
22	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f.& Thomson	บอระเพ็ด	ยาอายุวัฒนะ/ เจริญอาหาร	93.75	15
			แก้กระหายน้ำ	6.25	1
23	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ว่านไพล	แก้ปวดท้อง ท้องอืด ขับลม	50.00	5
			รักษาโรคหอบหืด	10.00	1
			แก้ปวดเมื่อย	30.00	3
			บำรุงอยู่ไฟสำหรับหญิงคลอดใหม่	10.00	1
24	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้นชัน	ลดอาการจุกเสียด ขับลม	62.50	5
			รักษาโรคผิวหนัง แก้ผดผื่น/ คัน	37.50	3
25	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	แก้ความดัน	50.00	1
			ถอนพิษไข้	50.00	1
26	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Nees	ฟ้าทะลายโจร	รักษาอาการหวัด	33.33	1
			ลดพิษไข้	66.67	2
27	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss	สะเดา	นอนหลับ	50.00	1
			ยาระบาย	50.00	1
28	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็ก	ทำให้นอนหลับ	50.00	3
			ยาระบาย	50.00	3
29	<i>Aganoneion polymorphum</i> Spire	เครือส้มลม	แก้วิงเวียน	66.67	2
			แก้กระหายน้ำ	33.33	1
30	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn	ลิ้นกวาง	แก้ไอ	66.67	4
			รักษาโรคคางทูม	33.33	2
31	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) D.C.	ส้มป่อย	แก้หวัด	42.85	3
			แก้ไอ	28.57	2
			แก้ปวดเมื่อย	14.28	1
			ทำให้อาเจียน	14.28	1
32	<i>Centotheca Lappacea</i> (L) Desv.	หญ้ารีแพร์	กระชับมดลูก	75.00	3
			ลดน้ำหนัก	25.00	1
33	<i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb.	ว่านขมิ้นคุดลูก	ขับน้ำคาวปลา	33.33	2
			ขับประจำเดือน	16.67	1
			กระชับมดลูก	50.00	3

ตารางที่ 15 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนี้ๆ (ICF) ของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
34	<i>Streblus asper</i> Lour.	ข่อย	แก้มาเบื้อ	80.00	4
			รักษาอาการปวดฟัน	20.00	1
35	<i>Garcinia cowa</i> Roxb	ส้มโมง (ชะมวง)	ยาระบาย	66.67	2
			แก้กระหายน้ำ	33.33	1
36	<i>Vitex glabrata</i>	ไข่น้ำ	แก้ผิสดำแดง	60.00	3
			ขับน้ำมัน	40.00	2
37	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	ตะไคร้	แก้อาการจุกเสียด ท้องอืด	75.00	3
			รักษาอาการหอบหืด	25.00	1
38	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ย่านาง	ยาอายุวัฒนะ	25.00	2
			แก้ร้อนใน	25.00	2
			ถอนพิษ	37.50	3
			แก้ไข้	12.50	1
39	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	พังคี่	แก้ปวดท้อง ท้องอืด	50.00	2
			ของแผลง/ผิสดำแดง	50.00	2
40	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq	กินลิ้น (ลำไยป่า)	แก้ปวดเมื่อย	50.00	2
			เจริญอาหาร	50.00	2
41	<i>Erythoxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	หุ้นไ้	แก้ปวดท้อง	50.00	1
			แก้ซาง	50.00	1
42	<i>Hibiscus sabdariffa</i> Linn.	กระเจี๊ยบแดง	แก้ร้อนใน	50.00	1
			กระหายน้ำ	50.00	1
43	<i>Dipterocarpus alatus</i> Roxb. ex G. Don	ยางนา	ขับน้ำมัน	37.50	3
			ผิสดำแดง	25.00	2
			บำรุงร่างกาย	25.00	2
			แก้ปวดฟัน	12.50	1
44	<i>Atalantia monophylla</i> DC.	มะนาวป่า	แก้โรคทางเดินหายใจ	50.00	1
			แก้ปวดฟัน/ฟันแข็งแรง	50.00	1
45	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don	ตับเต่าตัน	แก้พิษสำแดง	40.00	2
			บำรุงร่างกายแม่ลูกอ่อน	40.00	2
			แก้ไข้	20.00	1
46	<i>Barleria lipulina</i> Lindl	เสลดพังพอน	สัตว์กัดต่อย	50.00	1
			งูสวัด	50.00	1
47	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f	ว่านหางจระเข้	แผลพุพอง	66.67	2
			แก้ริดสีดวง	33.33	1
48	<i>Musa sapientum</i> L	กล้วยน้ำว้า	ยาระบาย	66.67	2
			ขับน้ำมัน	33.33	1

ตารางที่ 15 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนั้นๆ (ICF ) ของกลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
49	<i>phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn	ลูกใต้ใบ	แก้ไข้	57.14	4
			ลดความร้อนในร่างกาย	14.28	1
			บำรุงร่างกาย	28.58	2
50	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	ทองพันชั่ง	แก้ปวดข้อ กระตุก	66.67	2
			กลากเกลื้อน	33.33	1
51	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L	กะเพรา	ยาระบาย	66.67	2
			แก้อาการท้องอืด ท้องเฟ้อ	33.33	1
52	<i>Amomum krervanh</i> Pierre	กระวาน	ลดอาการจุกเสียด ขับลม	50.00	1
			บำรุงร่างกาย	50.00	1
53	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. Chebula	สมอไทย	ยาระบาย	50.00	1
			แก้กระหายน้ำ	50.00	1

ตำรับยาสมุนไพรจากการสัมภาษณ์หมอยาสมุนไพร กลุ่มชาติพันธุ์กุ่ม

พ่อเที่ยง สมงาม อายุ 82 ปี

**ตำรับ ที่ 1 แก้ผิวดำแดง**

1. ไช้เน่าน้อย
2. ไช้เน่าใหญ่
3. ข้าวเย็นใต้ (ยาหัว) : วิธีการ นำต้น, ก้าน มาต้มรวมกัน

**ตำรับที่ 2 ขับน้ำนมหญิงหลังคลอด**

1. ไช้เน่าน้อย
2. ไช้เน่าใหญ่
3. ยางนา : วิธีการ นำต้น, ก้าน มาต้มรวมกัน

**ตำรับที่ 3 แก้เบื่อเห็ด/พิษเห็ด**

1. ข้าวสาร
2. หยวกกล้วย : วิธีการ ตำผสมกัน

**ตำรับที่ 4 ยาระบาย**

1. ชะมวง (ผู้)

2. ไฟใหญ่
3. กระบอก
4. ข้าวเย็นใต้ (ยาหัว) : วิธีการ นำกำน,ใบ, ต้น ต้มรวมกัน

#### ตำรับที่ 5 แก้ก้องอืด ท้องเฟ้อ ของแสลง

1. หมาก
2. พังคิ
3. ข้าวเย็นใต้ (ยาหัว) : วิธีการ นำผล, ต้น, ใบ ต้มรวมกัน

#### 4.4.2 การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ

องค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ ในป่าชุมชนบ้านโคกคูขาด - บ้านคูสีแจโดยการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้าน และชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่า ทั้งหมด 144 ตัวอย่าง จากประชากร 379 ครัวเรือน มีผู้รู้สมุนไพร จำนวน 102 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 70.83 และไม่รู้ จำนวน 42 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 29.17 พบว่ามีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 56 ชนิดโรคและอาการ ใช้พืชสมุนไพรทั้งหมด 89 ชนิด อาการโรคที่พบสูงสุด ซึ่งมีค่า ICF = 1 ซึ่งหมายถึงโรคชนิดนั้นใช้พืชชนิดเดียวในการรักษา มีจำนวน 9 ชนิดคือ สมุนไพรที่ใช้ในการกำจัดเหา แก้ก้ำใน แก้กี้ในหู แก้ก้มพิษ บำรุงสมอง/คลายเครียด ฝึในท้อง โรคในปากและคอ หูน้ำหนวก/ลดอาการปวดหู และรักษาโรคอีสุกอีใส และค่า ICF= 0 มีจำนวน 18 ชนิด หมายถึง โรคชนิดนั้นมีการใช้พืชหลากหลายชนิดในการรักษา ได้แก่ ชาง โรคบิด อาการปวดข้อและกระดูก โรคผิวหนัง/กลากเกลื้อน อาการฟกช้ำ ขับ/เพิ่มน้ำนมหญิงหลังคลอด ขับน้ำในไต รักษาโรคมะเร็ง โรคเบาหวาน โรคมะเร็งตับ โรคหนองใน ริดสีดวง ริดสีดวงจมูก ลดไขมันในร่างกาย ลดความดันโลหิตสูง และอาการบวม

ร้อยละความน่าเชื่อถือของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL) พบว่า มีความน่าเชื่อถือตั้งแต่ร้อยละ 4.35 - 100 โดยพืชสมุนไพรที่มีร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 100 จำนวน 22 ชนิด ได้แก่ กระท้อน กระทือ กำนเหลือง กำแพงเจ็ดชั้น นางดำ ตะโกนา ตะเคียน น้อยหนา มะเกลือ มะค่าแต้ มะตูม มะพร้าว มะเฟือง นมวัว รัก ลำดวน ลำโพงขาว สาบเสือ เสลดพังพอน หญ้าแห้วหมู หญ้าเจ้าชู้ และอะราง ส่วนร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 4.35 คือ ดิปลี ลดอาการจุกเสียดแน่น

ตารางที่ 21 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนั้นๆ (ICF) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์เยอ

ลำดับ	ชื่อโรค	จำนวน ชนิด	ร้อยละของ จำนวนชนิด	จำนวนผู้ อ้างอิง	ร้อยละของผู้ อ้างอิง	ICF
1	กำจัดเหา	1	0.47	9	1.44	1.00
2	แก้ขี้ใน	1	0.47	8	1.28	1.00
3	แก้ฝีในหู	1	0.47	5	0.80	1.00
4	แก้ลมพิษ	1	0.47	4	0.64	1.00
5	แก้อาการชัก	1	0.47	4	0.64	1.00
6	บำรุงสมอง/คลายเครียด	1	0.47	3	0.48	1.00
7	ฝีในท้อง	1	0.47	2	0.32	1.00
8	โรคในปากและคอ	1	0.47	2	0.32	1.00
9	หุน้ำหนวก/ลดอาหารปวดหู	1	0.47	3	0.48	1.00
10	อีสุกอีใส	1	0.47	2	0.32	1.00
11	บำรุงกำลัง/ธาตุ/เจริญอาหาร	6	2.80	34	5.42	0.85
12	แก้พิษ/ผดผื่นแดง	2	0.93	7	1.12	0.83
13	บำรุงสายตา	4	1.87	19	3.03	0.83
14	รักษาอาการหอบหืด/โรคทางเดิน หายใจ	3	1.40	13	2.07	0.83
15	ขับลม, ท้องอืด/เพื่อ, จุกเสียดแน่น	25	11.68	118	18.82	0.79
16	แก้ร้อนใน/บรรเทาความร้อนใน ร่างกาย	4	1.87	15	2.39	0.79
17	รักษาอาการปวดฟัน/เลือดออก ตามไรฟัน	4	1.87	15	2.39	0.79
18	แก้ไข้/ลดไข้/ถอนพิษไข้	12	5.61	52	8.29	0.78
19	แก้ไอ	8	3.74	33	5.26	0.78
20	ขับพยาธิ	8	3.74	32	5.10	0.77
21	แก้อาการเป็นลม/วิงเวียน/แก้เมาเบื่อ	3	1.40	9	1.44	0.75
22	แก้แสบ	2	0.93	5	0.80	0.75
23	บำรุงหัวใจ/ป้องกันโรคหัวใจ	6	2.80	18	2.87	0.71
24	ถอนพิษ/ล้างพิษ ในร่างกาย	4	1.87	11	1.75	0.70
25	ยาระบาย/แก้ท้องผูก	15	7.01	44	7.02	0.67
26	ละลายเสมหะ/ขับเสมหะ	13	6.07	35	5.58	0.65
27	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง (ขับ น้ำคาวปลา, บำรุงอยู่ไฟ, กระจับ มดลูก ฯลฯ)	5	2.34	12	1.91	0.64
28	แก้กระหายน้ำ/ทำให้ชุ่มคอ	7	3.27	16	2.55	0.60

ตารางที่ 16 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคต่างๆ (ICF) ของกลุ่มชนชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อโรค	จำนวน ชนิด	ร้อยละของ จำนวนชนิด	จำนวนผู้ อ้างอิง	ร้อยละของผู้ อ้างอิง	ICF
29	ขับปัสสาวะ	8	3.74	18	2.87	0.59
30	แก้กระษัย	2	0.93	3	0.48	0.50
31	แก้นิ้ว	2	0.93	3	0.48	0.50
32	แก้เส้นเอ็น	2	0.93	3	0.48	0.50
33	ลดอาการปวดเมื่อย/แก้ปวด	2	0.93	3	0.48	0.50
34	สมานแผล/รักษาแผล	2	0.93	3	0.48	0.50
35	แผลในกระเพาะอาหาร/โรค กระเพาะ	6	2.80	9	1.44	0.38
36	แก้ท้องเดิน/ท้องเสีย/ท้องร่วง	9	4.21	13	2.07	0.33
37	แผลพุพอง/น้ำร้อนลวก	4	1.87	5	0.80	0.25
38	รักษาฝี	4	1.87	5	0.80	0.25
39	แก้ซาง	1	0.47	1	0.16	0.00
40	แก้บิด/โรคบิด	2	0.93	2	0.32	0.00
41	แก้ปวดข้อ/กระดูก	1	0.47	1	0.16	0.00
42	แก้ผดผื่นคัน/กลากเกลื้อน/ โรคผิวหนัง	3	1.40	3	0.48	0.00
43	แก้ฟกช้ำ	1	0.47	1	0.16	0.00
44	ขับน้ำนม/เพิ่มน้ำนม หญิงหลังคลอด	1	0.47	1	0.16	0.00
45	ขับน้ำในไต	1	0.47	1	0.16	0.00
46	ต้านมะเร็ง/รักษาโรคมะเร็ง	3	1.40	3	0.48	0.00
47	บำรุงกระดูกและฟัน	1	0.47	1	0.16	0.00
48	เบาหวาน/ป้องกันโรคเบาหวาน	3	1.40	3	0.48	0.00
49	มะเร็งตับ	2	0.93	2	0.32	0.00
50	รักษาโรคหนองใน	1	0.47	1	0.16	0.00
51	ริดสีดวง	6	2.80	6	0.96	0.00
52	ริดสีดวงจมูก	1	0.47	1	0.16	0.00
53	ลดไขมันในร่างกาย	1	0.47	1	0.16	0.00
54	ลดความดันโลหิตสูง	1	0.47	1	0.16	0.00
55	ห้ามเลือด แผลสด	1	0.47	1	0.16	0.00
56	อาการบวม	2	0.93	2	0.32	0.00
		214	100.00	627	100.00	



ตารางที่ 22 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
1	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr	กระท้อน	ขับลม	100.00	2
2	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.	กระเทียม	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	100.00	1
3	<i>Nauclea orientalis</i> (L.) L.	ก้านเหลือง	รักษาโรคมะเร็งตับ	100.00	1
4	<i>Salacia chinensis</i> L	กำแพงเจ็ดชั้น	ริดสีดวง	100.00	1
5	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	เขลง/นางดำ	แก้ท้องผูก	100.00	1
6	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	ตะโกนา	แก้ท้องผูก	100.00	2
7	<i>Hopea odorata</i> Roxb	ตะเคียน	รักษาโรคมะเร็งตับ	100.00	1
8	<i>Annona squamosa</i> L	น้อยหน่า	กำจัดเหา	100.00	9
9	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk	ผักบุ้ง	บำรุงสายตา	100.00	6
10	<i>Diospyros mollis</i> Griff	มะเกลือ	ถ่ายพยาธิ	100.00	6
11	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm.exMiq.	มะค่าแต้	ขับพยาธิ	100.00	2
12	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa	มะตูม	แก้ท้องเดิน	100.00	1
13	<i>Garcinia schomburgkiana</i> pierre.	มะดัน	แก้กระษัย	100.00	2
14	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	กลากเกลื้อน	100.00	4
15	<i>Averrhoa carambola</i> L	มะเฟือง	ยาระบาย	100.00	1
16	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubarb) P.Royen	มะไฟแรด	ขับน้ำนมหญิงหลังคลอด	100.00	1
17	<i>Calotropis gigantea</i> (L.)	รัก	ริดสีดวงจมูก	100.00	1
18	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour	ลำดวน	แก้ไข้	100.00	3
19	<i>Datura metel</i> L.	ลำโพงขาว	รักษาผี	100.00	1
20	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob	สาบเสือ	ห้ามเลือดแผลสด	100.00	1
21	<i>Barleria lipulina</i> Lindl	เสลดพังพอน	ถอนพิษ	100.00	1
22		หญ้าแห้วหมู	ริดสีดวง	100.00	1
23	<i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin	หญ้าเจ้าชู้	ริดสีดวง	100.00	1
24	<i>Peltophorum</i> <i>dasyrrhachis</i> (Miq.) Kurz	อะราง	รักษาอาการท้องเสีย/ ท้องร่วง	100.00	2

ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
25	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf	กระชาย	ขับปัสสาวะ	28.57	2
			โรคในปากและคอ	28.57	2
			แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	42.86	3
26	<i>Jatropha curcas</i> L.	กระทกรก	บำรุงสมอง/คลาย เครียด	60.00	3
			รักษาโรคกระเพาะ	20.00	1
			ลดไขมัน	20.00	1
27	<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	ป้องกันโรคหัวใจ	16.67	1
			ลดอาการจุกเสียด แน่น	83.33	5
28	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L	กระเพรา	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	75.00	9
			ขับพยาธิ	25.00	3
29	<i>Musa sapientum</i> L	กล้วยน้ำว้า	รักษาโรคกระเพาะ	50.00	2
			ยาระบาย	25.00	1
			แก้ท้องเสีย	25.00	1
30	<i>Piper betle</i> Linn.	กานพลู	ขับลม	37.50	3
			ยาระบาย	50.00	4
			แก้ปวดฟัน	12.50	1
31	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้นชัน	กลากเกลื่อน	40.00	4
			แผลพุพอง	10.00	1
			ขับลม	20.00	2
			ลดอาการจุกเสียด แน่น	30.00	3
32	<i>Streblus asper</i> Lour.	ข่อย	แก้ท้องเสีย	14.29	1
			แก้ไข้	28.57	2
			รักษาอาการปวดฟัน	42.86	3
			ขับลม	14.29	1
33	<i>Alpinia galanga</i> SW	ข่า	แก้ลมพิษ	57.14	4
			ขับลม	42.86	3
34	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	ขับลม	71.43	5
			ละลายเสมหะ	28.57	2
35	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S.Irwin & Barneby	ขี้เหล็ก	ขับปัสสาวะ	8.33	1
			ลดความดันโลหิตสูง	8.33	1
			ยาระบาย	25.00	3
			ขับพยาธิ	58.33	7

ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
36	<i>Ixora cibdela</i> Craib	เข็มขาว	ขับพยาธิ	50.00	1
			รักษาอาการหนองใน	50.00	1
37	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.)	แคดดอกขาว	ริดสีดวง	10.00	1
			โรคบิด	10.00	1
			ยาระบาย	80.00	8
38	<i>Barringtonia acutangula</i>	จิก	ขับเสมหะ	16.67	1
			แก้ท้องร่วง	33.33	2
			แก้ไอ	50.00	3
39	<i>Erythoxylum cuneatum</i>	เจตมูล/หนูให้	แก้ซาง	33.33	1
			ยาระบาย	66.67	2
40	<i>Garcinia cowa</i> Roxb	ชะมวง	แก้ไข้	33.33	1
			ขับเสมหะ	33.33	1
			ขับประจำเดือน	33.33	1
41	<i>Piper sarmentosum</i>	ชะพลู	ละลายเสมหะ	46.15	6
			ท้องอืด ท้องเฟ้อ	30.77	4
			ขับเสมหะ	23.08	3
42	<i>Acacia pennata</i> (L.)	ชะอม	บำรุงสายตา	40.00	4
			ขับลม	40.00	4
			ลดอาการจุดเสียดแน่น	20.00	2
43	<i>Piper longum</i> L.	ตีป्ली	ขับเสมหะ	4.35	1
			ขับลม	52.17	12
			แก้ท้องร่วง	13.04	3
			แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	13.04	3
			บำรุงธาตุ	13.04	3
44	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.)	ตะคร้อ	ลดอาการจุดเสียดแน่น	4.35	1
			ผลในกระเพาะอาหาร	50.00	1
			ริดสีดวง	50.00	1
45	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	ตะไคร้	ขับเสมหะ	10.53	2
			แก้หนาว	10.53	2
			รักษาอาการหอบหืด	36.84	7
			จุดเสียดแน่น	36.84	7
			ลดอาการปวดเมื่อย	5.26	1
46	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn	ตะลิงปิง	แก้ไข้	12.50	1
			แก้ไอ	62.50	5
			แก้โรคเลือดออกตามไรฟัน	25.00	2

ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
47	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f.& Thomson	บอระเพ็ด	แก้ผดผื่นคัน	50.00	3
			เจริญอาหาร	33.33	2
			แก้เส้นเอ็น	16.67	1
48	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb	เตย	ขับปัสสาวะ	7.69	1
			บำรุงหัวใจ	84.62	11
			รักษาโรคเบาหวาน	7.69	1
49	<i>Centella asiatica</i> Urban	บัวบก	แก้อาการน้ำร้อนลวก	10.00	1
			แก้ช้ำใน	80.00	8
			แก้ฟกช้ำ	10.00	1
50	<i>Amaranthus Lividus</i> Linn	ผักโขม	ป้องกันมะเร็ง	10.00	1
			ล้างพิษในร่างกาย	60.00	6
			บำรุงสายตา	30.00	3
51	<i>Coriandrum sativum</i> L	ผักชี	บำรุงกระดูกและฟัน	25.00	1
			แก้บิด	25.00	1
			ลดอาหารปวดฟัน	25.00	1
			แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	25.00	1
52	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวาน	แก้ร้อนใน	60.00	6
			แก้กระหายน้ำ	40.00	4
53	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	พญารากเดียว	ล้างพิษในร่างกาย	5.00	1
			แก้เส้นเอ็นพิการ	10.00	2
			แก้กระหายน้ำ	5.00	1
			แก้อาการชัก	20.00	4
			แก้ไข้	50.00	10
			ฝึนท้อง	10.00	2
54	<i>Shorea roxburghii</i> G.Don	พะยอม	แก้ไข้	20.00	1
			แก้อาหารเป็นลม	60.00	3
			แก้ร้อนใน	20.00	1
55	<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth.	พิมเสน	ขับลม	25.00	2
			วิงเวียน	62.50	5
			ขับปัสสาวะ	12.50	1
56	<i>Zingiber cassumunar</i>	ว่านไพล	ทืดหอบ	9.09	1
			ขับลม	36.36	4
			ท้องอืด ท้องเฟ้อ	45.45	5
			ลดไข้	9.09	1

ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
57	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	ฟักทอง	บำรุงสายตา	85.71	6
			ป้องกันโรคเบาหวาน	14.29	1
58	<i>Citrus hystrix</i> DC	มะกรูด	ขับลม	75.00	3
			แก้ท้องร่วง	25.00	1
59	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	มะกอก	ทำให้ชุ่มคอ	50.00	3
			แก้กระหายน้ำ	50.00	3
60	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	แก้ไอ	50.00	6
			ขับเสมหะ	41.67	5
			ทำให้ชุ่มคอ	8.33	1
61	<i>Gardenia erythroclada</i> Kurz.	มะคังแดง	แก้เบาหวาน	20.00	1
			อาการบวม	20.00	1
			ผลในกระเพาะอาหาร	20.00	1
			ริดสีดวง	20.00	1
			รักษาโรคมะเร็ง	20.00	1
62	<i>Ficus carica</i> L	มะเดื่อ	แก้ไข้	80.00	4
			แก้ท้องร่วง	20.00	1
63	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle.	มะนาว	แก้ท้องเดิน	33.33	1
			แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	33.33	1
			ขับเสมหะ	33.33	1
64	<i>Mangifera indica</i> L	มะม่วง	สมานแผล	50.00	1
			แก้ไอเสบ	50.00	1
65	<i>Momordica charantia</i> L.	มะระขี้นก	แก้กระหายน้ำ	42.86	3
			แก้ร้อนใน	57.14	4
66	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	มะรุม	แก้ไอเสบ	19.05	4
			แก้ปวด	9.52	2
			รักษาฝี	9.52	2
			ขับลม	28.57	6
			แก้พิษ	4.76	1
			ขับปัสสาวะ	9.52	2
			บำรุงกำลัง	9.52	2
			ขับน้ำในไต	4.76	1
			แก้ปวดข้อ	4.76	1
67	<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	ยาระบาย	80.00	4
			ขับพยาธิ	20.00	1

ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
68	<i>Solanum trilobatum</i> L.	มะแว้ง	ขับเสมหะ	44.44	4
			แก้ไอ	55.56	5
69	<i>Artocarpus lacucha</i>	มะหาด	ขับพยาธิ	66.67	4
			แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	33.33	2
70	<i>Ocimum basilicum</i> L.f. var.	แมงลัก	ยาระบาย	60.00	6
			แก้ท้องผูก	10.00	1
			ขับลม	30.00	3
71	<i>Mimosa pudica</i> L.	ไมยราบ	แก้ไอ	75.00	3
72	<i>Morinda citrifolia</i> L.	ยอ	ขับเสมหะ	25.00	1
			แก้กระษัย	7.69	1
			ยาระบาย	15.38	2
			ขับลม	30.77	4
73	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ย่านาง	บำรุงสายตาและหัวใจ	23.08	3
			เจริญอาหาร	23.08	3
			แก้ไข้หวัด	60.00	15
			แก้พิษ	24.00	6
			อีสุกอีใส	8.00	2
74	<i>Thumbergia laurifolia</i> Lindl	รางจืด	แก้เมาเบื่อ	8.00	2
			ถอนพิษ	20.00	3
			ถอนพิษไข้	33.33	5
			แก้ร้อนใน	26.67	4
75	<i>phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn	ลูกใต้ใบ	แก้กระหายน้ำ	20.00	3
			แก้ไอ	9.09	1
			ขับปัสสาวะ	36.36	4
76	<i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb.	ว่านขมิ้นดลูก	แก้ไข้	54.55	6
			ขับประจำเดือน	80.00	4
77	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f	ว่านหางจระเข้	ขับน้ำคาวปลา	20.00	1
			ขับน้ำคาวปลา	62.50	5
78	<i>Jatropha curcas</i> L.	สบู่ดำ	รักษาฝี	12.50	1
			แผลพุพอง	25.00	2
			ยาระบาย	18.18	2
79	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) D.C.	ส้มป่อย	ลดอาการปวดฟัน	81.82	9
			แก้ไอ	66.67	4
80	<i>Terminalia chebula</i> Retz.	สมอไทย	ขับเสมหะ	33.33	2
			ยาระบาย	66.67	2
			แก้กระหายน้ำ	33.33	1



ตารางที่ 17 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์เยอ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสมุนไพร	การรักษาโรค	FL(%)	คน
81	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss	สะเดา	ถ่ายพยาธิ	36.36	8
			เจริญอาหาร	36.36	8
			ขับเสมหะ	27.27	6
82	<i>Metha cordifolia</i> Opiz.	สระระแห่น	ขับลมในกระเพาะ	27.27	3
			ไข้หวัด	27.27	3
			ขับลม	45.45	5
83	<i>Centotheca Lappacea</i> (L) Desv.	หญ้ารูปร่าง	รักษาภายใน	50.00	1
			รักษาโรคมะเร็ง	50.00	1
84	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq	หญ้าหนวดแมว	ลดอาการนี้่ว	33.33	1
			ขับปัสสาวะ	66.67	2
85	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng	หูเสือ	ลดอาการปวดหู/หู	44.44	4
			น้ำหนวก		
86	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.	เหงือกปลาหมอ	แก้ฝีในหู	55.56	5
			แผลพุพอง	6.25	1
			แก้ไอ	37.50	6
			หอบหืด	37.50	6
			รักษาฝี	6.25	1
87	<i>Ocimum basilicum</i> L.	โหระพา	รักษาแผล	12.50	2
			จุกเสียดแน่น	22.22	4
			ขับลม	44.44	8
88	<i>Clitoria ternatea</i> L.	อัญชัญ	เจริญอาหาร	33.33	6
			ขับปัสสาวะ	45.45	5
			ยาระบาย	54.55	6

ตำรับยาสมุนไพรจากการสัมภาษณ์หมอยาสมุนไพร กลุ่มชาติพันธุ์เยอ

พ่อนวล โยธี อายุ 72 ปี

ตำรับที่ 1 แก้ฝี

1. ดอกลำโพง

2. น้ำซาวข้าว

วิธีการ : ต้มผสมกับน้ำซาว แล้วนำไอน้ำมาอังแผล

### ตำรับที่ 2 รักษาโรคมะเร็ง

1. ตะคร้อ
2. มะคังแดง
3. กำแพงเจ็ดชั้น

วิธีการ : ต้มรวมกันแล้วดื่ม

### ตำรับที่ 3 ผิดสำแดง

1. ตะไคร้ต้น
2. กำแพงเจ็ดชั้น
3. พญารากเดี่ยว

วิธีการ : ต้มรวมกันแล้วดื่ม

### ตำรับที่ 4 เบาหวาน ความดัน

1. กำลั้งเสือโคร่ง
2. ขมิ้นเครือ
3. กำแพงเจ็ดชั้น
4. ตะไคร้ต้น
5. ลิ่นกวาว

วิธีการ : ต้มแล้วดื่ม 2 แก้วก่อนอาหาร ทาน 3 ครั้งต่อวัน เช้า กลางวัน และเย็น

### ตำรับที่ 5 ริดสีดวง

1. ต้นไผ่เขียน
2. หญ้าแห้วหมู (ทั้งต้น)
3. หญ้าเจ้าชู้ (ทั้งต้น)

วิธีการ : ต้มรวมกัน แล้วดื่ม

### ตำรับที่ 6 ริดสีดวงจุมุก

ดอกรัก นำมาสับและตากให้แห้ง แล้วนำมาสูดผ่านจุมุก

#### 4.4.3 การศึกษาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

องค์ความรู้และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในป่าชุมชน บ้านโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ้โดยการสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้าน และชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ก๊วยที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่า ทั้งหมด 30 ตัวอย่าง จากประชากรทั้งหมด 78 ครัวเรือน มีผู้รู้สมุนไพรจำนวน 25 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 83.33 และไม่รู้ จำนวน 5 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 16.67 พบว่า มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 32 ชนิดโรคและอาการ ใช้พืชสมุนไพรทั้งหมด 47 ชนิด อาการโรคที่พบสูงสุดคือ ซึ่ง ค่า ICF=1 มีจำนวน 4 ชนิด หมายถึงโรคชนิดนั้นใช้พืชเพียงชนิดเดียวในการรักษา ได้แก่ สมุนไพรที่ทำให้นอนหลับ ปวดข้อ/เท้าแพลง โรคกระเพาะ และโรคปากนกกระจอก และค่า ICF= 0 มี 13 ชนิด หมายถึง โรคชนิดนั้นมีการใช้พืชหลากหลายชนิดในการรักษา ได้แก่ สมุนไพรที่แก้พิษงู แก้ชักเสบ แก้ไอ บำรุงสายตา บำรุงหัวใจ แผลไฟไหม้/น้ำร้อนลวก ฝีในท้อง ฝีพุพอง ริดสีดวง ลำไส้อักเสบ และสมุนไพรที่ช่วยในการสมานแผล

ร้อยละความน่าเชื่อถือของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL) พบว่า มีความน่าเชื่อถือตั้งแต่ร้อยละ 8.33 – 100 แสดงให้เห็นว่ามีการเจาะจงพืชชนิดนั้น ในการรักษาโรคนั้นๆ โดยพืชสมุนไพรที่มีร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 100 จำนวน 13 ชนิด ได้แก่ กระเทียม กราวเครือขาว แครดดอกขาว นมสาว น้ำมันราชสีห์ ผักบุง ฟักทอง มะเกลือ แมงลัก รางจืด สาบแร้งสาบกา สาบเสือ และอัญชัญ ส่วนร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 8.33 คือ ย่านาง มีสรรพคุณในการแก้อาการไอ

ตารางที่ 23 ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนั้นๆ (ICF) ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ลำดับ	ชื่อโรค	จำนวน ชนิด	ร้อยละของ จำนวนชนิด	จำนวนผู้ อ้างอิง	ร้อยละของ ผู้อ้างอิง	ICF
1	ทำให้อ่อนหลับ	1	0.97	3	1.74	1.00
2	ปวดข้อ/เท้าแพลง	1	0.97	3	1.74	1.00
3	รักษาโรคกระเพาะ	1	0.97	3	1.74	1.00
4	โรคปากนกกระจอก	1	0.97	2	1.16	1.00
5	ถอนพิษ/ล้างพิษ	3	2.91	8	4.65	0.71
6	ห้ามเลือดแผลสด	3	2.91	8	4.65	0.71
7	แก้ไข้ใน/บรรเทาความร้อนร่างกาย	2	1.94	4	2.33	0.67
8	เพิ่ม/ขับน้ำนมแม่ลูกอ่อน	5	4.85	12	6.98	0.64
9	แก้ไข้/ลดไข้/ถอนพิษไข้	12	11.65	28	16.28	0.59
10	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง (ขับ น้ำคาวปลา, บำรุงอยู่ไฟ, กระชับ มดลูก ฯลฯ)	4	3.88	8	4.65	0.57
11	ลดอาการจุกเสียดแน่น/ท้องอืด/ขับลม	7	6.80	13	7.56	0.50
12	ยาอายุวัฒนะ/เจริญอาหารบำรุง กำลัง/ร่างกาย	5	4.85	8	4.65	0.43
13	ขับพยาธิ/ฆ่าพยาธิ/ถ่ายพยาธิ	7	6.80	11	6.40	0.40
14	รักษาอาการปวดฟัน	4	3.88	6	3.49	0.40
15	โรคผิวหนัง/ผดผื่น	9	8.74	13	7.56	0.33
16	หอบหืด	3	2.91	4	2.33	0.33
17	ขับปัสสาวะ	4	3.88	5	2.91	0.25
18	แก้ท้องเสีย/ท้องร่วง	5	4.85	6	3.49	0.20
19	ยาระบาย/แก้ท้องผูก	6	5.83	7	4.07	0.17
20	แก้พิษงู	1	0.97	1	0.58	0.00
21	แก้ไอเสบ	1	0.97	1	0.58	0.00
22	แก้ไอ	3	2.91	3	1.74	0.00
23	ขับเสมหะ	2	1.94	2	1.16	0.00
24	ความดัน	1	0.97	1	0.58	0.00
25	บำรุงสายตา	3	2.91	3	1.74	0.00
26	บำรุงหัวใจ	1	0.97	1	0.58	0.00
27	แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	2	1.94	2	1.16	0.00
28	ฝีในท้อง	1	0.97	1	0.58	0.00
29	ฝีผิวหนัง	1	0.97	1	0.58	0.00
30	ริดสีดวง	2	1.94	2	1.16	0.00
31	ลำไส้อักเสบ	1	0.97	1	0.58	0.00
32	สมานแผล	1	0.97	1	0.58	0.00
		103	100.00	172	100.00	

ตารางที่ 24 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
1	<i>Allium sativum</i> L.	กระเทียม	ลดอาการจุกเสียด/แน่นท้อง	100.00	1
2	<i>Pueraria candollei</i> Graham ex Benth. var <i>mirifica</i>	กราวเครือขาว	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง	100.00	1
3	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Pers.	แคดอกขาว	ยาระบาย	100.00	1
4	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubarb) P.Royen	นมวัว	ขับน้ำนม	100.00	6
5	<i>Euphorbia hirta</i> L.	น้ำนมราชสีห์	ขับน้ำนม	100.00	1
6	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk	ผักบุ้ง	บำรุงสายตา	100.00	1
7	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	ฟักทอง	บำรุงสายตา	100.00	1
8	<i>Diospyros mollis</i> Griff	มะเกลือ	ถ่ายพยาธิ	100.00	2
9	<i>Ocimum basilicum</i> L.f. var. <i>citratum</i> Back	แมงลัก	ยาระบาย/แก้ท้องผูก	100.00	1
10	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl	รางจืด	ถอนพิษ/ล้างพิษ	100.00	6
11	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	สาบแร้งสาบกา	แก้ไข้	100.00	1
12	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob	สาบเสือ	ห้ามเลือดแผลสด	100.00	6
13	<i>Clitoria ternatea</i> L	อัญชัญ	ขับปัสสาวะ	100.00	1
14	<i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) M. Roem	กระเจาะ	แก้ไข้	50.00	1
			ผดผื่นคัน	50.00	1
15	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf	กระชาย	ท้องอืด ท้องเฟ้อ	50.00	1
			ขับปัสสาวะ	50.00	1
16	<i>Amomum krevanh</i> Pierre	กระวาน	ลดอาการจุกเสียด/แน่นท้อง	66.67	2
			บำรุงร่างกาย	33.33	1
17	<i>Musa sapientum</i> L	กล้วยน้ำว้า	ยาระบาย	14.29	1
			แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	14.29	1
			ขับน้ำนม	28.57	2
			รักษาโรคกระเพาะ	42.86	3
18	<i>Salacia chinensis</i> L	กำแพงเจ็ดชั้น	แก้ไข้	50.00	1
			บำรุงกำลัง	50.00	1
19	<i>Curcuma longa</i> L.	ขมิ้นชัน	รักษาโรคผิวหนัง แก้ผดผื่น/คัน	33.33	2
			ลดอาการจุกเสียด/แน่นท้อง	66.67	4
20	<i>Streblus asper</i> Lour.	ข่อย	รักษาอาการปวดฟัน	25.00	1
			บำรุงหัวใจ	25.00	1
			ลดไข้	25.00	1
			แก้ท้องเสีย	25.00	1

ตารางที่ 19 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
21	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขิง	ลดอาการจุกเสียด ขับลม	40.00	2
			ขับปัสสาวะ	40.00	2
			ฆ่าพยาธิ	20.00	1
22	<i>Senna siamea</i> (Lam.)	ขี้เหล็ก	ความดัน	11.11	1
			ริดสีดวง	11.11	1
			ทำให้อ่อนหลับ	33.33	3
			ขับพยาธิ	22.22	2
			ยาระบาย	22.22	2
23		จิก/เต็ง	แก้อาการท้องเสีย/ท้องร่วง	50.00	1
			แก้ไอ	50.00	1
24	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd	ชะอม	ลดอาการจุกเสียด	50.00	1
			บำรุงสายตา	50.00	1
25	<i>Tagetes erecta</i> L	ดาวเรือง	รักษาอาการปวดฟัน	50.00	1
			ฝึผุพอง	50.00	1
26	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	ตะไคร้	ขับปัสสาวะ	33.33	1
			หอบหืด	33.33	1
			ลดอาการจุกเสียดแน่น	33.33	1
27	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.)	ทองพันชั่ง	กลากเกลื้อน	60.00	3
			ฆ่าพยาธิ	20.00	1
			แก้พิษงู	20.00	1
28	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre)	นมน้อย	ถอนพิษ	16.67	1
			ขับน้ำนม	33.33	2
			แก้ไข้	33.33	2
			ผดผื่นคัน	16.67	1
29	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers	บอระเพ็ด	ยาอายุวัฒนะ/เจริญอาหาร	57.14	4
			โรคผิวหนัง/ผดผื่น	28.57	2
			แก้ไข้	14.29	1
30	<i>Centella asiatica</i> Urban	ขั้วบก	แก้ช้ำใน	50.00	1
			ห้ามเลือด	50.00	1
31	<i>Melientha suavis</i> Pierre	ผักหวานป่า	เพิ่มน้ำนมแม่อ่อน	50.00	1
			ลดไข้	50.00	1
32	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	ปลาไหลเผือก	แก้ไข้	60.00	3
			ถอนพิษ	20.00	1
			ฝึในท้อง	20.00	1
33	<i>Shorea roxburghii</i> G.Don	พะยอม	ลำไส้อักเสบ	50.00	1
			ท้องร่วง	50.00	1



ตารางที่ 19 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่อ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level :FL)  
กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	การรักษาโรค	FL(%)	คน
34	<i>Mimusops elengi</i> L.	พิทูล	โรคผิวหนัง	50.00	1
			ฆ่าพยาธิ	50.00	1
35	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	มะขามป้อม	แก้ไอ	50.00	1
			ขับเสมหะ	50.00	1
36	<i>Ficus carica</i> L.	มะเดื่อ	แก้ไอ	50.00	1
			แก้ท้องร่วง	50.00	1
37	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa	มะตูม	หอบหืด	50.00	2
			แก้ท้องเสีย/ท้องร่วง	50.00	2
38	<i>Cocos nucifera</i> L.	มะพร้าว	บำรุงกำลัง	33.33	1
			รักษาอาการปวดฟัน	33.33	1
			กลากเกลื้อน	33.33	1
39	<i>Mangifera indica</i> L.	มะม่วง	สมานแผล	50.00	1
			แก้ไอเสบ	50.00	1
40	<i>Carica papaya</i> L.	มะละกอ	ย่อยอาการ	50.00	1
			ขับพยาธิ	50.00	1
41	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ย่านาง	แก้ไอ	91.67	11
			แก้ไอ	8.33	1
42	<i>phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn	ลูกใต้ใบ	ลดความร้อนในร่างกาย	66.67	2
			แก้ไอ	33.33	1
43	<i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb.	ว่านขั้กมดลูก	ขับประจำเดือน	14.29	1
			กระชับมดลูก	28.57	2
			ขับน้ำคาวปลา	42.86	3
			ปรับฮอร์โมนเพศหญิง	14.29	1
44	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	วานไพล	ลดไข้	44.44	4
			หอบหืด	11.11	1
			ท้องอืด ท้องเฟ้อ ขับลม	11.11	1
			ปวดข้อ/เท้าแพลง	33.33	3
45	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f	ว่านหางจระเข้	น้ำร้อนลวก ไฟไหม้	50.00	1
			แผลสด	50.00	1
46	<i>Jatropha curcas</i> L.	สบู่ดำ	โรคปากนกกระจอก	28.57	2
			โรคผิวหนัง	14.29	1
			แก้อาการปวดฟัน	42.86	3
			ยาระบาย	14.29	1
47	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss	สะเดา	เจริญอาหาร	14.29	1
			ขับเสมหะ	14.29	1
			ถ่ายพยาธิ	42.86	3
			ริดสีดวง	14.29	1
			โรคผิวหนัง	14.29	1

ตำรับยาสมุนไพรจากการสัมภาษณ์หมอยาสมุนไพร กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

พ่อคำสิงห์ วงศ์สวัสดิ์ อายุ 73 ปี

#### ตำรับที่ 1 แก้วผัดสำแดง

1. ลิ้นกวาง
2. ช้องแมว
3. สันเปี้ยะ

วิธีการ : ต้มผสมรวมกัน นำมาต้ม

#### ตำรับที่ 2 ไข่มาลาเรีย

1. ลิ้นกวาง
2. หิงห่อ
3. สันเปี้ยะ
4. ดินจอมปลวก
5. ควินิน
6. ฝักหloedไหม (คั้นเอาน้ำ)

วิธีการ นำลิ้นกวางและสันเปี้ยะต้มรวมกัน ดินจอมปลวกและหิงห่อไปเผาไฟ จากนั้นนำไปจุ่มน้ำ ให้คั้นน้ำที่คั้นจากฝักหloedไหมก่อน และค่อยต้มด้วยยาตาม

#### ตำรับที่ 3 แก้วเหือกบวม ปวดฟัน

1. ยางเหียง
2. เกลือ

วิธีการ นำยอดอ่อนของยางเหียงไปย่างไฟ และแปะส่วนที่มีอาการ

#### ตำรับที่ 4 งูสวัด

เปลือกต้นโพธิ์

วิธีการ นำเปลือกต้นโพธิ์ไปฝนกับน้ำ แล้วใช้สำลีทาส่วนที่เป็นแผล

**ตำรับที่ 5 โรคประดง**

มะพอก

วิธีการ ใช้ส่วนประกอบทั้ง 5 ราก ลำต้น ใบ ดอก และผล ต้มรวมกัน

**ตำรับที่ 6 อีสุกอีไส**

1. ลิ่นกวาง
2. กำแพงเจ็ดชั้น

วิธีการ ต้มรวมกัน แล้วดื่ม

**ตำรับที่ 7 ยาประดง**

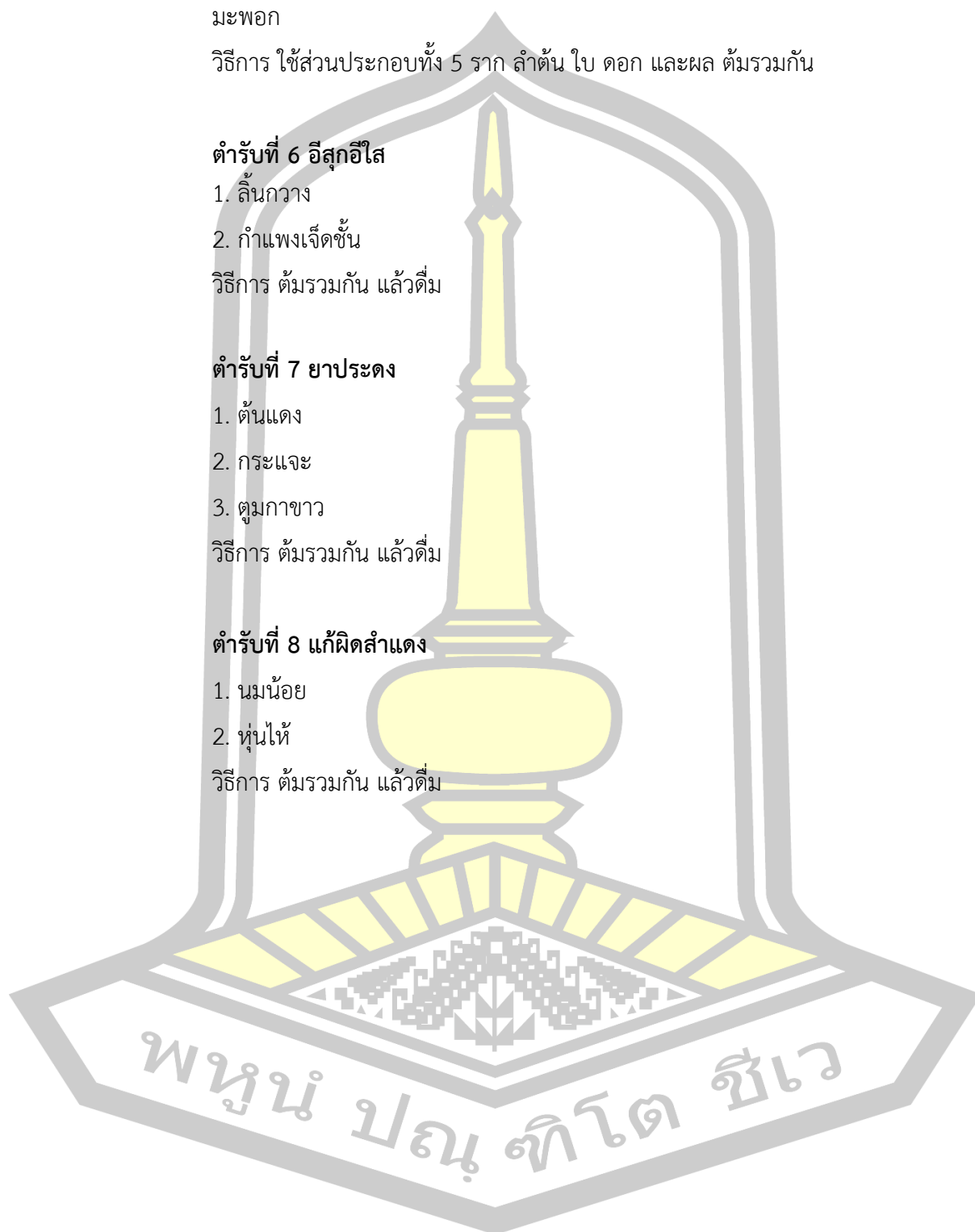
1. ต้นแดง
2. กระเจาะ
3. ตูมกาขาว

วิธีการ ต้มรวมกัน แล้วดื่ม

**ตำรับที่ 8 แก้วผิตสำแดง**

1. นมน้อย
2. หุ่นไห้

วิธีการ ต้มรวมกัน แล้วดื่ม



#### 4.5 เปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในการรักษาโรค ของชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว

จากการสัมภาษณ์องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว ทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์ โดยกลุ่มชาติพันธุ์กูย มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค จำนวน 53 ชนิด กลุ่มชาติพันธุ์เยอ การนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค จำนวน 88 ชนิด และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ในการรักษาโรค จำนวน 47 ชนิด โดยพืชสมุนไพร ที่พบว่า ทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์ นำพืชสมุนไพรชนิดเดียวกันมารักษาโรคเหมือนกัน และยังมีสรรพคุณตรงกับอนุกรมวิธานพืช มีจำนวน 13 ชนิด ได้แก่ ขมิ้นชัน รักษาโรคผิวหนัง แก้ผดผื่นคัน, ข่อย รักษาอาการปวดฟัน, ชิง ลดอาการจุกเสียดแน่น ขับลม, ตะไคร้ รักษาอาการหอบหืด, มะขามป้อม แก้ไอ, นมวัว ขับน้ำนมหญิงหลังคลอด, บอระเพ็ด เป็นยาอายุวัฒนะ เจริญอาหาร, ย่านาง แก้ไข้, รางจืด ล้างพิษ, ลูกใต้ใบ แก้ไข้, ว่านชักมดลูก ขับน้ำคาวปลา ขับประจำเดือน, ว่านไพล แก้ปวดท้อง ท้องอืดท้องเฟ้อ, และสาบเสือ ใช้ในการห้ามเลือดแผลสด ซึ่งสอดคล้องกับกับการศึกษาของสมบัติ อัมระภา และคณะ (2560) ได้ศึกษาเบื้องต้นของความหลากหลายชนิด สังคมพืช และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในป่าดงดิบของชุมชนชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ ภูไท กะเลิง และไทยลาว โดยพบว่า ทั้ง 4 กลุ่ม มีการนำพืชสมุนไพรมาใช้รักษาอาการโรคเหมือนกัน จำนวน 11 ชนิด และพบว่าหมอยาทั้ง 4 กลุ่มใช้พืชสมุนไพรชนิดเดียวกันมารักษาโรคเหมือนกัน เช่น ข่อย ใช้รักษาอาการปวดฟัน รำมะนาด แก้พิษที่เกิดจากการกินอาหารผิดสำแดง และบำรุงหัวใจ ส่วนพืชสมุนไพรที่ทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์ นำมาใช้ประโยชน์เหมือนกัน แต่นำมารักษาโรคที่แตกต่างกัน จำนวน 4 ชนิด ได้แก่ ผักหวานป่า มะพร้าว มะรุม และสะเดา

จากข้อมูลข้างต้น จะเห็นได้ว่า สมุนไพรส่วนใหญ่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่ม นำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาอาการโรค เป็นสมุนไพรที่สามารถปลูกเองได้ตามบริเวณบ้าน ในสวนครัว ใกล้บ้านหรือไร่สวน เป็นสมุนไพรที่อยู่ใกล้ตัว ซึ่งเป็นสมุนไพรที่ได้รับการสืบทอดและปลูกต่อๆ มาตั้งแต่บรรพชน เป็นยาสมุนไพรที่มีความสำคัญในการรักษาความเจ็บป่วยเบื้องต้น เช่น สมุนไพร แก้ปวดท้อง ปวดศีรษะ บำรุงกำลังสำหรับผู้ป่วยในระยะพักฟื้น และสมุนไพรสำหรับหญิงหลังคลอด เป็นต้น

พหุ อนุ พิโต ชีเว

ตารางที่ 25 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
1	กระเจี๊ยบแดง	<i>Hibiscus sabdariffa</i> Linn.	รักษาโรคเบาหวาน, บำรุงโลหิต	กระหายน้ำ, ความดัน	-	-
2	กระแจะ	<i>Hesperethusa crenulata</i> (Roxb.) M. Roem	แก้ปวดเมื่อย, ขับพยาธิ, แก้ท้องเสีย	-	-	แก้ไข้, ผดผื่นคัน
3	กระชาย	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf	แก้ปากเปื่อยเป็นแผล, ขับระดูขาว, ขับปัสสาวะ, แก้บิด, แก้ปวดมวนท้อง	-	โรคในปากและคอ, แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	ขับปัสสาวะ, แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ
4	กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr	ขับลม รักษาโรคผิวหนัง แก้บิด ท้องเสีย	-	ขับลม	-
5	กระทกรก	<i>Jatropha curcas</i> L.	แก้เบาหวาน	-	บำรุงสมอง/คลายเครียด, รักษาโรคกระเพาะ, ลดไขมัน	-
6	กระทือ	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.	ขับลม	-	แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	-
7	กระเทียม	<i>Allium sativum</i> L.	แก้ไข้หวัด, ขับลม, กลากเกลื่อน	-	ป้องกันโรคหัวใจ, ลดอาการจุกเสียดแน่น	ลดอาการจุกเสียดแน่น
8	กะเพรา	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	ขับลม	แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ	แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ, ขับพยาธิ	-
9	กระวาน	<i>Amomum krevanh</i> Pierre	แก้ท้องอืด, ท้องเฟ้อ, จุกเสียดท้อง	บำรุงร่างกาย, ยาระบาย,	บำรุงร่างกาย ลดอาการจุกเสียดแน่น	-
10	กราวเครือขาว	<i>Pueraria candollei</i> Graham ex Benth. var <i>mirifica</i>	บำรุงกำลัง	แก้ไข้	ปรับฮอร์โมนเพศหญิง, ขับน้ำนม	-
11	กล้วยน้ำว้า	<i>Musa sapientum</i> L.	แก้ท้องเสีย, แก้บิด	ขับน้ำนม	ขับน้ำนม, แก้ไข้, ยาระบาย, แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก, โรคกระเพาะ	ขับน้ำนม, แก้ไข้, ยาระบาย, แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก, แก้ท้องเสีย, โรคกระเพาะ

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
12	กัตลัน (ลำไยป่า)	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq	แก้ฝี, แก้ปวดบวม	เจริญอาหาร, แก้ปวดท้อง	-	-
13	กานพลู	<i>Piper betle</i> Linn.	แก้ปวดฟัน, แก้บิด	-	ขับลม, ยาระบาย, แก้ปวดฟัน, แก้ร้อนใน	-
14	ก้านเหลือง	<i>Nauclea orientalis</i> (L.) L.	แก้ไข้ ลดความดันโลหิต ท้องร่วง	-	โรคมะเร็งตับ	-
15	กำแพงเจ็ดชั้น	<i>Salacia chinensis</i> L	บำรุงกำลัง	-	แก้ไข้, บำรุงกำลัง, ริดสีดวง	-
16	ขมิ้นชัน	<i>Curcuma longa</i> L.	โรคมิวหนัง ผดผื่น, ท้องอืด ท้องเฟ้อ, แผลในกระเพาะอาหาร	โรคมิวหนัง ผดผื่น คัน/กลากเคลื่อนไหว, ลดอาการจุกเสียดแน่น, แก้ความดัน, แผลพุพอง, ขับลม	โรคมิวหนัง ผดผื่นคัน/กลากเคลื่อนไหว, ลดอาการจุกเสียดแน่น	โรคมิวหนัง ผดผื่นคัน/กลากเคลื่อนไหว, ลดอาการจุกเสียดแน่น
17	ขมิ้นป่า	<i>Gymnopetalum integrifolium</i> (Roxb.)	ท้องอืด ท้องเฟ้อ	แก้ปวดเมื่อย	-	-
18	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	รักษาอาการปวดฟันบำรุงกำลัง แก้บิด แก้ไข้, ยาอายุวัฒนะ ขับลม บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ริดสีดวง จมูก	รักษาอาการปวดฟัน	รักษาอาการปวดฟัน, แก้ร้อนใน, บำรุงหัวใจ, ลดไข้, แก้ท้องเสีย, แก้เมาเบื่อ, ขับลม	รักษาอาการปวดฟัน, ลดไข้, แก้ท้องเสีย
19	ข่า	<i>Alpinia galanga</i> SW	แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ	-	แก้ลมพิษ ขับลม	-
20	ขิง	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	ขับลม ลดอาการจุกเสียดแน่น แก้ท้องอืด แก้ไอ ขับเสมหะ	ลดอาการจุกเสียดแน่น,	ลดอาการจุกเสียดแน่น, ละลายเสมหะ	, ลดอาการจุกเสียดแน่น, ขับปัสสาวะ, ฆ่าพยาธิ,
21	ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S.Irwin & Barneby	แก้อาการนอนไม่หลับ	ยาระบาย, แก้วิงเวียน, ทำให้นอนหลับ ขับปัสสาวะ	ยาระบาย, ความดัน, ขับพยาธิ	-ยาระบาย, แก้วิงเวียน, ความดัน, ริดสีดวง, ทำให้นอนหลับ, ขับพยาธิ, ขับปัสสาวะ, ยาระบาย

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
22	เข็มขาว	<i>Ixora cibdela</i> Craib	ฆ่าพยาธิ, โรคตาแดง, ขับเสมหะ, แก้ฝีในท้อง	-	ขับพยาธิรักษาอาการหนองใน	-
23	แขยง	<i>Limnophila geoffrayi</i> Bonati	เจริญอาหาร ยาระบาย	โรคผิวหนัง ผดผื่นคัน/กลากเกลื้อน	-	-
24	คำมอกหลวง	<i>Vitex glabrata</i>	ฆ่าเหา	ขับน้ำนม, แก้ผดผื่นคัน	-	-
25	เขลง	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre	ยาระบาย	-	แก้ท้องผูก	-
26	ข้าวสาร	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne	ถอนพิษ, ทำให้อาเจียน	ยาถอนพิษ	-	-
27	ล้มลม	<i>Aganonerion polymorphum</i> Spire	แก้กล้ามเนื้อท้องเกร็ง	แก้กระหายน้ำ, แก้ไอ	-	-
28	หมาน้อย	<i>Cissampelos pareira</i> L.	บำรุงโลหิต แก้ร้อนใน ยาอายุวัฒนะ	แก้ร้อนใน	-	-
29	แคดดอกขาว	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Pers.	ช่วยขับพิษร้อนในร่างกาย แก้ร้อนใน กระหายน้ำ	ริดสีดวง	ยาระบาย, ริดสีดวง, โรคบิด	ยาระบาย
30	จิก	<i>Barringtonia acutangula</i> Gaertn.	ยาสมานแผล ห้ามเลือด รักษาแผลเรื้อรัง	-	แก้ท้องเสีย/ท้องร่วง, แก้ไอ, ขับเสมหะ	แก้ท้องเสีย/ท้องร่วง, แก้ไอ,
31	ชะพลู	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb.	ขับเสมหะ, ขับลม	ยาอายุวัฒนะ,	ขับเสมหะ, ท้องอืด/เฟ้อ,	ขับเสมหะ,
32	ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb.	ยาระบาย	แก้กระหายน้ำ	แก้ผดผื่นคัน	-
33	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd.	แก้อาการท้องผูก บำรุงสายตา แก้อาการท้องอืด และท้องเฟ้อ	ลดอาการจุกเสียดแน่น, บำรุงสายตา, ขับลม	ลดอาการจุกเสียดแน่น, บำรุงสายตา	-
34	ดาวเรือง	<i>Tagetes erecta</i> L.	ขับลม, แก้ปวดท้อง	-	จุกเสียดแน่น บำรุงสายตา ขับลม	จุกเสียดแน่น ขับลม



ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
35	ติปลี	<i>Piper longum</i> L	บำรุงธาตุ แก้กท้องเสีย ขับลม	-	ขับลม, ขับเสมหะ, แก้กท้องร่วง, ท้องอืด/เฟ้อ, บำรุงธาตุ, ลดอาการจุกเสียดแน่น	-
36	ตะโกนา	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	บำรุงธาตุ, กำล้าง, आयुर्विधन	-	แก้กท้องผูก	-
37	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Merr	ลดอาการปวดประจำเดือน	-	ผลในกระเพาะอาหาร, รีดสีดวง	-
38	ตะเคียน	<i>Hopea odorata</i> Roxb	-ขับเสมหะ, รักษาคุณุทธะราด	-	โรคมะเร็งตับ	-
39	ตะไคร้	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	-ขับลมท้องอืด, ท้องเสีย, จุกเสียดแน่น	หอบหืด, จุกเสียดแน่น,	หอบหืด, ขับเสมหะ, แก้กน้ำ, จุกเสียดแน่น, ลดอาการปวดเมื่อย,	หอบหืด, ขับเสมหะ, แก้กน้ำ, จุกเสียดแน่น, ลดอาการปวดเมื่อย, ขับปัสสาวะ
40	ตะลิงปลิง	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn	ช่วยแก้กพิษร้อนใน แก้กกระหายน้ำ โรคเลือดออกตามไรฟัน	-	แก้กไข้, แก้กไอ, เลือดออกตามไรฟัน	-
41	ตับเต่าตัน	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don	-ขับปัสสาวะ, แก้กผิสดำแดง	บำรุงร่างกาย หลังกินคลอด, แก้กไข้ สัตว์กัดต่อย	-	-
42	ตัวขาว	<i>Cratoxylum formosum</i> (Jack.) Dyer.	ขับปัสสาวะ	ยาระบาย	-	-
43	ทองพันชั่ง	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	กลากเกลื่อน	กลากเกลื่อน, แก้กปวดกระดูก	-	กลากเกลื่อน, ฆ่าพยาธิ, แก้กพิษงู
44	นมน้อย	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep	ขับน้ำนมหลังคลอด	-	-	ถอนพิษ, ขับน้ำนม, แก้กไข้, ผดผื่นคัน
45	มะไฟแรด	<i>Xantolis cambodiana</i> (Pierre ex Dubarb) P.Royen	ขับน้ำนม	ขับน้ำนม	ขับน้ำนม	ขับน้ำนม
46	น้อยหน้า	<i>Annona squamosa</i> L	ฆ่าเหา, ทิด, กลากเกลื่อน	แก้กผิสดำแดง	กำจัดเหา, แก้กผิสดำแดง	-
47	รักใหญ่	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou	แก้อาเจียนเป็นเลือด, โรคผิวหนัง, ยาถ่ายอย่างแรง	แก้กท้องอืด/เฟ้อ	-	-
48	น้ำนมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L.	-ขับปัสสาวะ	-	-	ขับน้ำนม

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
49	บอระเพ็ด	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f.& Thomson	ยาอายุวัฒนะ แก่ไข แก่ร้อนใน ขับเหงื่อ	ยาอายุวัฒนะ, แก่กระหายน้ำ, แก่ปวดท้อง อืด/เฟ้อ,	ยาอายุวัฒนะ, แก่กระหายน้ำ, แก่เส้นเอ็น	ยาอายุวัฒนะ, โรคผิวหนัง/ผด ผื่น, แก่ไข,
50	บัวบก	<i>Centella asiatica</i> Urban	แก้ปากเปื่อย, เจ็บคอ, ร้อนใน กระหายน้ำ, ลดไข้, ขับปัสสาวะ แก่ท้องเสีย	แก้กระหายน้ำ, น้ำร้อนลวก, แก่ไข้, ห้ามเลือด, แก้ฟกช้ำ	แก้ไข้ใน	-
51	เตย	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb	บำรุงหัวใจ ควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด	-	-	ขับปัสสาวะ, บำรุงหัวใจ, โรคเบาหวาน
52	ผักโขม	<i>Amaranthus Lividus</i> Linn	บำรุงกำลัง แก่ไข โรคเรื้อรัง ทวารและจุก ขับปัสสาวะ	-	โรคมะเร็ง, ล้างสารพิษ, บำรุงสายตา	-
53	ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	บำรุงกำลัง, ขับลม	-	บำรุงกระดูกและฟัน, โรคบิด, ลดอาการปวดฟัน, ท้องอืด/เฟ้อ	-
54	ผักบุ้ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk	ถอนพิษ, แก้ตาฝ้าฟาง	-	บำรุงสายตา	-
55	ผักหวานป่า	<i>Melientha suavis</i> Pierre	แก้อาการปวดศีรษะ แก่ไข	บรรเทาความร้อนในร่างกาย	แก้ร้อนใน, แก่กระหายน้ำ	-เพิ่ม/ขับน้ำนม หญิงหลังคลอด ลดไข้
56	ปลาไหลเผือก	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack	แก้ไข, แก้ไขมาลาเลีย	-	แก้ไข, ล้างพิษ, ฝึในท้อง, แก้อาการชัก, แก่เส้นเอ็น, แก้กระหายน้ำ	-แก้ไข, ล้างพิษ, ฝึในท้อง
57	พะยอม	<i>Shorea roxburghii</i> G.Don	แก้ท้องเสีย	-	แก้ไข, วิงเวียน, แก่ร้อนใน	-ลำไส้อักเสบ, ท้องร่วง
58	พังคิ	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	ท้องอืดท้องเฟ้อ บำรุงธาตุ คุตชะราด	แก้ผดผื่นคัน, ปวดเมื่อย	-	-

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์  
และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืช สมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
59	พิกุล	<i>Mimusops elengi</i> L.	เข้ายาหอมบำรุง หัวใจ แก้เจ็บคอ แก้ปวดเมื่อย	-	-	โรคผิวหนัง, ฆ่าพยาธิ
60	พิมเสน	<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth.	ยาบำรุงหัวใจ แก้ลมวิงเวียน หน้ามืด	-	ขับลม, วิงเวียน, ขับ ปัสสาวะ	-
61	ฟักทอง	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	- ขับพยาธิ	-	บำรุงสายตา, โรคเบาหวาน	, โรคเบาหวาน
62	ฟ้าทะลายโจร	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Nees	แก้เจ็บคอ แก้ ท้องเสีย แก้ไข้ ยา ขมเจริญอาหาร	ลดไข้, นอนหลับ	-	-
63	มะกรูด	<i>Citrus hystrix</i> DC	แก้อาการไอ ขับเสมหะ แก้อาการจุกเสียด ท้องอืด แน่นท้อง	-	ขับลม, แก้ท้องร่วง	-
64	มะกอก	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	แก้ไอเจียน แก้ร้อนใน กระหายน้ำ	แก้กระหายน้ำ	ทำให้ชุ่มคอ, แก้ กระหายน้ำ	-
65	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff	ยาล้างพยาธิ	ขับพยาธิ	ขับพยาธิ	ขับพยาธิ
66	มะขามป้อม	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	ขับเสมหะ แก้ไข้ แก้ไอ ขับปัสสาวะ เลือดออกตาม ไรฟัน	แก้ไอ,	แก้ไอ, ขับเสมหะ	แก้ไอ ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ
67	มะคังแดง	<i>Gardenia erythroclada</i> Kurz.	รักษาอัมพฤกษ์	-	โรคเบาหวาน, อาการบวม, แผล ในกระเพาะอาหาร , ริดสีดวง, โรคมะเร็ง	-
68	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm.exMiq.	แก้ซาง โรคผิวหนัง	-	ขับพยาธิ	-
69	มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> pierre.	แก้อาการคอแห้ง ช่วยทำให้ชุ่มชื้นคอ แก้กระษัย	-	แก้กระษัย	-
70	มะเดื่อ	<i>Ficus carica</i> L.	ใช้พืชทุกชนิด แก้อาการเสีย ท้องร่วง แก้ท้องผูก	แก้ไข้, ท้องร่วง	แก้ไข้, ท้องร่วง	-
71	มะตูม	<i>Aegle marmelos</i> (L.) Correa	แก้ท้องเสีย แก้บิด ยาระบาย ย่อย อาหาร แก้ หลอดลมอักเสบ แก้ไข้มาลาเรีย	-	หอบหืด,	หอบหืด, ท้องเสีย/ร่วง

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
72	มะนาว	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle.	- ขับเสมหะ แก้ไอ เลือดออกตามไรฟัน		แก้ท้องเดิน, ท้องอืด/เฟ้อ, ขับเสมหะ	-
73	มะนาวป่า	<i>Atalantia monophylla</i> DC.	ถอนพิษสุนัข	แก้ปวดฟัน/ ฟันแข็งแรง, โรคทางเดินหายใจ	-	-
74	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	แก้ท้องเสีย ริดสีดวงทวาร ปากเปื่อย	รักษาปวดฟัน,	กลากเกลื้อน	บำรุงกำลัง, ปวดฟัน, กลากเกลื้อน
75	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L.	เลือดออกตามไรฟัน ขับเสมหะ ทำให้ชุ่มคอ และแก้ไอ แก้ท้องเสีย	ยาระบาย	-	-
76	มะม่วง	<i>Mangifera indica</i> L.	แก้ไข้หนักไม่ใหญ่		สมานแผล, แก้ อักเสบ	สมานแผล, แก้ อักเสบ
77	มะระขี้นก	<i>Momordica charantia</i> L.	ยาขมเจริญอาหาร บำรุงน้ำดี ขับพยาธิ		แก้กระหายน้ำ, แก้ร้อนใน	-
78	มะรุม	<i>Moringa oleifera</i> Lam.	- ขับลม	แก้ความดัน	แก้พิษ	แก้ อักเสบ, แก้ปวด, รักษาฝี, ขับลม, แก้พิษ ขับปัสสาวะ, บำรุงกำลัง, ขับน้ำในไต, แก้ปวดข้อ, แก้ความดัน
79	มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.	ย่อยอาหาร ยาระบายอ่อนๆ แก้ท้องผูก ขับปัสสาวะ		ขับพยาธิ, ยาระบาย	ขับพยาธิ
80	มะแว้ง	<i>Solanum trilobatum</i> L.	แก้ไอ ขับเสมหะ แก้เบาหวาน		แก้ไอ, ขับ เสมหะ,	-
81	มะหาด	<i>Artocarpus lacucha</i>	แก้ไข้ ถอนพิษฝีภายใน แก้ผื่นคัน แก้ชาง แก้ไอหอบ ใช้ชางเด็ก บำรุงกำลัง เป็นยากันบูด		ขับพยาธิ, แก้ ท้องอืด/เฟ้อ	-
82	แมงลัก	<i>Ocimum basilicum</i> L.f. var. <i>citratum</i> Back	ท้องอืดท้องเฟ้อ ยาระบาย ขับลมในลำไส้	ยาระบาย, แก้ท้องผูก	ยาระบาย, แก้ ท้องผูก ขับลม	-
83	ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.	- ขับปัสสาวะ		แก้ไอ, ขับ เสมหะ	-

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์  
และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืช สมุนไพร	กุย	เยอ	ลาว
84	ยอ	<i>Morinda citrifolia</i> L.	แก้คลื่นไส้ อาเจียน		แก้กระษัย, ยา ระบาย, ขับลม, บำรุงสายตา และหัวใจ, เจริญอาหาร,	-
85	ยางนา	<i>Dipterocarpus alatus</i> Roxb. ex G.Don	บำรุงร่างกาย ฟอกเลือด บำรุงโลหิต	ขับน้ำนม,แก้ผัด สำแดง, บำรุง ร่างกาย, แก้ปวดฟัน	แก้ผัดสำแดง	-
86	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	ยาอายุวัฒนะ ด้านมะเร็ง, แก้ไข้	แก้ร้อนใน, ล้างพิษ แก้ไข้, ยาอายุวัฒนะ	ล้างพิษ แก้ไข้ อีสุกอีใส, แก้ เมาเบื่อ	แก้ไข้,แก้ไอ,
87	ย่านางแดง	<i>Bauhinia strychnifolia</i>	บำรุงเลือด	แก้ความดัน	-	-
88	ยาหัว (ข้าวเย็นใต้)	<i>Smilax glabra</i> Roxb	แก้มะเร็ง น้ำเหลืองเสีย	แก้ผัดสำแดง	-	-
89	รัก	<i>Calotropis gigantea</i> (L.)	ขับพยาธิ ยาถ่าย อย่างแรง		ริดสีดวงจมูก	-
90	รางจืด	<i>Thunbergia laurifolia</i> Lindl	แก้ไข้ ถอนพิษ	ล้างพิษ	ล้างพิษ,แก้ไข้ ,แก้ร้อนใน,แก้ กระหายน้ำ,	ล้างพิษ
91	ลำตวน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour	พอกฝี แก้ปวด บวม อักเสบ		แก้ไข้	-
92	ลำโพงขาว	<i>Datura metel</i> L.	แก้พิษ แก้ชาง		รักษาฝี	-
93	ลิ้นกวาง	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn	แก้ปวดเมื่อย	แก้ไข้, รักษาโรคคาง ทูม	-	-
94	ลูกใต้ใบ	<i>Phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn	แก้ไข้ แก้บิด แก้ ท้องเสีย แก้ไอเด็ก	แก้ไข้, ลดความร้อน ร่างกาย, บำรุง ร่างกาย, แก้ไอ,ขับ ปัสสาวะ	แก้ไข้,	แก้ไข้ ลดความ ร้อนในร่างกาย
95	वानขมิ้นดลูก	<i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb.	กระชับมดลูก	ขับน้ำคาวปลา,ขับ ประจำเดือน, กระชับมดลูก,	ขับน้ำคาวปลา ,ขับ ประจำเดือน, กระชับมดลูก	ขับน้ำคาวปลา ,ขับประจำ เดือน ปรับฮอร์โมน เพศหญิง

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์  
และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืช สมุนไพร	กุย	เยอ	ลาว
96	ว่านไพล	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	ขับลม ปวด ประจำเดือน แก้ก บิด แก้กสตรีช็อก แก็กักขี้ เหน็บชา สมานแผล	แก้ปวดท้อง ท้องอืด ขับลม, หอบหืด, แก้ก ปวดเมื่อย, บำรุงอยู่ ไฟสำหรับหญิงหลัง คลอด	แก้ปวดท้อง ท้องอืด ขับลม, หอบหืด,	แก้ปวดท้อง ท้องอืด ขับลม, หอบหืด, แก้ก ปวดเมื่อย, บำรุงอยู่ไฟ สำหรับหญิง หลังคลอด, ขับ ลม ลดไข้, ปวด ข้อ/เท้าแพลง
97	ว่านหาง จระเข้	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f	ยาระบาย	แผลพุพอง, ริดสีดวง	แผลพุพอง, ขับ น้ำคาวปลา, รักษาฝี	,ไฟไหม้ น้ำ ร้อนลวก, แผล สด,
98	สบู่ดำ	<i>Jatropha curcas</i> L.		โรคปากนกกระจอก, โรคผิวหนัง,	แก้อาการปวด ฟัน ,ยาระบาย	โรคปาก นกกระจอก, โรคผิวหนัง, แก้ก อาการปวดฟัน ,ยาระบาย
99	ส้มป่อย	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) D.C.	แก้รังแค	แก้หวัด, แก้ไอ, แก้ก ปวดเมื่อย, ทำให้ อาเจียน	แก้ไอ,	
100	สมอไทย	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. Chebula	ยาระบาย ขับ เสมหะ แก้กบิด แก้ก ไข้	แก้กระหายน้ำ, ยา ระบาย	แก้กระหายน้ำ, ยาระบาย	-
101	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss	แก้ไข้ บำรุงโลหิต บำรุงร่างกาย	ทำให้นอนหลับ, ยา ระบาย	เจริญอาหาร, ขับเสมหะ, ขับ พยาธิ,	เจริญอาหาร, ขับเสมหะ, ขับ พยาธิ, ริด สีดวง, โรค ผิวหนัง
102	สะระแหน่	<i>Metha cordifolia</i> Opiz.	ขับลม		ขับลมในกระ เพาะ, ใช้หวัด, ขับลม	-
103	สาบแร้ง สาบกา	<i>Ageratum conyzoides</i> L.	แก้ปวดท้อง อาหารไม่ย่อย อาหารเป็นพิษ ปวดศีรษะ แก้กไข้ โคกระเพาะอาหาร		-	แก้ไข้
104	สาบเสือ	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob	ห้ามเลือด ฆ่าแมลง แก้กไข้ป่า	ห้ามเลือดแผลสด	ห้ามเลือด แผลสด	ห้ามเลือด แผลสด

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพร/สรรพคุณของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และสารานุกรมพืช			
			อนุกรมวิธานพืชสมุนไพร	กวย	เยอ	ลาว
105	เสลดพังพอน	<i>Barleria lipulina</i> Lindl	ถอนพิษอักเสบจากแมลง สัตว์กัดต่อย	สัตว์กัดต่อย, งูสวัด, ถอนพิษ,	-	-
106	หญ้าเจ้าชู้	<i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin	แก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ ขับพยาธิตัวกลม		ริดสีดวงจมูก	-
107	หญ้ารูปร่าง	<i>Centotheca Lappacea</i> (L.) Desv.	ขับน้ำคาวปลา บำรุงร่างกาย ช่วยขับปัสสาวะ รักษาโรคผิวหนัง	กระชับมดลูก, ลดน้ำหนัก	รักษาภายใน, ไโรคมะเร็ง,	-
108	หญ้าหนวดแมว	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq	ขับปัสสาวะ		ลดอาการนิ่ว ขับปัสสาวะ	-
109	หญ้าแห้วหมู		ยาอายุวัฒนะ ขับเสมหะ บำรุงหัวใจ ขับปัสสาวะ		ริดสีดวง	-
110	หุนไ้	<i>Erythroxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	ขับประจำเดือน บำรุงธาตุ	แก้ซาง,แก้ปวดท้อง	-	-
111	หูเสือ	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng	ขับลม		แก้ฟืนในหู,ลดอาการปวดหู/หูน้ำหนวก	-
112	เหงือกปลาหมอ	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.	รักษาฝี แก้โรคน้ำเหลืองเสีย		แผลพุพอง,แก้ไอ, หอบหืด, รักษาฝี, รักษาแผล	-
113	โหระพา	<i>Ocimum basilicum</i> L.	ยาระบายชนิดเพิ่มกาก		ลดอาการจุกเสียดแน่น, ขับลม, เจริญอาหาร	-
114	อะราง	<i>Peltophorum dasyrrhachis</i> (Miq.) Kurz	บำรุงโลหิตไล่หิด ขับลม, แก้อาการท้องเสีย ท้องร่วง		แก้ท้องเสีย/ร่วง	-
115	อัญชัน	<i>Clitoria ternatea</i> L	แก้งูสวัด ถอนพิษสุนัขบ้า	ขับปัสสาวะ	ขับปัสสาวะ	-



#### 4.6 การเชื่อมโยงงานวิจัยครั้งนี้

จากการสำรวจพรรณไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ และจากการสัมภาษณ์องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ในการรักษาอาการโรคทั้งหมด 115 ชนิด และจากผลการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ พบพืชสมุนไพร ทั้งหมด 75 ชนิด รวมทั้งหมด 164 ชนิด โดยมีพืชสมุนไพรที่สำรวจพบในป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่กลุ่มชาติพันธุ์ นำมาใช้ประโยชน์ที่เหมือนกัน ทั้งหมด 26 ชนิด ได้แก่ กระแจะ กำแพงเจ็ดชั้น เข็มขาว เขลง เต็ง หุนให้ ชะมวง ตะโกนา ตะคร้อ ตั้วขาว นมน้อย นมนาง รักใหญ่ พญารากเดียว พะยอม มะคังแดง มะค่าแต้ มะนาวป่า มะหาด ย่านาง ลำตวน ลิ่นกวาง ว่านไหล สะเดา หล้ารีแพร์ และหญ้าแห้วหมู (Table 21) แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันพืชสมุนไพรส่วนใหญ่ที่หมอชาวบ้านและชาวบ้านนำมาใช้ในการรักษาโรคและอาการต่างๆ นั้น ส่วนใหญ่จะเก็บพืชสมุนไพรบริเวณรอบๆ หมูบ้าน ปลูกเอง หรือหาซื้อตามท้องตลาดทั่วไป โดยไม่นิยมเข้าป่าหาเองเหมือนในสมัยก่อน และสมุนไพรที่เก็บหามา นั้น สามารถใช้รักษาโรคและอาการต่างๆ ไปในเบื้องต้น ซึ่งหากมีอาการหรือโรคที่ซับซ้อนชาวบ้านก็เลือกที่จะเข้ารับการรักษาจากการแพทย์แผนปัจจุบันแทน

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ก็ยังมีชาวบ้านบางส่วนที่ใช้วิธีการรักษาแบบพึ่งพิงธรรมชาติ และวิถีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ โดยมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ และเมื่อเทียบกับค่าดัชนีความสำคัญของพืชสมุนไพรบางชนิดอยู่ในเกณฑ์ที่น่ากังวลว่าจะสูญพันธุ์ไปจากป่าชุมชนแห่งนี้ จากการที่นำไปใช้ประโยชน์ โดยไม่มีการส่งเสริมให้อนุรักษ์ไว้หรือเพิ่มจำนวนให้มากขึ้น เช่น ตะโกนา ที่ความจำเพาะเจาะจงในการรักษาโรคเพียงชนิดเดียวคือ แก้กท้องผูก และดัชนีความสำคัญมีค่าเท่ากับ 0.95 ซึ่งถือว่าน้อยเมื่อเทียบกับพืชสมุนไพรชนิดอื่น และถึงแม้ว่า ตะโกนาจะรักษาโรคได้เพียงชนิดเดียวก็ตาม แต่ก็ยังสามารถใช้พืชชนิดอื่นมารักษาได้เช่นกัน ซึ่งในจำนวนพืชสมุนไพรที่ได้ทำการศึกษาการใช้ประโยชน์ มีการนำพืชสมุนไพรรักษา อาการท้องผูก มีจำนวนมากถึง 17 ชนิด โดยค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษา กลุ่มโรคนั้นๆ (ICF) เท่ากับ 0.70 หรือ มะคังแดง ที่มีค่าความจำเพาะเจาะจงในการรักษาโรคได้หลากหลาย แต่มีค่าดัชนีความสำคัญเพียง 0.34 และในจำนวนแปลงตัวอย่างที่สำรวจพบต้นมะคังแดงเพียงต้นเดียวเท่านั้น (Table 22)

นอกจากนี้ ในจำนวนพืชสมุนไพรที่ได้ทำการศึกษา ยังปรากฏอยู่ในตำรับยาในบัญชียาจากสมุนไพรตามรายการยาในบัญชีแนบท้ายประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ภาคผนวก 5 รายละเอียดรายการยาตามบัญชียาจากสมุนไพร กลุ่มที่ 1 ยาแผนไทยหรือยาแผนโบราณ 50 รายการ จำนวน 39 ชนิด\* และอยู่กลุ่มที่ 2 ยาพัฒนาจากสมุนไพร 24 รายการ จำนวน

14 ชนิด\* (ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2561) และยังพบว่าเป็นพืชที่มีสถานภาพหายากของประเทศไทย ตามบัญชีรายชื่อพืชหายากของประเทศไทย จำนวน 2 ชนิดคือ คำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis* Hutch) และลำบิตดง (*Diospyros filipendula* Pierre ex Lecomte) (ราชันย์, 2551)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ เป็นพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญและยังคงความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรป่าไม้ประกอบกับภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยนี้ สามารถนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาด้านการขยายพันธุ์ และเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงการอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง และสามารถนำภูมิปัญญาที่มีมาประยุกต์ใช้ และเรียนรู้การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในการรักษาอาการโรคต่างๆ ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญา และเผยแพร่ ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ภายใต้ปัจจัยด้านการบริหารจัดการพื้นที่ที่ดี



ตารางที่ 26 พืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้  
ประโยชน์ในกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	แหล่งที่พบ	
			ชุมชน	ในป่า
1	กระเจี๊ยบแดง	<i>Hibiscus sabdariffa</i> Linn	/	
2	กระแจะ	<i>Hesperethusa crenulata</i> Roem.	/	/
3	กระชาย*	<i>Boesenbergia rotunda</i> (L.) Mansf	/	
4	กระโดน	<i>Careya arborea</i> Roxb.		/
5	กระทกรก	<i>Jatropha curcas</i> L.	/	
6	กระท้อน	<i>Sandoricum koetjape</i> (Burm.f.) Merr	/	
7	กระทือ*	<i>Zingiber zerumbet</i> (L.) Roscoe ex Sm.	/	
8	กระเทียม*	<i>Allium sativum</i> L.	/	
9	กระบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A.W. Benn.		/
10	กะเพรา*	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	/	
11	กระวาน*	<i>Amomum krervanh</i> Pierre	/	
12	กราวเครือขาว	<i>Pueraria candollei</i> Graham ex Benth. var <i>mirifica</i>	/	
13	กล้วยเต่า	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.		/
14	กล้วยน้ำว้า*	<i>Musa sapientum</i> L.	/	
15	กลิ้งกลางดง	<i>Stephania venosa</i> (Blume) Spreng		/
16	กัตลีน (ลำไยป่า)	<i>Paranephelium xestophyllum</i> Miq	/	
17	กานพลู*	<i>Piper betle</i> Linn.	/	
18	ก้านเหลือง	<i>Salacia chinensis</i> Linn.	/	
19	กำแพงเจ็ดชั้น*	<i>Nauclea orientalis</i> (L.) L.	/	/
20	ขมิ้นชัน*	<i>Curcuma longa</i> L.	/	
21	ขมิ้นป่า	<i>Gymnopetalum integrifolium</i> (Roxb.)	/	
22	ขมิ้นเหลือง	<i>Mahonia siamensis</i> Takeda.		/
23	ข่อย	<i>Streblus asper</i> Lour.	/	
24	ข่า*	<i>Alpinia galanga</i> SW	/	
25	ข่าป่า	<i>Alpinia malaccensis</i> .		/
26	ขิง*	<i>Zingiber officinale</i> Roscoe	/	
27	ขี้เหล็ก	<i>Senna siamea</i> (Lam.) H.S. Irwin & Barneby	/	
28	ขี้อัน	<i>Pavonia rigida</i> (Wall. ex Mast.) Hochr.		/
29	เข็มขาว	<i>Ixora ebarbata</i> Craib	/	/
30	เข็มแดง	<i>Ixora lobbii</i> Loud.		/
31	เขลง/นางดำ	<i>Dialium cochinchinense</i> Pierre.	/	/
32	แขยง	<i>Limnophila geoffrayi</i> Bonati	/	

ตารางที่ 21 พืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ในกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	แหล่งที่พบ	
			ชุมชน	ในป่า
33	คอแลน	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz		/
34	คำมอกหลวง	<i>Nephelium hypoleucum</i> Kurz		/
35	คำรอก (ตานกกรด)	<i>Ellipanthu stomentosus</i> Kurz.		/
36	ข้าวสาร*	<i>Raphistemma hooperianum</i> (Blume) Decne	/	
37	ส้มลม	<i>Aganonerion polymorphum</i> Spire	/	
38	กรุงเขมา	<i>Cissampelos pareira</i> L	/	
39	แคดอกขาว	<i>Sesbania grandiflora</i> (L.) Pers.	/	
40	แคหัวหมู	<i>Markhamia stipulata</i> Seem. var. <i>stipulata</i>		/
41	จิ้งป่า	<i>Bombax anceps</i> Pierre var. <i>anceps</i>		/
42	จิก/เต็ง	<i>Barringtonia acutangula</i> Gaertn	/	/
43	หุนไ้	<i>Erythroxylum cuneatum</i> (Miq.) Kurz	/	/
44	ชะพลู*	<i>Piper sarmentosum</i> Roxb	/	
45	ชะมวง	<i>Garcinia cowa</i> Roxb.ex DC	/	/
46	ชะอม	<i>Acacia pennata</i> (L.) Willd	/	
47	ดาวเรือง	<i>Tagetes erecta</i> L	/	
48	ดีปลี*	<i>Piper longum</i> L	/	
49	แดง	<i>Xylia xylocarpa</i> Taub. Var. <i>kerrii</i> Nielsen		/
50	ตะโกนา	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz	/	/
51	ตะคร้อ	<i>Schleichera oleosa</i> (Lour.) Oken	/	/
52	ตะเคียน	<i>Hopea odorata</i> Roxb	/	
53	ตะไคร้*	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf.	/	
54	ตะลิงปิง	<i>Averhoa bilimbi</i> Linn	/	
55	ตับเต่าตัน	<i>Diospyros ehretioides</i> Wall. ex G. Don		/
56	ตัวขาว	<i>Cratoxylum formosum</i> Byer.	/	/
57	ตัวแดง	<i>Cratoxylum formosum</i> Byer subsp. <i>pruniflorum</i> Gogel		/
58	ตุ้มกาขาว	<i>Strychnos nux-blanda</i> A.W. Hill		/
59	ทองพันชั่ง*	<i>Rhinacanthus nasutus</i> (L.) Kurz	/	
60	เท้ายายม่อม*	<i>Tacca leontopetaloides</i> (L.) Kuntze		/
61	นมควาย/พิพวนน้อย	<i>Uvaria rufa</i> Blume		/
62	นมน้อย	<i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep	/	/
63	นมนาง	<i>Parinari anamense</i> Hance.	/	/

ตารางที่ 21 พืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์  
ในกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	แหล่งที่พบ	
			ชุมชน	ในป่า
64	น้อยหน่า*	<i>Annona squamosa</i> L.	/	
65	รักใหญ่	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou	/	/
66	น้ำนมราชสีห์	<i>Euphorbia hirta</i> L.	/	
67	บอระเพ็ด*	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f.& Thomson	/	
68	บุกคางคก	<i>Amorphophallus campanulatus</i> .		/
69	บุกอีรอก*	<i>Amorphophallus</i> spp., <i>Arisaema</i> spp.		/
70	เตย	<i>Pandanus amaryllifolius</i> Roxb	/	
71	บัวบก*	<i>Centella asiatica</i> Urban	/	
72	ประดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz.		/
73	ปอแก้วเทา	<i>Grewia eriocarpa</i> Juss		/
74	ผักโขม	<i>Amaranthus Lividus</i> Linn	/	
75	ผักชี	<i>Coriandrum sativum</i> L.	/	
76	ผักบุ้ง	<i>Ipomoea aquatica</i> Forssk	/	
77	ผักหวานป่า	<i>Melientha suavis</i> Pierre	/	
78	ปลาไหลเผือก*	<i>Eurycoma longifolia</i> Jack.	/	/
79	พลองเหมือด	<i>Memecylon edule</i> Roxb.		/
80	พลูช้าง	<i>Scindapsus officinalis</i> (Roxb.) Schot		/
81	พะยอม	<i>Shorea roxburghii</i> G.Don.	/	/
82	พะยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre.		/
83	พังคี่*	<i>Croton crassifolius</i> Geiseler	/	
84	พันชาด	<i>Erythrophleum succirubrum</i> Gagnep.		/
85	พิกุล*	<i>Mimusops elengi</i> L.	/	
86	พิมเสน*	<i>Pogostemon cablin</i> (Blanco) Benth.	/	
87	พูลป่า	<i>Peper betle</i> Linn.		/
88	ฟักทอง	<i>Cucurbita moschata</i> Duchesne	/	
89	ฟ้าทะลายโจร*	<i>Andrographis paniculata</i> (Burm.f.) Nees	/	
90	มะกรูด*	<i>Citrus hystrix</i> DC	/	
91	มะกล่ำต้น	<i>Adenantha pavonina</i> Linn. var. <i>microsperma</i>		/
92	มะกอก*	<i>Spondias pinnata</i> (L.f.) Kurz	/	

ตารางที่ 21 พืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ในกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	แหล่งที่พบ	
			ชุมชน	ในป่า
93	มะกอกเกลื้อน	<i>Canarium subulatum</i> Guill.		/
94	มะเกลือ	<i>Diospyros mollis</i> Griff	/	
95	มะขามป้อม*	<i>Phyllanthus emblica</i> L.	/	
96	มะคังแดง	<i>Gardenia erythroclada</i> Kurz.	/	/
97	มะค่าแต้	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm.exMiq.	/	/
98	มะดัน	<i>Garcinia schomburgkiana</i> pierre.	/	
99	มะเดื่อ	<i>Ficus carica</i> L	/	
100	มะตูม*	<i>Aegle marmelos</i> (L.)	/	
101	มะนาว*	<i>Citrus aurantiifolia</i> (Christm.) Swingle	/	
102	มะนาวป่า	<i>Atalantia monophylla</i> DC	/	/
103	มะพร้าว	<i>Cocos nucifera</i> L.	/	
104	มะพอก	<i>Parinari anamensis</i> Hance		/
105	มะเฟือง	<i>Averrhoa carambola</i> L	/	
106	มะม่วง	<i>Mangifera indica</i> L	/	
107	มะม่วงป่า	<i>Mangifera coloneura</i> Kurz.		/
108	มะม่วงหัวแมงวัน	<i>Buchanania latifolia</i> Roxb.		/
109	มะระขี้นก**	<i>Momordica charantia</i> L.	/	
110	มะรุม*	<i>Moringa oleifera</i> Lam	/	
111	มะละกอ	<i>Carica papaya</i> L.	/	
112	มะลิป่า	<i>Jasminum nervosum</i> Lour		/
113	มะแว้ง*	<i>Solanum trilobatum</i> L.	/	
114	มะหาด	<i>Lepisanthes rubiginosa</i> (Roxb.) Leenh		/
115	มะหาด	<i>Artocarpus lacucha</i>	/	/
116	แมงลัก	<i>Ocimum basilicum</i> L.f. var. <i>citratum</i> Back	/	
117	โมกเครือ	<i>Aganosma marginata</i> (Roxb.)G.Don.		/
118	ไมยราบ	<i>Mimosa pudica</i> L.	/	
119	ยอ	<i>Morinda citrifolia</i> L.	/	
120	ยอป่า	<i>Morinda coreia</i> Ham.		/
121	ยางนา	<i>Dipterocarpus alatus</i> Roxb. ex G.Don	/	
122	พลวง	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i> Roxb.		/
123	ยางเหียง	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i> Teijsm. Ex Miq.		/
124	ยางโพน	<i>Tiliacora triandra</i> Diels		/
125	ย่านาง*	<i>Tiliacora triandra</i> Diels	/	/
126	ย่านางแดง	<i>Bauhinia strychnifolia</i>	/	
127	ยาห้ว (ข้าวเย็นใต้)	<i>Smilax glabra</i> Roxb	/	
128	รัก	<i>Melanorrhoea pilosa</i> Lec.	/	

ตารางที่ 21 พืชสมุนไพรที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ในกลุ่มชาติพันธุ์กูย เยอ และลาว (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อสามัญ	ชื่อวิทยาศาสตร์	แหล่งที่พบ	
			ชุมชน	ในป่า
129	รักใหญ่	<i>Gluta usitata</i> (Wall.) Ding Hou		/
130	รางจืด*	<i>Thumbergia laurifolia</i> Lindl	/	
131	พลับพลา	<i>Microcos paniculata</i> Linn.		/
132	ลำควน	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	/	/
133	ลำปิตดง**	<i>Diospyros filipendula</i> Pierre ex		/
134	ลำโพง	<i>Datura metel</i> L.	/	
135	ลิ้นกวาง	<i>Ancistrocladus tectorius</i> .	/	/
136	ลูกใต้ใบ	<i>phyllanthus amarus</i> Schum & Thonn	/	
137	เล็บเหยี่ยว	<i>Ziziphus oenoplia</i> Mill.		/
138	ว่านขี้กมดลูก*	<i>Curcuma xanthorrhiza</i> Roxb.	/	
139	ว่านไพล*	<i>Zingiber cassumunar</i> Roxb.	/	/
140	ว่านหางจระเข้*	<i>Aloe vera</i> (L.) Burm.f	/	
141	สบู่ดำ	<i>Jatropha curcas</i> L.	/	
142	ส้มป่อย*	<i>Acacia concinna</i> (Willd.) D.C.	/	
143	สมอไทย*	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>Chebula</i>	/	
144	สะเดา	<i>Azadirachta indica</i> A. Juss. var. <i>siamensis</i>	/	/
145	สระแหน่*	<i>Metha cordifolia</i> Opiz.	/	
146	สาบแจ้งสาบกา	<i>Ageratum conyzoides</i>	/	
147	สาบเสือ	<i>Chromolaena odorata</i> (L.) R.M.King & H.Rob	/	
148	เสลดพังพอน	<i>Barleria lipulina</i> Lindl	/	
149	แสมสาร/ซีเหล็กป่า	<i>Cassia garrettiana</i> Craib.		/
150	หญ้าวงช้าง	<i>Heliotropium indicum</i> L		/
151	หญ้าเจ้าชู้	<i>Chrysopogon aciculatus</i> (Retz.) Trin	/	
152	หญ้ารีแพรร์	<i>Centotheca lappacea</i> (L.) Desv.	/	/
153	หญ้าหนวดแมว*	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq	/	
154	หญ้าหางอัน	<i>Uria lagopodioides</i> (L.) Desv. ex DC		/
155	หญ้าแห้วหมู*	<i>Cyperus rotundus</i> Linn	/	/
156	หว่า	<i>Syzygium cumini</i> (L.) Skeels		/
157	มะหาด	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.		/
158	หูเสือ	<i>Plectranthus amboinicus</i> (Lour.) Spreng	/	
159	เหงือกปลาหมอ*	<i>Acanthus ebracteatus</i> Vahl.	/	
160	โหระพา*	<i>Ocimum basilicum</i> L.	/	
161	อะราง	<i>Peltophorum dasyrachis</i> (Miq.)		/
162	อัญชัน	<i>Clitoria ternatea</i> L	/	
163	เอื้องหมายนา	<i>Costus speciosus</i> Smith.		/
164	หัวใจทศกัณฐ์	<i>Hoya kerrii</i> Craib		/

\*สมุนไพรตามรายการยาในบัญชีแนบท้ายประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. 2561



## บทที่ 5

### สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กวย, เยอ และลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ สามารถสรุปได้ดังนี้

#### 5.1 สรุปผลการศึกษา

1. จากการสำรวจแปลงตัวอย่างพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีการสำรวจ 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 – เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 และระยะที่ 2 ระหว่างเดือนมิถุนายน – เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2560 พบพรรณไม้ ทั้งหมด พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยในระยะที่ 1 พบพรรณไม้ทั้งหมด 40 วงศ์ 68 ชนิด และระยะที่ 2 พบพรรณไม้ทั้งหมด 43 วงศ์ 75 ชนิด โดยจำแนกเป็นไม้ใหญ่ 24 วงศ์ 44 ชนิด ไม้พุ่ม 29 วงศ์ 46 ชนิด และไม้พื้นล่าง พบฝนฤดูแล้ง 31 วงศ์ 43 ชนิด และฤดูฝน 34 วงศ์ 50 ชนิด

2. จากการวิเคราะห์ ค่าดัชนีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ (diversity index,  $H'$ ) พบว่า ในฤดูแล้ง มีค่าเท่ากับ 3.49 พบไม้ใหญ่ มีค่าความหลากหลายทางชนิดพันธุ์มากที่สุด เท่ากับ 3.08 รองลงมาคือ ไม้พื้นล่าง และไม้พุ่มมีค่าเท่ากับ 3.06 และ 2.98 ตามลำดับ และในฤดูฝน มีค่าเท่ากับ 3.57 พบไม้พื้นล่าง มีค่าความหลากหลายทางชนิดพันธุ์มากที่สุด เท่ากับ 3.18 รองลงมาคือ ไม้ใหญ่ และไม้พุ่ม มีค่าเท่ากับ 3.08 และ 2.98 ตามลำดับ

3. การศึกษาพรรณไม้ที่พบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ โดยนำมาเทียบกับสารานุกรมพืช พบว่า มีพืชสมุนไพรที่หมอยาพื้นบ้านไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ จำนวน 32 ชนิด และมีพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์และมีสรรพคุณทางยาที่อยู่ในกลุ่มอาการโรคเหมือนกับสารานุกรมพืช จำนวน 16 ชนิด และมีพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์และมีสรรพคุณทางยาที่แตกต่างจากสารานุกรมพืช จำนวน 29 ชนิด

4. จากการศึกษาสรรพคุณและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร โดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่า ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว และสัมภาษณ์หมอยา

อย่างน้อยกลุ่มชาติพันธุ์ละ 1 คน พบว่ามีการนำพืชสมุนไพรมาใช้รักษาโรค ทั้งหมด 66 อาการโรคใช้พืชสมุนไพรทั้งหมด 115 ชนิด โดยพบในกลุ่มชาติพันธุ์กวย ทั้งหมด 27 อาการโรค พืชสมุนไพรทั้งหมด 53 ชนิด, กลุ่มชาติพันธุ์เยอ 56 อาการโรค พืชสมุนไพรทั้งหมด 88 ชนิด และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว 32 อาการโรค พืชสมุนไพรทั้งหมด 47 ชนิด

5. ค่าที่ระบุจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์การรักษากลุ่มโรคนั้นๆ (Informant consensus factor : ICF) พืชสมุนไพรที่มีความจำเพาะเจาะจงในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษาน้อย มีค่า ICF เท่ากับ 1 จำนวน 13 อาการโรค และพืชที่มีความจำเพาะเจาะจง ในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษามาก จำนวน 17 ชนิด โดยมีค่า ICF เท่ากับ 0 โดยในกลุ่มชาติพันธุ์กวย มีพืชสมุนไพรที่มีความจำเพาะเจาะจงในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษาน้อย มีค่า ICF เท่ากับ 1 จำนวน 3 อาการโรค และพืชที่มีความจำเพาะเจาะจง ในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษามาก จำนวน 8 ชนิด, กลุ่มชาติพันธุ์เยอ มีพืชสมุนไพรที่มีความจำเพาะเจาะจงในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษาน้อย มีค่า ICF เท่ากับ 1 จำนวน 9 อาการโรค และพืชที่มีความจำเพาะเจาะจง ในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษามาก จำนวน 18 ชนิด และลาว มีพืชสมุนไพรที่มีความจำเพาะเจาะจงในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษาน้อย มีค่า ICF เท่ากับ 1 จำนวน 4 อาการโรค และพืชที่มีความจำเพาะเจาะจง ในการรักษาและมีความหลากหลายในการรักษามาก จำนวน 13 ชนิด

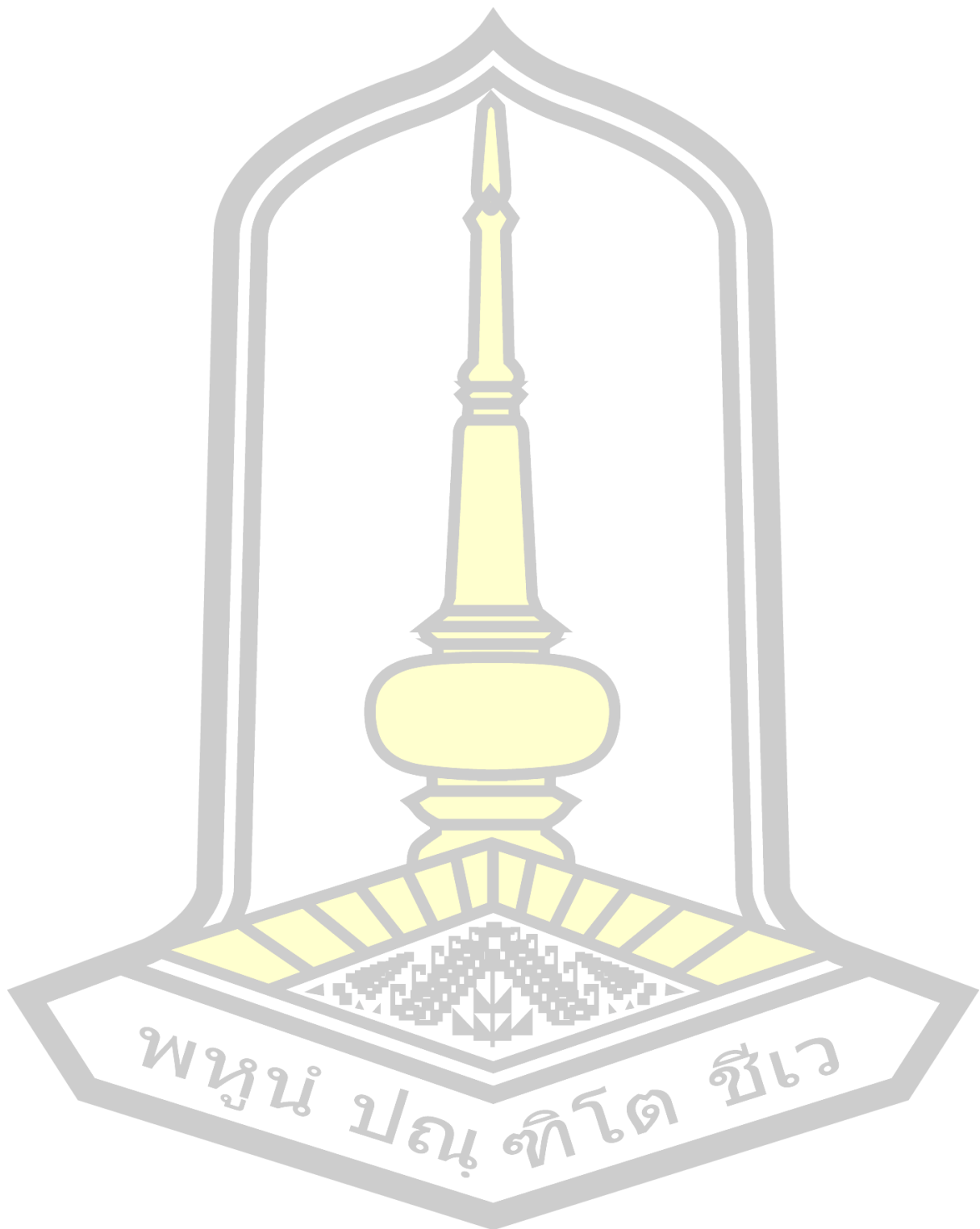
6. จากการศึกษาร้อยละของพืชสมุนไพร ที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกัน (Fidelity level : FL) โดยพืชที่มีร้อยละของพืชสมุนไพรที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุดร้อยละ 100 จำนวน 29 ชนิด โดยกลุ่มชาติพันธุ์กวย พบร้อยละของพืชสมุนไพรที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุด จำนวน 21 ชนิด กลุ่มชาติพันธุ์เยอ พบร้อยละของพืชสมุนไพรที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุด จำนวน 22 ชนิด และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว พบร้อยละของพืชสมุนไพรที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างว่าใช้พืชชนิดนั้นในการรักษาโรคเดียวกันมากที่สุด จำนวน 13 ชนิด

7. การเปรียบเทียบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในการรักษาโรค ของชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว และสารานุกรมพืช พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่ม นำมาใช้ประโยชน์เหมือนกันและมีสรรพคุณตรงกับสารานุกรมพืช มีจำนวน 13 ชนิด ส่วนพืชสมุนไพรที่ทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์ นำมาใช้ประโยชน์เหมือนกัน แต่นำมารักษาโรคที่แตกต่างกัน จำนวน 4 ชนิด

8. จากการสำรวจพรรณไม้ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และจากการสัมภาษณ์องค์ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว ในการรักษาอาการโรค ทั้งหมด 115 ชนิด และจากผลการสำรวจพืชสมุนไพรในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ พบพืชสมุนไพร ทั้งหมด 75 ชนิด รวมทั้งหมด 164 ชนิด โดยมีพืชสมุนไพรที่สำรวจพบในป่าชุมชนโคกคูขาด – บ้านคูสีแจ และพืชสมุนไพรที่กลุ่มชาติพันธุ์ นำมาใช้ประโยชน์ที่เหมือนกัน ทั้งหมด 26 ชนิด มีพืชสมุนไพรที่สำรวจพบ ปรากฏอยู่ในตำรับยาในบัญชียาจากสมุนไพรตามรายการยาในบัญชีแนบท้ายประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ พ.ศ. 2561 ภาคผนวก 5 รายละเอียดรายการยาตามบัญชียาจากสมุนไพร กลุ่มที่ 1 ยาแผนไทยหรือยาแผนโบราณ 50 รายการ จำนวน 39 ชนิด\* และอยู่กลุ่มที่ 2 ยาพัฒนาจากสมุนไพร 24 รายการ จำนวน 14 ชนิด\* (ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2561) และเป็นพืชที่มีสถานภาพหายากของประเทศไทย ตามบัญชีรายชื่อพืชหายากของประเทศไทย จำนวน 2 ชนิดคือ ค้ำมอกหลวง (*Gardenia sootepensis* Hutch) และลำบิตดง (*Diospyros filipendula* Pierre ex Lecomte) (ราชันย์, 2551)

## 5.2 ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนอื่น ของกลุ่มชาติพันธุ์กวย เยอ และลาว และศึกษาภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรในกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้ครอบคลุมทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ
2. ควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชนให้คงสภาพเดิม ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรม สร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน เกิดความรักความหวงแหน และให้ความร่วมมืออย่างจริงจัง รวมถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด
3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจมีบทบาทหน้าที่ในการปกป้อง ค้ำครอง พื้นที่ฟู การกำหนดนโยบายและวางมาตรการในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการลักลอบตัดไม้เพื่อการพาณิชย์ การรुक้าเขตพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่เกษตรกรรม การลักลอบนำขยะมาทิ้งบริเวณรอบชายป่า รวมถึงการสะท้อนปัญหาที่อาจเกิดขึ้น หากยังไม่มีช่วยกันดูแลรักษาป่า



บรรณานุกรม



## บรรณานุกรม

กมลวรรณ เรือนก้อน และฐิติมา บุญมา. (2557). ความหลากหลายชนิดทางชนิดพันธุ์และการใช้ประโยชน์ของพืชพื้นล่าง และไม้หนุ่มในสวนวนเกษตร บ้านห้วยโพธิ์ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กลุ่มงานวิจัยพันธุ์พืชป่ามีค่า หายาก และใกล้สูญพันธุ์ กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). คู่มือศึกษาพันธุ์พืชป่า เล่มที่ 1. กรุงเทพมหานคร : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มงานวิจัยพันธุ์พืชป่ามีค่า หายาก และใกล้สูญพันธุ์ กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญา กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2550). คู่มือศึกษาพันธุ์พืชป่า เล่มที่ 2. กรุงเทพมหานคร : กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ชาญชัย งามเจริญ. (2548). การจัดการพืชต่างถิ่นรุกรานในพื้นที่คุ้มครอง. กองคุ้มครองพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าตามอนุสัญญากรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช: กรุงเทพฯ.

ณรงค์ฤทธิ์ เรือนก้อน, พรรณเพชร ลิขิตเกียรติขจรและสลักจิต สิทธิเทียมทอง. (2546). การใช้ยาสมุนไพรของประชากรในตำบลมะขามสูง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร

ดอกรัก มารอด. (2552). เทคนิคการลุ่มตัวอย่างและการวิเคราะห์สังคัมพืช. ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ คณะวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ

เต็ม สมิตินันท์. (2557). ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2557. กรุงเทพฯ. สำนักหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

เทียมหทัย ชูพันธ์. (2548). ความหลากหลายชนิดของพรรณพืชและพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของป่าโคกไร่ อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)

ทิวต์ กุลชนะ ภควัต วันดี สิริธนา, ชุตติโชติมั่งมี. (2557). การศึกษาความหลากหลายของพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ทางยาในพื้นที่อุทยานแห่งชาติพุเตยจังหวัดสุพรรณบุรี. ศูนย์เครื่องมือปฏิบัติการวิทยาศาสตร์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หลักสูตรเทคโนโลยีเคมี คณะ

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภาควิชาเภสัชเวชและเภสัชพฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์  
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

ธวัชชัย ธาณี. (2558). *ความหลากหลายทางชีวภาพ*. ขอนแก่น: หจก.ขอนแก่นการพิมพ์. คณะ  
สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

นิวัติ เรืองพาณิชย์. (2541). *นิเวศวิทยาทรัพยากรธรรมชาติ*, กรุงเทพฯ.

นิจศิริ เรืองรังสี, ธวัชชัย มังคละคุปต์. (2547). *สมุนไพรไทย เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: พี เฮลตี้.

บัญญัติ สาลี. (ม.ป.ป). *กัญชาด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ภาษาและตำนาน*. ภาควิชาภาษาไทยและภาษา  
ตะวันออก.คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บุญยงค์ เกศเทศ. (2539). *การศึกษามานุษยวิทยาวัฒนธรรมในภาคอีสาน*. ภาควิชาภาษาไทยและ  
ภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

บุรณ์เชน สุขคุ้ม และธนพล วิทยาสิงห์. (2556). *วัฒนธรรมอาหารพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์กัญจังหวัด  
ศรีสะเกษ*. ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

ปรารธนา ทองสาย และสุจิตรา พรรคพล. (2557). *การศึกษาความหลากหลายชนิดและการใช้ประโยชน์  
ของพืชสมุนไพร บริเวณป่าดงปอ ตำบลแจระแม อำเภอมือเมือง จังหวัดอุบลราชธานี*.  
(หลักสูตรปริญญา วิทยาศาสตร์บัณฑิต คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์มหาวิทยาลัย  
มหาสารคาม.)

ประกาศคณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง *บัญชียาหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2561* เล่ม 135  
ตอนพิเศษ 14 ง ราชกิจจานุเบกษา 19 มกราคม 2561

ปรีชา ประเทพา. (2556). *ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. มหาสารคาม:  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พจนานุกรม *ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ, ราชบัณฑิตยสถาน, นานมีบุ๊ค  
พับลิเคชันส์,

พระครูเจ้าอาวาสวัดราชบุรุษ และพระครูปัญญาโพธิ์นิวิฐ, (2551). *ที่ระลึกแสดงมุทิตาอักษรใน  
โอกาสพิธีฉลองการเลื่อนชั้นพระสังฆาธิการ*. วัดคูสี้แจ. ศรีสะเกษ

พิสิญ์ บุญไชย. (2542). *การพัฒนาสมุนไพรศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง  
ตอนล่าง*. (ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร  
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.)



- พิสิฏฐ์ บุญไชย. (2542). *ความรู้ ความเชื่อ ในการใช้สมุนไพรรักษาสุขภาพของชาวผู้ไทย จังหวัดยโสธร*. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ยศ สันตสมบัติ และวิฑูรย์ ปัญญากุล. (2536). *ความหลากหลายทางชีวภาพ : มิติทางสังคมและนิเวศ*. กรุงเทพฯ.สถาบันชุมชนพัฒนาท้องถิ่น.
- ยศ สันตสมบัติ. (2542). *ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). *นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน*. เชียงใหม่:ศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน,.
- ยศ สันตสมบัติ. (2548). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม. โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- รวินันท์ อิมอ้วน. (2552). *ทัศนคติต่อประเพณีแต่งงานของเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ส่วย และเยอ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม)
- ราชันย์ ภูมา. (2551). *พืชหายากของประเทศไทย*. สำนักงานพืชมงคล, สำนักงานวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้ และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.
- เลอศักดิ์ ประจวบอารีย์. (2551). *สมุนไพรพื้นบ้านของชนเผ่ากะเหรี่ยง บ้านโป่งลึก อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาเภสัชเวช มหาวิทยาลัยศิลปากร)
- วงศ์สถิต ฉั่วกุล. (2543). *สารานุกรมสมุนไพร เล่ม2: ภาควิชาเภสัชศาสตร์พฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด(มหาชน). กรุงเทพฯ
- วงศ์สถิต ฉั่วกุล. (2548). *อนุกรมสมุนไพร ภาควิชาเภสัชศาสตร์ พฤกษศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล*. หจก.วารานท์เอ็นเตอร์ไพส์. กรุงเทพฯ
- วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิภาค จังหวัดศรีสะเกษ. (2542). *ศรีสะเกษ: คณะกรรมการฝ่ายประมวลผลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*
- วิสุทธิ์ ไบไม้. (2538). *สถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย*.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรุงเทพฯ.
- สมบัติ อัมระกา และคณะ. (2560). *การศึกษาเบื้องต้นของความหลากหลายชนิด สังคมพืช และการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรในป่าดงดิบของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*

ของประเทศไทย. การประชุมวิชาการ “มหาวิทยาลัยมหาสารคามวิจัย” ครั้งที่ 13 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สมพร ภูதியานันท์. (2542). การตรวจเอกลักษณ์พืชสมุนไพร. โครงการพัฒนาตำรา สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. เชียงใหม่.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, สุวิทย์ อธิศาวัต, ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และดุขฎิ กาศอ่อนศรี. (2530). การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ในชุมชนบ้านเยอบ้านไทยคำ และบ้านไทยลาว เปรียบเทียบเฉพาะกรณี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สุภาพร บางใบ. (2555). การคงอยู่ของพืชสมุนไพรและผักพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำเข็ก. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. กรุงเทพฯ

หงฟ้า ใบบัง, รัชณี โพธิแทน และดำรง พิพัฒน์วัฒนากุล. (2554). องค์ความรู้ท้องถิ่นและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชุมชนสู่การฟื้นฟูป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ

อมรา พงศาพิชญ์. (2537). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุกรมวิธานพืช อักษร ก ฉบับราชบัณฑิตยสถานแก้ไขเพิ่มเติม. (2557). พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ, ราชบัณฑิตยสถาน. หจก.อรุณการพิมพ์.

อนุกรมวิธานพืช อักษร ข ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2557). กรุงเทพฯ, ราชบัณฑิตยสถาน. หจก.อรุณการพิมพ์.

อนุกรมวิธานพืช อักษร ค ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2556). กรุงเทพฯ, ราชบัณฑิตยสถาน. หจก.อรุณการพิมพ์.

Muhammad Jamil Ahmed and Tanweer Akhter, Indigenous knowledge of the use of medicinal plants in Bheri, Muzaffarabad, Azad Kashmir, Pakistan. (2015). *European Journal of Integrative Medicine*, 10

Nawal Shrestha, Saugat Shrestha, Laxmi Koju, Krishna Kumar Shrestha, Zhi-Heng Wang. (2016). Medicinal plant diversity and traditional healing practices in eastern Nepal. *Journal of Ethnopharmacology*. 30, 1-30

Riccardo Di Novella, Nicola Di Novella, Laura De Martino, Emilia Mancini, Vincenzo De Feo. (2013). Traditional plant use in the National Park of Cilento and Vallo di Diano, Campania, Southern, Italy. *Journal of Ethnopharmacology* 15, 328-342.

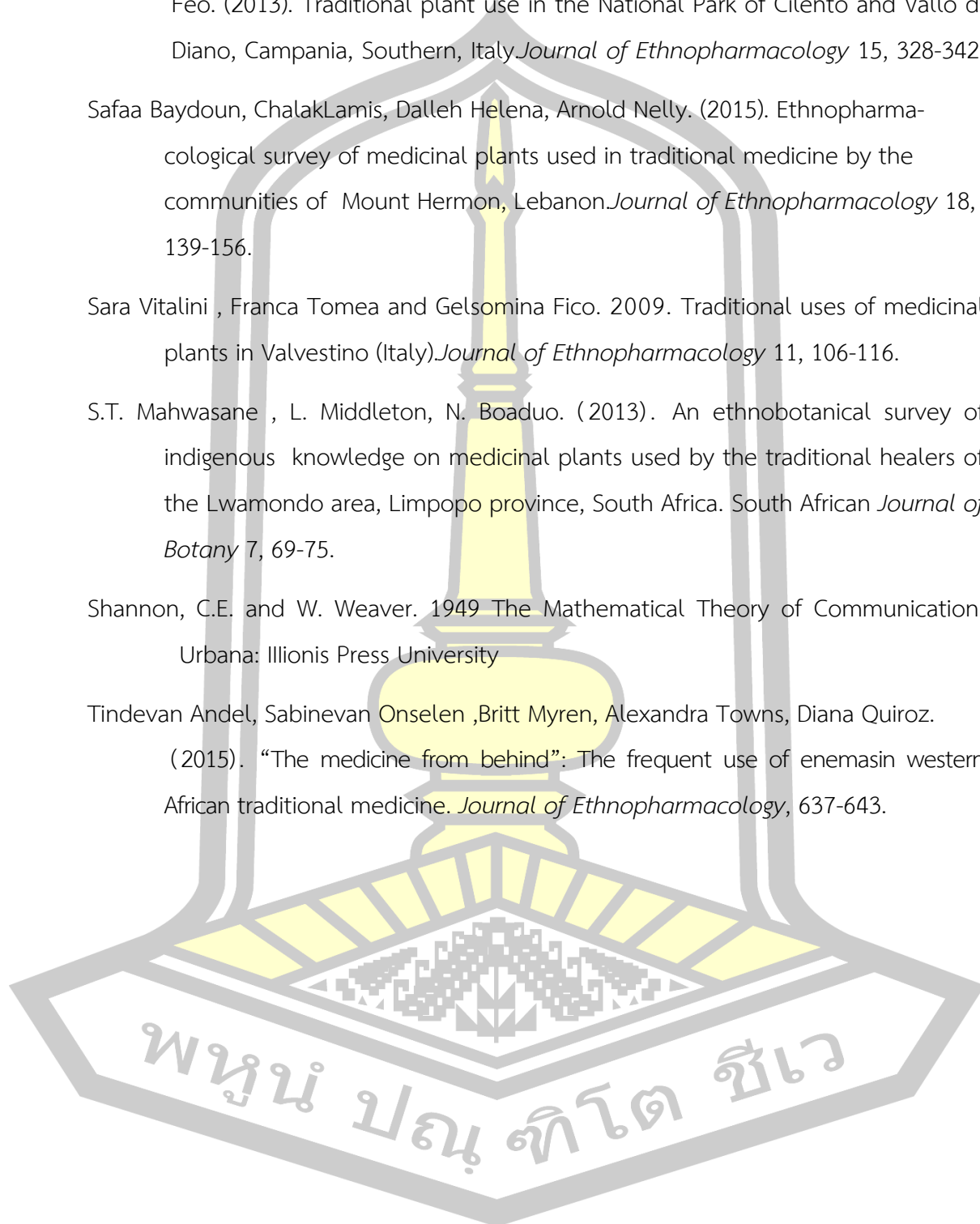
Safaa Baydoun, ChalakLamis, Dalleh Helena, Arnold Nelly. (2015). Ethnopharmacological survey of medicinal plants used in traditional medicine by the communities of Mount Hermon, Lebanon. *Journal of Ethnopharmacology* 18, 139-156.

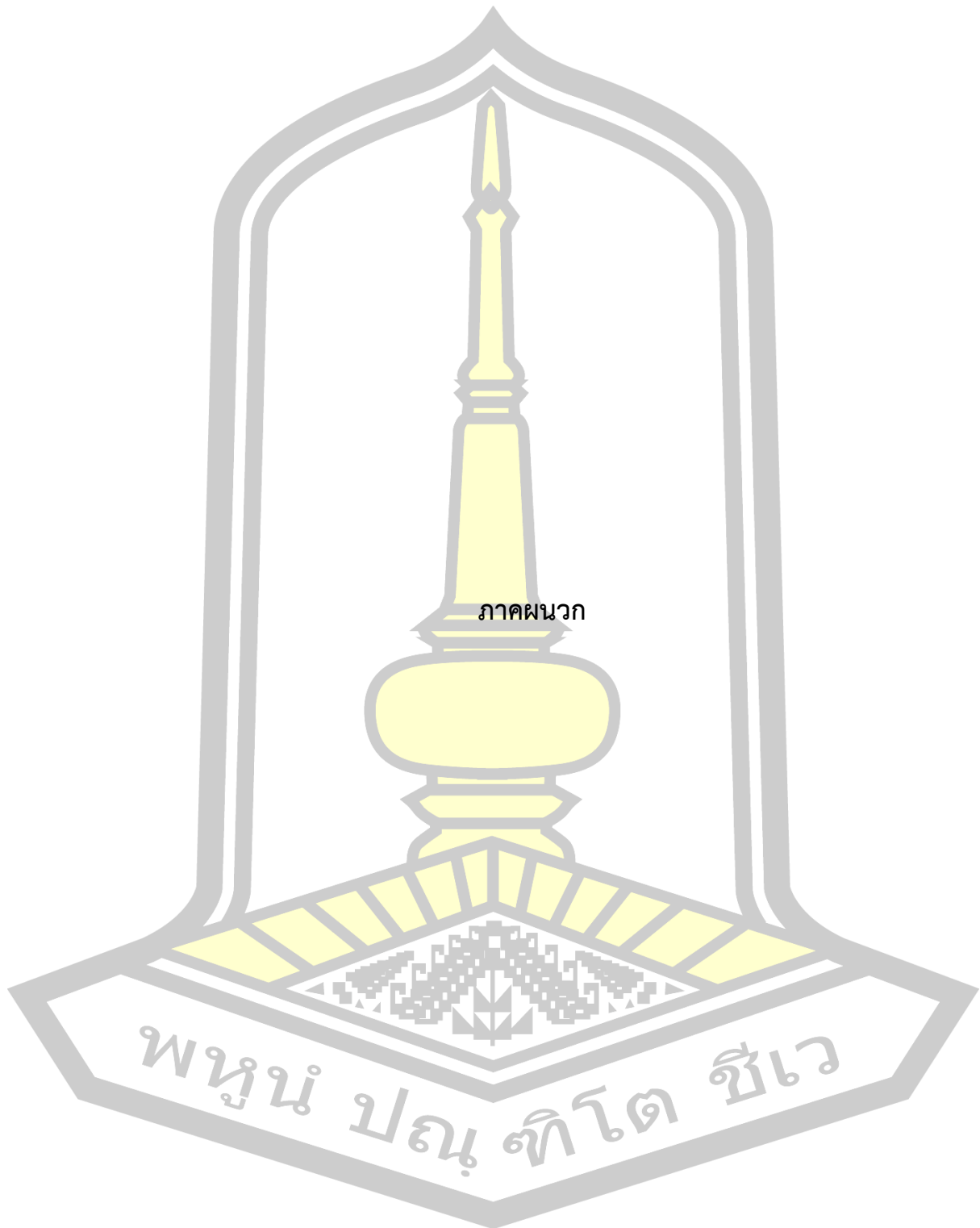
Sara Vitalini , Franca Tomea and Gelsomina Fico. 2009. Traditional uses of medicinal plants in Valvestino (Italy). *Journal of Ethnopharmacology* 11, 106-116.

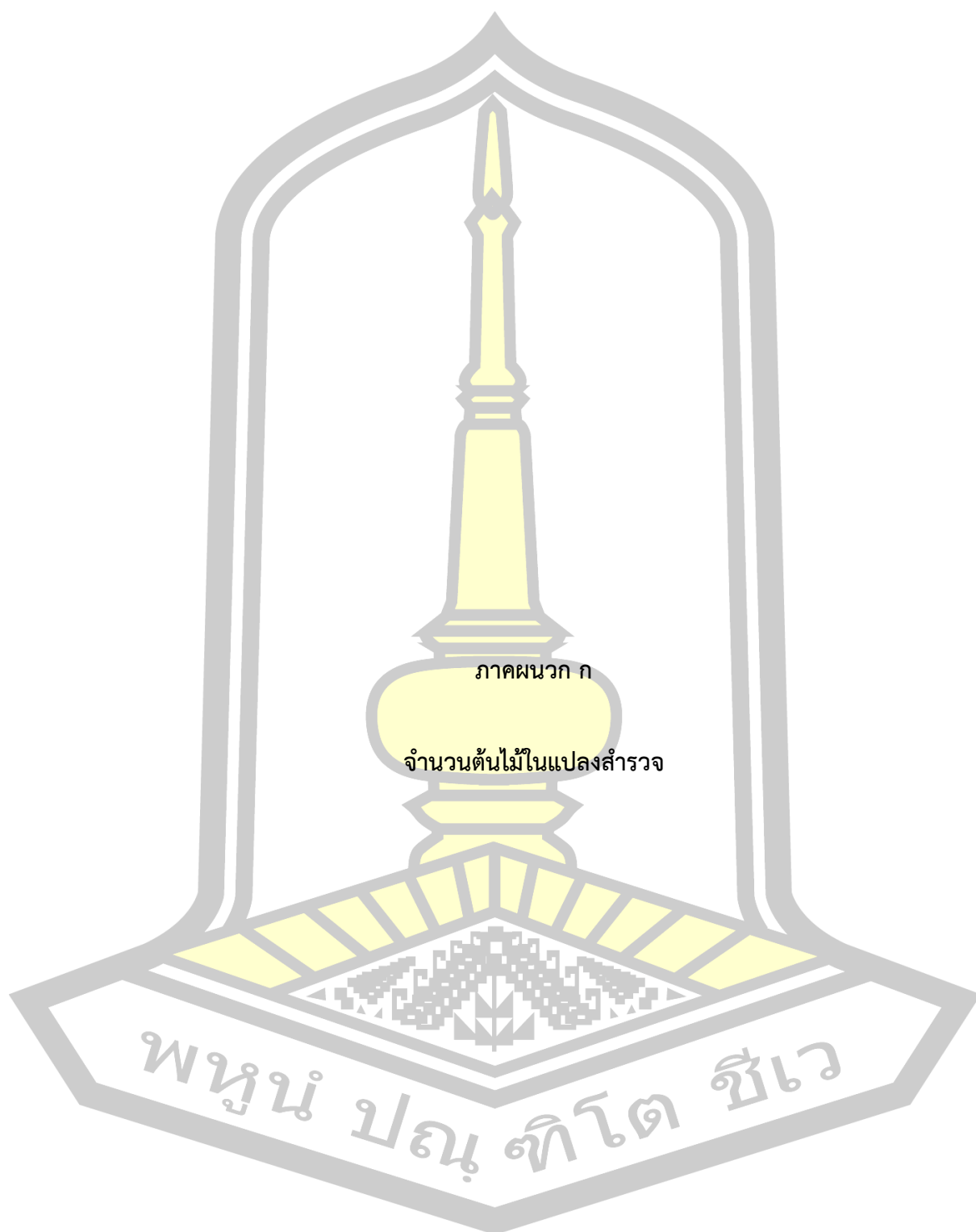
S.T. Mahwasane , L. Middleton, N. Boaduo. (2013). An ethnobotanical survey of indigenous knowledge on medicinal plants used by the traditional healers of the Lwamondo area, Limpopo province, South Africa. *South African Journal of Botany* 7, 69-75.

Shannon, C.E. and W. Weaver. 1949 *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana: Illionis Press University

Tindevan Andel, Sabinevan Onselen ,Britt Myren, Alexandra Towns, Diana Quiroz. (2015). “The medicine from behind”: The frequent use of enemas in western African traditional medicine. *Journal of Ethnopharmacology*, 637-643.







ตารางที่ 27 จำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในแต่ละกลุ่มขนาดของต้นไม้ ในระยะที่ 1

ระยะที่ 1							
ลำดับ	ไม้ใหญ่	จำนวน	ไม้หนุ่ม	จำนวน	ไม้พุ่ม	จำนวน	รวม
1	กระแจะ	14	กระแจะ	12			26
2					กระโดน	3	3
3	กระบก	11	กระบก	2	กระบก	1	14
4					กล้วยเต่า	46	46
5			กำแพงเจ็ดชั้น	4	กำแพงเจ็ดชั้น	9	13
6			ขมิ้นเหลือง	2	ขมิ้นเหลือง	24	24
7					ขี้อัน	4	4
8					เข็มขาว	15	15
9					เข็มแดง	11	11
10	เขलग/นางดำ	29	เขलग/นางดำ	10	เขलग/นางดำ	2	41
11	คอแลน	5	คอแลน	9	คอแลน	8	22
12			คำมอกหลวง	11	คำมอกหลวง	1	12
13	คำรอก	2	คำรอก	2			4
14	แคหัวหมู	2					2
15	จิวป่า	31	จิวป่า	29			60
16			ชะมวง	21	ชะมวง	14	35
17	แดง	26	แดง	9			35
18	ตะโกนา	1	ตะโกนา	2	ตะโกนา	1	4
19	ตะคร้อ	1	ตะคร้อ	4			5
20	ตัวขาว	27	ตัวขาว	61			88
21	ตัวแดง	19	ตัวแดง	5			24
22	ตุ้มกาขาว	1	ตุ้มกาขาว	2			3
23	เต็ง/จิก	5					5
24	นมควาย/ผีผวน	1	นมควาย/ผีผวน	3			4
25					นมน้อย	57	57
26	ประดู่	9	ประดู่	3	ประดู่	1	13
27	ปอแก่นเทา	1	ปอแก่นเทา	6			7
28			ปลาไหลเผือก	5	ปลาไหลเผือก	6	11
29			พลองเหมือด	22	พลองเหมือด	6	28
30					พลูช้าง	5	5

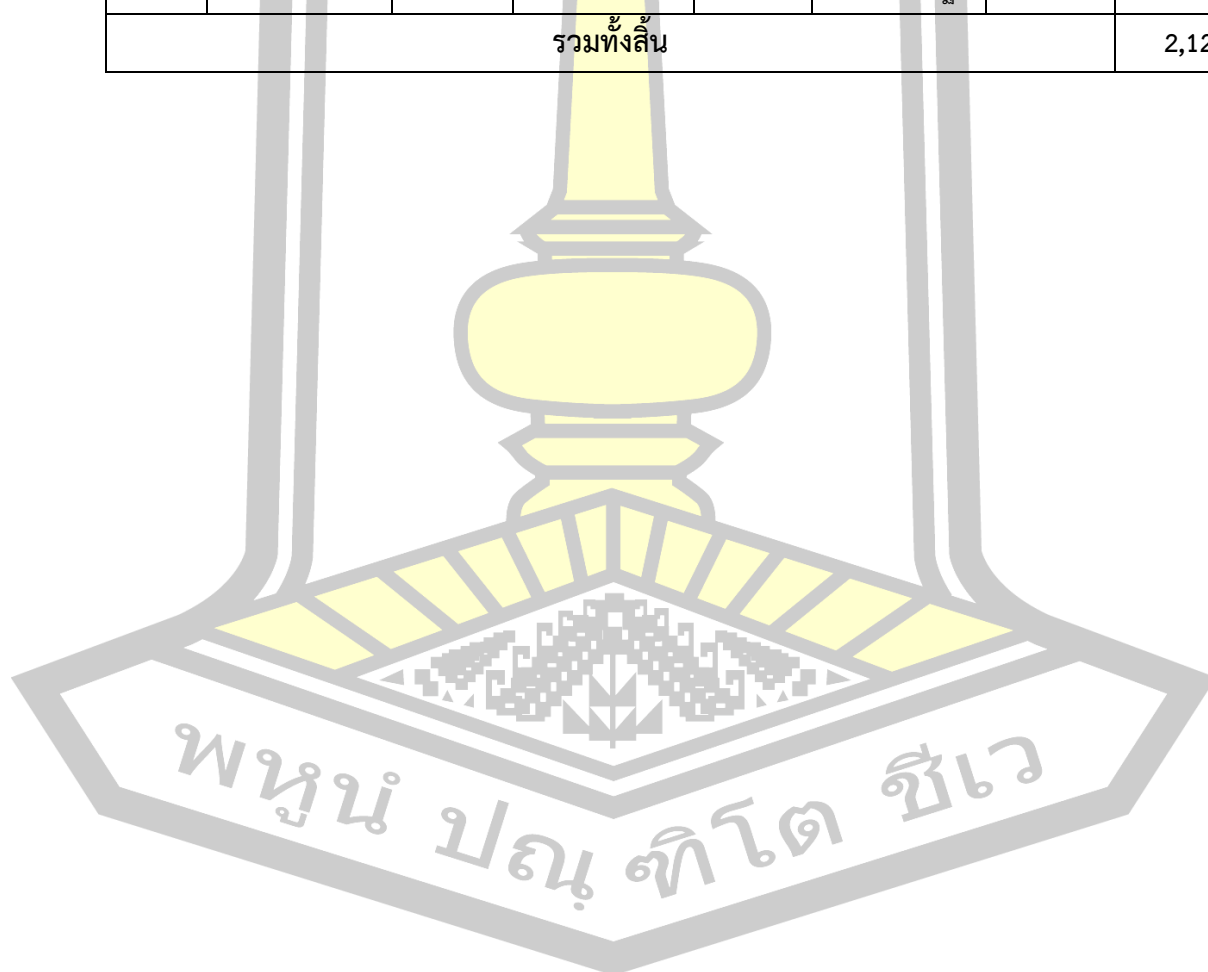
ตารางที่ 22 จำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในแต่ละกลุ่มขนาดของต้นไม้ ในระยะที่ 1

ระยะที่ 1							
ลำดับ	ไม้ใหญ่	จำนวน	ไม้หนุ่ม	จำนวน	ไม้พุ่มล่าง	จำนวน	รวม
31	พะยอม	12	พะยอม	16	พะยอม	2	30
32	พะยุง	4	พะยุง	1			5
33	พินชาด	104	พินชาด	59	พินชาด	2	165
34					พุลป่า	6	6
35	มะกล่ำต้น	1			มะกล่ำต้น	5	5
36	มะกอกเกลื่อน	85	มะกอกเกลื่อน	10	มะกอกเกลื่อน	5	100
37	มะคังแดง/มะกั้ง	1					1
38	มะค่าแต้	12	มะค่าแต้	21	มะค่าแต้	1	34
39	มะนาวป่า	36	มะนาวป่า	19	มะนาวป่า	1	56
40	มะพอก	1					1
41	นมวัว	5	นมวัว	69			74
42					มะม่วงป่า	1	1
43	มะม่วงหัวแมงวัน	6	มะม่วงหัวแมง	2			8
44					มะลิป่า	1	1
45	มะหาด	4	มะหาด	3	มะหาด	6	13
46	โมกเครือ	2	โมกเครือ	4			6
47	ยอป่า	2	ยอป่า	6	ยอป่า	2	10
48	พลวง	3	พลวง	1			4
49	ยางเหียง	41	ยางเหียง	19			60
50	ยางโอน	16	ยางโอน	20	ยางโอน	4	40
51					ย่านาง	9	9
52	รักใหญ่	28	รักใหญ่	12			40
53	พลับพลา	18	พลับพลา	66	พลับพลา	35	119
54	ลำดวน	60	ลำดวน	229	ลำดวน	28	317
55	ลำบิตดง	4	ลำบิตดง	40	ลำบิตดง	85	129
56			ลั่นกวาง	16	ลั่นกวาง	20	36
57	เล็บเหยี่ยว	2	เล็บเหยี่ยว	10	เล็บเหยี่ยว	4	16
58	สะเดา	4	สะเดา	4			8
59	แสมสาร/ซีเหล็กป่า	6					6
60					หญ้างวงช้าง	4	4



ตารางที่ 22 จำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในแต่ละกลุ่มขนาดของต้นไม้ ในระยะที่ 1

ระยะที่ 1							
ลำดับ	ไม้ใหญ่	จำนวน	ไม้หนุ่ม	จำนวน	ไม้พุ่มล่าง	จำนวน	รวม
61					หญ้ารูปร่าง	21	21
62					หญ้าหางอัน	4	4
63					หญ้าแห้วหมู	7	7
64	หว่า	2	หว่า	5			7
65	มะหาด	41	มะหาด	29			70
66			หุนไ้	14	หุนไ้	17	31
67	อะราง	53	อะราง	5	อะราง	3	61
68					หัวใจทศกัณฐ์	3	3
รวมทั้งสิ้น							2,129



ตารางที่ 28 จำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในแต่ละกลุ่มขนาดของต้นไม้ ในระยะที่ 2

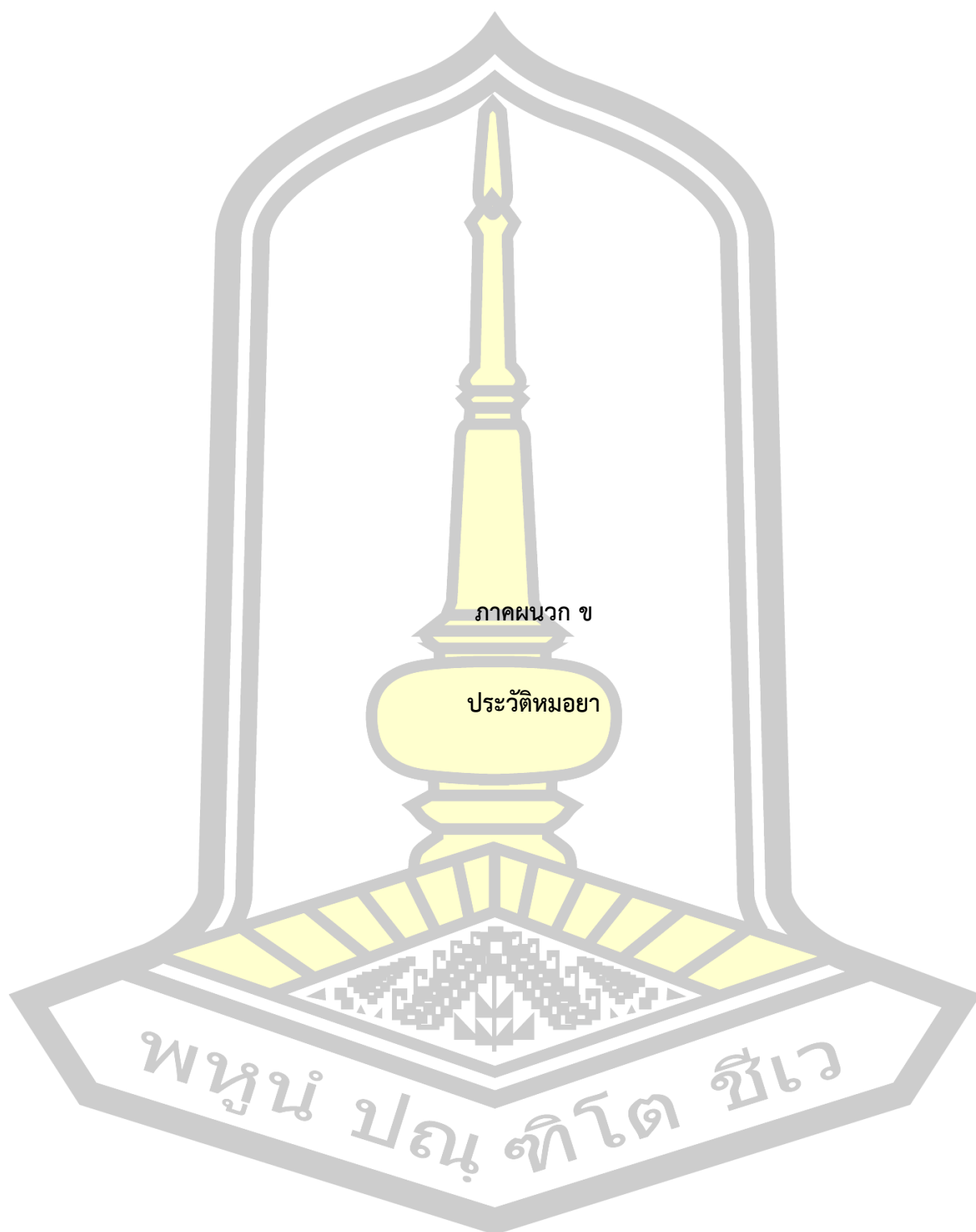
ระยะที่ 2							
ลำดับ	ไม้ใหญ่	จำนวน	ไม้หนุม	จำนวน	ไม้พุ่ม	จำนวน	รวม
1	กระแจะ	14	กระแจะ	12			26
2					กระโดน	3	3
3	กระบก	11	กระบก	2	กระบก	1	14
4					กล้วยเต่า	49	49
5					กลิ้งกลางดง	11	11
6			กำแพงเจ็ดชั้น	4	กำแพงเจ็ดชั้น	9	13
7			ขมิ้นเหลือง	2	ขมิ้นเหลือง	26	28
8					ชำป่า	1	1
9					ชื้อน	4	4
10					เข็มขาว	22	22
11					เข็มแดง	11	11
12	เขलग/ นางดำ	29	เขलग/นางดำ	10	เขलग/นางดำ	2	41
13	คอแลน	5	คอแลน	9	คอแลน	8	22
14			คำมอกหลวง (ไข่น้ำ)	11	คำมอกหลวง (ไข่น้ำ)	1	12
15	คำรอก (ตานกกรด)	2	คำรอก (ตานกกรด)	2			4
16	แคหัวหมู	2					2
17	จิวป่า	31	จิวป่า	29			60
18			ชะมวง	21	ชะมวง	23	44
19	แดง	26	แดง	9			35
20	ตะโกนา	1	ตะโกนา	2	ตะโกนา	1	4
21	ตะคร้อ	1	ตะคร้อ	4			5
22	ตั่วขาว	27	ตั่วขาว	61			88
23	ตั่วแดง	19	ตั่วแดง	5			24
24	ตุมกาขาว	1	ตุมกาขาว	2			3

ตารางที่ 23 จำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในแต่ละกลุ่มขนาดของต้นไม้ ในระยะที่ 2 (ต่อ)

ระยะที่ 2							
ลำดับ	ไม้ใหญ่	จำนวน	ไม้หนุ่ม	จำนวน	ไม้พุ่ม	จำนวน	รวม
25	เต็ง/จิก	5					5
26					เท้ายายม่อม	2	2
27	นมควาย/ผีผวน	1	นมควาย/ผีผวน	3			4
28					นมน้อย	66	66
29					บุกคางคก	1	1
30					บุกอีรอก	6	6
31	ประดู่	9	ประดู่	3	ประดู่	1	13
32	ปอแก่นเทา	1	ปอแก่นเทา	6			7
33			ปลาไหลเผือก	5	ปลาไหลเผือก	6	11
34			พลองเหมือด	22	พลองเหมือด	7	29
35					พลูช้าง	5	5
36	พะยอม	12	พะยอม	16	พะยอม	3	31
37	พะยุง	4	พะยุง	1			5
38	พินซาด	104	พินซาด	59	พินซาด	2	165
39					พุลป่า	10	10
40	มะกล่ำต้น	1			มะกล่ำต้น	5	6
41	มะกอกเกลื่อน	85	มะกอกเกลื่อน	10	มะกอกเกลื่อน	5	100
42	มะคังแดง/มะกั้ง	1					1
43	มะค่าแต้	12	มะค่าแต้	21	มะค่าแต้	1	34
44	มะนาวป่า	36	มะนาวป่า	19	มะนาวป่า	1	56
45	มะพอก	1					1
46	นมวัว	5	นมวัว	69			74
47					มะม่วงป่า	1	1

ตารางที่ 23 จำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในแต่ละกลุ่มขนาดของต้นไม้ ในระยะที่ 2 (ต่อ)

ระยะที่ 2							
ลำดับ	ไม้ใหญ่	จำนวน	ไม้หนุ่ม	จำนวน	ไม้พุ่ม	จำนวน	รวม
48	มะม่วง หัว แมงวัน	6	มะม่วง หัว แมงวัน	2			9
49					มะลิป่า	1	1
50	มะหาด	4	มะหาด	3	มะหาด	6	13
51	โมกเครือ	2	โมกเครือ	4			6
52	ยอป่า	2	ยอป่า	6	ยอป่า	2	10
53	พลวง	3	พลวง	1			4
54	ยางเหียง	41	ยางเหียง	19			60
55	ยางโอน	16	ยางโอน	20	ยางโอน	4	40
56					ย่านาง	14	14
57	รักใหญ่	28	รักใหญ่	12			40
58	พลับพลา	18	พลับพลา	66	พลับพลา	42	132
59	ลำดวน	60	ลำดวน	229	ลำดวน	45	334
60	ลำบิตดง	4	ลำบิตดง	40	ลำบิตดง	100	144
61			ลั่นทม	16	ลั่นทม	27	43
62	เล็บเหยี่ยว	2	เล็บเหยี่ยว	10	เล็บเหยี่ยว	4	16
63					ว่านไฟ	7	7
64	สะเดา	4	สะเดา	4			8
65	แสมสาร/ซีเหล็ก ป่า	6					6
66					หญ้างวงช้าง	6	6
67					หญ้ารูปร่าง	45	45
68					หญ้าหางอัน	4	4
69					หญ้าแห้วหมู	28	28
70	หว่า	2	หว่า	5			7
71	มะหาด	41	มะหาด	29			70
72			หุนไ้	14	หุนไ้	17	31
73	อะราง	53	อะราง	5	อะราง	8	66
74					เอื้องหมายนา	4	4
75					หัวใจศกัณฐ์	3	4
รวมทั้งสิ้น							2,311



## ลุงนวน โยธี หมอยากลุ่มชาติพันธุ์เยอ



ชื่อ นายนวน โยธี อายุ 70 ปี

ที่อยู่ 29 หมู่ 10 บ้านปราสามเยอเหนือ ตำบลปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

ระดับการศึกษา : จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ประสบการณ์ในการใช้ยาสมุนไพร : เคยเข้าอบรมหลักสูตรหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน ของโรงพยาบาลศรีสะเกษ

สถานที่ใช้ในการรักษาโรคของผู้ป่วย : ส่วนใหญ่จะมีผู้ป่วยมารักษาที่บ้านหมอยา บางครั้งก็มีบ้างที่ไปรักษาที่บ้านผู้ป่วย

โรคที่ทำการรักษาส่วนใหญ่ : รักษาอาการเจ็บป่วยทั่วไป บางครั้งก็มีผู้ป่วยให้ทำพิธีเป่า และพิธีไล่ผีปอบ

แหล่งที่มาของสมุนไพร : ปลูกไว้ใกล้บ้าน ชุมชน เก็บหาที่ป่าโคกคูขาด -บ้านคูสีแจ และมีไปเก็บที่ป่าอื่นๆ บ้าง นานๆ ครั้ง หรือบางครั้งก็จำเป็นต้องใช้

## พ่อคำสิงห์ วงศ์สวัสดิ์ หมอยากลุ่มชาติพันธุ์ลาว



ชื่อ นายคำสิงห์ วงศ์สวัสดิ์ อายุ 67 ปี

ที่อยู่ เลขที่ 48 หมู่ 9 ถนน ตำบล สุขสวัสดิ์ อำเภอ ไพรบึง จังหวัด ศรีสะเกษ

ระดับการศึกษา : จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ประสบการณ์ในการใช้ยาสมุนไพร : ผิดสำแดง, งูสวัด, ผิดสำแดง, ไข้หวัด, ไข้หวัด, ผิดสำแดง, กระจุกหัก, อีสุกอีใส, ไข้ป่า, งูสวัด

สถานที่ใช้ในการรักษาโรคของผู้ป่วย : ส่วนใหญ่จะมีผู้ป่วยมารักษาที่บ้านหมอยา บางครั้งก็มีบ้างที่ไปรักษาที่บ้านผู้ป่วย

โรคที่ทำการรักษาส่วนใหญ่ : รักษาอาการเจ็บป่วยทั่วไป

แหล่งที่มาของสมุนไพร : ปลุกเองในบ้านในสวนสมุนไพร, เก็บในหมู่บ้านชุมชน, เก็บจากในป่า, ซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร



## พ่อเที่ยง สมงาม หมอยากลุ่มชาติพันธุ์กูย



ชื่อ นายเที่ยง สมงาม อายุ 82 ปี

ที่อยู่ 133 บ้านพะแะใต้ ตำบล สุขสวัสดิ์ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

ระดับการศึกษา : ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ประสบการณ์ในการใช้ยาสมุนไพร : หมอป่า

สถานที่ใช้ในการรักษาโรคของผู้ป่วย : ปัจจุบันไม่ได้รักษาผู้ป่วยแล้ว

พญู๋ ปญุ ทิโต ชีเว





ที่ ศธ 0530.22/ 3501

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม  
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย  
จังหวัดมหาสารคาม 44150

18 พฤศจิกายน 2559

เรื่อง ขอบขออนุเคราะห์เข้าทำการศึกษาในพื้นที่

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลปราสาทเขยอ

ด้วย นางสาวศรัณญา ก่อพันธ์ รหัสประจำตัวนิสิต 57011752002 นิสิตระดับปริญญาโท ระบบในเวลาราชการ ศูนย์มหาสารคาม หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชาการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ทำการศึกษาความหลากหลายชนิด และการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กวย, เยอและลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาด - บ้านคูสีแจ อำเภอโพนาง จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ธาณี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขอขออนุเคราะห์ เข้าไปทำการสำรวจพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูชาด - บ้านคูสีแจ และสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ในพื้นที่หมู่บ้านปราสาทเขยอ (เหนือ, ใต้ และตะวันตก) และบ้านคูสีแจ ทั้งนี้ ขอบขออนุเคราะห์สามในพื้นที่ และหมอยา เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดพืชที่พบในพื้นที่ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2559 - เดือนตุลาคม 2560

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยรรยงค์ อินทร์ม่วง)  
คณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

สำนักงานเลขานุการคณะฯ  
โทรศัพท์/โทรสาร 0-43754-435

ที่ ศธ 0530.22/ 9509



คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม  
ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย  
จังหวัดมหาสารคาม 44150

18 พฤศจิกายน 2559

เรื่อง ขออนุญาตขอเข้าทำการศึกษาในพื้นที่

เรียน นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสุขสวัสดิ์

ด้วย นางสาวศรัณญา ก่อพันธ์ รหัสประจำตัวนิสิต 57011752002 นิสิตระดับปริญญาโท ระบบในเวลาราชการ ศูนย์มหาสารคาม หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขาวิชาการบริหารจัดการ สิ่งแวดล้อม คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ทำการศึกษาความหลากหลายชนิด และการใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพรของกลุ่มชาติพันธุ์กูย, เยอและลาว ในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ธานี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงใคร่ขออนุญาตขอเข้าทำการศึกษาสำรวจพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าชุมชนโคกคูขาด - บ้านคูสีแจ และสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่าง ในพื้นที่หมู่บ้านพะแะเวะ (เหนือ, ใต้) ทั้งนี้ ขออนุญาตขอเข้าทำการศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านและหมอยา เป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับชนิดพืชที่พบในพื้นที่ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2559 - เดือนตุลาคม 2560

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยรรยงค์ อินทร์ม่วง)  
คณบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์

สำนักงานเลขานุการคณะฯ  
โทรศัพท์/โทรสาร 0-43754-435



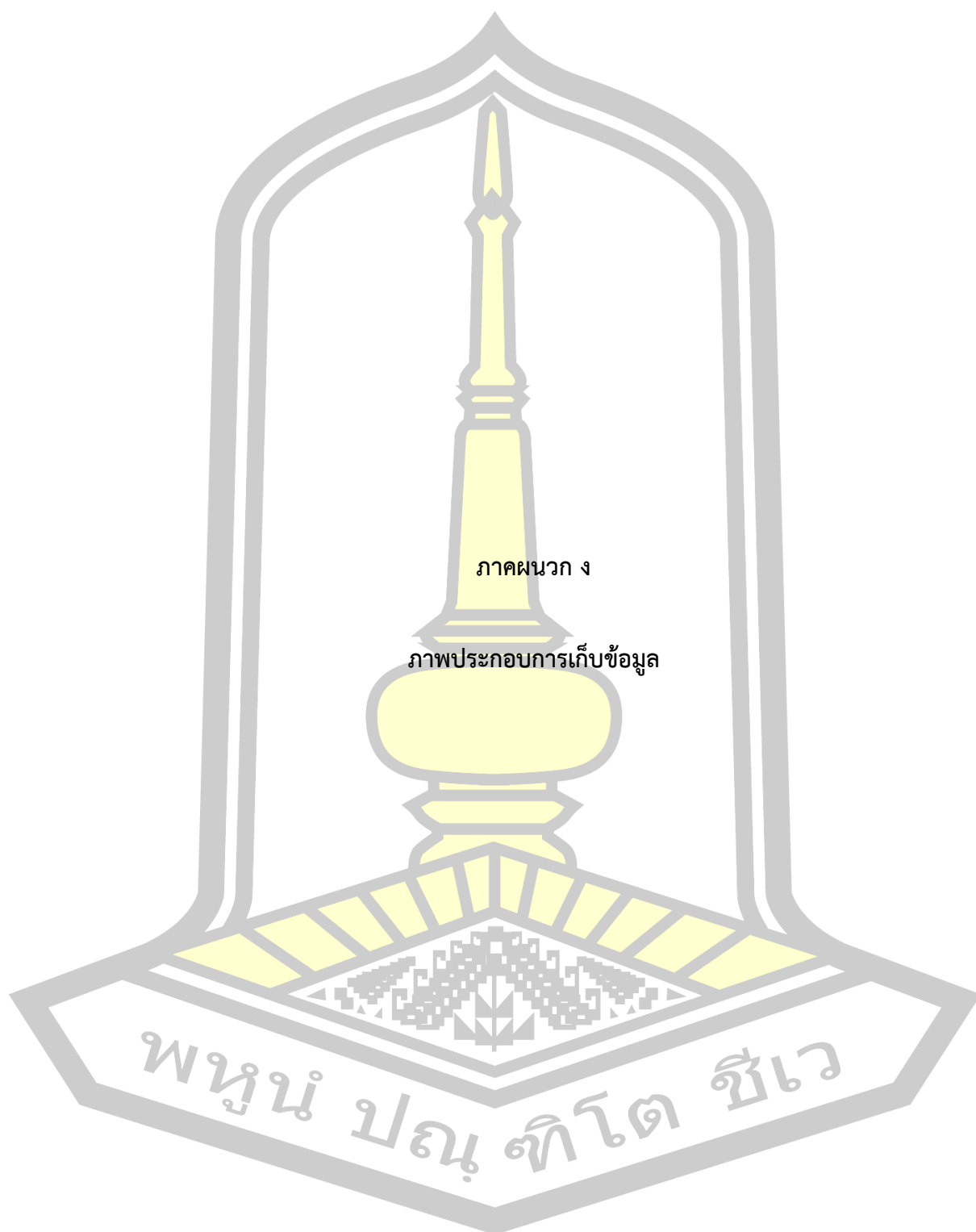






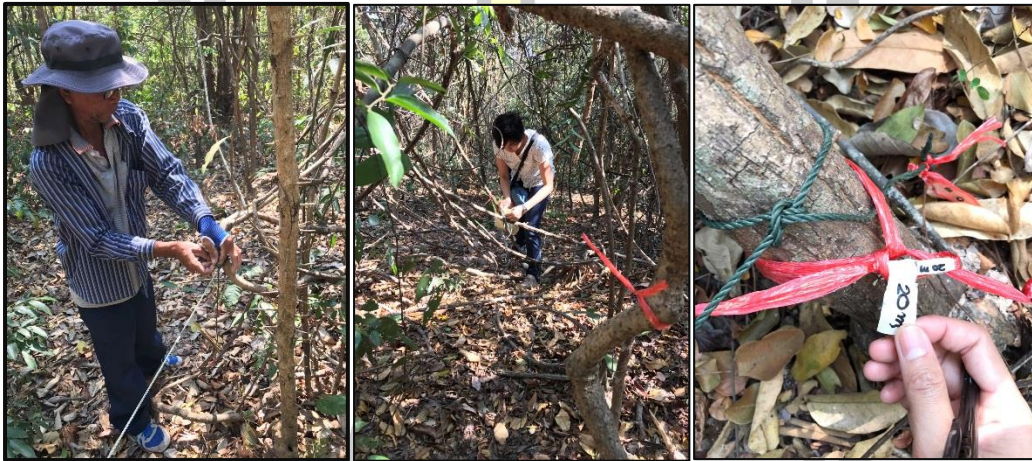








ภาพที่ ง-1 สภาพนิเวศป่าชุมชนโคกคูขาด- บ้านคูสีแจ อำเภอโพนทอง จังหวัดศรีสะเกษ



ภาพที่ ง-2 สํารวจความหลากหลายชนิดของพรรณไม้



ภาพที่ ง-3 สํารวจความหลากหลายชนิดของพรรณไม้





ภาพที่ ง-4 ทีมสำรวจความหลากหลายชนิดของพรรณไม้



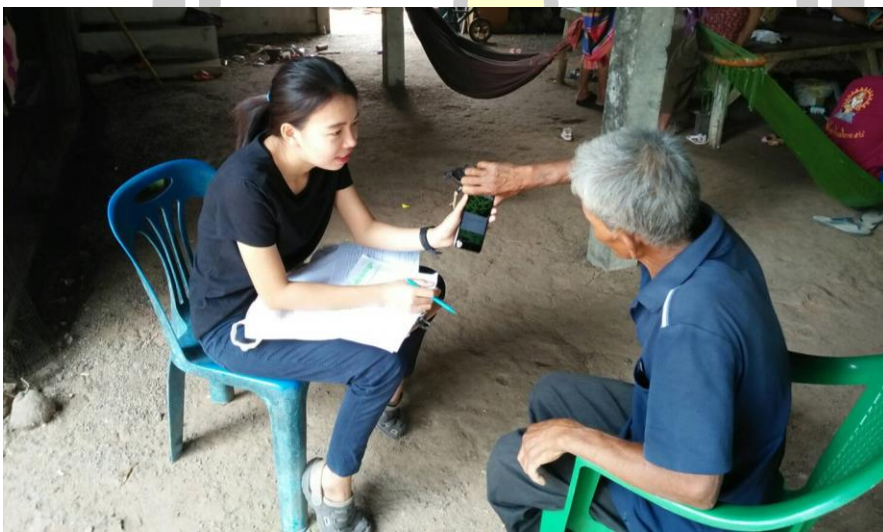
ภาพที่ ง-5 ลงพื้นที่สำรวจการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรของชาวบ้าน





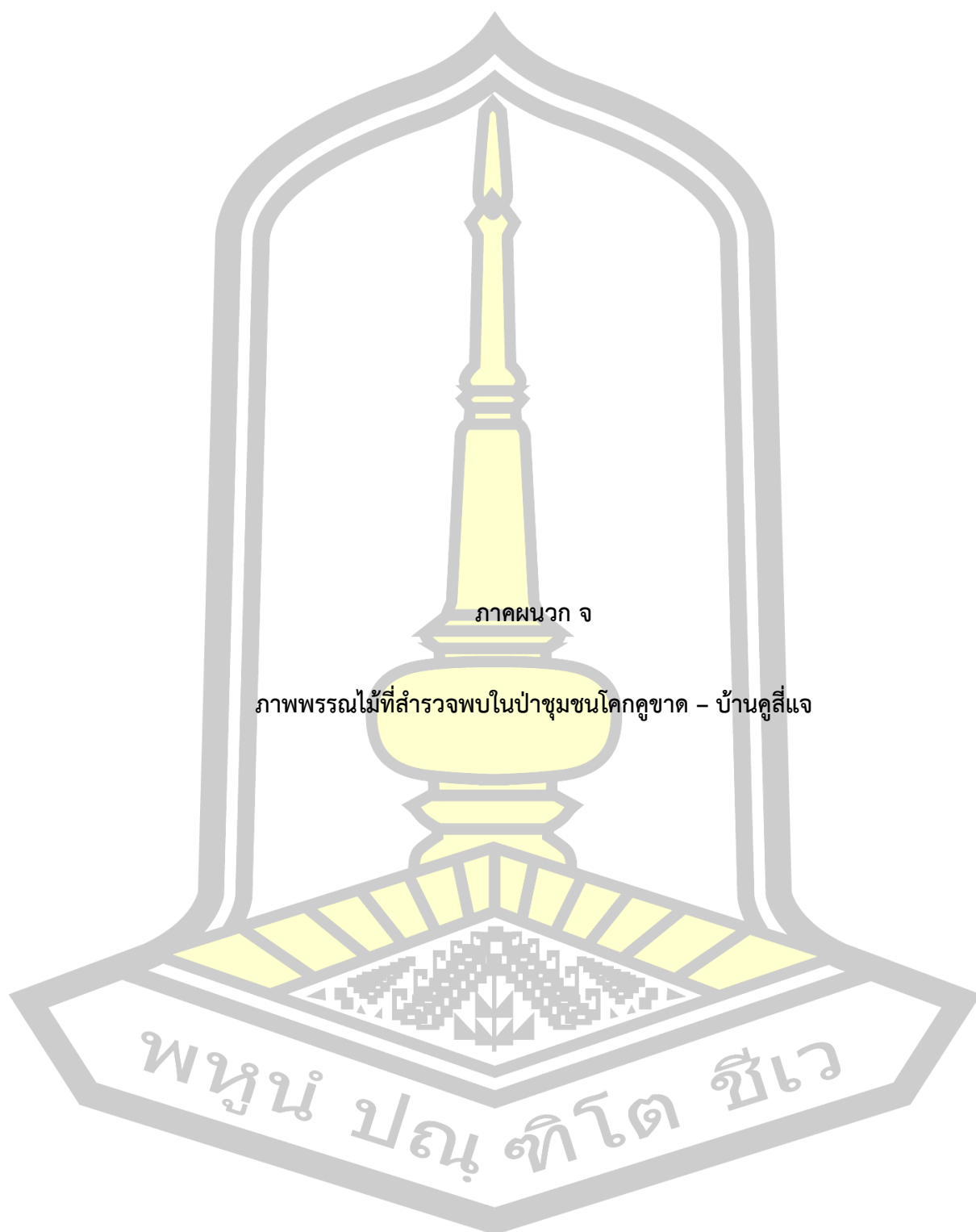


ภาพที่ ง-6 สอบถามการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรจากหมอยา



ภาพที่ ง-7 สอบถามการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรจากหมอยา







กระแจะ



กระโดน



กระบก



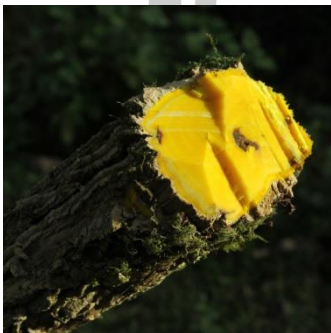
กล้วยเต่า



กลิ้งกลางดง



กำแพงเจ็ดชั้น



ขมิ้นต้น



ชำป่า



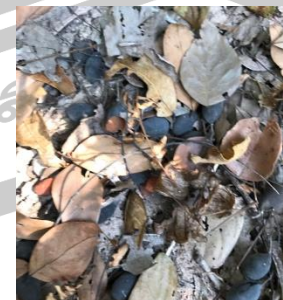
ชื้อน



เข็มขาว



เข็มแดง



เขलग





คอแลน



คำมอกหลวง



คำรอก



แคหัวหมู



จิ้งป่า



ชะมวง



แดง



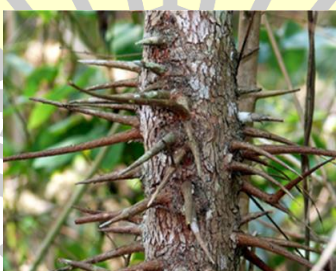
ตะโกนา



ตะคร้อ



ตัวขาว



ตัวแดง



ตูมกาขาว

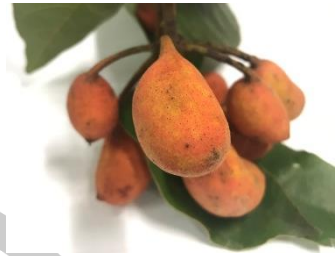




เต็ง



เพี้ยายม่อม



นมควาย



นมน้อย



บุกคางคก



บุกอีรอก



ประดู่



ปอแก่นเทา



ปลาไหลเผือก



พลองเหมือด



พลุช้าง



พะยอม





พะยุง



พินชาติ



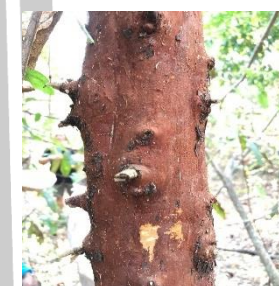
พลู่ป่า



มะกล่ำต้น



มะกอกเกลื้อน



มะคังแดง



มะค่าแต้



มะนาวป่า



มะพอก



นมวัว



มะม่วงป่า



มะม่วงหัวแมงวัน





มะลิป่า



มะหวด



โมกเครือ



ยอป่า



พลวง



ยางเหียง



ยางโอน



ย่านาง



รักใหญ่



ปลับปลา



ลำตวน



ลำบิตดง





ลั่นทม



เล็บเหยี่ยว



ว่านไฟล



สะเดา



ชี้เหล็ก



หญ้าวงช้าง



หญ้ารืแพร์



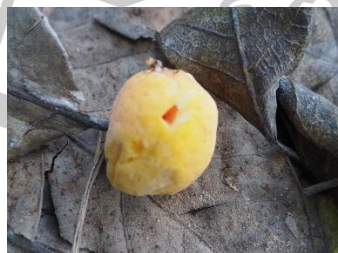
หญ้าหางอิน



หญ้าแห้วหมู



หว้า



มะหาด



หุนใต้



อะราง



เอื้องหมายนา



หัวใจศกัณฐ์





## ประวัติผู้เขียน

- ชื่อ** นางสาวศรัณญา ก่อพันธ์
- วันเกิด** วันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2532
- สถานที่เกิด** อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด
- สถานที่อยู่ปัจจุบัน** บ้านเลขที่ 149 หมู่ที่ 6 ตำบลปอภาร อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด  
รหัสไปรษณีย์ 45000
- ตำแหน่งหน้าที่การงาน** พ.ศ. 2554 - 2556 เจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการภาคสนาม ด้านงาน  
ปรับปรุงแหล่งอาหารและถิ่นที่อยู่อาศัยสัตว์ป่า โครงการอนุรักษ์ช้างป่าและ  
ต่อต้านการล่าสัตว์ป่ากุยบุรี องค์การสัตว์ป่าโลกสากล WWF ประเทศไทย  
พ.ศ. 2558 - ปัจจุบัน พนักงานวิเคราะห์นโยบายและแผน
- สถานที่ทำงานปัจจุบัน** สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ศาลากลางจังหวัดศรี  
สะเกษ ถนนเทพา ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ  
รหัสไปรษณีย์ 33000
- ประวัติการศึกษา** พ.ศ. 2547 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรี  
นครินทร์ ตำบลโพธิ์สัย อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด  
พ.ศ. 2550 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสตรีศึกษา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง  
ร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด  
พ.ศ. 2554 ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) (วท.บ.) สาขา  
ทรัพยากรที่ดินและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยขอนแก่น  
พ.ศ. 2562 ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วท.ม.) สาขา การบริหาร  
จัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พูนุ ปณุกิตโต ชิวเว